

Збірник матеріалів

V Всеукраїнської
науково-практичної конференції
з проблем економіки
інтелектуальної власності

*Цифрова трансформація
та цифрова економіка в
умовах воєнного стану:
аспекти інтелектуальної
власності*

A stylized illustration of a city skyline with various buildings in shades of orange, yellow, grey, and blue. The buildings have different shapes and heights, some with windows or decorative elements. The background is a light blue gradient.

м. Київ, 2022 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
Державний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ
ТА ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ:
АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
з проблем економіки інтелектуальної власності

Київ
2022

Рекомендовано до друку вченою Радою Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України

Редакційна колегія :

Дорошенко О.Ф., кандидат юридичних наук (*голова редакційної колегії*); Орлюк О.П., доктор юридичних наук, академік НАПрН України; Андрощук Г.О. кандидат економічних наук; Бутнік-Сіверський О.Б., доктор економічних наук, академік АТН України; Дорошко Г.К., кандидат технічних наук (*відповідальний секретар*); Мироненко Н.М., доктор юридичних наук, член-кор. НАПрН України; Перерва П.Г., доктор економічних наук; Петренко В.О., доктор технічних наук, академік АІН України; Омельченко А.В., доктор юридичних наук; Окландер М.А. доктор економічних наук; Яворська О.С. доктор юридичних наук.

Цифрова трансформація та цифрова економіка в умовах воєнного стану: аспекти інтелектуальної власності. Збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем економіки інтелектуальної власності, 27 травня 2022р., Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. 258 с.

У збірнику розміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з проблем інтелектуальної власності, яка проходила в on-line режимі з використанням платформи Zoom.

У збірнику зібрані доповіді наукової та фахової спільноти на розвиток та впровадження теорії, практики та методології цифрової трансформації та цифрової економіки в умовах воєнного стану в Україні як державі, яка протистоїть російській агресії.

Збірник може бути корисним для науковців, державних службовців, підприємців, громадських діячів, викладачів, студентів та аспірантів.

УДК 347 (77+78)

Матеріали викладено в авторській редакції

Відповідальність за зміст текстів, достовірність поданих даних і точність наведених цитат несуть автори (співавтори).

УДК 347 (77+78)

Зміст

Від редакційної колегії	8
АНДРОШУК Г. О. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ; РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	13
БАБЕНКО В. А., МУХА А. ОХОРОНА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КУЛІНАРНИЙ РЕЦЕПТ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	21
БАБЕНКО В. А., ПЕТРЕНКО В., КОШЕЛЕВА К. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	27
БОРОДІЙЧУК Р.О., МЕТАВСЕСВІТ ТА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ	32
БУТНІК-СІВЕРСЬКИЙ О.Б. ЗМІСТ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ПОГЛЯД	36
ВАСИЛЬЄВ О.В. ЧЬОЧЬ В.В. ОСОБЛИВОСТІ ПАТЕНТУВАННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ «ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ»	43
ВЕРЕС ШОМОШІ МАРІАНН, КОСЕНКО О.П., ПЕРЕРВА П.Г. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ	45
ВІННИК О.М., ПРАВО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	50
ГОЛУБ Л. А., ДОГОВІРНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ДОГОВІР ФРАНЧАЙЗИНГУ	57
ГОРДІЄНКО С. Г. МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ	61
ГОРОДНІЧУК А.В. ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СФЕРІ FASHION LAW: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	65
ДАНИЛЕНКО О.А. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	67

ДРОГОВОЗ С.Є. «ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД»	69
ДЬЯКОВА Н.М., ПЕРЕРВА П.Г., КРИЗОВІ ЗАГРОЗИ ЦИФРОВІЙ БЕЗПЕЦІ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СФЕРІ	72
ЕННАН Р.Є. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	76
ЖЕРНОВСЬКИЙ М.В., НЕВЗАЄМОЗАМІННИЙ ТОКЕН (NFT) В КОНТЕКСТІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	83
ЖИХАРЕВ О.С. ПАТЕНТНА ІНФОРМАЦІЯ І ДОКУМЕНТАЦІЯ В ЯКОСТІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ («BIG DATA»)	87
ЗАВ'ЯЗУН О.С. BLOCKCHAIN ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	90
ЗЕРОВ К.О. ПОЛІТИКА UA-DRP ЯК ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ДОМЕННИХ СПОРІВ	94
ІЛЬЧЕНКО І.П. ВНЕСЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ	100
КВАША Т.К., АНДРОЩУК Г.О., ПАТЕНТУВАННЯ ВІНАХОДІВ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ТЕХНОЛОГІЧНІ ТРЕНДИ ТА ВНЕСОК УКРАЇНИ ..	104
КІРНОСОВА М.В. ПРОБЛЕМА АВТЕНТИЧНОСТІ БРЕНДІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	111
КМЕТИК-ПОДУБІНСЬКА Х.І. ФОТОГРАФІЧНИЙ ТВІР ЯК ЦИФРОВИЙ ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ	115
КОБЄЛЄВА А.В., ПЕРЕРВА П.Г. МОДЕЛІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	119

КОДИНЕЦЬ А.О. ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ	125
КОНДИК ДМИТРО УГОДА ТРІПС В ДИРЕКТИВАХ ЄС	130
КУЧИНСЬКИЙ В.А., ПЕРЕРВА П.Г. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	133
LAZORENKO OLEKSANDR CONDITIONS OF COPYRIGHT PROTECTION OF COMPUTER PROGRAMS IN UKRAINIAN AND EU LEGISLATION	138
ЛОГВІНОВ М.М. ПРОТОКОЛ БЕРКЛІ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ЦИФРОВИХ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	142
МИРОНЕНКО Н.М. ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	144
НАГІ САБОЛЬЧ, КОСЕНКО О.П., ПЕРЕРВА П.Г. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ В СЕРЕДОВИЩІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	149
ОКЛАНДЕР М.А., ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ	155
ОЛЕЙНІКОВА Л.Г. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В ПОДАТКОВИХ ЦІЛЯХ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	159
ОМЕЛЬЧЕНКО А.В. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	161
ОРЛЮК О.П. СФЕРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК НАПРЯМ РЕГУЛЮВАННЯ У ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ: ВИКЛИКИ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ	165
ОСМОЛОВСЬКА В.В. ЗМІСТ, СПЕЦИФІКА ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ПРОВІДНОЇ ФОРМИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	169

ПАНФЙОРОВА Л.Л. ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНКИ	172
ПІЛЮЧЕНКО Д., БЕВЗО Ф. ГЕЙМІНГ: ВІДЕОІГРИ ЗМІНЮЮТЬ ЦИФРОВУ ЕКОНОМІКУ ..	177
РАБОТЯГОВА Л.І., ЩОДО ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІНАХОДІВ, СТВОРЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	180
РАЙХЛІНГ ПЕТЕР, ПЕРЕРВА П.Г. ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	186
РОМАШКО А.С., ДОРОЖКОГ.К., КРИКУН Н.П., КРАВЕЦЬ Л.В. РИЗИКИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ NFT-ТВОРІВ	192
СВІЩОВА Н.С., ОСОБЛИВОСТІ ВАРТІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ПОРТФЕЛЯ ПАТЕНТІВ	195
СІКОРСЬКА МАЛГАЖАТА, ПЕРЕРВА П.Г. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПОЛЬЩІ НА ОСНОВІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ...	198
СТАРОВІТ О.М. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ «ЗЕЛЕНИХ» ТЕХНОЛОГІЙ: АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	203
ТАРАСЕНКО Л.Л. БАЗА ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ	206
ТКАЧОВ М.М., ПЕРЕРВА П.Г. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КОНТРАФАКТНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ	210
УЛІТІНА ОЛЬГА РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	215
ФЄЩУК Є. В. ЦИФРОВЕ ПІРАТСТВО: РИЗИКИ І БОРОТЬБА З НИМИ	217
ФОНАРЬОВА Т.А., ПЕТРЕНКО В.О., БУШУЄВ К.М. СУЧАСНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	221
ХАРИТОНОВА О. І., ХАРИТОНОВ Є. О. ВІРТУАЛЬНИЙ СВІТ, ВІРТУАЛЬНА ОСОБИСТІСТЬ І СИМУЛЯКРИ	225

ЧЕРЕП А.В., ЧЕРЕП О.Г. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	229
ЧУКУРНА О.П., СИСТЕМА МЕТОДІВ ОЦІНКИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	234
ШАБАЛІН А. В., РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ НОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	239
ШАХБАЗЯН К.С. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ЩОДО ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	242
ШТЕФАН ОЛЕНА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СУДОЧИНСТВА	246
ЮРЧИШИН О. Я., ВОЙТКО С. В. АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ІНДУСТРІЇ 4.0	252
ЯВОРСЬКА О.С. УМОВА ПРО ВИПЛАТУ КОМПЕНСАЦІЇ В ДОГОВОРАХ ЗА УЧАСТЮ РЕЗИДЕНТІВ ДІЯ СІТІ	254

Від редакційної колегії

За даними International Data Corporation (IDC), в 2019 р. на цифрову трансформацію в усьому світі витрачено 1,25 трлн доларів, а у 2022 р. цей показник зростає до 1,97 трлн доларів у вигляді глобальних витрат на цифрову трансформацію підприємств. І понад 60 % світового ВВП буде оцифровано із зростанням у кожній галузі, зумовленому цифровими пропозиціями, операціями та відносинами.

Нині більше половини (3,9 млрд) світового населення підключено до Інтернету, який є найбільш відкритим глобальним інформаційним суспільством. Нові технології є каталізаторами змін, пропонуючи підприємствам надзвичайно широкі можливості. Технології штучного інтелекту (ШІ), розширена реальність і квантові обчислення стають наступним набором нових технологій, які викличуть стрибкоподібні зміни, що дозволять підприємствам переформатувати цілі галузі. Визначальною в цифровій економіці стає роль інтелектуальної власності (ІВ).

Роль ІВ та цифрової інфраструктури обороту прав ІВ стає ключовим чинником, що визначатиме зростання національних економік і, як результат — вплив країни в світі. Передумови для цього створені розвитком глобальних цифрових мереж, понад 70 % трафіку яких становить рух об'єктів ІВ.

Про зростання ролі сфери ІВ в глобальному вимірі свідчить останній Звіт Всесвітньої організації інтелектуальної власності - World Intellectual Property Report 2022 (WIPIR). За 35 років потроїлася кількість інновацій, пов'язаних із комп'ютерною технікою та суміжними галузями (ІКТ), на цей сектор припадає майже чверть всіх патентів, а щорічні темпи зростання становили 8 %. Нова революція у сфері інновацій пов'язана із цифровізацією, яка призводить до трансформації цілих галузей. Кількість цифрових інновацій зросла в чотири рази. На цей сектор припадає 12 % усіх патентних заявок, а щорічні темпи зростання патентної активності становлять 13 %.

Цифровізація визначається в «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» як «насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір».

Цифрова економіка все частіше стає об'єктом дослідження учених із різних країн та все ширше входить в офіційні документи (закони, директиви, концепції, стратегії) країн і організацій. Попри зростання кількості трактувань цієї економічної категорії, нині відсутня однастайність поглядів щодо її сутності, показників вимірю-

вання, моніторингу, проте беззаперечно визначається позитивний економічний ефект ІКТ на рівень економічного зростання.

Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р., внаслідок військової агресії Росії проти України, на території держави введено воєнний стан.

Наша економіка, армія та мирні українці відчувають на собі вплив кіберзлочинності, агресивного прояву штучного інтелекту, мережових атак і фейків від країни-агресора.

Проте, попри війну правова охорона об'єктів ІВ на території України діє, створюються нові результати науково-технічної діяльності — об'єкти права ІВ, відбувається їх комерціалізація, а також здійснюється порушення прав ІВ та їх неправомірне використання. Саме тому актуальним стає питання як під час воєнного стану можна набути, передати та захистити порушені, оспорені або невідомі права ІВ.

Цим проблемам була присвячена організована НДІ інтелектуальної власності НАПрН України в рамках виконання теми НДР «Інтелектуальна власність в цифровій економіці» V Всеукраїнська науково-практична конференція «Цифрова трансформація та цифрова економіка в умовах воєнного стану: аспекти інтелектуальної власності». На конференції було представлено 54 доповіді від 24 наукових та освітніх установ, взяли участь науковці з 11 міст України та Європи (Польщі, Німеччини, Угорщини). Враховуючи групові підключення в Києві і Дніпрі, всього в конференції взяло участь 73 особи, у т. ч. 23 аспіранти і студенти.

Верховною Радою України 01 квітня 2022 р. прийнято Закон «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану», який регулює і забезпечує захист інтересів осіб у сфері ІВ у період дії воєнного стану.

Кабінет Міністрів ухвалив оновлену програму діяльності, в якій цифровізація країни визначена, як один із пріоритетів Уряду. Цифрова трансформація країни є одним із ключових завдань, поставлених Президентом України В.Зеленським.

Щодо стану та інституційних передумов цифрового розвитку в Україні. Нині ключовими трендами концепції «Індустрії 4.0» є: хмарні обчислення (*cloud computing*), робототехніка, автоматизація, інтелектуальні датчики, адитивні технології 3D-друку, Інтернет речей (IoT), великі дані (*big data*), штучний інтелект (AI), технології розпізнавання облич (FRT), інтелектуальні транспортні системи (ITS — Intelligent Transport Systems), доповнена реальність та інші, які базуються на ІВ.

Україна визначила цифрову трансформацію як пріоритетну політику, що відзначено визнаними серед європейської експертної спільноти успіхами у запровадженні системи електронних паспор-

тів, запуску цифrogram для держслужбовців, реалізації проекту eSignature — системи електронного обміну документами (е-підписи) між компаніями з України та ЄС, впровадженні систем «ProZorro» та «e-Health», запровадженні мобільного покриття 4G, запуску е-послуг у державному та приватному секторах. Започаткування в грудні 2019 р. Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (Порталу «Дія») забезпечило прискорення поширення надання електронних послуг «Цифрова держава», що включають низку складових (е-урядування; кібербезпека; е-демократія; е-бізнес; е-суд; е-охорона здоров'я; е-освіта; е-транспортна система; розумні міста; цифрові навички; повсюдний Інтернет).

Попри війну наші ІТ-компанії зберегли 95% контактів та продовжують нарощувати експорт. Протягом першого кварталу ц. р. ІТ-індустрія забезпечила 2 млрд доларів експортних надходжень проти 1,44 млрд доларів за аналогічний період минулого. Ця сфера забезпечила минулого року 6,8 млрд доларів надходжень до економіки України та сплатила податків у понад 23 млрд гривень. Частка ІТ-послуг в експорті всіх українських послуг становила 37 %, і щороку експорт комп'ютерних послуг з України зростає. Це єдина експортна галузь, яка зараз працює майже на довоєнному рівні.

Реальним поштовхом розвитку цифровізації економіки в напрямі формування цифрової економіки, як наступний етап просування до нової економіки, стало прийняття 2021 р. Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», яким визначено організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів.

Водночас, згідно експертного дослідження стану цифрової трансформації в Україні Індекс цифрової трансформації, вперше проведеного в 2021 р., основними бар'єрами розвитку цифрової трансформації в бізнесі є: зарегульованість та неефективне законодавство, недостатнє фінансування, відсутність цифрової грамотності, застаріла ІТ-інфраструктура, проблеми з кібербезпекою та конфіденційністю. Інтегральний показник індексу склав 2,81 балів з 5-ти можливих та опинився у негативній площині.

З початком війни коло е-послуг розширилося з урахуванням актуальних потреб громадян та країни в цілому. В умовах війни можливості єдиного вебпорталу державних послуг «Дія», держателем якого є Мінцифри України, стали досить затребуваними, завдяки можливості отримання публічних послуг, подання звернень, скарг, петицій громадян, здійснення електронного листування з органами

влади, проведення опитувань тощо. Україна стрімко рухалася в напрямку повної цифрової трансформації держави, але через повномасштабну війну довелося змінити пріоритети. Нагальні завдання для України зараз — спільний безпечний кіберпростір, допомога у відновленні інфраструктури й телекому та інвестиції в цифрову економіку. Серед основних стратегічних напрямів розвитку цифрової економіки: розвиток цифрової інфраструктури; розвиток цифрових навичок; розвиток сектору ІКТ; цифровізація сфер життя та секторів економіки.

Учасники конференції відзначали, що хоча нормативно-правове регулювання цих відносин існує, проте йому притаманні численні вади, зумовлені як об'єктивними чинниками (стрімкість розвитку відносин цифровізації, поява нових ІКТ, раптовість загроз на прикладі нинішньої неоголошеної війни) та причинами суб'єктивного характеру (невиконання визначених відповідними концепціями та стратегіями завдань щодо вдосконалення правового регулювання відносин у сфері цифрової економіки / цифровізації).

Відповідно, нормативно-правовому забезпеченню відносин цифровізації притаманна низка вад: розпорошеність норм, що регулюють відносини цифровізації в численних актах законодавства різної юридичної сили, відсутність уніфікованої термінології, значна кількість прогалин (в т.ч. щодо віртуальних підприємств, штучного інтелекту, правового режиму Інтернет-магазинів та інших бізнес-сайтів, відповідальності їх власників / фактичних володільців тощо), а головне — відсутність стрижневого кодифікованого акта (закону чи кодексу), який би визначав основні засади цифровізації / цифрової економіки.

Наближення національного законодавства і стандартів до законодавства і стандартів ЄС, приєднання до програми «Цифрова Європа» зменшить цифрові ризики і регуляторні розбіжності між Україною та ЄС у цифровій сфері, прискорить цифровий розвиток України. Правове регулювання відносин цифровізації потребує комплексного підходу. Пропонується зосередитися на формуванні породженого використанням ІКТ у сфері господарювання права цифрової економіки, розробці проекту Цифрового кодексу України.

На першому International Diiа Summit Brave Ukraine, що відбувся 24 травня на Міжнародному економічному форумі у Давосі, міністр цифрової трансформації М.Федоров презентував післявоєнний план діджиталізації України до 2030 року, який складається з чотирьох ключових цілей: трансформувати повністю всі урядові сервіси у сферу онлайн, забезпечити майже все населення найкращою якістю Інтернету, надати мільйонам українців основи цифрових навичок та збільшити частку ІТ у ВВП країни. Жорстока війна стала складним випробуванням для нашої високотехнологічної індустрії,

водночас вона є стимулом для її швидкої адаптації до нових умов існування. Після нашої перемоги буде багато роботи, щоб збудувати нову міцну українську цифрову державу, яка стане важливою частиною Євроспільноти.

Цифровізація — один з основних векторів розвитку української економіки впродовж наступних 10 років. За підрахунками, цифровізація здатна забезпечити зростання української економіки на 10–12 % на рік. Тому вона є пріоритетом Уряду для нашої країни у всіх сферах. Європа — наш стратегічний партнер у плані цифрових реформ. Разом ми вже цифровізували 31 послугу.

Цифровізація української економіки та суспільства є одним з важливих складників не лише обраного Україною вектору європейської інтеграції, а й розвитку країни загалом. Тому саме нам — правникам, економістам, айтішникам та фахівцям технічної галузі треба зробити все можливе, щоб поглинаючи нас та весь світ цифрова епоха сприяла перемозі, стала безпечною та комфортною.

Орлюк Олена Павлівна,
*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, радник при дирекції НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України;*

Андроциук Геннадій Олександрович,
*кандидат економічних наук, доцент, головний науковий
співробітник відділу промислової власності
та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України.*

Андрощук Г. О.,

*канд. екон. наук, доцент, головний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності*

*НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

За даними Всесвітнього економічного форуму частка цифрової економіки у загальносвітовій економіці перевищує 20% і стрімко зростає, більше 60 % світових компаній працює над впровадженням своєї стратегії *digital*-трансформації, оскільки цифрова економіка має включати три основні компоненти, серед яких підтримуюча інфраструктура (цифрова інфраструктура, апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації та мережі), e-business (ведення господарської діяльності та будь-яких інших процесів через комп'ютерні мережі) та e-commerce (дистрибуція товарів через Інтернет). Цифрова економіка — віртуальне економічне середовище, що за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) здійснює трансформацію традиційних економічних взаємовідносин, що складаються у системі виробництва, розподілу, обміну та споживання. Попри рецесії світової економіки, зменшення частки ІКТ у темпах приросту ВВП (цей макроекономічний показник є мірилом економічного розвитку країни), доданої вартості, створеної за допомогою ІКТ, та частки персоналу, задіяного в секторах ІКТ, скорочення цього сектору є значно меншим порівняно з традиційними секторами економіки. Це створює широкі перспективи отримання максимальної віддачі від цифрових перетворень (цифрові дивіденди) [1].

Стан сфери інтелектуальної власності (ІВ) в глобальному вимірі. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) 7 квітня 2022 року оприлюднила звіт World Intellectual Property Report 2022 (WIPR), в якому проаналізовано стан сфери ІВ в глобальному вимірі [2]. Представимо ключові висновки звіту: 1. Автори WIPR 2022 проаналізували темпи зростання патентної активності за останні сто років, протягом яких кілька разів мали місце періоди бурхливого зростання інноваційної діяльності, та зафіксували 25-кратне збільшення загальних темпів такого зростання (приблизно на 3 % щорічно). Рушійною силою зростання стала розробка низки нових технологій: лише за 30 років, що передували 1925 року, подвоїлася кількість інновацій у транспортному секторі; станом на 1925 рік на них припадало 28 % всіх патентів, а щорічні темпи зростання патентної активності за цей період становили 21%; лише за 30 років, що передували 1960 року, більш ніж втричі зросла кількість іннова-

цій у медицині; станом на 1960 рік на них припадало 7% всіх патентів, а щорічні темпи зростання патентної активності за цей період становили 5%, за 35 років, що передували 2000 року, **потроїлася кількість інновацій, пов'язаних із комп'ютерною технікою та суміжними галузями (ІКТ); в 2000 році на цей сектор припадало 24% всіх патентів, а щорічні темпи зростання патентної активності за цей період становили 8%.** 2. **Нова революція у сфері інновацій пов'язана із цифровізацією;** сьогодні цифровізація призводить до трансформації цілих галузей, змінюючи коло тих, хто займається інноваційною діяльністю, а також види та сам процес інновацій: **за 20 років, що передували 2020 року, кількість цифрових інновацій зростає в чотири рази; станом на 2020 рік на цей сектор припадало 12% усіх патентних заявок, а щорічні темпи зростання патентної активності становили 13%.** 3. Нові технології можна використовувати для потужного посилення темпів економічного розвитку. У Східній Азії таким країнам, як Японія, Республіка Корея та Китай, вдалося використати свій науковий потенціал, технологічні можливості та висококваліфіковану робочу силу, щоб повністю інтегруватися у світову економіку як повноцінні та активні учасники глобальних ланцюжків створення доданої вартості: станом на 2020 рік на Японію припадало 25% всесвітньої кількості патентів, пов'язаних із ІКТ; за нею йдуть Республіка Корея (18%) та Китай (14%).

З 24 лютого почалася нова історія не тільки України, а й міжнародної спільноти. Як зазначалося на Міжнародному економічному форумі у Давосі, **світ змінюється, стара система більше не працює. Війна вже безпосередньо впливає на світову економіку.** Вона призвела до численних людських жертв, руйнування економіки, порушила глобальні ланцюжки поставок та призвела до зростання цін на продукти харчування, паливо та добрива.

Після повномасштабного російського вторгнення в Україну було введено понад 10128 санкцій щодо Росії, включаючи заборону експорту високотехнологічної продукції, продукції подвійного призначення та деяких інших товарів. Крім того, понад 600 всесвітньо відомих брендів оголосили про свій вихід із російського ринку.

Стан та інституційні передумови цифрового розвитку в Україні. Ключові тренди концепції «Індустрії 4.0»: хмарні обчислення (cloud computing), робототехніка, автоматизація, інтелектуальні датчики, адитивні технології 3D-друку, Інтернет речей (IoT), великі дані (big data), штучний інтелект, інтелектуальні транспортні системи (ITS — Intelligent Transport Systems), доповнена реальність та інші базуються на інтелектуальній власності.

Україна визначила цифрову трансформацію як пріоритетну політику, що відзначено визнаними серед європейської експертної спільноти успіхами у впровадженні систем «ProZorro» та «e-Health»,

у запровадженні мобільного покриття 4G, запуску е-послуг у державному та приватному секторах. Протягом останніх років в Україні з'явилися тенденції до визнання цифрової трансформації як майбутнього «драйверу» економіки країни. Уряд затвердив Концепцію та План дій щодо розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. Презентувано амбітний план розвитку цифрової економіки країни, який закликає до прискореного розвитку для переведення української економіки в цифровий формат. Новостворене Міністерство цифрової трансформації визначило до 2024 року такі цілі: — 100 % публічних послуг мають бути доступні громадянам та бізнесу онлайн; — 95 % транспортної інфраструктури, населених пунктів та їхні соціальні об'єкти мають мати доступ до високошвидкісного Інтернету; — 6 млн. українців мають бути залучені до програми розвитку цифрових навичок; — частка ІТ-продукту у ВВП країни має складати не менше 10 %.

Перші кроки включали прийняття правової основи для основних цифрових прав громадянина, включаючи право на доступ до широкосмугового Інтернету та збільшення доступності технологій для споживачів з метою зниження вартості програмного забезпечення, комп'ютерного та іншого обладнання. До передумов для просування цифрового порядку денного України належать нещодавно розроблене законодавство про цифрову економіку та телекомунікації, цифрову інфраструктуру, досягнення у сфері забезпечення безготівкової економіки — розвиток електронної торгівлі (e-Trade), електронного захисту (e-Trust) та кібербезпеки (Cybersecurity). Ініціатива «Smart City», ініційована профільним Мініцифри, свідчить про впевненість владних інституцій у наявній законодавчій та інституційній базі для впровадження комплексних ініціатив з побудови ІСТ-екосистеми на регіональному/місцевому рівні. Проевропейські прагнення цифрового розвитку України підтверджуються розробкою Стратегії («дорожньої карти») інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС.

За 2 роки було зроблено багато: запустили понад 80 держпослуг онлайн та 15 електронних документів, серед яких — перший офіційний цифровий паспорт. Активно покривали територію швидкісним інтернетом, почали реформувати технічну освіту. До 24 лютого концепція міністерства полягала в перетворенні держави на ефективний сервіс, що допомагає людині. Завдяки цьому українці отримали застосунок Дія: 11 цифрових документів, зокрема перший у світі офіційний цифровий паспорт, а також десятки необхідних держпослуг. Застосунок Дія користувалися понад 17 млн людей, ще понад 17 млн — порталом.

Україна стрімко рухалася в напрямку повної цифрової трансформації держави, але через повномасштабну війну довелося змінити пріоритети. Нагальні завдання для України

зараз — спільний безпечний кіберпростір, допомога у відновленні інфраструктури й телекому та інвестиції в діджитал-економіку. Винятковий розвиток сфери ІТ та кібербезпеки в Україні дозволив втримати цифровий фронт на війні з Росією. Мінцифра змогла не тільки продовжити розробляти нові продукти, а ще й стати повноцінною бойовою одиницею на цифровому фронті — від створення чатбота «Ворог, що збирає інформацію про окупантів, до створення ІТ-армії, яка обєднала майже 300 тисяч ІТ-фахівців з України та світу, щоб боротися з ворогом на кіберпросторі.

Завдяки системам ІІІ затримано близько 200 осіб, причетних до незаконних збройних формувань, злочинців та дезертирів. До баз даних, які використовують поліцейські, уже внесено понад 2 млн осіб, які належать або до незаконних збройних формувань, злочинних формувань, дезертирів та ін. Завдяки цій базі за два тижні було затримано близько 200 осіб, яких передали органам СБУ».

Більшість українців із початком війни евакуювалися та не встигли взяти із собою необхідні за кордоном документи. Або ж просто загубили їх під час обстрілів та бомбардувань. Проблеми виникали і під час перетину кордону, і під час отримання необхідних послуг у багатьох європейських країнах. Саме тому важливо забезпечити громадянам України можливість електронної ідентифікації своєї особи на теренах ЄС.

Внаслідок військової агресії Росії проти України 24 лютого 2022 р. на території України введено воєнний стан, відповідно до Указу Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 р. Проте, попри війну правова охорона об'єктів інтелектуальної власності (ІВ) на території України діє, створюються нові результати науково-технічної діяльності — об'єкти права ІВ, відбувається їх комерціалізація, а також порушення прав ІВ та неправомірне їх використання. Саме тому актуальним є питання як під час воєнного стану можна набути, передати та захистити порушені, оспорені або невизнані права ІВ.

Верховною Радою України 01 квітня 2022 року прийнятий Закон «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану», який регулює і забезпечує захист інтересів осіб у сфері ІВ у період дії воєнного стану. Закон зупиняє перебіг строків, пов'язаних з охороною прав ІВ під час воєнного стану і протягом дев'яноста днів від дня його скасування, без сплати збору за продовження, подовження чи поновлення відповідних строків. Оскільки, відповідно до спеціальних законів у сфері ІВ, до владних повноважень, делегованих НОІВ, належить, зокрема інформування та надання роз'яснень щодо реалізації державної політики у сфері охорони прав на об'єкти ІВ, ним оприлюднено Повідомлення. У документі прописані дії щодо процедур подання та розгляду заявочних матеріалів в умовах воєнного стану, розпоряд-

ження правами, подання документів до колегіальних органів і т.п. Зазначимо, що передбачені Законом правила зупинення перебігу строків не мають наслідком зупинення дії свідоцтв, патентів, сертифікатів, якими засвідчуються виникнення прав ІВ відповідно до законодавства, а також відповідних прав ІВ. Встановлені законодавством права ІВ під час дії воєнного стану продовжують діяти і реалізуються суб'єктами права ІВ у повному обсязі. Фізичні особи та/або юридичні особи мають право подати документи (заяви, клопотання, заперечення, відповіді тощо), не пізніше 90 днів з дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, без сплати зборів за поновлення, подовження або продовження строків, передбачених цими законами.

Проблемні питання у сфері ІВ. Значний розмір патентних зборів, встановлений урядом за подання заявок на винаходи та підтримання їх чинності, створює передумови до того, що оборонні підприємства практично не займаються правовою охороною об'єктів інтелектуальної власності (ІВ), створених в процесі виконання оборонного замовлення.

Нині, через відсутність коштів, багато науково-дослідних установ і підприємств відмовляються від патентування своїх розробок, переводячи результати інтелектуальної діяльності (РІД) в незареєстровані секрети виробництва (ноу-хау). Однак відсутність патентних прав означає можливість іншим особам використовувати те ж саме ноу-хау, до якого вони прийдуть самостійно шляхом реінжинірингу (зворотного конструювання), що призведе до втрати режиму ноу-хау. В Україні і досі законодавчо не врегульовані питання охорони комерційної таємниці, зокрема, «ноу-хау».

В обхід ст. 37 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», що передбачає реєстрацію пріоритетної заявки на винахід (корисну модель) в Україні, багато винахідників подають заявки на винаходи безпосередньо в інші країни, без подачі заявки на винахід (корисну модель) в Україні і відповідного дозволу. Несанкціонований виток винаходів, так звана «патентна міграція» з України зростає. Рівень (патентів-втікачів) складає 10-12% щорічного обсягу патентування. Відповідальність за такі дії (несанкціонований виток перспективних науково-технічних розробок за кордон) національним законодавством не передбачена.

У Державному реєстрі патентів України на секретні винаходи і корисні моделі міститься понад тисяча перспективних технічних рішень, які вже понад 20 років лежать «мертвим вантажем» і не використовуються вітчизняними науковцями і конструкторами при розробці ОВТ. В умовах війни з Росією таке становище є неприпустимим!

Необхідно внести зміни до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» стосовно врегулювання відносин у

сфері секретних винаходів: виплати грошової компенсації автору секретного винаходу (корисної моделі) за рішення про засекречування їх винаходів, порядку, зміни ступеня секретності винаходу та періодичності розсекречування.

З метою ефективного використання секретних винаходів для створення новітнього озброєння, розробок і модернізації озброєння та військової техніки звернутися до Ради національної безпеки і оборони України з проханнями дати доручення Міністерству економіки України спільно з Службою безпеки України, Центральним науково-дослідним інститутом озброєння та військової техніки Збройних Сил України, Державними експертом з питань таємниць Укрпатенту, іншими Державними експертами з питань таємниць провести аналіз масиву Державного реєстру патентів України на секретні винаходи (корисної моделі), підготувати Бюлетень рефератів секретних патентів (з переліком їх авторів), вибрати найбільш перспективні та передати відповідним структурним підрозділам Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних Сил України для створення новітнього озброєння, формування Єдиного реєстру результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт військового, спеціального та подвійного призначення.

Міністерству економіки України звернутися до Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) з вимогою:

- за прикладом провідних відомств інтелектуальної власності світу — Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO), Європейського патентного відомства (ЄПВ), Відомства США з патентів та товарних знаків (USPTO), Відомства інтелектуальної власності Сполученого Королівства (UKIPO) заморозити співпрацю з національними патентними відомствами держави-агресора Росії та Білорусі, призупинити співпрацю з Євразійською патентною організацією;

- позбавити Роспатент статусу міжнародного пошукового органу (ISA) та міжнародного органу попередньої експертизи (ІРЕА) оскільки це може перешкодити успішній обробці міжнародних заявок відповідно до РСТ, включаючи передачу необхідних зборів через фінансові установи;

- закрити Представництво ВОІВ в Москві оскільки уряд Росії своїми діями порушує норми міжнародного права, сприяє контрафакції і піратству, закликає до порушення прав інтелектуальної власності (Російська Федерація 6 березня видала Указ № 299, згідно з яким власники патентів, корисних моделей та промислових зразків, пов'язаних з іноземними державами, які здійснюють ворожі дії щодо російських компаній та фізичних осіб, не матимуть права на компенсацію за порушення цих прав. До списку недружніх держав, опублікованих Росією, увійшли США, Канада, країни ЄС,

Великобританія, Україна, Чорногорія, Швейцарія, Албанія, Андорра, Ісландія, Ліхтенштейн, Монако, Норвегія, Сан-Марино, Північна Македонія, а також Японія, Південна Корея, Австралія, Мікронезія, Нова Зеландія, Сінгапур та Тайвань). Не може бути держава, що сприяє контрафакції та піратству, закликає до порушення прав інтелектуальної власності бути представником ВОІВ.

24 травня на Міжнародному економічному форумі у Давосі відбувся перший International Diia Summit Brave Ukraine. На саміті Мінцифра вперше зібрала 12 міністрів цифрової трансформації ЄС, які об'єдналися для допомоги Україні. Разом з ними ведеться цифровий фронт боротьби. Міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров під час презентації розповів, як розвивалася Мінцифра до війни, під час війни та сформував бачення Мінцифри на найближче майбутнє. Уряд України планує трансформувати українське ІТ з сервісного в продуктове. Зараз команда Мінцифри формує стратегічний план з розвитку українського ІТ після війни, який відповідає потребам і цілям індустрії. Підготовлено концепцію нового цифрового шляху України, організаційної структури та підходів до роботи. Мінцифра забезпечує регуляторне зближення з правом ЄС у цифровій сфері, працює над забезпеченням відсутності бар'єрів для цифрової торгівлі, прискоренням цифровізації в Україні для розширення доступу до онлайн ринків та цифрових технологій ЄС.

Про приєднання України до програми «Цифрова Європа». Вона надає додаткове стратегічне фінансування європейським країнам для цифрової трансформації суспільства та економіки, що допоможе й нашій державі пришвидшити цифровізацію. Також європейські лідери готові надати знижку 95% та більше в оплаті фінансового внеску за участь у цій програмі. Передбачено отримання Україною режиму внутрішнього ринку з Євросоюзом у секторі електронних комунікацій та поступової інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС. Обговорено також: долучення команди Мінцифри до пілотного проекту розробки Європейського гаманця цифрової ідентифікації (European Digital Identity Wallet); приєднання України до роумінг-простору ЄС. Зараз це особливо важливо для мільйонів українців, які тимчасово виїхали до різних країн Європи; спільну протидію російській пропаганді; взаємне визнання електронних довірчих послуг між Україною та ЄС.

Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров на першому International Diia Summit Brave Ukraine презентував бачення, яке має мотивувати команди для майбутніх дій. Україна в 2030 році, за версією Мінцифри, виглядатиме так: високотехнологічний сектор становить 70% ВВП; 500 тисяч колишніх державних службовців інтегровані в нову економіку; адміністративні суди зі штучним інтелектом; повний paperless; цілковитий cashless; найвигідніші

податки в світі; масштабна приватизація; різні країни та компанії відповідають за конкретні регіони; підприємства частково керують процесами; українська армія — найбільш безпечна в світі; найсучасніші системи територіального захисту; Україна — це Ізраїль Європи [3]. Також у презентації стверджується, що Україна перемогла у війні, оскільки в 2022 році ухвалила 4 ключові рішення: гнучке управління; найкраща податкова система в світі; державно-приватне партнерство та аутсорсинг; найсучасніша в світі система безпеки. Такою бачать нашу країну в Міністерстві цифрової трансформації через 8 років.

Індекс цифрової економіки та суспільства (The Digital Economy and Society Index (DESI) 2021 був адаптований для відображення Компасу цифрового десятиліття, в якому викладаються амбіції Європи щодо цифрових технологій, викладаються бачення цифрової трансформації та конкретні цілі на 2030 рік за чотирма основними напрямками: навички, інфраструктура, цифрова трансформація бізнесу та державних послуг. Водночас, згідно експертного дослідження поточного стану розгортання цифрової трансформації в Україні на приватному та державному рівнях, Індекс цифрової трансформації, вперше проведеного в 2021 році. Європейською Бізнес Асоціацією, основними бар'єрами розвитку цифрової трансформації в бізнесі є: зарегульованість та неефективне законодавство — 45%, недостатнє фінансування-31%, відсутність цифрової грамотності — 31%, застаріла ІТ-інфраструктура — 28%, проблеми з кібербезпекою та конфіденційністю — 25%. Інтегральний показник індексу склав 2,81 балів з 5-ти можливих та опинився у негативній площині [1].

«Цифрове» доповнення до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. 22 листопада 2021 року Україна та ЄС оновили «цифрове» доповнення до Угоди про асоціацію. Цим рішенням Україна взяла на себе зобов'язання впровадити найновіше законодавство ЄС у сфері цифровізації, синхронізоване з державами-членами ЄС. Сторони домовились про подальше співробітництво, зокрема — щодо формування екосистеми DESI (Digital Economy and Society Index) (Індекс цифрової економіки та суспільства) в Україні. Це дозволить здійснювати моніторинг розвитку цифрових технологій у порівнянні з цифровою економікою ЄС [4].

Новий Закон України «Про Національну програму інформатизації» який не змінювався з 1998 року, містить положення щодо: подолання цифрової нерівності; безпеки інформаційної діяльності та кіберзахисту; інтеграції України в світовий цифровий простір; застосування новітніх технологій в державному управлінні. Реалізація закону має прискорити вирішення питань координації, моніторингу, оцінки результатів та ефективності виконання проєктів із цифровізації та електронного урядування. Цифровізація української економіки та суспільства є одним з важливих складни-

ків не лише обраного Україною вектору європейської інтеграції, а й розвитку країни загалом. Наближення законодавства і стандартів України до законодавства і стандартів ЄС зменшить регуляторні розбіжності між Україною та ЄС у цифровій сфері та прискорить цифровий розвиток України.

Список використаних джерел:

1. Андрощук Г.О. Цифрова трансформація європейської економіки: аналіз технологічних трендів. // Парламентський контроль в умовах децентралізації державної влади та цифрової трансформації в Україні: стан і проблеми : матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 30 березня 2021 р. / упор.: В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. – Київ, 2021. – С.88-95.

2. World Intellectual Property Report 2022 The Direction of Innovation. URL: <https://www.wipo.int/wipr/en/2022>.

3. У Давосі Україна заявила, що матиме найкращу податкову систему в світі, а в адмінсудах працюватиме штучний інтелект. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/u-davosi-ukrajina-zajavila-shcho-matime-najkrashchu-podatkovu-sistemu-v-sviti-a-v-adminsudakh-pratsjuvatime-shtuchnij-intelekt.html>

Україна та ЄС оновили «цифрове» Доповнення до Угоди про асоціацію. URL:<https://bit.ly/3Dc0DNy>, <https://bit.ly/3G5w1z6>.

Бабенко В. А.

к.і.н., доцент,

Муха А.

магістрант ПЦБ

Придніпровська державна академія будівництва

та архітектури

(м. Дніпро, Україна)

**ОХОРОНА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НА КУЛІНАРНИЙ РЕЦЕПТ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА**

Право інтелектуальної власності набуває все більшої актуальності в умовах цифрової трансформації сучасного інформаційного суспільства. Воно є інструментом охорони результатів творчої діяльності — об'єктів права інтелектуальної власності кожної людини. На думку науковців «Немає сумніву в тому, що світ цифрових технологій, в який ми входимо, — це не лише новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а й усїєї існуючої правової та соціально-політичної реальності» [5]. Цифрова трансформація сус-

пільства та економіки призводить до актуалізації права інтелектуальної власності у першу чергу, як набору суб'єктивних виключних прав, які дозволяють авторам творів отримати соціальні блага від результатів своєї творчої діяльності.

В епоху цифрової трансформації суспільства кардинально змінюється точка зору на форми охорони та захисту багатьох результатів творчої діяльності людей, серед яких і такий об'єкт права ІВ, як кулінарний рецепт. Дослідженню цього дискусійного об'єкту присвячено і публіцистичні матеріали [6, 8], і наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів [1]. При з'ясуванні правової природи та сутності права інтелектуальної власності на кулінарний рецепт у науковій літературі розглядаються такі основні питання: Який рецепт є результатом творчої діяльності та об'єктом права інтелектуальної власності? Що є авторським рецептом? Чи існує авторське право на рецепт? Як його захистити? Разом з тим, публіцистами та науковцями розглядаються і інші форми правової охорони та захисту рецепту, у тому числі патентним правом [7].

Розгляд кулінарного рецепту, як об'єкту права інтелектуальної власності, потребує додаткових досліджень та є надзвичайно актуальним у зв'язку зі змінами, що відбулися з ресторанною сферою під час пандемії та продовжуються під час війни, які стали викликом та спричинили закриття закладів харчування, але, одночасно, активно цифровізують ресторанну сферу, поширюють ведення електронної комерції. Незворотні світові тенденції до цифрової трансформації проявляються у спрощенні доступу до даних, що є безумовною перевагою для розвитку електронних форм комерції з одного боку, але і у незахищеності приватних даних, що є значним ризиком та викликом всебічної цифровізації для різних сфер, у тому числі для сфери права інтелектуальної власності.

Кулінарні рецепти прямо не вказані серед об'єктів, що відносять до авторського права згідно Закону України «Про авторське право та суміжні права» [3]. Тим не менш, рецепт можна розглядати, як творчий результат, в основу якого покладено ідею приготування страви. Авторське право не захищає саму ідею, а лише форму творчого вираження (об'єктивну форму). Згідно національного законодавства та міжнародних норм Бернської та Всесвітньої конвенцій правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі. Авторське право виникає щодо літературних чи наукових творів, щодо об'єктів мистецтва, незалежно від способу чи методу їх створення та вираження а також незалежно від того, чи є об'єкт оприлюдненим чи ні. Головне, щоб було вираження у будь-якій об'єктивній формі та творчий характер. Об'єктивною формою кулінарного рецепту може бути запис

рецепту. Зважаючи на те, що охороні підлягають твори, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо), можемо розглядати новий, оригінальний кулінарний рецепт, як твір кулінарного призначення, тобто «комплекс ідей, образів, поглядів» на приготування страви. «Елементи творчості можуть проявлятися, наприклад, у назві, у викладенні процесу приготування тощо. Найбільш наочний приклад — викладення кулінарного рецепта у віршованій формі» [1, с. 25]. На думку Бобневої Г. Ю., «...авторські твори, які містять викладення цих рецептів і які є результатом творчої діяльності автора, повинні розглядатися як літературні твори, як повноцінні об'єкти авторського права» [1, с. 25].

Рецепти страв можуть бути і традиційними, не новими, вони можуть передаватися з покоління в покоління, як наприклад рецепт українського борщу, технологія приготування та навіть окремі складники якого дещо різняться у різних регіонах України. Рецепт цієї національної страви має багатотисялітню історію, що відносить український борщ до важливих компонентів культурної ідентифікації нації. І хоча, з точки зору авторського права, рецепти які передаються з покоління в покоління не є оригінальними та не можуть претендувати на правову охорону, як об'єкти права інтелектуальної власності, але на сьогодні у світовій практиці є інша форма захисту таких об'єктів — це внесення страв та рецептів національних кухонь до світової нематеріальної спадщини ЮНЕСКО. Ще в довоєнний період, всупереч всім нормам права, український борщ забажала привласнити собі російська федерація, стверджуючи, що «борщ — це російський суп». Саме тому український борщ дослідила спеціальна експедиція під керівництвом кулінарного експерта Євгена Клопотенка, результатом роботи якої стало включення його, до Національного переліку нематеріальної спадщини України [2].

В умовах загальної цифровізації суспільства в мережі Інтернет з'явилась велика кількість кулінарних рецептів, і традиційних, і абсолютно нових, авторських рецептів. Якщо рецепти є у вільному доступі, то використання їх для приготування страв вдома не є порушенням права ІВ. Традиційні рецепти навіть можуть стати основою якоїсь нової ідеї автора-кулінара. Та оформлення цієї нової ідеї приготування страви, інформація щодо приготування, відбір та систематизація цієї інформації мають бути оригінальним вираженням та відображенням, для того щоб кваліфікуватися окремим об'єктом авторського права. В сучасних умовах на зміну існуючим формам записів рецептів — письмовій та друкованій, широко використовується інша об'єктивізація. Розміщення авторських кулінарних рецептів на Інтернет ресурсах — на сайтах, блогах тощо, зазвичай підкріплюється фотографіями та/або відео. В «художній супровід» рецептів можуть входити також малюнки, колажі, логотипи та музичні твори, аудіовізуальні твори, відеограми. Якщо описана

своя методика та алгоритм приготування, виставлене своє фото/відео та рецепт є «оригінальним» на відміну від вже традиційно існуючих, тоді він є об'єктом авторського права. Слід зауважити, що такий рецепт може складатися з кількох об'єктів авторського права, бо поєднуюватиме такі окремі об'єкти авторського права, як літературний твір (твір спеціального призначення — опис способу приготування, інгредієнтів, тощо) та фото цього опису, фотографічний твір (фото страви або окремих етапів приготування) та/або відео твір — розповідь автора про страву, її інгредієнти, етапи приготування, що може бути розглянуто і як виконання, або об'єкт суміжних прав.

Тож, якщо розглядати рецепт з точки зору дотримання авторського права на нього в мережі Інтернет, то охоронятися буде не сама ідея рецепту, а його об'єктивне вираження, втілення, відображення у тексті та/або на світлинах (фотографіях). Будь-хто має право приготувати свою страву або згідно з цим рецептом, або навіть із внесенням своїх змін, і це не є порушенням авторського права. Порушенням авторських прав буде вважатися таке використання авторського рецепту у власних цілях, як: несанкціоноване розміщення на своїх сторінках, використання у власних відео рецепту без дозволу і навіть посилання на автора, розповсюдження копій рецепту, у тому числі з метою комерціалізації (наприклад у виданні власної кулінарної паперової або електронної книги).

Щоб зберегти свої напрацювання та запобігти порушенню авторського права в мережі Інтернет автори використовують такі найпростіші методи захисту своїх прав, як знак авторського права та авторський підпис на фотографії (світлинні) кулінарного рецепту, яка має бути обов'язково авторською, а не запозиченою з чужих сайтів. Першим самостійним способом захисту буде так званий знак охорони авторського права (знак копірайту), який містить ім'я власника або автора об'єкта публікації. Цим суб'єктом може бути як фізична, так і юридична особа. Обов'язковою умовою є вказаний рік створення об'єкту права. Цей знак не наділений особливими функціями та не надає автору додаткових прав. І хоча наявність знака не вважається обов'язковою, але є повідомленням для всіх про те, що той чи інший об'єкт перебуває під охороною авторського права. Безумовно, його розміщення під текстом рецепту не захищає від недоброзичливих конкурентів, бо знак може бути вилучений, а текст скопійований. Більш дієвим елементом є спеціальне позначення на фото, бо видалити нанесені на фото елементи може тільки фахівець, що унеможливує використання цього об'єкту широким колом людей.

Авторський підпис, як ще одна форма захисту, що відображає авторство, має бути зрозумілим, розбірливим, акуратним та не повинен видалятися з легкістю. Є певні способи та методи, які роблять той чи інший знак важковидальним. Підпис та сайт, де розміщується рецепт зазвичай пов'язані між собою для того, щоб при спробі

унікнути авторського підпису порушникам довелось попрацювати ще й із встановленим захистом самого сайту. Інколи автори застосовують такий спосіб «самостійного захисту» авторського права на рецепт в мережі Інтернет, як авторська розписка або авторське підтвердження, коли під рецептом або на фотографії автор розміщує текст, в якому вказує, що саме він є автором даного рецепту, що не дозволяє використовувати його без згоди. Однак, роблячи такий припис слід не допускати більш пізнього виправлення або редагування тексту, щоб не змінювалася дата публікації, що може зіграти при доведенні справи у суді проти автора, тобто може бути доведено, що цього підтвердження не існувало, що його додали вже після факту порушення авторського права[6]. Врешті, реєстрація авторського права на кулінарний рецепт буде охороняти форму вираження, але не його сутність. Такий механізм охорони не дозволить автору заборонити комусь готувати аналогічну страву за цим рецептом, приміром у масових масштабах з метою комерціалізації, що є надзвичайно важливим для захисту своїх фірмових рецептів харчовими компаніями, ресторанами та кав'ярнями.

Виходячи з характеристик кулінарного рецепту, його автор має можливість запровадити інші способи захисту змісту рецепту: отримати патент, як на об'єкт промислової власності або встановити режим ноу-хау (секрет виробництва). Найбільш розповсюдженою та практичною формою захисту рецепту є віднесення до комерційної таємниці (ноу-хау). Ресторани та кав'ярні використовують саме комерційну таємницю для захисту своїх рецептів та методів, «...оскільки це дозволяє їм використовувати секретну природу як інструмент маркетингу»[7]. Є приклади компаній, які тривалий час доволі успішно охороняють свої рецепти за допомогою комерційної таємниці: KFC (Kentucky Fried Chicken), Coca-Cola. Головною особливістю такої форми охорони є нерозголошення усієї інформації, що стосується кулінарного рецепту. У цьому випадку автор (компанія) самостійно встановлює та контролює всі необхідні запобіжні заходи щодо збереження в таємниці секретної інформації про рецепт. Для цього компанія у першу чергу визначає обмежений список людей, які матимуть доступ до такої інформації та здійснює щодо цих людей такі дії: оформлює та підписує з ними відповідний документ, який регламентує, що та чи інша інформація є конфіденційною, а її розголошення тягне за собою відповідальність; проводить додатковий інструктаж для співробітників, яким буде доступна комерційна таємниця; встановлює форму та характер відповідальності за поширення інформації, яка є комерційною таємницею. Особливою перевагою комерційної таємниці/ ноу-хау є невстановлений термін дії. Оформлюється вона на необмежений період і закінчується, коли порушується принцип «таємності» та інформація стає відомою для великої кількості людей[6].

Доволі дискусійним є на сьогодні питання патентування кулінарного рецепту. Головною вимогою патентування винаходу є новизна та неочевидність, що означає, що винахід «...не міг існувати ні раніше, ні бути очевидним вдосконаленням чи зміною раніше відомого винаходу, який міг би визначити хтось, хто має достатню кваліфікацію в галузі техніки, охопленій цим винаходом»[7]. Згідно Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»[4], сам процес приготування може бути запатентований як процес або спосіб. Та все ж патентування рецепту є набагато складнішим. «Вважайте, що люди змішували між собою інгредієнти для виробництва різних харчових продуктів ще на зорі людства – насправді, одними з найперших відомих прикладів письмової мови є рецепти їжі. У наші дні більшість «нових» рецептів – це лише комбінації відомих інгредієнтів у різній кількості, окремі відкриття вже існуючих рецептів або варіації відомих рецептів. Навіть якщо попередню версію рецепту не вдається знайти, «новий» рецепт все одно можна вважати очевидним»[7]. Окрім того, що термін охорони об'єктів промислової власності обмежений, при поданні заяви на реєстрацію, рецепт (спосіб, метод) буде розкритий. Відповідно охорона буде діяти обмежений строк, а після закінчення терміну охорони будь-які треті особи матимуть право готувати авторську страву за оригінальним рецептом, який буде доступний у відкритій базі.

Правова природа кулінарного рецепту залишається спірним питанням не тільки в національному, але й в міжнародному праві. Кафедра ЮНЕСКО, під сферу наукової діяльності якої підпадають питання права, пов'язані з інтелектуальною власністю, характеризуючи цей об'єкт вважає необхідним для встановлення справжньої правової природи кулінарного рецепту, насамперед проаналізувати та визначити низку тих нормативно-правових актів, які регулюють це питання та взаємопов'язані з ним елементи. Але законодавство України щодо захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет все ще продовжує залишатись на етапі зародження і в довоєнний період робилися тільки окремі спроби щодо розроблення правової бази[8].

Таким чином, цифрова трансформація створила унікальні можливості для просування об'єктів права інтелектуальної власності. Завдяки цифровим технологіям та їх широкому використанню, які забезпечують лідерство на ринку, автори мають більше можливостей для комерціалізації своїх ОПВ в мережі Інтернет на інформаційних платформах та ресурсах, але також мають більше викликів та загроз щодо їх правової охорони та захисту.

Список використаних джерел:

1. Бобнева Г. Ю. Захист прав інтелектуальної власності на продукцію парфумерного виробництва та кулінарні рецепти / Г. Ю. Боб-

нева // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. - 2011. - Вип. 1. - С. 23-28 . URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2011_1_6.

2. Євген Клопотенко оголосив про включення борщу до Нащепеліку нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://hochu.ua/cat-afisha/novosti/article-104054-yevgen-klopotenko-ogolosiv-pro-vklyuchennya-borschu-do-natspereliku-nematerialnoyi-kulturnoi-spadschini-ukrayini>.

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

4. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.

5. Соснін О. Цифровізація як нова реальність України URL:<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyvrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny>.

6. Іжевська М. Авторське право на рецепт: як захистити ваш кулінарний витвір URL: <https://wisegroup.com.ua/ua/avtorske-pravo-na-recept-yak-zaxistiti-vash-kulinarnij-vitvir>.

7. Чи можна запатентувати рецепт? URL: <https://ukr.waykun.com/articles/10-receptiv-pahlavi-vigotovlenih-bez-molochnih.html>.

8. Яке на смак авторське право: рецепти страв та їх охорона авторським правом URL: <https://kopirait.com.ua/iake-na-smak-avtorske-pravo-recepty-strav-ta-ih-ohorona-avtorskym-pravom>.

Бабенко В. А.

к.і.н., доцент,

Петренко В.

магістрант ТГПВ

Кошелева К.

магістрант ТГПВ

*Придніпровська державна академія будівництва
та архітектури*

(м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

В умовах цифрової трансформації суспільства, коли половина населення земної кулі має доступ до безмежних можливостей Інтернету і кожна друга людина є інтернет-користувачем надзвичайно важливим є дотримання права інтелектуальної власності у соцмережах. До-

сьогодні деякі користувачі не підозрюють, що право інтелектуальної власності діє у соцмережах так само, як в реальному світі. Цьому сприяє неврегульованість політико-правових питань в Україні щодо мережі Інтернет «...пов'язаних із бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційної сфери з появою цифрових технологій, (яка-авт.) набула ознак небезпеки, оскільки зростання складності процесів комунікації — взаємозв'язків, підвищило якість ризиків та загроз, які виявилися настільки складними і всеосяжними, що їх рівень зростає за логарифмічною прогресією в порівнянні з можливістю протистояти їм за допомогою норм діючого права» [6].

Актуальність означеної проблеми підтверджують наукові дослідження вітчизняних правників та науковців [2, 6]. Та проблема залишається актуальною, потребує додаткових досліджень. Захист права інтелектуальної власності, зокрема авторського права у мережі Інтернет привертає особливу увагу дослідників в останні кілька десятиріч, що зумовлено характерними рисами Всесвітньої павутини, такими як: доступністю користування електронними ресурсами необмеженої кількості людей а також повною відкритістю, простотою та швидкістю розміщення інформації.

Найпоширенішими правопорушеннями в мережі Інтернет є умисне, або ненавмисне використання з посяганням на авторські права, коли авторські тексти, фото, відео, музика використовується правопорушниками на власних сторінках. Згідно національного та міжнародного законодавства, зокрема Закону України «Про авторське право і суміжні права», музичні твори з текстом і без тексту, аудіовізуальні твори (тобто кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо), фотографічні твори є об'єктами авторського права й підлягають охороні незалежно від того, оприлюднені вони чи ні, завершені чи ні, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу та мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо) [5].

Під використанням твору розуміють, зокрема, його опублікування (випуск у світ), відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі, публічне виконання, переклад, переробку, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни тощо (ст. 441 Цивільного кодексу України). Тобто будь-яке використання у подібний спосіб на своїй сторінці в соціальній мережі фото-, відео, аудіоконтенту буде трактуватися як порушення авторських прав. Крім того, треба мати на увазі, що підлягає охороні не лише сам твір в цілому, але й його частина (фрагмент), яка може використовуватися самостійно, і навіть оригінальна назва твору (ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [5, 7].

Свобода використання твору в мережі Інтернет створює у багатьох користувачів ілюзію всюдозволеності й безкарності, які забувають, що у віртуальному світі зберігають свою дію цілком реальні закони. Одним із найпоширеніших правопорушень, яке вчиняється

щодня користувачами соціальних мереж, є плагіат, що, в свою чергу, є посяганням на авторські права. Не завжди такому посяганням передують злий умисел порушника, який не замислюється, чию картинку або музику додає до себе на сторінку. Та використання чужого контенту не буде порушенням, якщо підпадає під правову дефініцію «правомірне використання творів без згоди автора» та «вільне використання авторських прав», коли у деяких ситуаціях можна використовувати матеріали, захищені авторським правом, не отримуючи спеціального дозволу від правовласника. Твір може бути вільно, без згоди автора або інших осіб, та безоплатно використаний будь-якою особою: Як цитата з правомірно опублікованого твору або як ілюстрація у виданнях, радіо- і телепередачах, фонограмах та відеограмах, призначених для навчання за умови дотримання звичаїв, зазначення та імені автора, якщо воно вказане в такому джерелі, та в обсязі, виправданому поставленою метою [5].

Будь-яке використання в соціальній мережі фото-, відео-, аудіоконтенту вимагає згоди автора чи правовласника. Отримання ж згоди, як правило, супроводжується виплатою авторської винагороди. «Нові технології входять в наше життя швидше, ніж відбувається адаптація законодавства до нових технологічних та соціальних змін. Так звана Індустрія 4.0, яка веде за собою такі інноваційні розробки як блокчейн, mobility та штучний інтелект, має величезний вплив на формування та використання знань і, у свою чергу, створює чимало питань для судового захисту у сфері інтелектуальної власності» [3]. На думку Олександра Сосніна, технологія блокчейн є такою унікальною технологією, що «... дозволяє захистити суб'єкти обміну інформацією від загрози розкриття конфіденційної інформації й забезпечити достовірність одержуваної інформації. Поширення блокчейна відбувається в багатьох галузях життєдіяльності людини, як то фінансова, захист інтелектуальної власності, організація документообігу, електронне голосування, захист критичної інфраструктури, азартні та відеоігри тощо» [6]. Застосування блокчейну в галузі інтелектуальної власності відбувається в двох речах: «По-перше, завдяки фіксації часу кожної транзакції — так званому *timestamp* — можна відзначити час та дату створення певного об'єкта. Тим самим автор може доказати, що саме він першим створив той чи інший об'єкт інтелектуальної власності та підтвердити належність авторського права на цей об'єкт.

Другий багатонадійний напрямок застосування блокчейну — ланцюжки постачань (*supply chain*). Суть технології в тому, що на кожному етапі постачань продукт фіксується в базі даних блокчейн, що дозволяє реалізувати ефективну боротьбу з контрафактом» [3].

Створені як засіб комунікації, соціальні мережі швидко завоювали прихильність користувачів Інтернету. Наведена соціологами статистика свідчить, що з-поміж користувачів Інтернету відсоток ко-

ристувачів соціальних мереж становить від 58 % у Китаї до 98 % у США. Одним із чинників зростання інтересу до соціальних мереж стало використання їх функцій для поширення музики, відео, фото та документів. Проте така «свобода» може завдавати шкоди правам людини, що є неприпустимим. Саме тому важливо знати правила, які охороняють нас від протиправних посягань з боку інших осіб.

При використанні твору у соціальних мережах: з встановленим авторством для користувачів є ризики, про які необхідно знати, щоб уникнути правопорушень. Так, може бути приміненний «Копірайт-страйк» — за повідомленням будь-якого користувача (репорт) або автоматично відео-, фото-, аудіоконтент може бути видалений мережею, у деяких випадках з блокуванням сторінки розміщення. Окрім того, правоволодільці або їх представники можуть звернутися спочатку з претензією, а в подальшому і з позовом до суду у випадку неправомірного використання їх твору.

Згідно редакцією № 1977-VIII від 23.03.2017, Закон України «Про авторське право і суміжні права було доповнено статтями 52-1 «Порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет та статтею 52-2. «Зобов'язання постачальників послуг хостингу щодо забезпечення захисту авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет» [5]. Стаття 52-1 «Порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет» регламентує дії, до яких має вдатися автор (заявник), права якого було порушено та застосовується до відносин, пов'язаних з використанням аудіовізуальних творів, музичних творів, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення: «При порушенні будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, вчиненому з використанням мережі Інтернет, суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав (далі — заявник) має право звернутися до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення. Заява про припинення порушення подається в порядку, передбаченому цією статтею» [5].

У зв'язку з цим авторське право в Instagram, Facebook, інших мережах з недавнього часу стало захищатися самими провайдерами, які розміщують для користувачів контенту спеціальні розділи «Авторське право» або «Політика по відношенню до авторських прав» з роз'ясненнями щодо дотримання права інтелектуальної власності: «У цьому розділі наведено відповіді на запитання про авторські права, зокрема про те, як захистити результати своєї роботи й уникнути порушення авторських прав інших осіб під час створення дописів у Facebook, а також про те, як Facebook розглядає звіти про порушення авторського права. Якщо ви переконані, що хтось вико-

ристовує результати вашої роботи, захищені авторським правом, без вашого дозволу, ви можете заповнити цю форму» [1].

Авторське право в Instagram регулюється Умовами використання і Правилами спільноти, згідно з якими користувач може публікувати в мережі лише той вміст, який не порушує нічиїх прав на інтелектуальну власність. Найкращий спосіб уникнути порушення закону про авторське право через публікацію в Instagram — публікувати лише вміст, створений особисто користувачем.

Компанія facebook, якій належать соцмережі facebook та instagram, наголошує, що ненавмисно порушити авторське право можна, навіть якщо ви: знайшли вміст у вільному доступі в інтернеті; попередньо зазначили власника авторського права; побачили, що інші також публікують цей вміст; використовуєте пісню, яку попередньо придбали в iTunes чи іншому додатку; у вашому відео звучить пісня, яка була фоном на вечірці, концерті або іншому заході; додали застереження про те, що не мали наміру порушити авторське право; не мали на меті отримати вигоду від цього;

Якщо вам подобається чужий контент, створений в Instagram, і ви хотіли б поділитися ним зі своїми підписниками — опублікуйте його в сторіс. У такий спосіб залишається пряме посилання на автора [1].

Twitter має власні правила та політику, що стосуються порушення авторського права та відповідних скарг.

Згідно цих правил порушенням авторського права у Twitter є: використання захищеного авторським правом зображення як фотографію профілю або шапки (профілю); використання чужих відеофайлів або зображень, завантажених користувачем у свій профіль; використання авторських твітів за межами мережі без дозволу автора чи посилання на його профіль. При цьому Twitter визначає такий термін, як «сумлінне використання». Це коли певні матеріали, захищені авторським правом, можуть не потребувати самого дозволу власника на використання цих матеріалів [4].

Але якщо певний випадок з порушенням авторських прав не підпадає під концепцію «сумлінного використання» — справою займається суд, аналізуючи всі аргументи. Як бачимо, соціальні мережі й інші онлайн-платформи, які мають суворі заборони на плагіат чужого контенту та накладають санкції на тих, хто ігнорує правила, також роблять свій внесок у захист авторських прав від порушення.

Таким чином, нинішній стан правової культури у суспільстві і активна антиплагіатна пропаганда надали користувачам більш чіткого розуміння, що розміщення об'єкта авторського права на веб-сайті без згоди автора та/або без зазначення його імені є порушенням авторських прав. Поступово приходиться усвідомлення того, що продукт, створений інтелектуальною працею, має свою ціну і не може бути запозичений без дозволу автора.

Список використаних джерел:

1. Авторське право. URL: https://m.facebook.com/help/1020633957973118?locale2=ru_RU.
2. Коваленко І. А. Актуальні проблеми захисту й охорони прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет в умовах глобалізації суспільства та сучасних технологій / І. А. Коваленко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. - 2018. - Т. 29(68), № 3. - С. 52-55. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29\(68\)_3_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29(68)_3_11).
3. Особливості захисту інтелектуальної власності в умовах Індустрії 4.0 URL: <https://www.imena.ua/blog/protection-of-intellectual-property>.
4. Политика в отношении авторських прав URL: <https://help.twitter.com/ru/rules-and-policies/copyright-policy>
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Соснін О. Цифровізація як нова реальність України URL:<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – №№ 40-44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Бородійчук Р.О.,
студент,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
(м. Київ, Україна)*

**МЕТАВСЕСВІТ ТА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ:
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Разом із популяризацією метавсесвіту, виникло питання про необхідність реєстрації своїх віртуальних продуктів для забезпечення правового захисту об'єктів інтелектуальної власності. Для повного розуміння необхідно розтлумачити, що насправді собою являє метавсесвіт.

Метавсесвіт — це цифрове середовище, утворене сукупністю цифрових суб'єктів та цифрових об'єктів, що взаємодіють між собою, а також цифрових або інших технологій що забезпечують цю взаємодію. [1] Метавсесвіт став у центрі уваги після того, як компанія "Facebook" оголосила, що змінює свою назву на "Мета" [2].

Однак перші чутки про термін метавсесвіту пролунали ще у далекому 1992 році, коли вийшов роман "Snow Crash" ("Снігопад"). У

"Снігопаді" метасвіт — це тривимірний простір у віртуальній реальності, доступ до якого здійснюється через персональні термінали та окуляри віртуальної реальності. [3]

Після "Снігопаду" слухи про метавсесвіт знову почали лунати в середині 2010-х на тлі появи розробок пристроїв доповненої та віртуальної реальності. [4] Також, почали з'являтися новини про перемищення великих споживчих компаній у метавсесвіт. Для прикладу, Adidas випустила колекцію одягу «Into the Metaverse» у вигляді NFT токенів, які згодом можна буде обміняти на фізичні об'єкти реального світу. [5] У свою чергу, компанія Gucci у травні 2021 року на ігровій платформі Roblox презентувала показ арт-інсталяції музею Gucci Garden, спрямованої на підвищення пізнаваності бренду серед молодих клієнтів. [6] Проте, такі акції не є рідкісним явищем. Серед брендів, які активно просувають метавсесвіт є також відомі Coca-Cola, Louis Vuitton, Balenciaga, Fortnite. [7]

Відомими є також випадки купівлі нерухомості у метавсесвіті. До прикладу, лише на платформі Decentraland, у листопаді 2021 року компанія "Metaverse Group" придбала нерухомість на суму у понад 2 млн доларів. [8]

У той же час, з'явилися новини про реєстрацію компаніями торговельних марок, які діятимуть у метавсесвіті: 4 лютого компанія "McDonald's" подала до Управління з патентів і товарних знаків США 10 заявок на торговельну марку, що охоплюють як McDonald's, так і McCafe. Одна з торговельних марок передбачає «віртуальні харчові продукти й напої», інша — «керування віртуальним рестораном онлайн з доставленням додому». [9]

Разом з тим, новинна агенція CNBC поширила інформацію про підготовку інших світових компаній до перебування у віртуальному світі. За інформацією агентства, компанія "Nike" подала декілька заяв на реєстрацію нових торговельних марок, які діятимуть у віртуальному світі. Наприклад, 28 жовтня стало відомо про подання заявки на реєстрацію відомого вислову "Just Do It", якій належить компанії. [10] Від видання "The Block" також стало відомо про реєстрацію компанією "Mastercard" більш, ніж 15 торговельних марок для метавсесвіту, які датовані 07.04.2022. [11]

Все це свідчить про серйозне ставлення світових компаній до охорони об'єктів інтелектуальної власності у віртуальному вимірі. Хоча вони й володіють правами на торговельні марки для існуючих продуктів та сервісів, проте реєстрація на торговельні марки для віртуального використання не проводилась. Для прикладу, Nike має зареєстровану продукцію взуття за 25 класом Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків, [12] однак вони не реєстрували торговельну марку для цифрового взуття (клас 9). Подаючи заявки на реєстрацію, компанії впевнюються, що вони можуть не тільки відслідковувати та забезпечувати охорону своєї продукції

у віртуальному всесвіті, а й значно покращувати та розширювати загальну охорону своїх торговельних марок.

Уявімо компанію, яка продає шампунь, який є за міжнародною класифікацією 3 класом. Однак, ця компанія може подати на реєстрацію за 9 класом для віртуальної продукції, за 35 класом для віртуального магазину та 36 класом для криптовалюти. [13] Водночас, подання на реєстрацію торговельних марок для використання у віртуальному середовищі не тільки ефективно забезпечить захист продукції, а й дозволить відкрити нові масштаби для залучення нових клієнтів та підвищити пізнаваність бренду. [14]

Іншим стимулом для реєстрації торговельних марок у метавсесвіті є захист від недобросовісної реєстрації. Оскільки, вже відомо про спроби зареєструвати продукцію, яка візуально є схожими на Gucci чи Prada, і ці компанії не мали зареєстрованих торговельних марок необхідного класу. [15]

Отже, що необхідно зробити компаніям у першу чергу, зважаючи на популяризацію метавсесвіту. Для початку — провести аудит наявних торговельних марок. По завершенню — оформити заявку на реєстрацію продукції для нових класів. Подаючи заявки, варто впевнитись, що вони будуть зареєстровані у всіх країнах, де компанія здійснює свою діяльність.

Список використаних джерел:

1. Костенко О.В. Проблеми правового регулювання мета всесвіту. Proceedings of V International Scientific and Practical Conference/ Stockholm, Sweden 6-8 February 2022 Stockholm, Sweden 2022. С. 729-733.

2. Introducing Meta: A Social Technology Company, 28 жовтня 2021 року. URL: <https://about.fb.com/news/2021/10/facebook-company-is-now-meta/>.

3. Євгеній Морі. Що таке метавсесвіт і коли ми вже зможемо в нього зануритись. URL: <https://suspilne.media/198748-so-take-metavsesvit-i-koli-mi-vze-zmozemo-v-nogo-zanuritis/>.

4. Руслан Нонка. Сума всіх світів. Все, що ви хотіли знати про Метавсесвіт і чому це пріоритет Цукерберга. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/shcho-take-metavsesvit-navishcho-cukerbergu-stvoryuvati-novu-realnist-ostanni-novini-50194171.html>

5. Наталя Задерей. Прекрасний метавсесвіт: Віртуальна нерухомість стрімко дорожчає. З чим пов'язаний хайп. URL: <https://biz.liga.net/ua/ekonomika/all/opinion/prekrasnaya-metavselennaya-virtualnaya-nedvijimost-ochen-dorojaet-s-chem-svyazan-hayp>.

6. Розвиток метавсесвіту прискорюється: які бренди приєднуються до нього та як приваблюють клієнтів. URL: <https://retailers.ua/news/management/13286-rozvitok-metavsesvitu-priskoryuyetsya-yaki-brendi-priyednuyutsya-do-nogo-ta-yak-privablyuyut-kliyentiv>.

7. Dani Gibson. 5 brands already boldly embracing the metaverse, 17 січня 2022 року. URL: <https://www.thedrum.com/news/2022/01/17/5-brands-already-boldly-embracing-the-metaverse>.

8. Decentraland: Know All About The Ethereum-Based Metaverse Where Virtual Plots Of Lands Can Be Bought And Sold. URL: <https://www.ndtv.com/business/decentraland-here-s-all-you-need-to-know-about-the-digital-real-estate-world-2778793>

9. Вікторія Коломієць. Mcdonald's хоче відкрити ресторан у метавесвіті. Як він там працюватиме? URL: <https://hromadske.ua/posts/mcdonalds-hoche-vidkriti-restoran-u-metavesviti-yak-vin-tam-pracyuvatime>.

10. Jessica Golden. Nike is quietly preparing for the metaverse. URL: <https://www.cnn.com/2021/11/02/nike-is-quietly-preparing-for-the-metaverse-.html>.

11. Anushree Dave. Mastercard files for more than a dozen metaverse and crypto trademarks. URL: <https://www.theblockcrypto.com/post/141469/mastercard-files-for-more-than-a-dozen-metaverse-and-crypto-trademarks>.

12. Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніццька класифікація). Ратифікована Законом України від 01.06.2000 № 1762-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_066/print1356525398596531#Text

13. Josh Gerben. Metaverse Trademarks: A Guide to Notable Filings. URL: <https://www.gerbenlaw.com/blog/metaverse-trademarks-a-guide-to-notable-filings/>.

14. Thomas W. Brooke, Rodrigo Javier Velasco. Intellectual Property Protection in the Metaverse, 9 березня 2022 року. URL: <https://www.hklaw.com/en/insights/publications/2022/03/intellectual-property-protection-in-the-metaverse>.

15. Won-Chun Lee. Metaverse and trademark infringement. URL: <https://www.dentonslee.com/en/insights/articles/2022/march/30/metaverse-and-trademark-infringement>.

Бутнік-Сіверський О.Б.,

д.е.н., професор головний науковий співробітник сектору комерціалізації ОІВ відділу промислової власності та комерціалізації ОІВ Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України, академік АТН України та академік УАН, завідувач кафедри економіки, обліку та фінансів Інституту післядипломної освіти НУХТ (м. Київ, Україна)

ЗМІСТ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ЦИФРОВІЗАЦІЯ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ПОГЛЯД

Сьогодні використання термінів «цифрова економіка» та «цифровізація економіки» характеризує загальні тенденції формування, становлення та розвитку інноваційної економіки в напрямку цифрового економічного простору. За змістом термінів «цифрова економіка» та «цифровізація економіки» є різними та не ідентичними, так як, з нашої позиції, мають різну економіко-правову природу наповнення. Вони не мають усталеного визначення серед науковців та несуть різне змістовне навантаження у відповідних нормативних актах, що підкреслює відсутність чіткого та універсального уявлення, які складові повинні бути враховані при їх визначенні. На цьому акцентують увагу науковці Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г. [1], Вінник О. М. [2], Левицька Н.О. [3], Мілаш В. [4] та інші.

Науковці Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г., узагальнюючи окремі погляди щодо дефініції поняття «цифрова економіка» та проаналізував елементи, що стосуються концептуалізації цифрової економіки, виявили дві важливі ознаки. По-перше, диференціація цифрової економіки на компоненти. При цьому визначено, що в літературі немає чіткого та універсального уявлення, які складники повинні бути включені під час вимірювання цифрової економіки. Друга особливість — це неявне визнання нечітких меж цифрової економіки [1, 34].

З позиції економіко-правового погляду, доцільно розглянути зміст понять «цифровізація економіки» та «цифрова економіка», як нова конструкція при подальшому просуванні до нової економіки, яку розглядають на загальному рівні, як цифрова економіка або більш ширше — цифрова держава: Дія — це наймасштабніший цифровий проект сучасної України, який реалізується спільно з Міністерством цифрової трансформації України. На меті — зробити спілкування громадян і бізнесу з державою зручним, прозорим та людським [5].

Під «цифровізованою економікою», науковці Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г., розуміють як «частину економічної діяльності, яка здійснюється суб'єктами господарювання з допомогою інтенсивного використання інформаційно-комунікаційних та новітніх цифро-

вих технологій» [1, 38–39]. Тут ключовими є інформаційно-комунікаційні та новітні цифрові технології, як частина економічної діяльності суб'єктів господарювання у вигляді надання цифрових послуг на потреби суспільства та інформаційно-комунікативна діяльність у державному управлінні.

Як зазначає Дегтяр О. А. [6], інформаційно-комунікативну діяльність можна представити у вигляді процесу передачі інформації від джерела (комунікатора) до одержувача (реципієнту) за допомогою певного каналу, що передбачає наявність «зворотного зв'язку», тобто отримання комунікатором інформації про те, якою мірою і з якою якістю реципієнт отримав, засвоїв і сприйняв відповідну інформацію, які думки вона в нього викликала. Якщо цей процес представити у вигляді системи і застосувати системний підхід [7], то можна виділити в ній низку таких елементів:

- суб'єкти комунікативного процесу — відправник і одержувач повідомлення (комунікатор і реципієнт);
- засоби комунікації — код, який використовується для передачі інформації в знаковій формі (слова, картини, графіки тощо);
- канали комунікації, якими передається повідомлення від комунікатора до реципієнта (лист, телефон, радіо, телебачення, інтернет тощо);
- предмет комунікації (певне явище, подія) і повідомлення, яке його відображає (стаття, радіопередача, телевізійний сюжет тощо);
- ефекти комунікації — зміни внутрішнього стану суб'єктів комунікативного процесу, в їхніх взаєминах або в їх діях, наслідки комунікації.

Таким чином, зазначає Дегтяр О. А., можна відзначити, що інформаційно-комунікативна діяльність у державному управлінні — це, *по-перше*, система обміну інформацією між органами державної влади та населенням, організаціями різних форм власності за допомогою спеціальної системи символів, кодів, засобів та організаційних форм; а *по-друге*, соціальна взаємодія, що має низку специфічних властивостей і ознак, спрямована на регулювання поведінки людей, роботи інститутів державної влади заради досягнення певної мети.

Як видно з наведеного визначення, *«цифровізована економіка»* розглядається як стан або *«цифровізація економіки»* — скоріше як процес, яка/який спирається на інформаційно-комунікаційну діяльність з використанням новітніх цифрових технологій, спираючись на відповідний цифровий зв'язок, що є областю техніки, пов'язаною з передачею цифрових даних на відстань. Сучасні системи цифрового зв'язку використовують кабельні (у тому числі волоконно-оптичні), супутникові, радіорелейні і інші лінії зв'язку. На наш погляд, більш поширеним за змістом буде «цифровізація економіки», як процес інформаційно-комунікаційної діяльності з використанням новітніх

цифрових технологій на основі цифрових зв'язків. Цифровізація — насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [8]

У цьому процесі здійснюється обробка статистичної та іншої інформації соціального спрямування на основі створення *людино-цифрових систем*, з ознакою «людино-машинні системи є соціальними системами» [9, с. 5]. Тут домінує цифровізація (використання цифрових технологій на комп'ютерних носіях) на різних рівнях управління, де формується людино-цифрове середовище з використанням цифрових технологій за відповідним спрямуванням, де також домінують *цифрові права* — права людини, які полягають в праві людей на доступ, використання, створення і публікацію цифрових творів, доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, а також комунікаційних мереж, зокрема, до мережі інтернет.

Одночасно, цифровізація економіки не передбачає цифрові інновації та цифрові бізнес-моделі, які передбачають формування у сучасному світі на основі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) новий технологічний базис суспільства.

Виходячи з зазначеного, Оксана Вінник, справедливо зауважує, що «відсутність в Україні кодифікаційного акта в цій сфері частково компенсується численними актами законодавства, деякі з яких спеціально присвячені окремим аспектам відносин сфери цифрової економіки» [10, 163], які на нашу думку, з економіко-правового погляду законодавчо закріплюють формування людино-цифрове середовище та відповідні цифрові права та відносини. До них віднесено:

Закони України «Про електронну комерцію» в редакції 01.01.2022 р. [11], який визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем та визначає права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції;

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» в редакції 01.01.2022 р. [12], який встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів;

Закон України «Про електронні довірчі послуги» в редакції 01.01.2022 р. [13], який визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації;

Закон України «Про доступ до публічної інформації» в редакції 19.02.2022 р. [14], який визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес [а саме передбачено, що доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації: в офіційних друкованих виданнях; на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет; на єдиному державному веб-порталі відкритих даних];

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» в редакції 07.05.2022 р. [15], який регулює відносини, що виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (у випадках, передбачених законом), громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців [а саме передбачено створення Єдиного державного реєстру] та інші.

Підсумовуючи зазначене, на наш погляд, під *цифровізацією економіки розуміємо створення людино-цифрового середовища, в якому здійснюється процес передачі інформації від джерела (комунікатора) до одержувача (реципієнту) з метою забезпечення інформаційно-комунікаційної діяльності з використанням новітніх цифрових технологій та цифрового зв'язку з додержанням цифрового права.*

Реальним поштовхом розвитку *цифровізації економіки* в напрямку формування *цифрової економіки*, як наступний етап просування до нової економіки, стало прийняття 2021 р. Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [16], яким визначено організаційні, правові та фінансові засади функціонування правового режиму Дія Сіті, що запроваджується з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні шляхом створення сприятливих умов для ведення інноваційного бізнесу, розбудови цифрової інфраструктури, залучення інвестицій, а також талановитих спеціалістів.

Під *«цифровою економікою»* науковці Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г., мають на увазі економічну діяльність, яка виникла лише завдяки новітнім цифровим технологіям та базується на використанні нових цифрових бізнес-моделей і в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові» [1, 38]

Досить часто, зазначають Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г., в такій діяльності відбувається трансформація існуючих бізнес-моделей в сторону інноваційних. Це широкомасштабне визначення цифровізованої економіки охоплює електронний бізнес (бізнес-операції з підтримкою ІКТ) та його підмножину — електронну комерцію (зовнішні бізнес-операції з підтримкою ІКТ), використання цифрових

автоматизованих технологій у виробництві і сільському господарстві, які базуються на новітніх цифрових технологіях (НЦТ) (сюди включають промисловість 4.0 та точне землеробство тощо). Сюди ж слід також віднести і фінтех — сегмент, який знаходиться на перетині секторів фінансових послуг і технологій [1, с.39]. Чинниками впровадження, зазначає Левицька Н.О., завдяки розвитку цифрової економіки інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери господарського життя є: інтернет речей (Internet of things), штучний інтелект та машинне навчання (Artificial intelligence & Deep learning), технології на принципах розподіленого реєстру (Blockchain), «хмарні» комп'ютерні сервіси й обчислення (Cloud computing), «розумні» комплекси та пристрої (Smart everything), Великі дані (Big Data), віртуальна та доповнена реальність (Augmented & additive reality), сучасні біоінженерні технології (Biotech), системи кібербезпеки (Cybersecurity), соціальні мережі (Facebook, Twitter), цифрові двійники (Digital twins), цифрові технологічні платформи (агрегатори). Усе це сучасні напрями «цифровізації» (цифрової трансформації), якими охоплені уже весь світ [3, 26].

Відповідно до нової редакції Міжнародної стандартної галузевої класифікації усіх видів економічної діяльності – International Standard Industrial Classification of All Economic Activities – ISIC, Rev. 4 [17] розробленої у 2008 р. ООН, зазначають науковці Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г., загальний принцип ідентифікації видів діяльності ІКТ полягає в такому: види діяльності ІКТ включають виробництво продуктів (товарів та послуг), що мають на меті здійснення або дозвіл на обробку та передачу інформації електронними засобами, включаючи передачу та візуальну презентацію [1, 36]. Технологічне забезпечення цифрової економіки формують технології, які за функціональними рисами можна розділити на три групи [18]: 1. Технології з роботи з даними. 2. Технології у сфері виробництва. 3. Технології у сфері взаємодії з навколишнім середовищем.

Цифрові технології, узагальнюють науковці Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г., не тільки формують нового користувача, розвивають маркетинговий інструментарій, але і формують передумови і необхідні умови для радикальної модернізації виробничої, організаційної і технологічної бази підприємств. Таким чином, технічні, організаційні та технологічні зміни, що відбуваються, масова і масштабна інформатизація перетворюють не тільки виробничу сферу, а й ланцюжок створення цінності [1, 37].

Не вдаючись у деталі формування складної економічної категорії, на наш погляд, *під цифровою економікою розуміємо трансформаційні зміни існуючих та розвиток нових бізнес-моделей з використанням новітніх цифрових технологій у сферах господарсько-виробничої (підприємницької) діяльності, які забезпечують новий рівень технічних, технологічних, організаційних, правових*

та фінансових можливостей цифровізації з посиленням інформаційно-комунікаційних технологій та масштабу інформатизації.

Під «бізнес-моделлю» з використанням новітніх цифрових технологій, підтримуючи погляд науковці Кузнецова А.Я. та Чмерук Г.Г., ми розуміємо, яким чином компанія-інноватор здійснює свою інноваційну підприємницьку діяльність в цифровій економіці: створює споживчу цінність і додану вартість, доводить її до споживача, взаємодіє з бізнес-партнерами і отримує від цієї діяльності прибуток, задовольняючи запити стейкхолдерів. І власне нові бізнес-моделі з використанням новітніх цифрових технологій є наступним шаром цифрової економіки, який базується на секторах ІКТ та НЦТ з урахування майнових прав інтелектуальної власності.

На наш погляд, для подальшого розвитку та впровадження цифрової економіки з позиції її предметності та правового регулювання, як на етапі цифровізації економіки так і цифрової економіки, потрібне дослідження проблеми **права цифрової економіки**, за визначенням Вінник Оксани [2, 160], як (1) підгалузі господарського права, що визначає специфіку відносин цифровізації в економічній сфері країни та пов'язані з цим проблеми правового регулювання, (2) як підгалузі господарського законодавства, що складається з актів законодавства та правових норм, які регулюють ці відносини з урахуванням їхньої специфіки; (3) як напряму господарсько-правової науки, що вивчає становлення, їх перспективний розвиток з метою визначення характерних рис, переваг та ризиків цифровізації та напрацювання рекомендацій для законодавця щодо оптимальних шляхів удосконалення правового регулювання цих складних відносин.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова А.Я., Чмерук Г.Г. Теоретичні підходи до визначення цифрової економіки./ проблеми системного підходу в економіці / Проблеми системного підходу в економіці. Випуск № 6 (74), 2019. С. 157–163. URL: http://psae-jrn1.nau.in.ua/journal/6_74_1_2019_ukr/5.pdf.

2. Вінник Оксана. Право цифрової економіки./Підприємство, господарство і право № 6, 2021. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/25.pdf>.

3. Левицька Н.О., Сучасні тенденції і розвитку нормативно-правового регулювання цифрової економіки / Юридичний науковий електронний журнал № 5, 2019. С. 26–29. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2019/6.pdf.

4. Мілаш Вікторія. Регулювання відносин у сфері цифрової економіки: проблеми термінології / Підприємство, господарство і право № 11, 2017. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/35.pdf>.

5. Цифрова держава. URL: <https://plan2.diia.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2021).

6. Дегтяр О. А. Інформаційно-комунікативна діяльність в державному управлінні як інструмент інтенсифікації соціального партнерства / Державне управління: удосконалення та розвиток № 9, 2013. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=623>.

7. Сурмин Ю. Теория систем и системный анализ / Ю. Сурмин. – К. : МАУП, 2003. 368 с.

8. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки : схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.03.2021).

9. Геєць В.М. Соціальна реальність у цифровому просторі. Економіка України 2022 (1): 3–28 <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.01.003>.

10. Вінник Оксана. Регулювання відносин у сфері цифрової економіки: проблеми термінології / Підприємство, господарство і право .№ 11, 2017. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/35.pdf>.

11. Про електронну комерцію. Закон України № 675-VIII від 3 вересня 2015 року. Редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

12. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України № 851-IV від 22 травня 2003 року. Редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

13. Про електронні довірчі послуги. Закон України № 2155-VIII від 5 жовтня 2017 року. Редакція від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534>

14. Про доступ до публічної інформації. Закон України № 2939-VI від 3 січня 2011 року. Редакція від 19.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

15. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Закон України № 755-IV від 15 травня 2003 року. Редакція від 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.

16. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні. Закон України № 1667-IX від 15 липня 2021 року.– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20>.

17. The official site of Eurostat. European Commission. RAMON – Reference And Management Of Nomenclatures. «Metadata Classifications». 2018. URL: http://c.europa.eu/eurostat/ramon/index.cfm?TargetUrl=DSP_PUB_WELC (Last accessed: 20.10.2019).

18. The program of development of the digital economy in the Russian Federation until 2035, URL: <http://spkurdyumov.ru/uploads/2017/05/strategy.pdf> (Last accessed: 15.10.2019).

Васильєв О.В.

к.т.н., патентний повірений,

Чьочь В.В.

к.т.н., патентний повірений,

(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПАТЕНТУВАННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ «ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ»

Сьогодні концепція «Інтернету речей» є дуже популярною у сфері науково-технічного прогресу і перевищує за рівнем концепції «штучного інтелекту», «віртуальної реальності», «доповненої реальності» та інших [1, 257]. За прогнозами на 2025 рік до 100 млрд пристроїв класу «Інтернет речей» буде інтегровано до мережі Інтернет, а обсяги світового ринку досягнуть до 20 млрд доларів [2, 70].

Ця концепція знайшла практичне втілення не тільки у сегменті домашнього господарства, а практично у всіх галузях діяльності суспільства, таких як — «розумний дім», «розумне місто», «хмарні обчислювання», «патронажний сервіс», «телемедицина», «медична діагностика», «транспорт і логістика», «промислове виробництво» (системи автоматичного управління, системи енергоспоживання, тощо), «моніторинг зовнішнього довкілля», «інтернет військових речей», «військовий моніторинг та керування». Концепція «Інтернет речей» базується на технологіях технічної ідентифікації (як приклад — RFID), засобів та систем вимірювання, засобів та систем телекомунікації та передачі даних, хмарних технологій. Таким чином, вплив концепції «Інтернет речей» відчувається у багатьох галузях світової економіки і є впливовим фактором цифрової трансформації глобальної економіки.

Бурхливий розвиток численних напрямів «Інтернет речей» стикається з проблемами як технічного, інформаційного, так і правового характеру, в тому числі, проблемами набуття, менеджменту та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності класу «Інтернет речей».

Перша група проблем пов'язана з визначенням патентоспроможності об'єктів цього класу. Зокрема, це стосується пристроїв з можливостями обміну даними з комп'ютерними мережами або комплексних систем, які самі по собі використовують технології комп'ютерно-комунікаційних мереж, де суттєвою складовою таких пристроїв та систем є спеціалізоване програмне забезпечення, яке реалізує їх функціональність. Національні законодавчі системи різних країн вирішують ці проблеми різними способами.

Друга група проблем пов'язана з необхідністю доведення винахідницького рівня таких пристроїв та систем в умовах, коли більшість з них мають базові варіанти технічної реалізації, які

використовуються щонайменше десятки років (наприклад, «розумна лампочка» або «розумна розетка»).

Таким чином, при підготовці заявок на винаходи (корисні моделі) на технології класу «Інтернет речей», заявникам необхідно обґрунтувати додатковий винахідницький внесок та новизну до існуючої технології, що стане об'єктом винаходу.

Третя група проблем пов'язана з явищем взаємопов'язаності великої кількості пристроїв (сенсорів, комунікаційних пристроїв, контролерів тощо), які входять у єдину технічну систему і де кожен з яких може бути об'єктом інтелектуальної власності, права на який належать третій особі.

Системи таких пристроїв, що взаємодіють між собою мають всі ознаки вже відомих комп'ютеризованих систем моніторингу або управління (пристрої, що контролюється, комунікаційні модулі, обладнання для підключення та сенсорні модулі, тощо), або утворюються стандартні за конфігурацією локальні або розподілені у просторі комп'ютерні мережі.

Ця ситуація ускладняється вимогами ринку щодо сумісності пристроїв різних виробників і, отже, необхідністю використання стандартів або протоколів телекомунікації, які далеко не завжди є вільними від ліцензійних зобов'язань.

Здійснення патентування таких систем створює декілька протиріч: з однієї сторони, патентування такої системи вимагає від розробників вибирати між потенційним порушенням прав та сплатою великих ліцензійних зборів, а з іншої сторони, без використання «запатентованих» стандартів системи, швидше за все, розробники будуть змушені розробляти власні протоколи та способи системної взаємодії модулів, незалежні коди та комунікаційні протоколи, що неодмінно вплине на загальну сумісність.

Четверта група проблем пов'язана з неможливістю локалізації проблем інтелектуальної власності у рамках патентного права. Залишаються проблеми надійності, захищеності програмного забезпечення, яке підпадає під закони про комерційну таємницю та авторські права. Там, де розкриття програмного забезпечення можна уникнути і зберегти таємницю (наприклад, у корпоративному впровадженні системи «Інтернет речей»), інновації можна захистити, зберігаючи відповідне програмне забезпечення як добре охоронювану комерційну таємницю та реєструючи невеликі частини коду, які не розкривають комерційну таємницю. Практика охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в сегменті «Інтернет речей» також включає широке застосування методів використання торговельних марок та промислових зразків, для створення сімейств пристроїв та систем «Інтернет речей» під парасолькою авторитету брендів однієї корпорації, яка здатна запропонувати і забезпечити широкий спектр продуктів для індивідуальних або корпоративних споживачів.

Список використаних джерел:

1. Лопаткин Д.С. Интернет вещей как фактор цифровой трансформации экономики / Инновации и инвестиции. 2018, № 9. С. 257–260.
2. Андрощук Г.А. Интеллектуальна власність у системі Інтернету речей: економіко-правовий аспект / Теорія і практика інтелектуальної власності. 2017, № 6. С. 68–78. DOI: 10.33731/62017.134090.

Верес Шоломі Маріанн

*д.е.н, професор, декан економічного факультету
Мішкольцьський університет,
(м.Мішкольц, Угорщина)*

Косенко О.П.

д.е.н., професор кафедри маркетингу

Перерва П.Г.

*д.е.н., проф., зав.кафедрою економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»,
(м. Харків, Україна)*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Цифрове поле, яке сьогодні активно позабудовується, сформоване на відкритих дослідженнях, відкритому доступі для бажаючих та е-сервісах, еволюційно змінює закони природи, а віртуальний простір, який став реальним фактором суспільних відносин, перекраює наявні уявлення про методи та механізми формування, зберігання, розповсюдження та захисту комерційної інформації, забезпечує надійний рівень цифровізації сфер економіки, надає прямий доступ всім бажаючим, вченим, виробникам до передових знань, цифрових (інформаційних) технологій та інфраструктур, зменшує цифровий та технологічний розрив з іншими країнами.

У контексті виконання Україною та Угорщиною як амбітних завдань із побудови цифрового суспільства та Open Innovation, так і довгострокових планів з інтеграції наукових надбань і досягнень учених у Європейський інформаційний простір (трансфер інтелектуальної власності) певним орієнтиром, дороговказом стала Стратегія розвитку ЄС до 2025 р., спрямована на «Інноваційний союз». Враховуючи її положення, а також виклики й реалії цифрової трансформації в процесах трансферу технологій, нашими країнами передбачено наступні кроки:

- слідування практичним спрямуванням, визначеним на шляху до реалізації Digital Agenda (завдання розвитку цифрових технологій та їх трансферу);

- розроблення і проведення An Industrial Policy for the Globalization Era (промислової політики в галузі трансферу технологій в епоху глобалізації);
- виконання An Agenda for New Skills and Jobs (завдань із формування нових навичок і створення нових професій та їх інтелектуальний трансфер).

Трансфер інтелектуально-інноваційних технологій відноситься до процесу, за допомогою якого певна технологія (включаючи зрілу технологію та технологію у стані винаходу) передається з місця її походження або сфери практики в інші місця чи галузі. За напрямком передачі його можна розділити на дві категорії: двостороннє спілкування в географічному просторі та одностороннє розповсюдження в різних сферах діяльності, за методом передачі — платне та безкоштовне; за обсягом переказу його можна поділити на міжнародні та внутрішні. Передача технологій є важливою соціальною практикою діяльності людини. До 16 століття передача технологій була дуже повільною через відсталі умови руху. Кількість дуже невелика, а цикл надзвичайно довгий, в основному спираючись на світовий потік людей, щоб виконувати «слова і справи», найвідомішим з яких є передача чотирьох стародавніх китайських винаходів (виробництво паперу, друкарство, порох, компас) до Центральної Азії та Європи. З 17-го до другої половини 19-го століття, з появою великомасштабної машинної промисловості, кількість і швидкість передачі технологій значно зросли, а передача технологій завершилася переміщенням об'єктів (нові машини та обладнання) і значно зросли тиражі книг і періодичних видань.

Трансфер інтелектуально-інноваційних технологій також відноситься до процесу введення та виходу технологічного продукту в межах однієї країни (національний трансфер) або між країнами, регіонами, галузями, а також у межах власної системи інноваційної технології. З точки зору цілісності технічного змісту, трансфер технологій можна розділити на два основні види: «трансплантація» та «щеплення».

«Трансплантована» передача технології відноситься до всього змісту технології. Закордонна експансія транснаціональних компаній переважно реалізує передачу їх технологій через цю модель. Ця модель мало залежить від оригінальної технологічної системи основної частини технології та має високий відсоток успіху. Це можливість для багатьох країн або регіонів, що «наздоганяють», для досягнення стрибкоподібного розвитку технологій та економіки. Однак вартість «трансплантованої» передачі технологій буде суттєво вища в порівнянні з іншими можливими моделями.

Передача технології з використанням моделі «прищеплення» відноситься до передачі технології, досягнутої виробничим потоком частини технології, наприклад певної одиничної технології або

ключового технологічного обладнання. Вона приймає оригінальну технологічну систему споживача технологій як батьківську, а також прищеплює та інтегрується із зовнішньою передовою технологією, тим самим викликаючи оновлення функцій та ефективності оригінальної технологічної системи. Очевидно, що цей спосіб передачі технологій сильно залежить від початкового технологічного рівня одержувача технологій та вимагає більш жорстких умов відповідності. Хоча оплата передачі технології в достатній мірі низька, комерційний ризик при використанні моделі трансферу технологій «прищеплення» виникає частіше. Зазвичай його застосовують країни, регіони та підприємства з відносно збалансованою технічною потужністю.

Важливою характеристикою процесу трансферу інтелектуально-інноваційних технологій є їх носії. За відмінністю носіїв технологій передачу інноваційних технологій можна розділити на три різновиди: «фізичний», «інтелектуальний» та «людський» трансфер технологій.

Так звана «фізична» передача технології відноситься до передачі технології, викликаній фізичною передачею. З технічної точки зору фізичні об'єкти, що виникають у вигляді засобів виробництва та продуктів праці, є матеріалізацією та об'єктивацією конкретних товарів, з виду та якостей яких може відображатися існування певної технології. Тому, коли фізичний потік або перенесення відбувається і буде перенесена певна технологія, яка є основною формою так званого перенесення «жорсткої технології».

Так званий «інтелектуальний» режим передачі технологій відноситься до передачі технологій, викликаній поширенням знань і потоком певних спеціалізованих наукових теорій, навичок, досвіду та методів. Це не залежить від передачі фізичних об'єктів. Цю передачу технологій часто називають передачею «м'яких технологій». Товарні операції у формі знань, таких як запатентовані технології, технічні ноу-хау, формули процесів та інформаційний інтелект на ринку є основними формами, за допомогою яких реалізується цей трансфер технологій.

Передача технологій «на основі людини» — це давня модель передачі технологій у людському суспільстві, яка викликана потоком людей. Наприклад, міграція, мобілізація, вербування, обмін, навчання в різних місцях та інші форми мобільності можуть викликати передачу технологій. Це тому, що незалежно від того, яку конкретну форму набуває технологія, вона існує з людьми як ядро, її розуміють, освоюють і застосовують. Тому потік людських ресурсів повинен супроводжуватися передачею технологій. Під час Другої світової війни, щоб уникнути війни та фашистських переслідувань, велика кількість вчених з Європи, особливо з Німеччини, втекла до США, що змусило багатьох з провідних технологій цих країн, особливо ядерних, передати до Сполучених Штатів, що принесло їм відповідні інтелектуальні результати.

Важливою характеристикою процесу трансферу технологій є класифікація технічних функцій. З точки зору технічних функцій трансфер технологій можна розділити на два основних способи: передача технології процесу та передача технології продукту.

Взагалі кажучи, в системі промислових технологій існують дві системи форми технології процесу та форми технології продукту, причому кожна форма технології містить кілька високо корельованих одиничних технологій, які разом становлять технічну основу виробничо-комерційної діяльності промислових підприємств. З точки зору конкретного виробничого процесу, виробнича технологія є технічною передумовою та матеріальними засобами формування технології продукції, яка безпосередньо визначає технічні показники та виробничу потужність продукту. З точки зору загального процесу суспільного виробництва, технологія продукту часто є єдиною технологією технологічного процесу (у широкому сенсі суб'єкт технологічної технології сам по собі є конкретним продуктом), що, у свою чергу, впливає на загальний рівень та ефективність технології процесу. Насправді будь-яка промислова технологія не є всемогутньою за своїми функціями, а має свої різні акценти.

Список використаних джерел:

1. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
2. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.
3. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.
4. Kocziszky G., M. Veres Somosi, Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.
5. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of anti-monopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.
6. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
7. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
8. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations

in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

9. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

10. Nagy S., Pererva P.G. Compliance principles // Universum View 9. Economics and management: матеріали конф. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. С. 89-96.

11. Перерва П.Г., Верес Шомоши М., Гладенко І.В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л. Маркетингове забезпечення моніторингу інноваційного розвитку підприємства // Вісник НТУ "ХПІ" : зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2012. № 16. С. 24–29.

12. Sikorska M., Nagy S., Pererva P.G. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: матеріали конф. Київ: НАУ, 2018. С.21-22.

13. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999. 242 с.

14. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153–158.

15. Nagy S., Pererva P.G. Methods of evaluation of management efficiency // Авіація, промисловість, суспільство: матеріали Міжнар. конф., Кременчук, 12 травня 2021 р.: Ч. 2. Харків: ХНУВС, 2021. С. 443–446.

16. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

17. Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг и предпринимательство // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези конф. MicroCAD у 5 ч. Ч. 3. Харків : Планета-Прінт, 2021. С. 45.

18. Коциски Д., Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг как основа успешной деятельности предприятия // Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта (SIDEC-2017). Харків: НТУ "ХПІ", 2017. С. 153–155.

19. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

20. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

21. Nagy S., Pererva P.G. Monitoring of innovation and investment potential of industrial enterprises // Сучасні тенденції розвитку світової економіки : зб. матеріалів конф. Харків : ХНАДУ, 2018. С. 88–89.

22. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

23. Nagy S., Pererva P.G. Sources of financing innovation // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард–2020". Харків : Томенко Ю. І., 2020. С. 242-246.

24. Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П. Г. Перерва [та ін.] ; ред.: П. Г. Перерва, В. І. Борзенко, Т. О. Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Планета-Прінт, 2019. 1002 с.

Вінник О.М.,
*д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України,
головний науковий співробітник відділу міжнародного
приватного права та порівняльного правознавства НДІ
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

ПРАВО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Незаперечність переваг цифровізації довела коронавірусна пандемія, а в нинішніх умовах — російська військова агресія проти України і запроваджений у зв'язку з цим воєнний стан [1]. Можливість діяти дистанційно, задовольняючи при цьому як особисті (в продуктах харчування, ліках, платежах, консультаціях, навчанні, у виконанні своїх професійних обов'язків в режимі онлайн, якщо це дозволяє характер роботи), так і бізнес-потреби (в проведеному нараді, спілкуванні з партнерами та уповноваженими органами, споживачами), дозволили зберегти ділову активність на значному (хоча й нижчому від звичайного) рівні в умовах карантинних заходів, запроваджуваних у зв'язку з короно вірусною пандемією.

Започаткування в грудні 2019 р. Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (Порталу «Дія») [2; 3] забезпечило прискорення поширення надання електронних послуг «Цифрова держава» [4], що включають низку складових (електронне урядування; кібербезпека; електронна демократія; електронний бізнес; електронний суд; електронна охорона здоров'я; електронна освіта; електронна транспортна система; розумні міста; цифрові навички; повсюдний Інтернет), а з початком війни коло послуг розширилося з урахуванням актуальних потреб громадян та країни в цілому. В умовах війни можливості єдиного вебпорталу державних послуг «Дія», держателем якого є Мінцифри України, стали вельми витребуваними, завдяки можливості отримання публічних послуг, подання звернень, скарг, петицій громадян, здійснення електронного листування з органами

влади, проведення опитувань тощо.

Законом «Про електронні комунікації» [5], що набув чинності 1 січня 2022 р., передбачені широкі можливості вирішення господарських проблем з використанням онлайн-ресурсів: запроваджена електронна регуляторна платформа (ЕРП) — автоматизована інформаційно-аналітична система регуляторного органу, що використовується для виконання ним повноважень, передбачених цим Законом, та надання адміністративних послуг в електронному вигляді, електронного обміну інформацією, документами та взаємодії з постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг, постачальниками радіообладнання, користувачами радіочастотного спектра та ресурсів нумерації, користувачами послуг [5, ст. 8]. ЕРП також використовується для позасудового розгляду спорів (в режимі онлайн) між учасниками відносин у сфері електронних комунікацій [5, ст. 24].

Цифровізаційні процеси, особливо активні протягом останніх років, підняли проблему цифрового громадянства як такого, що має забезпечувати баланс приватних і публічних інтересів при реалізації цифрових можливостей. Ця проблема набула особливої злободенності в умовах війни, спричиненої російською агресією проти України, оскільки звичайні за мирного часу дії в Інтернеті (оприлюднення цікавих, з точки зору користувачів, фото- та відеоматеріалів) можуть загрожувати безпеці громадян, об'єктам критичної інфраструктури і навіть обороноздатності країни чи регіону, якщо це стосується «цікавих» для агресора об'єктів. І хоча частина дій, пов'язаних з подібною поведінкою в соціальних мережах, була визнана злочином [6], проте це не вирішило проблему зловживання цифровими можливостями [7; 8], у зв'язку з чим актуальними є і відповідні поради [9].

Важливість проблеми цифрового громадянства для сфери господарювання незаперечна, адже від її вирішення (закріплення в Конституції цифрових прав та цифрових обов'язків громадян [10]) залежить і визначення цифрового статусу учасників господарського життя (суб'єктів господарювання, суб'єктів організаційно-господарських повноважень, споживачів) з відповідним закріпленням в Господарському кодексі України.

У сфері господарювання стрімко формується так звана цифрова економіка, з притаманними їй особливостями щодо ключових засад функціонування, переваг та ризиків, суб'єктно-об'єктного складу, електронної форми взаємодії, впливу на конкуренцію тощо, що, своєю чергою, зумовлює необхідність особливих підходів до регулювання господарських відносин у сфері цифрової економіки з метою забезпечення її соціального спрямування.

Адекватне сучасному суспільству з ознаками громадянського правове забезпечення відносин цифровізації передбачає дві основні складові: стимулювання її суспільно-корисних переваг та зменшення загроз/ризиків цифровізації, негативних наслідків онлайн-

шахрайств, кіберзлочинів, недбалого, непрофесійного та/або легкового використання цифрових технологій. І хоча нормативно-правове регулювання цих відносин існує, проте йому притаманні численні вади, зумовлені як об'єктивними чинниками (стрімкість розвитку відносин цифровізації, поява нових інформаційно-комунікаційних технологій, раптовість загроз на кшталт нинішньої неоголошеної війни) та причинами суб'єктивного характеру (насамперед, невиконання накреслених відповідними концепціями та стратегіями завдань щодо вдосконалення правового регулювання відносин у сфері цифрової економіки/цифровізації [11; 12; 13; 14]). Відповідно, нормативно-правовому забезпеченню відносин цифровізації притаманна низка вад [15, с. 35–36, 257–258, 263]: розпорошеність норм, що регулюють відносини цифровізації в численних актах законодавства різної юридичної сили, брак уніфікованої термінології, значна кількість прогалин (в тому числі щодо віртуальних підприємств, штучного інтелекту, правового режиму Інтернет-магазинів та інших бізнес-сайтів, відповідальності їх власників/фактичних володільців тощо), а головне – відсутність стрижневого акта (закону чи кодексу), який визначає основні засади цифровізації/цифрової економіки. Прийняття нових актів (зокрема, законів «Про електронні комунікації» [5], «Про віртуальні активи» [16] та ін.) заповнює певні прогалини, проте не вирішує проблему оптимізації нормативно-правового регулювання цих нових відносин, що вже пронизують всі сфери суспільного буття, включно з економічною. Згадані закони та інші акти (зокрема, Концепція розвитку штучного інтелекту [17] та план заходів на її реалізацію [18]) свідчать про реакцію держави на специфіку цифровізації, незаперечними перевагами якої користуються не лише сумлінні учасники суспільних відносин, але й особи із злочинними намірами, свідчення чого є численні кібератаки на урядові та бізнес-сайти в Україні та за кордоном. Разом з тим, правове регулювання відносин цифровізації потребує комплексного підходу.

Оптимізації нормативно-правового забезпечення відносин цифровізації — вельми складне завдання і для *правової науки*, яка має вирішити низку проблем (зокрема щодо: виявлення основних тенденцій динаміки суспільних відносин у сфері цифрової економіки; оцінки стану/ступеня ефективності правового регулювання зазначених відносин та виявлення проблем, пов'язаних зі змінами, що відбуваються з появою нових цифрових технологій та їх застосуванням; винайдення оптимальних шляхів, що забезпечать ефективне регулювання з урахуванням не лише поточного стану цих відносин, але й перспектив їх розвитку/змін), і *законодавця* (створити оптимальне, ефективне, адекватне сучасному стану цифрової економіки та найближчих перспектив її розвитку нормативно-правове регулювання), *уряду* (забезпечити послідовну реалізацію на практиці прийнятих

законодавцем норм у сфері цифрової економіки). Вирішення цієї проблеми є одним з першочергових завдань з огляду на незаперечні переваги цифровізації (і, відповідно, доцільність стимулювання їх використання) та наявність значних ризиків (суспільна небезпечність у разі некомпетентного, легковажного, непродуманого або навіть злочинного використання цифрових технологій та завдання цим шкоди – не лише матеріальної та моральної, а й руйнівної для життя людей та функціонування цілих економічних систем).

Специфіка суспільних відносин, що зазнали цифровізації, потребує адекватного цим новим і вельми складним відносинам правового регулювання. У світі ще не напрацьовані теоретичні підходи щодо цього, крім необхідності такого регулювання з урахуванням всіх аспектів цифровізованих відносин. Також відсутня усталена практика оптимального нормативно-правового забезпечення цифровізації, крім усвідомлення необхідності стимулювання суспільно-корисних її властивостей та мінімізації ризиків, пов'язаних з цифровізацією. Натомість домінує численність актів законодавства, що регулюють відносини цифровізації (що притаманно і для України), а кодифікованість нормативно-правового регулювання відносин (на зразок прийнятого в Об'єднаному Королівстві Digital Economy Act [19; 20]), що не виключає наявності інших актів законодавства, крім основного, — досить рідке явище.

Наявність у цифровізованих відносин специфічних рис (віртуальних суб'єктів та віртуальних активів, використання електронних документів та електронної форми/онлайн спілкування, можливості діяти анонімно та використовувати потенціал цифрових платформ для отримання переваг у конкуренції, транс національність...) зумовлює нові підходи до оцінки традиційних явищ (зокрема, отримання переваг у конкуренції, монополізації ринків, визнання правочинів недійними, визначення відповідального серед учасників віртуального підприємства за некоректне/недбале/непродумане/злонамірне використання цифрових ресурсів у разі завдання цим шкоди). Власне йдеться про формування теоретичного підґрунтя адекватного суспільним потребам нормативно-правового регулювання відносин цифровізації та теоретичного осмислення цього явища.

Відносини, пов'язані з цифровізацією, визначаються дослідниками по-різному: як інтернет-відносини (відносини, що складаються в мережі Інтернет [21], IT-відносини (відносини, що складаються з приводу інформаційно-комунікаційних технологій — в процесі (в результаті) їх створення та використання [22, с. 33]). Нерідко використовується поняття «правове забезпечення цифрової економіки» [23]. Досить поширеною думкою (серед фахівців, що займаються правовими проблемами цифровізації) є формування IT-права, проте з різними точками зору щодо змісту цього поняття [22, с. 44–45; 24, с. 4–5].

Не вдаючись в дискусію щодо використання цих понять, доцільно зосередитися на нашій проблемі — формуванні породженого використанням інформаційно-комунікаційних технологій у сфері господарювання **права цифрової економіки** [10] як (1) підгалузі господарського права, що визначає специфіку відносин цифровізації в економічній сфері країни та пов'язані з цим проблеми правового регулювання, (2) як підгалузі господарського законодавства, що складається з актів законодавства та правових норм, які регулюють ці відносини з урахуванням їх специфіки; (3) як напрямку господарсько-правової науки, що вивчає становлення, їх (відносин) перспективний розвиток з метою визначення характерних рис, переваг та ризиків цифровізації та напрацювання рекомендацій для законодавця щодо оптимальних шляхів вдосконалення правового регулювання цих складних відносин. Виділення в окрему галузь права цифрової економіки не має сенсу, оскільки поступ цифровізації та її проникнення в усі види господарських відносин свідчитиме про обов'язкову їх властивість — наявність цифрової складової. Отже, про право цифрової економіки в трьох вищезгаданих значеннях доцільно говорити на сучасному етапі, коли відбувається цифровізація економічної та суміжних сфер суспільного життя. Обов'язковість використання цифрових технологій в усіх сферах та щодо основних складових господарського життя країни, на нашу думку, призведе до появи нової невід'ємної ознаки господарських відносин — їх цифровізованості (як, скажімо, прибутковості для комерційної діяльності). Відповідно, потреба в праві цифрової економіки в зазначених розуміннях відпаде, оскільки вся економіка і відносини, що складатимуться в ній, набуде цієї властивості в поєднанні з традиційними складовими (учасниками — фізичними та юридичними особами, майном в речовій формі тощо), а господарське право (або економічне право, як його оцінюють деякі науковці [25]) стосуватиметься відносин у сфері економіки, яким будуть притаманні як традиційні, так і цифрові складові.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 р. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 18.03.2022).

2. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг: постановою Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.05.2021).

3. Офіційно: «Портал Дія» — відтепер Єдиний державний веб-портал електронних послуг. URL : <https://thedigital.gov.ua/news/ofitsiyno-portal-diya-vidteper-ediniy-derzhavniy-vebportal-elektronnikh-poslug> (дата звернення: 19.05.2021).

4. Цифрова держава. <https://plan2.diia.gov.ua/> (дата звернення: 19.05.2021).

5. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20?find=1&text=%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82#Text> (дата звернення: 20.01.2022).

6. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного чи надзвичайного стану; Закон України від 24 березня 2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text> (дата звернення: 30.04.2022).

7. Через оприлюднену інформацію блогером у звільненому селі на Харківщині почалося загострення – Міноборони. URL : <https://www.unn.com.ua/uk/news/1974770-cherez-informatsiyu-blogera-u-zvilnenomu-seli-na-kharkivschini-pochalosya-zagostrennya-minoboroni> (дата звернення: 30.04.2022).

8. На Чернігівщині викрили майнінг-ферму, через яку без води і світла могла залишитися частина області. URL : <https://ua.interfax.com.ua/news/general/753184.html> (дата звернення: 11.04.2022).

9. Комітет з питань цифрової трансформації закликає: Не допомагайте ворогу. Що можна й не можна публікувати в мережі Інтернет? URL : <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220741.html?search=%D0%86%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%95%D0%A2> (дата звернення: 30.04.2022).

10. Вінник О. Цифрові права громадян в умовах війни. Деокупація. Юридичний фронт: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. – Київ : Держ. торг.- екон. ун-т, 2022. – С. 147-149 (224 с.).

11. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.03.2021).

12. Пріоритетні напрями та завдання (проекти) цифрової трансформації на період до 2023 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 365-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: дата звернення: 30.05.2021).

13. Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. № 918-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.03.2021).

14. Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.03.2021).

15. Вінник О.М. Право цифрової економіки: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2021. 350 с.

16. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року (не набрав чинності). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 22.05.2022).

17. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.05.2021).

18. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 438-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80/sp:max100#Text> (дата звернення: 19.05.2021).

19. Digital Economy Act 2010. URL : <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/24/contents> (дата звернення: 29.05.2021).

20. Digital Economy Act 2017 . URL : <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents> (дата звернення: 29.05.2021).

21. Правове регулювання відносин в мережі Інтернет: монографія / [А.П.Гетьман, Ю.С.Атаманова, В.С.Мілаш та ін.]; за ред. С. В. Глібка, К.В.Єфремової. – Харків, Право, 2016. 360 с.

22. ІТ-право: теорія та практика: Навч.посібник / авт..кол-в; за ред. С.О. Харитоновна, О.І. Харитонової. –2-е видан., виправлене та доповнене. Одеса: Фенікс, 2019. – 472 с.

23. Бурило Ю. П., Вавженчук С. Я., Процишен М. В. Правове забезпечення цифрової економіки: навч. посібник. За заг. ред. докт. юрид. наук, проф., академіка НАПрН України О. Д. Крупчана. Вид. 2-ге, перероб. К., 2020, 296 с.

24. Основи ІТ-права: навч.посіб. / Т.В.Бачинський, Р.І.Радейко та ін.; за заг.ред. Т.В.Бачинського. 3-е вид., доп. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 244 с.

25. Подцерковний О.П. Сучасне економічне (господарське) право європейських країн як новий щабель розвитку комерційного права. <https://coordynata.com.ua/sucasne-ekonomicne-gospodarske-pravo-evropejskih-krain-ak-novij-sabel-rozvitku-komercijnogo-prava> (дата звернення: 30.05.2021).

Голуб Л. А.,
студентка,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
(м. Київ, Україна)*

ДОГОВІРНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ДОГОВІР ФРАНЧАЙЗИНГУ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим фактом, що на сучасному етапі становлення цивільного обігу договори, що регулюють питання розпорядження майновими правами інтелектуальної власності набувають усе більшого поширення, але здійснення обороту майнових прав інтелектуальної власності не завжди проходить успішно. Це може бути зумовлено прогалинами та недоліками законодавчої бази і не до кінця розроблених та втілених в такі відносини наукових розробок, які могли б бути покладені в основу правового регулювання.

В ст. 41 Конституції України закріплено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а в ст. 54 Конституції України сказано, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством [2].

Договори, які спрямовані на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності визначені у главі 75 «Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності» Цивільного кодексу України [3].

До питання договорів на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в цивільному праві склалося два підходи.

Перший підхід заснований на тому, що дані договори не становлять самостійної групи цивільно-правових договорів, а належать до вже існуючих груп (М.І. Вітрянський, В.В. Брагінський).

Другий підхід визначає, що дані договори набули самостійного значення в структурі цивільно-правових договорів (Є.О. Суханов, В.В. Луць). Також зазначимо, що такий підхід застосований та втілений авторами в новому Цивільному кодексі України від 2003 року [1].

В ст. 1107 Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Важливе місце серед таких договорів посідає договір комерційної концесії (франчайзингу), з положень якого випливає, що одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Дослідження природи франчайзингу як інноваційної форми трансферу технологій викликає значний інтерес для предмету дослідження науковців.

Складна правова природа відносин комерційної концесії вимагає ретельного законодавчого закріплення змісту договору франчайзингу, перш за все його предмета й інших істотних умов.

За правовою природою договір франчайзингу має комплексний характер, бо охоплює низку елементів інших дистриб'юторських договорів, у тому числі ноу-хау. Франчайзинговий пакет може включати об'єкти інтелектуальної власності — як зареєстровані (комерційне найменування, знак для товарів та послуг (торговельна марка, товарний знак)), так і незареєстровані (комерційна таємниця, ноу-хау), а також операційні системи ведення бізнесу (комерційний досвід, технології виробництва, обладнання, сировина і матеріали, додаткові послуги франчайзера тощо) [5, с. 29].

Зазначимо, що доцільність впровадження такого типу договір-ного регулювання є необхідність в збільшенні обсягів підприємницької діяльності з невеликими витратами з боку франчайзера. Представники малого бізнесу, створюючи підприємства на умовах франчайзингу на свої власні кошти і одержуючи за відповідну плату права на використання об'єктів інтелектуальної власності франчайзера, тим самим фінансують розширення бізнесу останнього в обмін на можливість брати участь у конкурентоспроможному бізнесі під ім'ям франчайзера.

Як бачимо, ведення бізнесу внаслідок такого договір-ного регулювання встановлює застосування торговельної марки як об'єкта інтелектуальної власності (бренду) відповідного контрагента та надає переваги, якщо франшиза містить інновації, ноу-хау, а це сприяє розвитку бізнесу.

Після укладення договору комерційної концесії виникають ризики для обох сторін. Варто розкрити які будуть недоліки та переваги для сторін такого договору.

Переваги для франчайзера:

- можливість збільшити кількість торгових точок (виробництв), що розповсюджують (чи надають) послуги. Для розширення справи не вимагається великих власних капіталів;
- розширення джерел доходів (прибутків) за рахунок зусиль франчайзіата;
- зниження витрат виробництва на одиницю товару, оскільки франчайзіат сам покриває витрати на утримання свого підприємства;
- право франчайзіата використати торгову марку згідно з франшизою захищено методом патентування торгової марки.

Недоліки для франчайзера:

- проблема контролю франчайзіатів, оскільки вони не є найманими робітниками, і неможливість безпосереднього керування ними;
- можливість згубити свою репутацію через незадовільну роботу франчайзіата;
- франчайзер не може бути певен, що франчайзіати нададуть йому правдивий звіт;
- при виникненні протиріч між франчайзером і франчайзіатом франчайзер не може замінити його іншим, більш дисциплінованим.

Отже, укладаючи договір, франчайзер завжди ризикує через можливість недобросовісного використання франчайзі переданих прав.

Переваги для франчайзіата:

- можливість стати самостійним підприємцем;
- перспектива вести бізнес під визнаним торговим знаком;
- перспектива продавати продукт і надавати послуги на ринках, які недоступні для даної фірми;
- можливість одержувати допомогу від франчайзера по благоустрою торгових точок, підготовці торгового персоналу до роботи; спільна реклама.

Недоліки для франчайзіата:

- контроль з боку франчайзера залишає мало можливостей для самовираження;
- небезпека постраждати при погіршенні репутації фірми франчайзера;
- великі витрати на послуги франчайзера;
- небезпека, що фірма франчайзера збанкрутує[4].

Ризики для обох сторін залишаються і після припинення договірних відносин. Недобросовісність франчайзі після розірвання чи припинення договору породжує ризик використання ним основної ідеї бізнесу для власної діяльності, після чого він, по суті, стає конкурентом франчайзера.

Серед способів мінімізації ризиків у відносинах між сторонами договору комерційної концесії виділяємо такі:

- 1) укладаючи договір, слід чітко і зрозуміло для обох сторін визначити порядок формування й перерахування всіх інвестиційних витрат та регулярних платежів;
- 2) у договорі передбачити умови, які встановлюють обмеження для франчайзі щодо використання переданих за договором прав (прикладі таких обмежень наведені вище);
- 3) встановлювати у договорі порядок періодичного аудиту діяльності франчайзі;
- 4) передбачити коло питань, які франчайзі може вирішувати самостійно;
- 5) визначити територію, на якій франчайзі має виключні права за договором;
- 6) чітко сформулювати підстави та порядок відповідальності кожної сторони та санкції за порушення умов договору[4].

Отже, якщо підсумовувати вище сказана варто зазначити, що розпорядження майновими правами інтелектуальної власності має свої особливості залежно від обраного сторонами договірному регулювання між собою. Нами було встановлено один з таких видів розпорядження, що полягає в укладенні договору франчайзингу. Як було вищевказано, даний договір має свої плюси і мінуси. Загалом франчайзинг в нашій державі є перспективним засобом ведення бізнесу, але рівень його розвитку є доволі невисоким.

Список використаних джерел:

1. Микитин В.І. «ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ», УДК 347.7
2. Конституція України, Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти, навч. посібник/ Є.І. Ходаківський, В.П. Якобчук, І.Л. Литвинчук – К.: «Центр учбової літератури», 2014 – 276 с.
5. Розгон О. В. Ноу-хау як невід'ємна частина інноваційної діяльності підприємства. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі: матеріали XLIX Міжнародної наукової конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 26–27 травня 2019 р.). Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет Шимон Григорія Сковороди» ГО «Інститут суспільної трансформації».

Гордієнко С. Г.

*д.ю.н., доцент, доцент кафедри інтелектуальної
власності та приватного права
факультету соціології та права*

*Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(м. Київ, Україна)*

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Попередні дослідження автора у галузі теорії інформації, теоретико-прикладних проблем інформаційного права, інформаційної безпеки та захисту інтелектуальної власності (ІВ) правовими і оперативними заходами, дали йому підстави до наступних припущень:

- фундаментальні питання загальної теорії визначених проблем є практично невідпрацьованими. Причиною є ігнорування розробниками реальних і потенційних можливостей системного методу, який окремими відомими вченими чомусь іменується як «системний підхід». При дослідженні понятійно-категоріального апарату не використовується навіть потенціал теорії домовленості;
- практика застосування результатів досліджень зазначених питань вкрай різнобічна, а в Україні ще й у високому ступені залежить від реальних соціально-політичних та економіко-правових умов розвитку суспільства;
- нормативно-правове регулювання зазначених теоретико-прикладних проблем еkleктичне і потребує кодифікації;
- спроби застосування в Україні загальних норм міжнародного характеру стосовно інформації, інновацій та інтелектуальної власності, які визнані Україною як базові (Статут ООН з питань освіти, науки і культури; Керівництво Осло; Окінавська Хартія тощо) застосовуються знову ж таки еkleктично.

На нашу думку, до вказаного вище, а особливо до використання імплементованих Україною міжнародних нормативно-правових документів, не застосовуються загально-теоретичні положення теорії виникнення нової інформації, якісно нових знань – інновацій, їх належності та безпеки, а саме:

- інформація описує всю діяльність будь-якого суспільства і є його «першоосновою»;
- відсутня зрозуміла та нормативно визначена родо-видова класифікація інформації;
- інформаційне право є інтегративним правовим регулятором міжнародної та національної інформаційної діяльності;

- діяльність з аналізу та обробки інформації як феномен, складається з отримання нового знання «на побутовому» рівні (новаційна діяльність) та отримання якісно нового знання (інноваційна діяльність). Тобто інноваційна діяльність призводить до виникнення інтелектуальних продуктів (ресурсів);
- інтелектуальні ресурси завжди мають свого автора і не завжди власника, тобто на рівні права визнається інтелектуальна власність та визначається її правове регулювання;
- реальна діяльність із забезпечення безпеки загальнодоступних та конфіденційних інформаційних ресурсів заключається в першу чергу з визначення їх матеріальної цінності. Адже загальноприйнята класифікація: повнота, своєчасність, достовірність, важливість та відносність, підміняє загальнозрозумілу вартісну оцінку соціально-політичним змістом і є одним з найбільших недоліків на практиці.

Підтвердженням цьому є неодноразові слухання у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти.

Також застосування різними авторами так званих «підходів до оцінки ...», а не методик чи конкретних методів та способів оцінки різних інформаційних об'єктів, на наш погляд, допустиме на «побутовому рівні», однак визначення їх науковцям як елементів методологій, методологічних чи методичних платформ, або методів є вкрай ризикованим.

Однак зазначене не є принциповим для застосування на практиці адекватних методів оцінки реальної вартості інформаційних об'єктів, частиною яких є об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), які на відміну від інформаційних ресурсів визначені Цивільним Кодексом, окремими законами та описані не однією дисертацією та монографією.

На сучасний момент теорія при оцінці ОІВ застосовує 3 методики: затратну, аналогію та дохідну, а практика — Стандарт № 4 («Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»).

Вказані 3 методики включають в себе практично по два десятки методів, які часто-густо дослідники відносять то до однієї методики, то до іншої (фактичних затрат; планових затрат; вартості заміщення; відновлюваної вартості; коефіцієнтів; вартості заміщення; відбудовної вартості; вихідних витрат; відновлювальної вартості; порівняння продаж; експертних оцінок; економічного ефекту; роялті; дисконтування; капіталізації; за прибутком; комерційної значущості тощо). Це також утруднює оцінку інформаційних ресурсів.

Аналіз досліджень та практики з оціночної діяльності показує, що остання практично у всьому залежить від майстерності оцінювача, що є на нашу думку головним її недоліком. Тобто, у даному випадку суб'єктивність оцінки на відміну від об'єктивності оціночних методик і методів є визначальною!

Очевидно, що останній фактор є підставою того, що в сучасних умовах оцінкою інформаційних ресурсів займаються лише одиниці ентузіастів, які виходять з вкрай специфічних умов створення інформаційних об'єктів. Однак і вони визнають практичну неможливість адекватного вирішення проблем оцінки інформаційних масивів.

Це дає підстави до висновку, що зазначена проблема на рівні теорії та практики не вирішена не тільки в Україні, де вона знаходиться в зародковому стані, а й у світі в цілому. Однак, на практиці є чітке розуміння того, що чітко визначена вартість інформації адекватно формує бюджет її захисту.

Тобто, багато компаній стали замислюватися над питанням: «як оцінити інформацію» і більше того, з'являється інтерес з боку страхових компаній і асоціації оцінювачів до методик економічної оцінки інформації й оцінки розміру ризику від порушення правил безпеки відносно інформації.

Отже в сучасних умовах розвитку економіко-правових засад державності проблема оцінки нематеріальних активів є вкрай актуальною і важливою для розвитку високотехнологічного промислового виробництва, особливо оборонного призначення. Підставою цьому є висновки експертів: зараз на балансі українських підприємств частка об'єктів інтелектуальної власності, у середньому, не перевищує 1 %. В статті «нематеріальні активи» бухгалтерських балансів більшості вітчизняних підприємств відображаються незначні суми (вартість ліцензій, комп'ютерних програм), або ставиться прочерк.

Зазначена теоретико-прикладна проблема не може бути вирішена, в першу чергу з-за невизначеності понятійно-категоріального апарату, який застосовується у поодиноких нормативно-правових актах з регулювання визначення цінової вартості нематеріальних ресурсів.

Основною причиною цього є нерозуміння, а отже і відсутність зацікавленості у промисловців і підприємців, а відповідно і наявності для цих цілей матеріальних ресурсів у науковців. Адже замовлення на наукову продукцію лежать в матеріальній площині.

Для визначення реальної, адекватної ціни інформаційного ресурсу доцільно дотримуватися ряду правил, серед яких ми пропонуємо наступні.

В першу чергу слід формально виокремити інформаційний ресурс і надати, на підставі якісних та кількісних показників класифікувати:

- за сферами обертання: політична; економічна; соціальна; воєнна; екологічна; науково-технологічна; інформаційна та інші сфери; промисловість; сільське господарство; духовна сфера; наукова сфера; науково-виробнича сфера; нетрадиційна сфера;
- за видом доступності: відкрита інформація; конфіденційна: інформація з обмеженим доступом; таємна (для службового користування, таємна, цілком таємна, особливої важливості);

- за правом власності: власність особи; недержавна власність; державна власність; власність фізичної, або юридичної особи;
- за типом прав на інформацію: майнові права; немайнові права; виключні права.

Наступним кроком в оціночній діяльності буде вибір адекватних умовам методик та методів оцінки інформаційних ресурсів (знання, нове знання, інтелектуальний продукт, інтелектуальна власність).

На наш погляд, найбільш адекватним до реалій результатом оцінки інформаційних ресурсів загалом може бути визнане лише інтегративне значення ціни за витратною і дохідною методиками з обов'язковим урахуванням досвіду та кваліфікації експертів.

Відповідно до методик мають бути використаними апробовані практикою, чи теоретично обґрунтовані методи відповідно до певних інформаційних об'єктів.

Отже, діяльність із забезпечення безпеки загальнодоступних та конфіденційних інформаційних ресурсів повинна починатися в першу чергу з визначення саме їх матеріальної вартості.

Однак останнє, є одним з найбільших недоліків на практиці, чому сприяє нерозуміння різниці у термінології, що використовується (підходи, методика, способи, методи, прийоми, заходи тощо) при виборі «обсягових» і «якісних» характеристик способів та прийомів оціночної діяльності.

Для удосконалення оцінки інформаційних масивів потребує наукового обґрунтування класифікація економічних методів оцінки за різними методиками, які застосовуються до оцінювання конкретно-визначених інформаційних об'єктів. Також, особливо прискіпливого опрацювання потребує теорія ринкових ризиків при застосуванні інформаційних ресурсів.

Лише за виконання зазначених умов стане можливим закріплення науково-обґрунтованих положень у низці кодифікованих нормативно-правових актів.

Городнічук А.В.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ЗАСТОСУВАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СФЕРІ *FASHION LAW*: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Право у сфері індустрії моди (*Fashion Law*) зарубіжні країни почали виокремлювати в окрему галузь права, що зосереджена на захисті та вирішенні питань у сфері модної індустрії, основа якої включає право інтелектуальної власності, етичні проблеми (від захисту навколишнього середовища і екологічності продукції до основ гендерного і расового рівноправ'я у модельному бізнесі), корпоративні та трудові питання (від вирішення конфліктів із співробітниками, клієнтами до організації залучення інвестицій у промоушен цінностей компанії). Модне право стало широко відомим завдяки засновниці і авторці Джулії Зербо та її сторінки у мережі Інтернет, будучи студенткою університету Чепмена та щиро переконаною в тому, щоб пов'язати своє життя із захистом прав людини та конституційним правом, але із цікавістю почала досліджувати питання моди. Згодом стаття щодо браслетів Chanel осінь/зима 2012–2013 із словами «це є обманом споживачів та привласненням ідеї Pamela Love», набула резонансу і мала окрему статтю в *The Wall Street Journal*. Саме «*The Fashion Law*», присвячений юридичному питанню модної індустрії відомих брендів перетворився в широку платформу дослідження та досвіду організації компанії, привертання уваги від запровадження цифрових технологій брендів в Метавсесвіті (наприклад, NFT) до вирішення спорів методом медіації [1].

Дана сфера права новітня для України та важко виокремлена, оскільки *fashion*-індустрія не розвинута на тому рівні, як це відомо закордоном, але початок тому покладено.

Одним із методів оцінки всесвітньо відомих брендів, як не дивно, є судові спори, що можуть виражатися не тільки в грошовому еквіваленті, але й в рейтингу довіри клієнтів, що прямо впливає на економічний стан компанії, будучи серед інформаційного поля в мережі Інтернет. Почати судову справу — це не лише сказати світу, що хтось порушив права, але спроба довести цінність бренду, однак витрачений час на довготривалу боротьбу та кошти на підготовку процесуальних документів до суду не завжди виправдовуються. Чи варте воно того? На допомогу приходить досудове врегулювання спорів або медіація при будь-якому етапі судового розгляду, а *fashion law* часто є тією платформою, де підписана мирова угода на перший погляд може здаватися лише збереженням часу, але містить більш ширший метод

впливу, та подекуди прямим примусом до отримання економічної вигоди від іншої компанії. Прикладом є регулюванням спору: джинси ZARA Combination Skinny Biker (\$ 50) були схожі на дизайн джинсів MX2 компанії AMIRI (\$ 1,150), що не мають «прав на одяг, який підлягає захисту». Врешті-решт ZARA, незважаючи на доводи, що Amiri's jeans «універсальні, декоративні та/або не мають відмінної характеристики», була змушена підписати мирову угоду на \$3 млн., і саме завдяки індивідуалізації дизайну (*trade dress*), асоціації та пізнаваність серед споживачів щодо певного виробника luxury-сегменту [2].

Прикладом впливу медіації на економічну складову є викриття «схеми продажу предметів високої розкоші» компанією Amazon щодо двох інфлюенсерів (Kelly Fitzpatrick, Sabrina Kelly-Krejci) та продавців, котрі розробили незвичну схему — використовуючи соціальні мережі для рекламування підроблених товарів Gucci, Dior, Versace направляючи покупців до платформи (омінаючи перевірку на контрафактність продукції) для придбання товарів без зазначення логотипів компаній. Незважаючи на те, що Amazon подав позов у 2020 році, наступного року «всі зустрілись за столом мирних перемовин», заборонивши Fitzpatrick та Kelly-Krejci маркетинг, рекламу, посилення, просування або продаж будь-яких товарів на платформі. Amazon приховав дані щодо фінансової складової угоди, але повідомив, що кошти будуть розподілені в благодійні організації, однією із прикладів якої є The Unreal Campaign, що зосереджена на наданні інформації споживачам та співпрацює з International Trademark Organization [3].

Звертаючись до суду щодо порушених прав, важко оминати питання: «Чи мало місце право на вжиття заходів досудового врегулювання спору — як обрання певного засобу правового захисту?». Нерідко, суддя має впевнитись (бути переконаним), що всі методи врегулювання були вичерпаними, і позов є чи не останньою формою захисту. Але чи відноситься це до сторони проти якої подали позов? Відтак, Louis Vuitton, вважаючи, що надалі може використовувати дизайн замку «LV Tournant» (створений у 1988 році) Джослін Імберт для інших колекцій — економічно значно програв. Спір затягнувся до суду апеляційної інстанції, хоча авторські права належали авторці, а LV належало право використання замку лише у певній колекції. Зрештою, суд став на сторону Імберт, та замість обґрунтованих €76000 раніше, зобов'язав LV виплатити: компенсацію у розмірі €700000, €80000 за судові витрати та €8000 за відмову врегулювати спір шляхом медіації [4].

Приклади медіації у сфері Fashion Law є не тільки показовими для досвіду в Україні, але можливість відчутти різницю собівартості кожного бренду, що захищає свої права чи чинить опір конкурентам, котрі присвоїли продукцію. Медіація — є не тільки шляхом до порозуміння, але й місцем, де сторони можуть обґрунтовано домовитись щодо економічно вигідних умов мирової угоди, але водночас зуміти

зберегти довіру клієнтів та репутацію, що є першочерговою для багатьох напрямків *fashion*-індустрії.

Список використаних джерел:

1. The Fashion Law. URL: <https://www.thefashionlaw.com>.
2. Amiri, Zara Settle \$3 Million Lawsuit Over Lookalike Biker Jeans. URL: <https://www.thefashionlaw.com/amiri-zara-settle-3-million-lawsuit-over-lookalike-biker-jeans>.
3. Amazon.com, Inc. v. Fitzpatrick. URL: <https://casetext.com/case/amazoncom-inc-v-fitzpatrick>.
4. Louis Vuitton loses copyright infringement battle (2022). URL: <https://www.voguebusiness.com/fashion/louis-vuitton-loses-copyright-infringement-battle>.

Даниленко О.А.

доцент

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Сучасний світ не можливо уявити без використання досягнень автоматизації та цифровізації. Цифрова трансформація усіх сфер діяльності — процес, викликаний необхідністю пристосування до безперервних змін, які диктує зовнішнє середовище. У сфері менеджменту персоналу цифрова трансформація — це зміна процесів управління персоналом [1] під впливом впровадження досягнень автоматизації з метою більш ефективного управління персоналом. При впровадженні автоматизації HR-процесів виникає необхідність трансформації компетентностей персоналу для опанування новими способами виконання робіт, залучаються нові «об'єкти інтелектуальної власності — результати творення людського розуму». Згідно з визначенням Всесвітньої організації інтелектуальної власності, до них належать «винаходи, літературні та художні твори, символіка, назви та зображення, що використовуються в комерційних цілях» [2].

Цифрова трансформація менеджменту персоналу виглядає по-різному для кожної організації. З одного боку, це — інтеграція цифрових технологій у власні трудові та технологічні процеси, а з іншого — зміна фактичної культури робочого місця на сучасне та динамічне. Цифрова трансформація пропонує безліч можливостей для

тих, хто хоче оптимізувати процеси управління персоналом з використанням сучасних об'єктів інтелектуальної власності. Вона може бути частковою або ж — змінити кожен процес управління. Досвід успішних компаній світу [3] свідчить, що цифрова трансформація найбільше впливає на такі процеси управління персоналом:

- добір та відбір персоналу (наприклад, в британській компанії Unilever — одній з лідерів на ринку харчових продуктів та товарів побутової хімії (у т.ч. парфумерії) відбувається широке використання соціальних мереж, онлайн-ігор та штучного інтелекту, як способів відбору кандидатів на вакантні посади);
- організація так званих хакатонів (платформ пошуку нових ідей, «продуктів», вирішення прикладних завдань з програмування, амбітних розробників та продуктологів, «дефіцитних» категорій працівників) для створення нових HR-продуктів, таких як от в IT-компанії Cisco: додаток YouBelong@Cisco і Ask Alex. Перший призначений для допомоги новим працівникам та їхнім менеджерам під час адаптації, а другий — це програма для голосових команд, яка дає швидкі відповіді на різноманітні питання персоналу щодо політики у відпустках, витрат тощо;
- навчання та розвиток персоналу з використанням цифрової навчальної платформи, яка надає працівникам повністю індивідуальний досвід [4], наприклад, в американській електронній корпорації IBM — одній із найбільших світових виробників усіх видів комп'ютерів і програмного забезпечення, провайдера глобальних інформаційних мереж.

Створення та реалізація цифрової стратегії менеджменту персоналу — основа успішного управління процесом трансформації та розвитку цифрових можливостей з використанням об'єктів інтелектуальної власності, які підвищують вплив менеджменту персоналу на успіх бізнесу. Необхідними умовами для успішної цифрової трансформації менеджменту персоналу є: сформульована чітка мета трансформації, підтримка всіх зацікавлених сторін і вимірювання результатів цифрової трансформації.

Успішне впровадження цифрової трансформації менеджменту персоналу сприяє: оцифруванню даних, їх візуалізації, швидкому аналізу та оцінці відповідно до затверджених показників стратегії розвитку, яку у свою чергу можна швидко скоригувати, а виявлені негативні відхилення та недоліки виправити; призводить до обґрунтованих рішень на основі даних; підвищенню ефективності та продуктивності й, відповідно, зниженню трудомісткості; покращенню відносин зі стейкхолдерами / клієнтами; економії витрат на процеси управління персоналом.

Список використаних джерел:

1. Даниленко О. А. Обґрунтування процесного підходу до управління персоналом організації. Економіка підприємства: теорія та практика: зб. мат. III Міжнар. наук.-практ. конф. 21 жовт. 2010 р. К.: КНЕУ, 2010. с. 92-94.
2. Всемирная организация интеллектуальной собственности. WIPO : website. URL : <http://www.wipo.int/about-ip/ru>
3. HR Digital Transformation: The 6 Stages of Successful HR Transformation. AIHR : website. URL : <https://www.aihr.com/blog/guide-hr-digital-transformation-hr-transformation/>
4. Даниленко О. А. Потреби у професійному розвитку покоління Z в еру діджиталізації. Економічний простір: Збірник наукових праць. № 164. Дніпро: ПДАБА, 2020. с 79-85.

*Дроговоз С. Є.
здобувач вищої освіти 2 курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Київ, Україна)*

**ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ:
СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД**

Наш сучасний світ перебуває зараз на етапі фундаментальних змін та перебудови людського суспільства. Ці зміни проявляються шляхом масштабного проникнення інформаційних технологій в усі сфери діяльності сучасної людини. Так звана «інформатизація» суспільства стає невід'ємною частиною нашого життя, вона відбувається кожного дня, завдяки їй підвищується продуктивність діяльності та якість життя людини. На думку Всесвітнього економічного форуму Клауса Шваба зараз відбувається Четверта промислова революція, концепцією якої є «Індустрія 4.0». Зазначена концепція реалізується шляхом злиття фізичної, біологічної та цифрової діяльності людини, а також аналізу усіх зібраних даних інформаційними машинами, роботами та ін. приладами. Як бачимо, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що такий цифровий прорив має багато позитивного впливу на життя людини [2]. Але існує одне з важливих питань, яке виникло на підставі того, що не всі користувачі сучасних інформаційних технологій, в тому числі мережі Інтернет, є добросовісними та можуть посягати на права інших добросовісних користувачів. Оскільки кожен з нас бере участь в інформатизації шляхом надання дозволу інформаційним мережам на використання

своїх особистих даних, то відповідно кожен з нас є потенційною жертвою так званих «цифрових шахраїв». Отже, в розрізі нашого дослідження, виникає питання яким чином можна захистити власні права на інтелектуальну власність у мережі Інтернет.

Для початку давайте з'ясуємо, поняття інтелектуальної власності та до неї відноситься. Поняття інтелектуальної власності визначено у статті 418 Цивільного кодексу України: «...це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом». У даному понятті фігурує ще один термін, розуміння якого є чи не найфундаментальнішим у відносинах, які виникають у сфері інтелектуальної власності — об'єкти права інтелектуальної власності, іншими словами що можна віднести до інтелектуальної власності особи. Отже, стаття 418 Цивільного кодексу України містить перелік об'єктів, які до дакого виду власності відносяться: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; копії даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організації мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компоновання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці

Якщо держава визнає права людини, то відповідно гарантує їхній захист у відповідних нормативно-правових актах. Отже, відповідно держава повинна гарантувати захист права інтелектуальної власності особи, що власне і передбачає положення статті 431, 432 Цивільного кодексу України, які гарантують відповідальність за порушення права інтелектуальної власності та захист цього права судом відповідно [1]. Недоліком чинного цивільного законодавства, на нашу думку, є те, що відсутній процес, передбачений відповідним нормативно-правовим актом, який би повністю гарантував право на захист інтелектуальної власності в мережі Інтернет та визначав порядок притягнення до відповідальності, які посягають на це право. З цього випливає, що чинне законодавство не в змозі гарантувати повного захисту прав особи на інтелектуальну власність в мережі Інтернет. Отже, відповідно до цього, на нашу думку, законодавцю варто або удосконалити чинні нормативно-правові акти або створити новий, які б регулювали зазначені суспільні відносини. Адже, притягнути особу, яка порушила право інтелектуальної власності у мережі Інтернет є доволі складним процесом, адже неймовірно складно довести, що власне ця особа вчинила правопорушення, тому що невідомо, хто насправді перебуває по той бік екрана гаджета [4].

Для порівняння рівень захист права інтелектуальної власності у мережі Інтернет варто навести приклад інших країн світу. У ро-

боті Атанманової Ю.Є. зазначено, що у Китаї законодавством передбачено, щоб інтернет-компанії перевіряли зміст своїх інформаційних ресурсів та видаляли заборонену інформацію або яка не відповідає дійсності. Усі блогери повинні реєструватися у відповідному додатку та вводити свої достовірні дані, що значно зменшує коло пошуку правопорушника [3].

Як зазначає у своїй роботі Резворович К.Р. у Франції, відповідно до закону HADOPI обов'язок щодо припинення порушення авторських прав покладено на інтернет провайдера. У випадку виявлення порушень особою авторських прав інших користувачів, інтернет провайдер двічі повідомляє електронним листом правопорушника про необхідність припинення протиправних дій, якщо ж дана особа проігнорувала ці листи та продовжує надалі вчиняти правопорушення інтернет провайдер має право відключити даного користувача від Інтернету та тримісячний строк з одночасним блокуванням його аккаунту в інших інтернет провайдерах.

Отже, з вищевикладеного можемо зробити висновок, що сучасна система права інтелектуальної власності в сфері права інтелектуальної власності не спроможна захистити зазначене право у мережі Інтернет, адже по-перше, не існує нормативно-правових актів, які б регулювали суспільні відносини в сфері захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет. По-друге такі правопорушення складно зафіксувати. По-третє, складно ідентифікувати особу правопорушника, адже не існує ефективного механізму ідентифікації особи під час реалізації права інтелектуальної власності [5].

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 12.05.2022);

2. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. What It Means and How to Respond. – Foreign Affairs, 12 Dec 2015 <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>.

3. Ю.Є. Атаманова Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи. Право та інновації. №3 (7). 2014. С. 7-14.

4. Як за кордоном слідкують за користувачами мережі [Електронний ресурс]. : <http://www.kommersant.ru/doc/2324786> (дата звернення: 12.05.2022);

5. К.Р. Резворович Право інтелектуальної власності у мережі Інтернет: недоліки вітчизняного нормативно-правового регулювання та шляхи його вдосконалення: SCIENTIFIC COLLECTION «INTERCONF» № 78 <https://doi.org/10.51582/interconf.7-8.10.2021.028>. - 7 с.

Дьякова Н.М.,
старший викладач кафедри економіки бізнесу
Перерва П.Г.,
д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»
(м. Харків, Україна)

КРИЗОВІ ЗАГРОЗИ ЦИФРОВІЙ БЕЗПЕЦІ В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІЙ СФЕРІ

Мінімізація загроз цифровій безпеці країни за умов розвитку інформаційних технологій є пріоритетним завданням сучасної держави [1–24]. Особливе значення зазначена проблема має в сфері інтелектуально-інноваційної діяльності. Ряд дослідників починають активно вивчати цю проблематику, експериментуючи з різноманітними підходами на стику великих даних та алгоритмів комбінаторики, з одного боку, і феноменів психології та соціології, з іншого, реєструючи латентні фактори, що зумовлюють негативні впливи на суспільство та економіку. Корупція, будучи серйозним бар'єром соціально-економічного розвитку країни, спотворюючи норми моралі, знижуючи довіру громадян до інститутів влади, є досить складним і постійно вислизає від дослідника феноменом. Це багато в чому пов'язано з тим, що корупція є дуже табуованою темою, вона важко спостерігається, а часто замірюється непрямими або інтегральними показниками, а також нерідко спирається на експертні суб'єктивні оцінки. Тим часом соціологія та психологія корупції продовжують накопичувати та відпрацьовувати широкий спектр методичних прийомів, використовуючи варіативність різних підходів. У доповіді проводиться ґрунтовний аналіз деяких нгявних наукових публікацій з антикорупційної тематики та штучного інтелекту для формування концептуальних підходів до використання штучного інтелекту у виявленні та протидії корупції в інформаційному забезпеченні інтелектуально-інноваційної діяльності в умовах українських реалій [2, 7, 16, 22].

На наш погляд, загрози цифровій безпеці в сфері інтелектуально-інноваційної діяльності можна поділити на два типи: природні та штучні. До природних належать природні явища, які залежать від людини, наприклад урагани, повені, пожежі тощо. Штучні загрози залежать безпосередньо від людини і можуть бути умисними та ненавмисними. Ненавмисні загрози виникають через необережність, неухажність та незнання. Прикладом таких загроз може бути встановлення програм, що не входять до необхідних для роботи і надалі порушують роботу системи, що і призводить до втрати інформації [3, 9, 14, 19]. Навмисні загрози, на відміну попередніх, створюються спеціально. До них можна зарахувати атаки зловмисників як ззовні, так і зсередини компанії. Результат реалі-

зації цього виду загроз — втрати коштів та інтелектуальної власності організації.

Порушення режиму інформаційної безпеки в сфері інтелектуально-інноваційної діяльності може бути спричинене як спланованими операціями зловмисників, так і недосвідченістю працівників. Користувач повинен мати хоч якесь поняття про цифрову безпеку, шкідливе програмне забезпечення, щоб своїми діями не завдати шкоди компанії та самому собі [5, 19, 21]. Такі інциденти, як втрата або витік інформації, можуть бути обумовлені цілеспрямованими діями співробітників компанії, які зацікавлені в отриманні прибутку в обмін на цінні дані організації, в якій працюють або працювали.

Результати проведеного дослідження підводять нас до наступних дискусійних питань.

По-перше, слабкою ланкою запропонованих методів виявлення корупції в інформаційному забезпеченні інтелектуально-інноваційної діяльності в існуючих дослідженнях є те, що предметом аналізу із застосуванням штучного інтелекту є не об'єктивна, а суб'єктивна інформація з сайтів новин. Вона може бути більш релевантною у випадках, коли повідомляється про доведені факти та винесені вирокі, але в цілому одержувана карта корупційних проявів значною мірою залежить від політичної кон'юнктури в різних географічних районах досліджуваних країн (розклад політичних сил та ступінь впливу окремих партій, антикорупційна активність виконавчої влади), а також рівня активності журналістів новинних сайтів і загального рівня свободи слова на територіях. Крім того, рефлексія новин може свідчити про переформатування корупційних ринків, а також не завжди відображає функцію цивільного контролю засобів масової інформації в інформаційному забезпеченні інтелектуально-інноваційної діяльності у зв'язку з можливістю навмисного спотворення інформації у висвітленні антикорупційної тематики.

По-друге, різні способи зворотного зв'язку, створювані за допомогою збору скарг і претензій, сайтів новин, краудсорсингових платформ і соціальних мереж, сприяють як громадянській мобілізації, так і безпосередньому виявленню та припиненню корупції. Однак за активною діяльністю в мережі не може бути ніяких реальних дій. Для повноцінного функціонування таких інструментів необхідно, щоб у досліджуваній країні або на конкретній території була потрібна дана інформація, органи влади були готові реагувати на повідомлення, що одержуються на принципах рівності будь-яких фігурантів перед законом і щоб існували законодавчі механізми захисту заявників про корупцію в інформаційному забезпеченні інтелектуально-інноваційної діяльності.

По-третє, тематика корупційних проявів задається у різних, диференційовано налаштованих та культурних середовищах. Так, в одній країні може бути низька поширеність корупції в інформацій-

ному забезпеченні інтелектуально-інноваційної діяльності, але населення може мати підвищену поінформованість про корупцію завдяки інтересу до боротьби з нею.

По-четверте, можна погодитися з наявними пропозиціями в науковій літературі з тим, що високий рівень розвитку інтернету впливає на зниження рівня корупції в інформаційному забезпеченні інтелектуально-інноваційної діяльності, проте ця умова є важливою, але недостатньою. Звісно ж, що з поширенням Інтернету важливо враховувати наявність інституційних чинників зниження корупції і насамперед присутність антикорупційного дискурсу країни. Якщо самоорганізація суспільства низька, уявлення про корупцію та механізми протидії їй найпримітивніші, а органами державної влади не проголошується курс на протидію корупції, не впроваджуються інституційні заходи протидії корупції (цифровізація державних послуг, процедур держзакупівель та інші інструменти), то одна лише наявність мережі інтернет не може належним чином забезпечити зниження рівня корупції. Таким чином, аналіз сучасних публікацій щодо взаємозв'язку розвитку інтернет-технологій, штучного інтелекту та зниження рівня корупції підтверджує наявність позитивної кореляції. Однак перспективність та ефективність освітлених вище інструментів протидії корупції в інформаційному забезпеченні інтелектуально-інноваційної діяльності сильно різняться, багато з них при неправильному використанні можуть, навпаки, значно стимювати корупційні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPb», 2012. 668 p.

2. Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П. Г. Перерва [та ін.] ; ред.: П. Г. Перерва, В. І. Борзенко, Т. О. Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : Планета-Прінт, 2019. – 1002 с.

3. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

4. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.

5. Kocziszky G., M. Veres Somosi, Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.

6. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of anti-monopoly legislation // Актуальні питання організації та управління

діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.

7. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

8. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг інноваційного процесу. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

9. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

10. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

11. Грабченко А.И., Смоліков Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

12. Перерва П.Г. Комплаєнс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

14. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kociszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг інноваційного процесу. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

16. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

17. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

18. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145

19. Kobeleva T., Pererva P., Tovazhnyanskiy V., Gladenko I. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // Business Studies. Miskolc: Miskolc University Press. 2010. Volume 7. №2. S.71-183.

20. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss. : Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, №5. 11 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53819>

21. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., ПЕРЕРВА П.Г., КОБЕЛЕВА Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.

22. Kocziszky, G. Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Veres Somosi, T.O.Kobieliava // Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektivy, efektyvnist "Forward 2017" : tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyux, 27 grudnya 2017. Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. P. 54-57.

23. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 79-84.

24. Nagy Szabolcs. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.

Еннан Р.Є.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності

*Національний університет «Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)*

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інтернет, який розглядається як глобальна інформаційно-комунікаційна мережа, має такі основні характеристики: він забезпечує обмін інформацією; інформація передається через мережі зв'язку, та її кількість мало обмежена ні обсягом, ні сферами інтересів; Інтернет, що не належить жодній державі, жодній організації, об'єднує різні інформаційні системи та мережі електрозв'язку без національного обмеження; споживачами інформації, що передається, можуть бути будь-які суб'єкти-користувачі мережі; більшість правил, виходячи з яких функціонує Інтернет, — протоколи, які дозволяють зберігати працездатність мережі за різними параметрами.

З урахуванням названих параметрів Інтернет не може залишитися за межами правового простору. Тому важливим є питання про те, на якому рівні і хто має визначати правові параметри функціонування Інтернету. Чи можливе регулювання міжнародного права через глобальність цієї мережі. У якому обсязі національний зако-

нодавець має право регламентувати питання управління Інтернетом. Яким має бути співвідношення норм міжнародного та національного права у цій сфері. В якому обсязі допустиме саморегулювання. Проблематика правового регулювання Інтернету важлива ще й через потребу розглядати інформаційно-комунікаційну мережу як засіб реалізації практично будь-яких прав людини.

Виникнувши спочатку, як замкнена система для військових та наукових установ США, Інтернет набув глобального характеру, стаючи доступним дедалі більшому колу суб'єктів. У першому етапі правове регулювання Інтернету здійснювалося з допомогою прийняття розробниками мереж актів, визначальних технічні стандарти. Наприклад, Відкритим форумом Інтернет сервіс-провайдерів було розроблено «Норми користування мережею». Вони, зокрема, йдеться про загальноприйнятих нормах роботи у мережі Інтернет, вкладених у те, щоб діяльність кожного користувача мережі не заважала роботі інших користувачів. Крім того, група Open Society Institute у 1996 р. випустила рекомендації, названі «Принципами політики відкритого Інтернету», щоб впливові політичні кола найрізноманітніших держав прийняли до уваги побажання та вимоги Інтернет-спільноти щодо політики щодо мережі. Створювалися і об'єднання розробників мереж (Рада з управління конфігурацією Інтернету, Рада з архітектури Інтернету, Робоча група проектування Інтернету, Товариство Інтернету та інших.). При цьому централізоване регулювання питань управління Інтернетом не було.

В подальшому для вирішення галузевих питань акти стали прийматися окремими міжнародними організаціями, створеними насамперед у рамках Організації Об'єднаних Націй (Комісія ООН з права міжнародної торгівлі, Міжнародним союзом електрозв'язку, Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, при якій функціонує постійний комітет з інформаційних торговою палатою, Європейською економічною комісією, Центром сприяння торгівлі та електронному бізнесу). Оскільки накопичилися певні питання, і не лише у сфері функціонування самого Інтернету, а й за реалізації через нього низки прав людини, Організація Об'єднаних Націй ініціювала проведення Всесвітніх зустрічей з питань інформаційного суспільства у 2003 р. у Женеві та у 2005 р. у Тунісі. В результаті було прийнято Декларацію принципів «Побудова інформаційного суспільства — глобальне завдання у новому тисячолітті» (навіть — Декларація принципів) та План дій, а також Туніське зобов'язання та Туніська програма дій для інформаційного суспільства. Крім того, було ухвалено рішення про започаткування щорічного Форуму з питань управління Інтернетом. Завданнями форуму стали сприяння розвитку Інтернету, забезпечення його безпеки та стабільності.

Прийнята в Женеві Декларація принципів підтвердила орієнтованість на розвиток інформаційного суспільства, в якому кожен

міг би створювати інформацію та знання, мати до них доступ, користуватися та обмінюватись ними, щоб дати окремим особам та народам можливість повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку, підвищуючи якість свого життя на основі цілей та принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй та дотримуючись у повному обсязі Загальної декларації прав людини. Було визнано відданість учасників Всесвітньої зустрічі 2003 р. багатьом документам, прийнятим у рамках Організації Об'єднаних Націй (Декларації тисячоліття цілей розвитку, Йоганнесбурзької Декларації та Плану виконання рішень, Монтеррейському консенсусу, Віденській декларації). Фундаментом інформаційного суспільства було проголошено закріплене у ст. 19 Загальної декларації прав людини право кожної людини на свободу переконань та на вільне їх вираження, за умови що це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами та незалежно від державних кордонів.

Більш того, Декларація принципів визнавала спілкування однією з базових людських потреб та основою будь-якої соціальної організації, яка становить серцевину інформаційного суспільства. Кожен, де б він не знаходився, повинен мати можливість брати участь в інформаційному суспільстві, і нікого не можна позбавити запропонованих цим суспільством переваг. Тому необхідно формувати, розвивати та впроваджувати глобальну культуру кібербезпеки у співпраці з усіма зацікавленими сторонами та компетентними міжнародними організаціями. Заявляючи прихильність до принципів свободи друку та свободи інформації, а також незалежності, плюралізму та різноманітності засобів масової інформації, які є основною складовою інформаційного суспільства, Декларація фіксує, що всі учасники інформаційного суспільства повинні вживати відповідних дій та вживати встановлених законодавством заходів щодо запобігання неналежному використанню комунікаційних технологій (протиправні дії та інші дії на ґрунті расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язані з ними прояви нетерпимості, ненависті, насильства, всі форми жорстокого поводження з дітьми, включаючи педофілію та дитячу порнографію, а також торгівля людьми та їх експлуатація).

Таким чином, Декларація принципів визначила необхідність створення відповідної юридичної та політичної бази, що ґрунтується на належній повазі прав людини у таких сферах, як недоторканність приватного життя, безпека та захист прав споживачів при одночасному збереженні економічної ініціативи. В результаті інформаційне суспільство стало розглядатися як один із інструментів зміцнення та захисту прав людини. Декларація започаткувала визначення прав, що реалізуються в Інтернеті, і поступово в міжнародному праві стали формуватися підходи не лише до їх проголошення, а й до за-

хисту. Наприклад, передбачене у загальновизнаних міжнародних актах право на вільний доступ, пошук та розповсюдження інформації у зв'язку з розвитком Інтернету набувало нового змісту. У 1948 р. це право було закріплено у Загальній декларації прав людини: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне вираження їх; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань і свободу шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами та незалежно від державних кордонів» (ст. 19). Право на свободу слова закріплено й у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права: «Кожна людина має право на вільне вираження своєї думки; це право включає свободу шукати, отримувати і поширювати різноманітних інформацію та ідеї незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи з допомогою друку, чи художніх форм висловлювання, чи іншими способами на свій вибір» (ст. 19). Дещо інакше це право розкривається в Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод: «Існує можливість дотримуватися свободи своєї думки та свободи отримувати та поширювати інформацію та ідеї без будь-якого втручання з боку державних органів» (ст. 10).

Подібні положення містяться і в інших актах (Конвенція про права дитини, Декларація ООН про основні принципи, що стосуються вкладу засобів масової інформації в зміцнення миру та міжнародного порозуміння, у розвиток прав людини та у боротьбу проти расизму та апартеїду та підбурювання до війни та ін.) . Безумовно, слід брати до уваги, що багато загальновизнаних міжнародних актів були прийняті до розвитку Інтернету, проте положення, що містяться в них, застосовні і сьогодні, у тому числі щодо можливості реалізовувати перелічені права за допомогою нових технологій. З урахуванням глобальності Інтернету та одночасно можливості держав обмежувати доступ до нього, в 2011 р. в черговій доповіді Організації Об'єднаних Націй було зазначено, що до списку невід'ємних прав людини додалося нове право на доступ до Інтернету. Визнавалося, що Інтернет став потужним інструментом реалізації прав людини, що державна влада стає прозорою при його використанні, тому поширення інформації має бути максимально вільним, за винятком ситуацій, коли воно може призвести до порушення прав. Відключення конкретних регіонів від всесвітньої мережі з червня 2011 р. вважається порушенням прав людини. У документі йдеться, що «на шляху інформації в Інтернеті має бути якнайменше перешкод, крім окремих виняткових та суворов певних випадків, відповідно до міжнародних конвенцій з прав людини». У Доповіді були перераховані умови відключення Інтернету: обмеження має бути передбачене законом, який є ясним і доступним кожному (принципи передбачуваності та прозорості); обмеження має переслідувати одну із цілей, зазначених у п. 3 ст. 19 Міжнародного пакту про цивільні та політичні права (для захисту

прав та репутації інших осіб, для охорони державної безпеки або громадського порядку, здоров'я або моральності населення (принцип законності); принципи необхідності та пропорційності).

Проте блокування окремих сайтів у політичних інтересах тривало, у зв'язку з чим Рада ООН з прав людини неодноразово зверталася до цієї проблематики. У 2016 р. було прийнято резолюцію A/HRC/17/27 «Про просування, захист та здійснення прав людини в Інтернеті». Вона вказує, що люди мають таке ж право на свободу вираження думок в Інтернеті, як і поза ним, і засуджує держави, які навмисне обмежують доступ до інформації або її розповсюдження в режимі онлайн, порушуючи норми міжнародного права в галузі прав людини. Таким чином, резолюція вказала, що права, якими людина наділена у реальному житті, мають бути захищені і в Інтернеті. У багатьох країн (Естонія, Франція та інших.) декларація про Інтернет було визнано лише на рівні закону. Подібні норми виникли у законах Греції, Іспанії, Коста-Ріки, Фінляндії. Остання країна ще й першою зробила широкосмуговий доступ до Інтернету законним правом кожного громадянина. При правовому регулюванні питань користування Інтернетом необхідно враховувати, що інформаційно-комунікаційні технології становлять небезпеку. У зв'язку з цим держави застосовують обмеження скорочення загроз у межах суверенної території.

У сучасному інформаційному світі перед користувачами Інтернету є ще одне важливе питання, пов'язане з правом людини на захист особистої інформації. Особливо актуальним це питання стає за транскордонного обміну інформацією. Сьогодні право на захист персональних даних визнається за необхідний елемент прав людини. Спочатку воно було закріплено у Загальній декларації, де вказується, що люди мають право на охорону від втручання в особисте життя та на таємницю листування. Таким чином, посягання на персональні дані без волі людини не дозволено жодним третім особам (громадянам, організаціям, публічним органам влади). Зазначене право було передбачено в інших міжнародних актах (Міжнародному пакті 1966, Європейській конвенції 1950 і т. д.), у тому числі спеціальних. Зокрема, це резолюція Європейського парламенту «Про захист прав особи у зв'язку з прогресом інформатизації» (1979 р.), яка рекомендує відповідним країнам ухвалити національні закони у сфері охорони інформаційних прав особи. У 1985 р. Рада Європи ухвалила Європейську конвенцію про захист фізичних осіб у питаннях, що стосуються автоматичної обробки особистих даних. Цим актом гарантується дотримання прав людини при зборі та обробці персональних даних, що встановлюють принципи зберігання цих даних та доступу до них, способи фізичного захисту даних, а також прямо виключається будь-яка обробка відомостей про расу, релігію, думку в галузі політики без законних підстав.

У 2018 р. у рамках резолюції Ради з прав людини було підготовлено доповідь Верховного комісара з прав людини. У ньому наголошувалося, що кожна країна повинна прийняти законодавство про захист приватного життя (і конфіденційних даних), яке відповідало б міжнародним нормам у галузі прав людини, обмежити принципами пропорційності та необхідності формування систем великих даних (що передбачають збирання та зберігання біометричних даних), відстеження комунікацій. та обмін розвідувальною інформацією та ін. В Інтернеті права можуть не лише реалізовуватися, а й порушуватись. Усі незаконні дії в Інтернеті прийнято називати кіберзлочинами незалежно від того, чи вчинені вони з використанням комп'ютерних технологій або проти них. Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність 2001 р. розрізняє два види протиправних дій, пов'язаних з кіберзлочинністю: злочини та правопорушення (злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних та систем; правопорушення, пов'язані з використанням комп'ютерних засобів; правопорушення, пов'язані зі змістом даних; пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав; акти расизму та ксенофобії, вчинені за допомогою комп'ютерних мереж). У 2003 р. прийнято Декларацію про свободу спілкування в Інтернеті, якою передбачено не накладати обмеження на утримання інформації в мережі Інтернет; заохочувати саморегулювання у мережі Інтернет; прибирати перешкоди, що заважають забезпеченню доступу до мережі Інтернет або створення та функціонування Інтернет-сайтів для окремих верств суспільства; гарантувати декларація про анонімність; захищати права споживачів; не обмежувати рух товарів та послуг, можливість здійснення економічної діяльності, укладання угод.

Додатковим протоколом до Конвенції обговорюється питання запровадження кримінальної відповідальності за скоєні через комп'ютерні мережі правопорушення, пов'язані з проявом расизму та ксенофобії. Як наслідок, кожна держава має створити правові умови для боротьби з кіберзлочинністю, визначити параметри взаємин Інтернет-провайдерів із правоохоронними органами. Проте масштаби кіберзагроз сьогодні такі, що нейтралізувати їх можна лише об'єднавши зусилля усієї міжнародної спільноти. Регулюванню окремих аспектів реалізації прав людини в Інтернеті були присвячені документи, що приймаються в Європі: Директива ЄС щодо обробки персональних даних та охорони таємниці приватного життя в телекомунікаційному секторі (1997 р.); Директива ЄС щодо правових основ для електронних підписів (1999 р.); Директива ЄС щодо деяких правових аспектів послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (2000 р.); Директива ЄС щодо обробки персональних даних та охорони таємниці приватного життя у секторі електронних комунікацій (2002 р.); Резолюція Європейського Парламенту щодо безпечного використання Інтер-

нету та нових онлайн-технологій (2004 р.); Директива ЄС про нові правила та порядок оподаткування Інтернет-торгівлі (2004 р.).

Нерідко основним документом, який визначає принципи співпраці у сфері управління Інтернетом, називають Окінавську хартію глобального інформаційного суспільства 2000 р., підписану керівниками країн великої вісімки. Однак варто мати на увазі, що це політичний документ, який не є юридично обов'язковим для держав. Однак більшість держав застосовують Хартію і часто посилаються на її положення. Згідно з нею всі люди повсюдно, без винятку, повинні мати можливість користуватися перевагами глобального інформаційного суспільства. Цим документом було підтверджено прагнення країн запровадження інформаційних технологій у систему управління. У 2017 р. керівники країн «великої двадцятки» ухвалили Декларацію «Формування взаємопов'язаного світу», присвячену цифровому майбутньому: цифровій економіці, цифровій рівності, безпеці інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід зазначити, що багато актів, прийнятих різними міжнародними структурами (Статут міжнародного союзу електров'язку, Окінавська хартія, Декларація Комітету міністрів Ради Європи про принципи управління Інтернетом та багато інших), мають рекомендаційний характер. Вони є політичними документами, тому часто ігноруються багатьма країнами. Це підтверджується, зокрема, неодноразово ухваленими Радою ООН з прав людини резолюціями про онлайн права (2012, 2014 р.), про право на свободу висловлювань в Інтернеті (2016 р.), на підтримку свободи слова в Інтернеті (2018 р.). У них наголошується на важливості доступної та відкритої мережі Інтернет, звертається увага на необхідність притягати до відповідальності винних у насильстві, переслідуванні та інших порушеннях щодо людей, які вільно висловлюються в Інтернеті. Більше того, у документах зазначено конкретні порушення окремими країнами прав в Інтернеті.

Отже, можливість реалізації права і свободи через Інтернет і водночас існування величезної кількості порушень цих права і свободи підтверджують необхідність прийняття у сфері правових актів різного рівня. Звісно ж, що внутрішньомережеве регулювання (саморегулювання) Інтернет-спільнотою відносин у мережі не забезпечить свободи інформаційного простору, не встановить чітких правил поведінки користувачів мережі, зокрема з тієї причини, що рекомендації, резолюції, інші акти не є універсальними та обов'язковими для користувачів, у тому числі держав. Поступово формується міжнародне Інтернет-право, покликане регулювати загальні питання управління Інтернетом, взаємини між державами у цій сфері, заходи контролю за використанням Інтернету та найголовніше за дотриманням у ньому прав громадян. Висловлюються пропозиції щодо прийняття Загальної декларації цифрових прав, конвенції про гарантії та захист прав людини у цифровому світі або Цифрової конституції.

Жерновський М.В.

Студент 5 курсу

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

НЕВЗАЄМОЗАМІННИЙ ТОКЕН (NFT) В КОНТЕКСТІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасну цифрову епоху інформаційно-телекомунікаційні технології почали замінювати різні аспекти професійного і особистого життя. Однак виникнення та розвиток деяких правових інститутів іноді видається на диво подібним та циклічним у своїх цілях та причинах. Не оминув такий процес і цифрове мистецтво, яке отримало свій новий етап розвитку за допомогою інструменту блокчейн, який лежить в основі неваємозамінних токенів або NFT (англ. — *non-fungible tokens*).

Перш ніж говорити про значення неваємозамінних токенів та їх вплив на сферу інтелектуальної власності, варто окреслити технічні особливості такого явища, зрозуміти сутність та природу понять токен, блокчейн та NFT.

Так, токен (англ. *token* — «ключ, символ; жетон») у контексті криптовалюти можна визначити як одиницю обліку в мережі блокчейн, за допомогою якої можна створювати цифрові цінності. В свою чергу блокчейн (буквально «ланцюг з інформаційних блоків») — технологія, що лежить у основі роботи криптовалюти. Це децентралізована мережа, яка функціонує за принципом послідовного ланцюга блоків, які містять інформацію щодо операцій із токенами. Записи у блокчейні не підлягають змінам та є загальнопублічними, тому це дозволяє уникнути маніпуляцій з даними та забезпечити їх безпеку. [3, с. 84]

Токени в мережі блокчейн бувають двох типів: взаємозамінні (*fungible tokens*) та неваємозамінні (*non-fungible token*). Сутність взаємозамінних токенів полягає у тому, що одна одиниця цифрового активу в мережі блокчейн дорівнює другій одиниці активу такого ж еквіваленту та може служити об'єктом для обміну. Взаємозамінні токени можна уявити на прикладі валюти, що має свій матеріальний прояв, наприклад, долар США. Так, один долар США має таку ж саму цінність, як інший будь-який долар США, і може бути обміняний без втрати матеріальної цінності. Власнику не важливо, яким саме долларом США він володіє, головне при цьому залишається незмінність кількісного значення активу. [2]

Неваємозамінні токени, на відміну від взаємозамінних, володіють такою характерною особливістю, як унікальність, як із погляду об'єкту, що він описує, так і вартості. Такий токен не може бути замінений на будь-який інший, оскільки при цьому відбудеться зміна

у якісному та вартісному значенні активу. Таким чином, NFT є свідоцтвом на право власності (титул) на оригінальну, первинну та унікальну версію цифрового активу, яка існує у мережі блокчейн. [6]

Для того, щоб перенести твори мистецтва в блокчейн, його потрібно «токенізувати». Потенційно використання токенів NFT дозволяє оцифрувати або ж перевести в блокчейн будь-який товар, наприклад, зображення, анімацію, відео, аудіо тощо. Вони можуть застосовуватися як для реальних/матеріальних активів (оригінальних творів мистецтва), так і для повністю цифрових продуктів. Уже зараз активно токенізують цифрове мистецтво, предмети із комп'ютерних ігор, такі як зброя та інший ігровий інвентар персонажів. Ви навіть можете придбати землю у якомусь із віртуальних всесвітів або створювати, продавати й купувати NFT на базі постів у Twitter.

Власник NFT може розпоряджається токеном на власний розсуд, маючи правомочності із володіння, користування і розпорядження цифровим активом. Покупець NFT-об'єкта отримує блокчейн-сертифікат, що зберігається в цифровому гаманці і підтверджує володіння об'єктом. Інформація про це володіння і про всі його подальші зміни буде доступна всім учасникам системи, відкрито і прозоро. Сам твір мистецтва, будь то анімація, картинка або відео, при цьому продовжує жити в Інтернеті в загальному доступі.

До того ж після розміщення у спеціальній інформаційній системі стан незваємозамінного токена фіксується у єдиній можливій, незмінній формі, яка більше не може мати аналогів, не здатній до тиражування та відтворення, що засвідчується сертифікатом-токеном. В такому випадку комерційну оборотоздатність та вартісну цінність отримує вже не сам цифровий актив, а спосіб існування такого активу, який реалізовується у NFT за допомогою токенізованого зображення, відео, аудіо тощо [4, 49].

Таким чином, сутність NFT полягає у, по-перше, наявності базового цифрового активу та, по-друге, фіксації незмінного стану такого активу за допомогою унікального цифрового сертифікату за допомогою токенізованого об'єкту мистецтва. Ба більше визначальну комерційну цінність NFT формує як раз таки не незмінний цифровий актив, а токенізоване зображення, анімація, відео тощо [4, 49].

Тут ми стикаємося з подвійною правовою природою такого об'єкту як NFT, оскільки, з одного боку, він виступає інструментом ідентифікації базового цифрового акту, з іншого, оскільки токенізований об'єкт перебуває у стані унікального цифрового сертифікату, він також і слугує інструментом встановлення права авторства на такий об'єкт мистецтва.

Частиною 2 статті 11 Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ встановлено, що авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається

реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

Однак існують непоодинокі випадки порушення авторських прав митців, особливо у сфері цифрового мистецтва, шляхом плагіату, піратства, копіювання об'єктів авторського права. В мережі Інтернет достатньо зберегти картинку іншого автора, яка нічим не буде відрізнятися від оригіналу, та використовувати у власних цілях. Проте за допомогою NFT автор може закріпити за собою право власності на унікальний об'єкт мистецтва, що буде підтверджено в системі блокчейн.

Такий спосіб захисту авторських прав можна порівняти із діями художників, які після створення об'єкту мистецтва залишали на роботі свої підписи або сигнатури, які мали унікальний, автентичний характер та вказували безпосередньо на автора відповідної картини, чим намагалися закріпити право авторства на відповідний об'єкт, захистити його від тиражування та посягання з боку інших суб'єктів. Однак, якщо підпис художника все ж таки підробити можливо, тоді як токенизований об'єкт мистецтва, що підтверджується унікальним цифровим сертифікатом у системі блокчейн, — неможливо. Такий об'єкт можливо зберегти або скопіювати, проте за допомогою NFT автор має можливість володіти оригінальною версією роботи. Отже, сучасні NFT дають можливість творцям поставити свій оригінальний підпис на об'єкті інтелектуальної власності за допомогою інформаційних технологій, що повністю виключає можливість порушення їх прав з боку третіх осіб. [4, с. 48]

Важливо зауважити, що NFT сам по собі не виступає новим об'єктом інтелектуальної власності. Невзаємозамінні токени є лише інструментом у сфері менеджменту інтелектуальної власності, способом оформлення токенизованого об'єкту мистецтва та закріплення за автором права інтелектуальної власності на відповідний об'єкт. Порівнюючи, можна стверджувати, що сам підпис художника на картині стає як підтвердженням авторства митця, так і окремим об'єктом інтелектуальної власності.

Таким чином, NFT зробили революцію у володінні предметами мистецтва та праві інтелектуальної власності. Одна з причин, по якій блокчейни розвиваються настільки швидко, полягає в тому, що вони дозволяють визначати і забезпечувати дотримання меж і прав власності без залежності від централізованої державної системи обліку.

Ці можливості дають надію на відкриття нових ділових можливостей для художників і працівників медіаіндустрії, де поширення вільно доступних цифрових копій підриває здатність власників контенту монетизувати і поширювати творчі роботи.

З огляду на зазначене вище, інструмент NFT надає можливість авторам токенизувати об'єкти мистецтва, втілити їх у цифровому просторі та розпоряджатися ними на власний розсуд, обмінюючи або продаючи їх на спеціальних платформах, таких як OpenSea, Rarible, Nifty

Gateway. Така модель і розвиток NFT-ринку дозволяє творцям контенту продавати твори мистецтва безпосередньо покупцеві, без посередників, що позбавляє значних додаткових витрат для обох сторін. Саме цим зараз і користуються, автори виставляють свої невзаємозамінні токени на онлайн аукціонах та виставках, де можна придбати їхню роботу [2].

Наприклад, найдорожчим із коли-небудь проданих NFT є робота автора, відомого як Beeple, який у 2021 році продав на аукціоні свою роботу під назвою «Everydays: the First 5000 Days» за рекордні 69,3 мільйона доларів США. Робота, токенизована у формат NFT, є компіляцією автора з 5000 оригінальних зображень різних за тематикою та стилями. Враховуючи вартість проданої роботи, важко спечечатися у серйозності NFT-ринку. [5]

Іншим популярним прикладом із світу NFT є колекція CryptoPunks, що складається із 10000 унікальних предметів із зображеннями персонажів у стилі панк. Найдорожчим із проданих NFT із цієї колекції є CryptoPunk #3100, що був проданий за 7,58 мільйона доларів США. Рідкість такого NFT обумовлюється наявністю у нього унікальних властивостей, таких як тип, колір шкіри та аксесуари, які нечасто зустрічаються серед усієї колекції. [5]

Однак актуальним та невирішеним досі питанням залишається нормативне врегулювання питання обігу NFT та його місце у сфері інтелектуальної власності. З одного боку, цивільний обіг NFT в Україні та світі наразі здійснюється і без спеціалізованої нормативно-правової бази, регулюючись правилами спеціалізованих інтернет майданчиків. Також такий обіг невзаємозамінних токенів ніяким чином не порушує чинного законодавства України у сфері інтелектуальної власності та авторського права зокрема. Однак, враховуючи інтенсивність розвитку та перспективи відповідної сфери людської діяльності, держава неодмінно має звернути увагу на таке явище як невзаємозамінні токени та адаптуватися національне законодавства під потреби суспільства та ринку. [3, с. 88]

Отже, виникнення та розвиток невзаємозамінних токенів зробили революцію у володінні предметами мистецтва та праві інтелектуальної власності, за допомогою яких стало можливим закріплення виключних прав інтелектуальної власності на об'єкти мистецтва у цифровому середовищі. Немає ніяких сумнівів, що у майбутньому ринок NFT буде збільшуватися з небаченими раніше темпами, а тому важливим завданням залишається огляд цього питання в наукових колах та адаптація національного законодавства під нові виклики.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

2. Д. Цьвок. Що таке NFT і як продати цифрове мистецтво за мільйони. 2021. URL: <https://ain.ua/2021/03/18/nft-renesans-abo-yak-prodati-cifrove-mistectvo-za-miljoni>.

3. Ізбаш О.О. Інтелектуальна власність у цифровому просторі. Інформація і право. № 3(38), 2021. С. 82-89.

4. Долганін, А. А. (2021). Соотношение невзаимозаменяемых токенов (NFT) и интеллектуальной собственности: триумф проприетарного подхода? Цифровое право, 2(3), 46–54.

5. Gwyneth Iredale. List Of 10 Most Expensive NFTs Ever Sold. 2021. URL: <https://101blockchains.com/most-expensive-nfts>.

6. Cerri, A., & Cullen, C. (2021, August 6). Non-fungible tokens (NFTs): Are they a way for celebrities to “reclaim” their image? And what happens to the IP? URL: <https://www.rpc.co.uk/perspectives/ip/non-fungible-tokens-nfts-are-they-a-way-for-celebrities-to-reclaim-their-image>.

Жихарев О.С.

*науковий співробітник відділу промислової
власності і комерціалізації ОІВ:*

*Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
НАПрН України
(м. Київ , Україна)*

ПАТЕНТНА ІНФОРМАЦІЯ І ДОКУМЕНТАЦІЯ В ЯКОСТІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ («BIG DATA»)

Спостереження щодо подвоєння щільності транзисторів на інтегральній платі кожні два роки, відоме як «закон Мура» [1, стор. 114-117], сформульований під час підготовки виступу Гордоном Муром, одним із засновників компанії Intel, як правило, застосовується не тільки щодо електронних схем, а і до інших аспектів обчислювальної техніки. Відповідно до визначення у «NIST Big Data Interoperability Framework: Volume 1, Definitions» [2] від Національного інституту стандартів та технології США, темпи зростання обсягів даних вважаються швидшими за закон Мура, при цьому обсяги даних подвоюються кожні вісімнадцять місяців [2, стор. 4]. Тут же наведено визначення того, що «великі дані — це нездатність традиційних архітектур даних ефективно обробляти нові набори даних. Характеристики великих даних, які створюють нові архітектури, наступні: обсяг (тобто розмір даних); різноманітність (тобто дані з різних численних сховищ, доменів або типів); швидкість (тобто швидкість їх створення і надходження); та мінливість (тобто зміна певних характеристик)» [2, стор. 4]. Через такі характеристики ве-

ликі дані вимагають масштабної архітектури для їх ефективного зберігання, обробки та аналізу.

Згідно з визначенням у [3], «Big Data (великі дані) — це поєднання структурованих, напівструктурованих та неструктурованих даних, які можуть бути видобуті для отримання інформації та використані в проєктах машинного навчання, прогнозного моделювання та інших передових програм аналітики. ... Великі дані надходять з безлічі різних джерел, таких як системи ділових операцій, бази даних клієнтів, медичні записи, журнали кліків в Інтернеті, мобільні додатки, соціальні мережі, сховища наукових досліджень, машинно генеровані дані та датчики даних в реальному часі, що використовуються в Інтернеті речей. Дані можуть залишатися в необробленому вигляді в системах великих даних або попередньо оброблятися за допомогою інструментів інтелектуального аналізу даних або програмного забезпечення для того, щоб вони стали готові до конкретного використання в аналітиці».

Існує багато галузей, де застосовують збір та аналіз великих даних, серед яких переважають такі індустрії як телекомунікаційна, креативна (медійна та розважальна), фінансова, індустрія роздрібно-ї торгівлі, медична, сільськогосподарська.

Виходячи з наведених вище визначень, одним з напрямків захисту чи реалізації права промислової власності відносно великих даних є набуття прав на розроблені методи та/або системи машинного навчання та прогнозного моделювання, які використовують великі дані, та алгоритми, що застосовують для їх аналітики. Зокрема, дослідження [4, реферат] показує, що більшість поданих патентних заявок на великі дані підпадають під категорію міжнародної патентної класифікації (МПК) як пошук інформації, структури баз даних і структури файлової системи, більшість заявників та винахідників поданих патентних заявок є китайськими компаніями та фізичними особами, а науковими галузями для застосування аналізу великих даних є інформатика та медицина.

Проте патентний захист способів машинного навчання чи прогнозного моделювання, а також алгоритмів для їх здійснення, є досить проблемним у багатьох країнах, у тому числі і у США, оскільки такі способи не є достатньо «прозорими» з точки зору дій, які здійснюються над даними, а більш схожі на «чорний ящик», саме через складність процесів обробки великих даних та машинного навчання. Використовують навіть термін «нечітке навчання» (fuzzy learning) для процесів машинного навчання, яке використовує великі дані.

Прикладом є медицина «чорного ящика», описана W. Nicholson Price II у Big Data, Patents, and the Future of Medicine [5, стор. 4-6], яка використовує великі дані у вигляді комбінації багатьох генетичних змінних пацієнтів з факторами навколишнього середовища та іншими фізичними змінними, такими як вага, кров'яний тиск і

стать тощо, для того, щоб робити більш точну діагностику і отримувати більш точне дозування лікарського засобу для конкретного пацієнта, проте патенти в США на алгоритми обробки таких даних були визнані недійсними або через відсутність «винахідницького кроку» або через неможливість патентування такого об'єкту як спосіб діагностики тощо.

Іншим напрямком є безпосередньо патентна інформація та документація, яка відповідає наведеним вище характеристикам великих даних (обсяг, різноманітність, швидкість та мінливість), оскільки патентний документ (опублікована заявка чи патент) містить різні результати щодо розробленої технології, такі як назва, анотація, цитати, рисунки та малюнки, загалом обсяг патентних документів, що стосуються цільової технології, дуже великий, та щодня до патентних відомств кожної країни подається величезна кількість заявок на патент [6]. Зокрема, у [6, реферат] запропоновано методологію технологічного аналізу, що застосовується до патентних великих даних з використанням нечіткого навчання на основі системи нечітких правил для патентного аналізу великих даних, і втілення такої методології на практиці проілюстровано на прикладі патентних документів, пов'язаних із технологією тривимірного друку.

У документі «Big Data & Public Databases for Patent Research and Analysis» [7] показано, як здійснюють аналіз великих обсягів даних патентної інформації за допомогою хмарних сервісів, призначених для швидкої та дешевої обробки запитів, наприклад, за допомогою платформи Google BigQuery публічні, платні та приватні дані з багатьох джерел можуть зберігатися та аналізуватися. Платформа BigQuery використовує SQL, стандартну, гнучку мову для доступу і маніпулювання базами даних. За допомогою подібної платформи можливо опрацювати наступні питання з використанням великих даних патентної інформації, зокрема, про щорічний корпоративний портфель компанії або для кожної технології компанії, про показники відмови від патентів, середній час від подачі заявки до припинення дії патенту, щорічний технологічний ландшафт для патентовласника або винахідника, ключові терміни, звіти про юридичний статус, аналіз членів патентної родини та цитованих документів, яке фінансування надає уряд для сприяння інновації в певних патентних сферах та багато іншого.

Таким чином, аналітика великих даних патентної інформації допомагає вивчити цей величезний обсяг даних, щоб знайти приховані закономірності, невідомі зв'язки, галузеві тенденції та переваги клієнтів для прийняття обґрунтованих бізнес-рішень. Впровадження інновацій у галузі аналітики великих даних дозволяє отримати перевагу над своїми конкурентами, а аналітика саме великих даних патентної інформації відіграє ключову роль у стимулюванні інновацій як для будь-якої індустрії, так і для певного регіону чи компанії.

Список використаних джерел:

[1] Gordon Moore, "Cramming More Components Onto Integrated Circuits," Electronics, Volume 38, № 8, 1965.

[2] National Institute of Standards and Technology (NIST) Special Publication 1500-1 / NIST Big Data Interoperability Framework: Volume 1, Definitions, 16.09.2015, 32 стор.) [3] URL: [searchdata-management.techtarget.com/ Data management strategies / Data analytics and AI / big data](http://searchdata-management.techtarget.com/Data_management_strategies/Data_analytics_and_AI/big_data) (дата звернення: 23.05.2022).

[4] Tahereh Saheb, Tayebbeh Saheb. Understanding the development trends of big data technologies: an analysis of patents and the cited scholarly works, Journal of Big Data volume 7, Article number: 12, 2020.

[5] W. Nicholson Price II. Big Data, Patents, and the Future of Medicine. 37 Cardozo L. Rev. 1401, 2016. 53 стор. url: <https://ssrn.com/abstract=2659797> (дата звернення: 26.05.2022).

[6] Sangsung Park, Seung-Joo Lee, Sunghae Jun. Patent Big Data Analysis using Fuzzy Learning, International Journal of Fuzzy Systems volume 19, 2017, 1158–1167 стор., url: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40815-016-0192-y> (дата звернення: 26.05.2022)

[7] Lucy Antunes, Ford Khorsandian, Ellen Krabbe, Steve Sampson, Ian Wetherbee, Big Data & Public Databases for Patent Research and Analysis, IPO Patent Search Committee, Intellectual Property Owners Association, 2018, url: <https://ipo.org/wp-content/uploads/2018/09/Patent-Searching-Public-Databases.pdf> (дата звернення: 26.05.2022).

Зав'язун О.С.,
студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)

ВЛОКCHAIN ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

На початку 2009 року з'явилася відома зараз на весь світ криптовалюта bitcoin та поряд з нею все частіше почала згадуватися технологія Blockchain . Тоді вона була створена як цифровий запис транзакцій, в основі якої лежали бази даних із прописаними фінансовими операціями щодо електронної валюти. Але важливим є той факт, що до 2013 року технологія Blockchain не користувалася особливою популярністю та і в цьому не було великої потреби у суспільства. Основною причиною цього було те, що технології, необхідні для даної сфери, були ще недостатньо розвинені.

Але час йшов та технології і актуальність криптовалют зростала, тоді і стався пік активності зацікавленості щодо технології Blockchain. Але, незважаючи на те, що пройшло вже декілька років з моменту активізації останньої, проблема правового регулювання технології блокчейн залишається актуальною. Це пояснюється, у першу чергу, тим, що на законодавчому рівні такі категорії як «Blockchain», «криптовалюта», «bitcoin», незважаючи на розповсюдженість, не є закріпленими. У зв'язку із цим, гостріше постає питання захисту особистих даних, захисту у сфері інтелектуальної власності (патенти на винаходи, корисні моделі та промислові зразки; зберігання, обробка та передання інформації, тощо) [1].

Сьогодні нематеріальні активи відіграють важливу роль майже в кожній сфері життя. Для окремо взятої людини, для компанії або навіть цілої країни в майбутньому постане питання оптимізації таких своїх цінностей, їхнього зберігання та безпечного використання. У цьому контексті в технології блокчейн є всі шанси стати тою системою, яка зможе автоматизовано забезпечувати весь «життєвий» цикл об'єктів ІВ: підтвердження моменту створення чи авторства, захист від порушень, проведення транзакцій, щодо їхнього переміщення та оперування ними в мережі.

Серед багатьох країн та організацій і досі тривають дискусії щодо глобальних стандартів, протоколів та змін законодавства для широкого використання технологій блокчейну на законному рівні. Чим швидше Національні патентні відомства зможуть адаптувати цю технологію у свою діяльність, тим кращим та кориснішим це виявиться для забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності та врегулювання спорів щодо порушення таких прав. Тому сьогодні нам важливо брати активну участь у міжнародному дослідженні та обговоренні можливостей, які дає ця технологія.

Україна вже продемонструвала свою здатність бути першою в цифровому світі, як це сталося із цифровими паспортами. Тепер же ми маємо можливість довести, що технологія блокчейну може стати частиною законодавства і практичного застосування в галузі інтелектуальної власності. Ми можемо створити нову парадигму, що ґрунтується на використанні блокчейну на державному рівні, яка буде розвивати нові економічні можливості і стратегічні ринкові перспективи.

Зважаючи на можливість використання вищезазначеної технології в контексті захисту інтелектуальної власності, слід наголосити на тому, що основним головним критерієм стане саме фіксація факту належності права із конкретною датою. У свою чергу, слід наголосити на тому, що Китайський Інтернет-суд буде використовувати технології Blockchain для захисту онлайн-авторів від випадків плагіату. На думку китайського судді Wang Jiangqiao, децентралізований характер Blockchain гарантує цілісність даних, оскільки розподілений реєстр безпечно зберігає всі записи та цифрові сліди, включаючи

авторство, час створення, зміст та докази порушення прав. Зважаючи на незмінність Blockchain, ці записи можуть мати правовий вплив [3].

На думку науковців, технологія Blockchain може відігравати значну роль щодо незарєстрованих прав інтелектуальної власності, зокрема, певний вид авторських прав. Наприклад, під час того як автор завантажує у Blockchain свій твір разом із інформацією щодо його автора, створюється певний запис із зазначенням.

Проте, найбільшу цінність технологія Blockchain буде мати під час боротьби із підробками та таким явищем як «патентний тролінг». Загалом, найбільш оптимальним вирішенням проблеми захисту прав інтелектуальної власності є створення за такою технологією єдиного реєстру об'єктів інтелектуальної власності. Саме у ньому містилася б інформація щодо володільця охоронного документу, яку митні органи могли б перевірити у будь-який момент.

Як уже було зазначено, технологія Blockchain може вирішити ряд проблемних питань у сфері інтелектуальної власності [4, с. 30]. Насправді напрямів використання технології блокчейну для управління інтелектуальною власністю досить багато, тому варто розібрати основні з них.

Перш за все варто згадати про смарт-контракти на основі блокчейну для ІВ. Смарт-контракт це цифрова форма звичайного договору, з тією відмінністю, що в смарт-контракті всі умови записуються цифровою мовою, програма відстежує виконання умов автоматично між двома сторонами, що дає змогу виключити з процесу посередників. Це могло б пришвидшити та спростити процеси, до прикладу, пов'язані з укладанням угод на отримання чи придбання патенту, укладанню ліцензійних договорів.

Наступним напрямом є визначення авторства або доказу права власності. У час інтернету та соціальних мереж довести своє авторство стало чи не найскладнішим завданням. Сьогодні будь-хто може зберегти вашу картинку, завантажити пісню або відео, скопіювати текст і використовувати їх за власним бажанням. Відтак існує потреба в системі, яка б могла забезпечити підтвердження права власності на інтелектуальні активи та їхню безпеку. У якості такої платформи для перевірки автентичності прав на твори ІВ може бути використана технологія блокчейн.

Блокчейн — це новий безпечний, відкритий та необмежений у часі спосіб обміну інформацією, який відбувається з дотриманням необхідних правил. Тому це потенційно оптимальна платформа, де винахідники та креатори могли б розміщувати інформацію про свої винаходи або цифрові твори, а також знаходити потенційних інвесторів або покупців, формуючи тим самим своєрідний ринок ІВ.

Також актуальним може бути блокчейн для уніфікації патентування та системи ІВ. Насправді цей напрям розрахований на дуже далеку перспективу, але про його «зародження» варто говорити вже

сьогодні. Досить багато урядів та патентних відомств поступово просуваються в напрямку до прийняття законодавчих актів, аби впроваджувати блокчейн у якості доказової бази. з огляду на децентралізований характер технології, її незмінність та безпеку, вона має потенціал стати технологією глобального захисту будь-яких цифрових активів. Тобто в майбутньому для різних країн стане можливим привести патентну систему до єдиної оптимальної форми. Це могло б значно пришвидшити інноваційний процес, підвищити рівень ефективного управління ІВ та сприяти поширенню інформації серед усіх учасників [2].

Ще одним ринком, зародження якого ми сьогодні можемо спостерігати, є ринок віртуальних світів та метавесвітів, на основі нього вже зараз формується нова віртуальна економіка. Найбільші технологічні гіганти, такі як Microsoft, Facebook, Epic Games та інші, розробляють масштабні віртуальні екосистеми, у яких люди будуть взаємодіяти та комунікувати між собою за допомогою цифрових аватарів. Блокчейн, у цьому випадку, це фундаментальна технологія, яка здатна забезпечити економічну основу взаємодії цифрових активів та об'єктів у метавесвітах із погляду інтелектуальної власності.

Звичайно технологія блокчейну для сфери інтелектуальної власності все ще залишається новою й до її масового застосування пройде ще досить багато часу, дискусій, раундів обговорень, прийняття відповідних нормативних документів на національних та міжнародних рівнях. Проте вже зараз точно можна сказати, що потенціал її використання колосальний і в майбутньому це матиме вплив на раціоналізацію та поліпшення рівня управління інтелектуальною власністю, що в сукупності значно підвищить ефективність усієї системи.

Список використаних джерел:

1. Уткіна, М., & Харченко, А. (2020). BLOKCHAIN ЯК РЕВОЛЮЦІЙНЕ ЯВИЩЕ У СФЕРІ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. Молодий вчений, 4 (80), 471-474. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-99>

2. Артамонова Н., Лерантович Е. Технологія блокчейн як об'єкт промислової власності: характеристика патентної активності // Теорія і практика інтелектуальної власності.- 4/2018.- С.60-71.

3. Китай обирає блокчейн в якості захисту проти онлайн-плагіату. URL: <http://coinews.io/ua/category/1-cry/article/3622-kitaj-obira%D1%94-blokchejn-vyakost%D1%96-zahistu-proti-onlajn-plag%D1%96atu>.

4. Право будущего: Интеллектуальная собственность, инновации, Интернет: Ежегодник. Вып. 1 / РАН. ИНИОН. Центр. социал. науч.-информ. исслед. Отд. правоведения; Каф. предпринимательского права МГУ им. М.В. Ломоносова; Отв. ред. Афанасьева Е.Г. Москва, 2018. 207 с

Зеров К. О.,

*к.ю.н., старший науковий співробітник сектору авторського права Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України; фахівець Науково-освітнього центру з інтелектуальної власності, асистент кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)
ID ORCID: 0000-0003-2916-7528*

ПОЛІТИКА UA-DRP ЯК ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ДОМЕННИХ СПОРІВ

Яскравим прикладом захисту прав інтелектуальної власності на торговельні марки, використані в мережі Інтернет, є **захист за допомогою інституту Єдиної політики розв'язання доменних спорів (UDRP)** та її «відгалуження» -UA-DRP (для доменних зон UA; COM.UA; kyiv.ua, kiev.ua, ivano-frankivsk.ua, if.ua, poltava.ua, pl.ua, uzhgorod.ua та uz.ua).

Практика вирішення доменних спорів органами судової влади свідчить про тривалий розгляд справи протягом якого правоводілець може зазнати фінансових та репутаційних втрат.

Більш виважений підхід для вирішення цієї категорії справ було запропоновано VOIB та ICANN в рамках Єдиної політики розв'язання доменних спорів (UDRP), який базується на доведенні недобросовісного характеру реєстрації.

В порівняння із судовим розглядом справи можна видіти наступні позитивні риси UDRP:

- Підтримка великої кількості доменних зон, включно із доменними зонами .UA та COM.UA — UA-DRP [1]
- Швидкість розгляду справи — приблизно 60 календарних днів;
- До складу арбітрів, які вирішують справу, входять фахівці у відповідній сфері;
- Оперативність виконання рішень (виконання рішення відбувається після закінчення 10-денного строку з дня винесення рішення);
- Як правило. заочний розгляд справи;
- Чітко визначені способи захисту прав: переделегування доменного імені або його анулювання;
- Електронна форма кореспонденції;
- Електронні платежі;

- Реєстратор доменних імен не може бути залучений в спір, оскільки UDRP не розглядає реєстратора як зацікавлену у спорі особу (втім у реєстратора може бути витребувана необхідна інформація);
- Процедура, передбачена політикою, є позасудовою і не виключає передачу справи до суду.

За процедурою UA-DRP можна визначити наступні етапи розгляду справи:

- Подача скарги виключно до Центру з Арбітражу та Посередництва ВОІВ. Скарга може стосуватись більше ніж до одного доменного імені, за умови, що ці доменні імена зареєстровані на одного реєстранта. Мова провадження -англійська, українська або російська.
- Подача відзиву реєстрантом доменного імені. Протягом двадцяти днів з дати початку адміністративного процесу відповідач зобов'язаний надати в Організацію свій відгук. Якщо Відповідач не надав відгук, і відсутні будь-які виняткові обставини, Комісія розглядає спір на підставі скарги.
- Призначення адміністративної Комісії у складі із однієї або трьох осіб;
- Винесення рішення і повідомлення всіх зацікавлених сторін;
- Виконання рішення реєстратором щодо відмови в задоволенні вимог / скасування реєстрації або передачі доменного імені.

У скарзі Заявника має зазначатись рішення Заявника щодо того, чи повинен спір розглядатись Комісією у складі одного або у складі трьох членів. Якщо Заявник вирішив діяти в рамках Комісії, що складається з одного члена, Відповідач має вказати чи вважає він необхідним вирішення спору комісією в складі трьох членів. Якщо Заявник вирішує діяти при вирішенні спору в рамках Комісії, що складається з одного члена, а Відповідач вирішує діяти в рамках Комісії, що складається з трьох членів, Відповідач зобов'язаний сплатити половину відповідного платежу за розгляд спору Комісією складається з трьох членів.

UDRP виділяє наступні умови (елементи) недобросовісної реєстрації доменного імені:

- доменне ім'я тотожне або схоже з торговельною маркою, на яку заявник має права;
- Реєстрант доменного імені не має жодних прав чи законних інтересів стосовно доменного імені;
- Доменне ім'я було зареєстровано і використовується недобросовісно.

На відміну від UDRP, UA-DRP формулює третій елемент недобросовісності більш диспозитивно: доменне ім'я було зареєстровано АБО використовується недобросовісно[1].

В процесі розгляду справи заявник повинен *довести наявність кожного з названих трьох елементів*. Розглянемо їх детальніше.

Перший елемент UDRP (UA-DRP). доменне ім'я тотожне або схоже з торговельною маркою, на яку позивач має права.

Цей тест, як правило, передбачає порівняння між доменним іменем та текстовими компонентами відповідної торговельної марки з метою оцінити, чи ця марка є впізнаваною в межах оспорюваного доменного імені. У випадках, якщо доменне ім'я цілком складається з торговельної марки або якщо доменне ім'я принаймні є домінуючою ознакою відповідної торговельної марки, таке доменне ім'я, як правило, вважатиметься схожим до ступеня змішування з цією торговельною маркою в цілях UDRP.

Доменне ім'я, яке складається з загальної, очевидної або навмисної помилки в написанні торговельної марки, визнається Комісією як таке, що є схожим до ступеня змішуваності з торговельною маркою скаржника у значенні першого елемента[2].

Враховуючи особливості глобальної мережі Інтернет і Системи доменних імен, юрисдикція, згідно якої торговельна марка була зареєстрована, не має значення для Комісії при оцінюванні першого елемента[3].

Другий елемент UDRP (UA-DRP). Реєстрант доменного імені не має жодних прав чи законних інтересів стосовно доменного імені.

Щоб підтвердити права або законні інтереси в доменному імені, відповідач має невиключні можливості захисту відповідно до пункту 4 (с) UDRP (UA-DRP), які включають в себе наступне:

(i) до дати подання будь-яких повідомлень про спір відповідач використовував, або здійснив підготовку до використання доменного імені або найменування у зв'язку із добросовісним пропонуванням товарів і послуг; або

(ii) відповідач був відомий широкому колу осіб під зазначеним доменним іменем, навіть якщо він не одержав жодних прав на торговельні марки; або

(iii) відповідач здійснює законне некомерційне або добросовісне використання доменного імені, без наміру одержати комерційну вигоду шляхом переманювання споживачів, введення їх в оману або дискредитацією знака для товарів і послуг, правами на який об'рунтовується заява[4].

Для того, щоб відповідач засвідчив, що є загальновідомим за доменним іменем, або за іменем, що відповідає доменному імені, відповідачу не потрібно набувати відповідну торговельну марку.

За відсутності належних прав на торговельну марку, докази, що свідчать про те, що відповідач є загальновідомим за доменним іменем, можуть включати: свідоцтво про народження, водійські права або інший документ, що посвідчує особу, виданий компетентними органами; незалежні приклади, такі як веб-сайти або блоги, новини,

листування з незалежними третіми особами; рахунки/інвойси; або статuti юридичних осіб [5].

При оцінці другого елементу UDRP Комісії виявляють наступні фактори:

(i) чи зареєстровано доменне ім'я і використовується для законних цілей, а не як засіб для отримання комерційної користі або інших цілей, що може переслідувати відповідач,

(ii) чи обґрунтованим вважає Відповідач його,

(iii) чи є зрозумілим для користувачів Інтернету, які відвідують веб-сайт відповідача, що веб-сайтом керує не Заявник,

(iv) чи намагався Відповідач уникнути реєстрації доменних імен, які відповідають знакам, що знаходяться у Заявника або третіх сторін;

(v) у відповідних випадках, чи надається відповідне посилання (включаючи пояснювальний текст) на веб-сайт відповідного власника торговельної марки;

(v) чи адресанти електронної пошти, повідомлення яких призначені для Заявника, але (через незрозумілість для користувачів), направлені до Відповідача, будуть попереджені, що їхнє повідомлення було спрямоване не тому адресату;

(vii) чи існує фактичний зв'язок між торговельною маркою Заявника у спірному доменному імені та відповідним вмістом веб-сайту, а не конкурентом, або цілою галуззю, групою чи особою,

та (viii) чи реєстрація доменного імені та його використання відповідачем постійно відповідає патерну добросовісної діяльності (онлайн чи офлайн)[6].

Посередники, дистриб'ютори або постачальники послуг, що використовують доменне ім'я, яке містить торговельну марку Заявника для здійснення продажів або ремонту, що пов'язані з товарами або послугами Заявника, можуть робити добросовісну пропозицію товарів і послуг і, таким чином, мати законне право та інтерес до такого доменного імені.

Наступні сукупні вимоги будуть застосовуватися в конкретних обставинах справ UDRP:

(i) Відповідач повинен фактично пропонувати товари чи послуги, що розглядаються;

(ii) Відповідач повинен використовувати сайт для продажу лише товарів або послуг, що є маркованими відповідними торговельними марками;

(iii) сайт повинен точно та виразно розкривати відносини реєстранта з власником торговельної марки; і

(iv) Відповідач не повинен намагатися «зацикловати ринок» в доменних іменах, що відображають торговельну марку[7].

Необхідно зауважити, що наявність торговельної марки у Відповідача не наділяє його автоматично правами чи законними інтересами.

Використання доменного імені для незаконної діяльності (наприклад, продаж контрафактних товарів або незаконних фармацевтичних засобів, фішинг, розповсюдження шкідливих програм, несанкціонований доступ до акаунта / хакерство, видання себе за іншу особу та інші види шахрайства) не може наділити правами та законними інтересами відповідача.

Третій елемент UDRP. Доменне ім'я зареєстровано та (або — UA-DRP) використовується недобросовісно.

Недобросовісність за UDRP розуміється як така, коли відповідач несправедливо скористається перевагами або іншим чином зловживатиме торговельною маркою скаржника. Щоб полегшити оцінку того, чи дійсно факт порушення мав місце, і беручи до уваги, що тягар доказування лежить на скаржнику, параграф 4 (b) UDRP передбачає, що будь-який з наступних випадків є свідченням недобросовісності Відповідача:

(i) обставини, що вказують на те, що відповідач зареєстрував або придбав доменне ім'я, здебільшого з метою продажу, здавання в оренду або іншої передачі доменного імені Заявнику, який є власником торговельної марки, або для продажу конкуренту цього скаржника, що підтверджується документальними витратами, безпосередньо пов'язаними з придбанням цього доменного імені; або

(ii) Відповідач зареєстрував доменне ім'я, з метою, щоб власник торговельної марки не зміг зареєструвати відповідне доменне ім'я .

(iii) Відповідач зареєстрував доменне ім'я, здебільшого з метою зриву бізнесу конкурента; або

(iv) використовуючи доменне ім'я, Відповідач навмисне намагався залучити для комерційного використання користувачів Інтернету на свій веб-сайт або інше онлайнове місце розташування, створюючи вірогідність сплутання зі знаком Заявника щодо дже-рела, спонсорства, приналежності або схвалення веб-сайту або міс-цезнаходження Відповідача.

Практика реєстрації доменного імені для подальшого пере-продажу (в тому числі для отримання прибутку) сама по собі не підтверджує вимогу, що Відповідач зареєстрував доменне ім'я з основною метою його продажу власнику торговельної марки (або його конкуренту).

Комісія виносить рішення на підставі поданих заяв та докумен-тів відповідно до Політики UDRP (UA-DRP) та будь-яких правил та принципів права, які вважає доцільними. У разі роботи Комісії у складі трьох членів, рішення Комісії приймається більшістю голо-сів. Рішення Комісії складається у письмовій формі та повинне мі-стити підстави, на яких воно ґрунтується, дату та імена членів Комісії. Протягом трьох робочих днів з моменту отримання рішення від Комісії, Уповноважена організація надсилає повну версію рі-шення кожній стороні, Адміністратору та відповідному Реєстратору.

Відповідний Реєстратор протягом 3 (трьох) робочих днів з моменту отримання рішення по справі повідомляє кожній Стороні та Уповноваженій організації дату виконання рішення відповідно до Політики UDRP.

Розгляд справи за процедурою UDRP (UA-DRP) не перешкоджає передати спір до суду компетентної юрисдикції для винесення незалежного вирішення до початку такого обов'язкового адміністративного провадження або після його закінчення. Якщо Адміністративна комісія приймає рішення про необхідність видалення або переделування реєстрації доменного імені, Уповноважена організація очікує протягом 10 (десяти) робочих днів після отримання повідомлення від Уповноваженої організації про рішення Адміністративної комісії перед виконанням такого рішення.

Тобто, строк оскарження рішення за процедурою UDRP(UA-DRP) становить 10 робочих днів з дня прийняття рішення, після чого воно буде доведено до виконання. При цьому обов'язок по доведенню факту звернення до суду покладається саме на того з учасників, хто і буде звертатися до національного суду із позовною заявою.

Таким чином, зручність і швидкість застосування політики UA-DRP вже призвело до того, що остання стала надійним і популярним інструментарієм вирішення «доменних спорів» в Україні. На дату подання цих тез за період з 19.03.2019 було вирішено щонайменше 64 «доменних спори» [8].

Список використаних джерел

1. Документи щодо UA-DRP URL:<https://www.hostmaster.ua/policy/ua-drp>.
2. Wachovia Corporation v. Peter Carrington, WIPO Case No. D2002-0775, <wochovia.com>et al., Transfer. URL: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/decisions/html/2002/d2002-0775.html>.
3. Hoffmann-La Roche AG v. Relish Enterprises, WIPO Case No. D2007-1629, <xenicalla.com>, Transfer .URL: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/decisions/html/2007/d2007-1629.html>.
4. B-Boy TV Ltd v. bboytv.com c/o Whois Privacy Service / Chief Rocka LTD, formerly named BreakStation LTD., WIPO Case No. D2012-2006, <bboytv.com>, Denied.URL: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/search/text.jsp?case=D2012-2006>.
5. Sony Kabushiki Kaisha aka Sony Corporation v. Sony Holland, WIPO Case No. D2008-1025, <sonyholland.com>, Denied.URL: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/decisions/html/2008/d2008-1025.html>.
6. Philip Morris USA Inc. v. Borut Bezjak, A Domains Limited, WIPO Case No. D2015-1128, <marlboro.party>, Denied.URL: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/search/text.jsp?case=D2015-1128>.
7. Oki Data Americas, Inc. v. ASD, Inc., WIPO Case No. D2001-0903, <okidataparts.com>, Denied.URL:

<https://www.wipo.int/amc/en/domains/decisions/html/2001/d2001-0903.html>.

8. WIPO Domain Name Decisions (ccTLD). Country Code Top Level Domain Decisions by ccTLD URL: <https://www.wipo.int/amc/en/domains/decisionsx/index-ccTLD.html>.

*Ільченко І.П.,
студент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
(м. Київ, Україна)*

ВНЕСЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі суспільних відносин значно посилюється попит до інтелектуальної власності та способів її комерціалізації як самими творцями інтелектуального продукту, так і особами, які отримали майнові права на такі об'єкти цивільного обігу.

В Україні за останнє десятиріччя інтелектуальна власність набуває характеру стратегічного потенціалу кожного підприємства, організації чи установи, комерціалізація якої дозволить підвищити конкурентоспроможність за рахунок введення в обіг накопиченого науково-технічного потенціалу, нових технологій і знань. Майнові права інтелектуальної власності мають певну економічну цінність і в умовах ринкової економіки стають товаром, що реалізується на договірних засадах. Для цього необхідно ввести їх до господарського обігу на національному та глобальному ринках, після якої вони перетворюються на специфічний товар[1].

Розпочнемо з того, що комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності — це процес перетворення результатів науково-технічної та інноваційної діяльності в товар і їх ефективна реалізація в промислових масштабах[3, с. 36].

Як зазначає І.В. Кривошеїва, комерціалізація не обмежується виключно об'єктами, що мають науково-технічний характер. Об'єкти авторського права і суміжних прав, торговельні марки також можуть слугувати об'єктами за допомогою яких досягається економічна вигода для правоволодільця.

Саме на етапі комерціалізації відбувається процес залучення об'єктів інтелектуальної власності в економічний обіг та використання цих об'єктів у господарській діяльності як нематеріального активу.

Як відомо, наявні форми комерціалізації дають законним володільцям пріоритетні перспективи для забезпечення їх конкурентос-

проможності на сучасному ринку товарів та послуг. В зв'язку з цим важливого значення набуває дослідження особливостей однієї з форм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності як їх внесення в статутний капітал підприємства для проведення нами оцінок переваг та недоліків, що очікують відповідного суб'єкта, який застосовуватиме таку форму.

Як зазначає науковець Ходаківський Є.І., стратегія внесення об'єктів інтелектуальної власності як нематеріальних активів до статутного капіталу надає ряд наступних переваг:

- можливість сформувати значний за своїми розмірами статутний капітал без відволікання коштів й забезпечити доступ до банківських кредитів і інвестицій, використовуючи інтелектуальну власність як об'єкт застави нарівні з іншими видами майна;
- можливість амортизувати інтелектуальну власність у статутному капіталі і замінити її реальними коштами, тобто капіталізувати інтелектуальну власність;
- авторам і підприємствам - власникам інтелектуальної власності – можливість стати засновниками дочірніх і самостійних фірм без відгалуження коштів;
- право на отримання частки прибутку (дивідендів);
- право на участь в управлінні підприємством через загальні збори правління;
- право на отримання ліквідаційної квоти у разі ліквідації підприємства[2, с. 97].

Можна підтримати думку вищезгаданого науковця, але не варто упускати той факт, що для того щоб бути внеском до статутного капіталу підприємства такі майнові права інтелектуальної власності повинні бути економічно привабливими і мати виражену грошову оцінку, крім того важливий той факт, що такі права мають бути відчужуваними, тому вкрай важливо враховувати законодавчі обмеження оборотоздатності майнових прав інтелектуальної власності та обмеження, які встановлені до юридичних осіб з огляду на їх вид діяльності.

Зокрема, під час формування статутного капіталу слід враховувати, що в законодавстві встановлені обмеження для окремих видів юридичних осіб з огляду на предмет їхньої діяльності. Так, відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III, у разі створення фінансової установи або у разі збільшення розміру зареєстрованого статутного (складеного) капіталу, статутний (складений) капітал повинен бути сплачений у грошовій формі та розміщений на банківських рахунках комерційних банків, які є юридичними особами за законодавством України, якщо інше не передбачено законами України з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг[4].

А.О. Кодинець зазначає, що майнові права на результати інтелектуальної власності можуть бути внеском до статутного капіталу юридичної особи, якщо інше не встановлене законодавством. Майнові права інтелектуальної власності не можуть бути внесені до статутного капіталу юридичної особи на підставі ліцензії, ліцензійного договору, договору про створення за замовленням і використання об'єкта інтелектуальної власності чи договору купівлі-продажу. Унесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу крім оформлення в засновницькому договорі, має бути забезпечене договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Такий договір підлягає укладанню між правоволодільцем (засновником чи учасником) та набувачем (юридичною особою) після державної реєстрації юридичної особи. Якщо предметом договору є передання майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, права на які є чинними після їх реєстрації, то договір про передання майнових прав інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу також підлягає відповідній реєстрації [5, с. 160–164].

Тобто як бачимо з вищенаведеного, не можуть бути правовою формою внесення прав інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства ні ліцензійний договір, ні договір купівлі-продажу, ні договір на використання об'єкта інтелектуальної власності, тобто єдиним способом за яким відбувається передача таких прав в статутний капітал підприємства є договір про передачу майнових прав інтелектуальної власності.

Крім того варто зазначити, що при прийнятті рішення щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства необхідно враховувати особливість правової охорони відповідного об'єкта інтелектуальної власності (патент на винахід; патент на корисну модель; знак для товарів та послуг; патент на промисловий зразок). Тому засновники повинні знати про всі ризики формування статутного капіталу власного підприємства за рахунок майнових прав інтелектуальної власності на такі об'єкти, як корисні моделі та промислові зразки, крім того, строки чинності майнових прав на такі об'єкти досить невеликі [6].

Якщо говорити про недоліки такої форми комерціалізації, то зазначимо, що такий спосіб пов'язаний із значними стартовими витратами на доопрацювання об'єктів інтелектуальної власності, розроблення технології виробництва тощо, тому реалізувати відповідну стратегію вдається переважно великим компаніям [2, с. 97].

Крім того зауважимо те, що передача майнових прав інтелектуальної власності, як внесок до статутного капіталу, за своєю природою є видом відчуження цих прав на баланс певної юридичної особи, зважаючи на те, що після їх передачі така юридична стає повноцінним володільцем відповідного права. Тому ще одним з недоліків такої форми комерціалізації полягає в тому, що в такий спосіб від-

повідний правовласник після передачі майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу юридичної особи, позбавляється права використовувати такі права на власний розсуд. Єдиним способом використання такого об'єкта інтелектуальної власності колишнім його володільцем вбачається лише укладання ліцензійного договору між юридичною особою, на балансі якої він внесений, та колишнім його володільцем, однак не завжди таким способом можна задовольнити всі інтереси первісного володільця.

Отже, якщо робити підсумок нашого дослідження, то варто зазначити, що в результаті комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності правоволодільці одержують багато переваг, таких як значний прибуток, при правильному використанні об'єктів інтелектуальної власності, здійснюючи власну господарську діяльність; отримання додаткового прибутку в результаті передачі права користування об'єктами інтелектуальної власності; економічну вигоду при відчуженні майнових прав інтелектуальної власності, але поряд з цим такий спосіб комерціалізації має такі негативні риси як: ризиковий характер діяльності товариства, значні стартові витрати на доопрацювання об'єктів інтелектуальної власності, розроблення технології виробництва, також те, що таким чином відчужуються повністю майнові права такого володільця, тому це не завжди буде відповідати його інтересам.

Основним завданням на яке потрібно звертати увагу для мінімізації можливих ризиків існування підприємства будь-якої форми господарської діяльності є правова характеристика об'єкта інтелектуальної власності, процедура оцінки та передачі об'єкта інтелектуальної власності як частки в статутний капітал підприємства та створення ефективної технології виробництва з впровадженням в таку діяльність інноваційних продуктів.

Список використаних джерел:

1. Цибульов П. М. Бар'єри на шляху комерціалізації результатів наукових досліджень в Україні / П. М. Цибульов, В. Ф. Корсун // Наука та інновації. Науково-практичний журнал. – 2009. – № 6 (Т.5). С. 87–96).
2. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти, навч. посібник/ Є.І. Ходаківський, В.П. Якобчук, І.Л. Литвинчук – К: «Центр учбової літератури», 2014 – 276 с.
3. Божок Г. Оцінка об'єктів інтелектуальної власності як фактор регулювання ринку. Інтелектуальна власність. 2011. № 9-10. С. 35-38.
4. К. Оверковський «Правові аспекти внесення прав промислової власності до статутного капіталу товариства», УДК 342.9:347.23:347.72.028
5. Кодинець А.О. Договірні засади внесення прав інтелектуальної власності до статутного капіталу

6. . Tsybulov P.M. (2005). *Osnovy intelektual'noi vlasnosti [Ways of Intellectual Property Commercialization Source]*. Inst. intel. vlasn. i rights, Kyiv.

Кваша Т. К.,
зав. відділу прогнозно-аналітичних досліджень науково-технологічного розвитку УкрІНТЕІ,
Андрощук Г. О.,
канд. екон. наук, доцент, головний науковий співробітник Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України (м. Київ, Україна)

ПАТЕНТУВАННЯ ВИНАХОДІВ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ТЕХНОЛОГІЧНІ ТRENДИ ТА ВНЕСОК УКРАЇНИ

Штучний інтелект (ШІ) вважається проривною технологією ХХІ століття, яка має і матиме глибокий вплив на світ, змінюючи наш спосіб життя та роботу.

Штучний інтелект все більше стимулює важливі розробки у технологіях і бізнесі — від автономних транспортних засобів до медичної діагностики і передового виробництва. У міру того, як ШІ переходить із науки у практику і виходить на глобальний ринок, його розвиток сприяє оцифруванню великого масиву даних та швидкому росту обчислювальної потужності. Це має революційний ефект — виявляючи закономірності серед мільярдів, здавалося б, не пов'язаних між собою даних, ШІ покращує прогноз погоди, підвищує врожайність сільськогосподарських культур, раніше виявляє рак, передбачає епідемію та підвищує продуктивність виробництва.

Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) технології ШІ поділяються на 3 основні категорії:

- **Методи ШІ:** передові статистичні і математичні моделі, такі як машинне навчання, нечітка логіка та експертні системи, що дозволяють вирішувати завдання, які зазвичай виконуються людьми.

- **Функціональні програми ШІ:** такі функції, як мовлення або комп'ютерний зір, які можна реалізувати за допомогою одного або кількох методів ШІ.

- **Сфери застосування ШІ:** різні галузі, області або дисципліни, де методи або функціональні застосування ШІ можуть знайти застосування, зокрема транспорт, сільське господарство або життя та медичні науки.

Однією з найголовніших характеристик досліджень у галузі ШІ є швидке зростання кількості поданих заявок та отриманих патентів, що спостерігається протягом останніх п'яти-восьми років.

Зниження співвідношення кількості наукових праць та винаходів у сфері ШІ свідчать про перехід від теоретичних досліджень до використання технологій ШІ в комерційних продуктах і послугах. Ця тенденція також відображається у типах заявок на патенти, які подаються, зі значним зростанням конкретних додатків ШІ та галузевих областей. Згідно даних ВОІВ, з моменту появи ШІ у 1950-х роках новатори та дослідники подали заявки більш, ніж на 300 тисяч винаходів, пов'язаних із ШІ, і опублікували понад 1,6 млн наукових публікацій [1].

Методи ШІ застосовуються як у цивільній, так і у військовій сферах. Так, Агентство перспективних оборонних досліджень США (DARPA) на 2023 фінансовий період визначила пріоритетними «критичні» для Пентагону технології, включаючи мікроелектроніку, біотехнологію та штучний інтелект. Для фінансування досліджень із ШІ DARPA запросила на 412 мільйонів доларів більше попереднього запиту для автоматизації бізнес-процесів Міністерства оборони, підвищення стійкості та безпеки, зменшення проблем з продуктивністю та розробки алгоритмів і технологічних додатків ШІ наступного покоління, а також для створення стійкої логістики ланцюга поставок, включаючи зусилля, які дозволяють військовим службам виробляти продукцію на місцях, для розробки та демонстрації програмного забезпечення, яке може підтримувати логістику в реальному часі і діагностику та прогнозування ланцюга поставок.

Національне агентство геопросторової розвідки методи ШІ застосовуватиме для обробки зображень і повнометражного відео з дронів, автоматичного виявлення потенційних цілей.

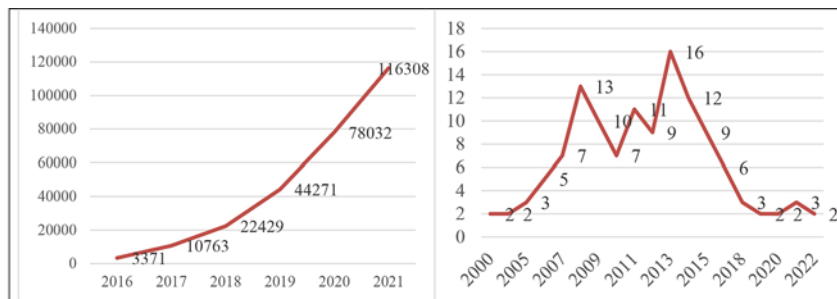
Існуючі технологічні тенденції можна визначити за допомогою патентної аналітики або аналітики інтелектуальної власності, яка є областю науки, що на основі аналізу великої кількості інформації про інтелектуальну власність виявляє зв'язки, тенденції та закономірності для прийняття рішень [2]. В даній роботі такі тенденції визначено на основі бази Derwent Innovation.

У цій базі з 01.01.2016 р. зареєстровано 320 878 патентів або 204 024 сімейств Derwent Innovation технологій ШІ. Сімейство патентів включає всі патенти з різних відомств, які стосуються однакового або схожого технічного змісту. На графіках та аналізі кожна патентна сім'я представлена одним патентним документом.

Як видно з Рис. 1а протягом періоду 2016–2021 рр. кількість публікацій патентів ШІ майже подвоюється кожного року (середньорічні темпи росту патентування становлять 203,0 %).

(а)

(б)

(а) (б)

Рис. 1 Динаміка публікацій сімейств технологій III у світі та Україні

30 технологічних класифікацій представляють 65% найкращих сімейств технологій у цій сфері — це класифікації з такими ключовими словами: *комп'ютер, перехідний, сенсорний, обробка інформації, користувач, віртуальний, керування і зображення, об'єкт, функція, ідентифікація, модель, класифікація та нейронна мережа, глибоке навчання, знання.*

У 2016–2018 рр. домінуючою технологією III було машинне навчання, яке входило до більш ніж однієї третини всіх ідентифікованих винаходів (134 777 патентних документів). Заявки на патенти, пов'язані з машинним навчанням, щорічно зростали в середньому на 28 %: у 2016 році було подано 20 195 патентних заяв (порівняно з 9 567 у 2013 році).

Методи машинного навчання, які революціонізують III, — це глибоке навчання та нейронні мережі, вони були найшвидше зростаючими методами III з точки зору заявок на патенти: глибоке навчання показало середньорічний темп зростання у 175 % з 2013 по 2016 рік, досягнувши 2399 патентних заявок у 2016 році. Нейронні мережі зросли на 46 % за той же період, у 2016 році було подано 6 506 патентних заявок.

Прориви у глибокому навчанні, що стосуються розпізнавання мовлення, комп'ютерного зору та машинного перекладу, показали, що глибоке навчання стимулює нову промислову революцію, засновану на III.

У період 2016–2021 рр. на перше місце за темпами зростання вийшли сімейство *технологій оброблення цифрових даних за допомогою електричних пристроїв (G06F)* або технології з ключовими словами: *комп'ютери, перехідні, сенсорні, обробка інформації, користувач, віртуальний, управління.* Вони досягли свого піку у 2021 році і зростали у середньому на 2063 записи на рік. Серед цієї групи найбільш перспективними напрямками є:

G06F0015 — Цифрові комп'ютери.

G06F0030 — Автоматизоване проектування.

G06F0008 — Пристрої для програмної інженерії (розробка програмного забезпечення, програмування, методи специфікації тощо).

G06F0009 — Пристрої для програмного керування, наприклад елементи керування.

G06F0011 — Виявлення помилок; виправлення помилок; контроль.

Сімейство методів машинного навчання (G06N — обчислювальні пристрої, що ґрунтуються на специфічних обчислювальних моделях або нейронна мережа, глибоке навчання, знання, комп'ютери) зайняло другу позицію за перспективністю досліджень у сфері ШІ.

Серед них найвищою перспективністю характеризуються технологічні напрями:

G06N0007 — Обчислювальні пристрої, що ґрунтуються на специфічних обчислювальних моделях.

G06N0005 — Обчислювальні пристрої, що використовують моделі, які ґрунтуються на знаннях.

G06N0020 — Машинне навчання з використанням ядрових методів та композиційне навчання.

На третьому місці технології з кодом МПК G06K — зчитування графічних даних; представлення даних; носії запису; маніпулювання носіями запису, з яких до найбільш перспективних можна віднести:

G06K0007 — Способи або пристрої для зчитування з носіїв запису.

G06K0003 — Способи або пристрої для друкування даних у вигляді алфавітно-цифрових або інших символів з носія запису, наприклад дешифрування, друкування з магнітної стрічки.

G06K0015 Пристрої для отримання постійного візуального представлення вихідних даних.

G06K0009 Способи або пристрої для розпізнавання образів.

Далі йдуть технології блокчейну, оплати, продажу товару, споживача, доповненої реальності, візуалізації, моделювання тощо.

Україна у 2016–2021 рр. отримала 16 патентів із 320878 або 0,005% світових патентів у сфері ШІ. Всього Україні як пріоритетній країні належить 130 патентів, з яких у період 2000–2021 рр. отримано 126 патентів. Найвища патентна активність в Україні спостерігалась у 2010–2014 рр. (Рис. 16).

Серед цих патентів до «живих» (чинних) патентів належать 68 од. або 54%, до «мертвих» (через несплату зборів або термін дії яких закінчився) патентів — 55 од. або 43,7%.

Серед 44 українських патентоволодільців приватними особами є 34 патентоволодільця, інші 10 — це Харківський національний автомобільно-дорожній університет (12 патентів), Інститут проблем штучного інтелекту (15 патентів), Чернігівський державний інститут економіки і управління (6 патентів), Інститут кібернетики ім. В.М.

Глушкова НАН України (4 патенти), Вінницький національний технічний університет (3 патенти), Харківський університет радіоелектроніки (3 патенти), Аграрний національний університет (2 патенти), Львівський національний політехнічний університет (1 патент).

З поміж юридичних осіб «померлі» патенти мають: Чернігівський державний інститут економіки і управління (4 од.), Інститут проблем штучного інтелекту (1 од.), Харківський університет радіоелектроніки (1од.), Інститут кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України (1 од.).

Серед 68 «живих» патентів 10 од. належать до означених вище перспективних технологій, з яких 6 од. представляють технології оброблення цифрових даних за допомогою електричних пристроїв.

Отже, технології ШІ є проривними технологіями ХХІ століття. За перспективністю досліджень на перше місце виходять сімейства технологій програмування, автоматичного проектування, програмної інженерії та програмного керування. Сімейства методів машинного навчання зайняли друге місце у рейтингу перспективності технологій на найближче майбутнє.

Українські винахідники зареєстрували на світовому ринку інтелектуальної власності лише 0,005 % світових патентів у сфері ШІ. Більша частина з цих патентів належить приватним особам. До “мертвих“ українських патентів належать 55 од., серед яких 48 од. також належать приватним особам.

Десять українських патентів (або 7,9 % загальної кількості) стосуються найбільш перспективних напрямів проти 39,6 % світової частки найбільш перспективних сімейств ШІ.

Висновки та пропозиції щодо подальших досліджень. За останні п'ять років патентна активність у сфері технологій ШІ у світі зросла у вісім разів — кількість виданих патентів збільшилася з 10 тис. до 80 тис. у 2021 р. Згідно прогнозних оцінок ЮНЕСКО щодо значення та розвитку ШІ [3], зростання, засноване на ШІ, буде вкрай нерівним. Очікується, що до 2022 р. ШІ принесе майже 4 трильйони доларів США доданої вартості. Прогнозується, що до 2030 р. економічні вигоди будуть найсильнішими в Китаї та Північній Америці, що становитиме 70 % глобального економічного впливу ШІ [4]. ШІ має динаміку «переможець отримує все», яку необхідно регулювати: концентрація ШІ в руках небагатьох країн з високим рівнем доходу, швидше за все, залишить країни, що розвиваються, далеко позаду. Останні не отримають або дуже мало виграють від технологій ШІ та не володітимуть такими технологіями. За даними звіту Artificial Intelligence Industry in Eastern Europe компанії Deep Knowledge Analytics, Україна входить до трійки країн Східної Європи за кількістю компаній у сфері ШІ (57 компаній) [5]. Згідно дослідження Oxford Insights і Міжнародного центру розвитку досліджень Government AI Readiness Index 2020 р., в Україні зосереджена найбільша кількість

компаній-розробників технологій ШІ в Східній Європі [6]. Сфера застосування ШІ в Україні стрімко розвивається. З кожним роком зростає ринок розробки ПЗ для впровадження ШІ, все більше постачальників пропонують різні рішення ШІ для бізнесу. За даними мережі LinkedIn, в Україні нараховується понад 2000 інституцій та компаній-розробників ПЗ, що спеціалізуються у сфері ШІ. Серед них загальноновизнані в усьому світі компанії Grammarly, Reface, RingUkraine (SQUAD). Тому ШІ має стати одним із ключових драйверів цифрової трансформації та загального зростання економіки України. Розвиваючи сферу ШІ ми забезпечуємо конкурентоспроможність України на міжнародному ринку. Одне із завдань, яке ставить уряд, - увійти у топ-10 країн з високим розвитком ШІ в світі (AI Readiness Index by Oxford Insights, AI Index by Stanford University) [6].

Проте, як зазначається в Міжнародному індексі ІВ: змагайтеся на завтра (2022 International IP Index Compete for Tomorrow), патенти в Україні вже давно проблематичні [7]. Стандарти патентоспроможності міцно стоять поза межами передового міжнародного досвіду, з обмеженнями в багатьох інноваційних і високотехнологічних галузях промисловості. Закон про охорону прав на винаходи та корисні моделі історично виключав комп'ютерні програми із патентованих об'єктів. Констатується їх меншість у загальній кількості поданих заявок і виданих патентів. Так, аналізуючи патентну статистику ВОІВ по Україні, бачимо лише незначну кількість патентних заявок (патентні публікації за технологією), що підпадають під категорії «Комп'ютерні технології» та «ІТ-методи для управління». Так, між 1980–2018 рр. було опубліковано лише 740 таких заявок. Порівняно із загальною кількістю 58 845 опублікованих заявок, це складає 1,26% [8]. У 2021 р. змін не відбулося. Це дивно, враховуючи запуск «Дія Сіті» економічної вільної зони та прийняття нормативно-правової бази «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні». Ці ініціативи спрямовані на позиціонування України на позиції авангарду індустрії ІКТ та цифрових інновацій. У той час як було запроваджено низку податкових та економічних реформ, як частину цієї правової бази, що прагне стимулювати ріст і розвиток ІТ-сектору, не відбулось жодних законодавчих змін щодо стандартів патентоспроможності.

В Керівництві ЄПВ (Guidelines for Examination) щодо винаходів, реалізованих на комп'ютері, вперше у 2018 р. з'явився розділ, що стосується ШІ і машинного навчання (G-II 3.3.1), які спочатку визначаються як обчислювальні моделі і алгоритми класифікації, кластеризації, регресії і зменшення розмірності. Згодом з'явилась удосконалена редакція. Необхідно імплементувати норми Керівництва ЄПВ щодо винаходів, реалізованих на комп'ютері, у Правила складання, подання та розгляду заявки на винахід та заявки на

корисну модель, які не відображають цих аспектів, є застарілими і переглядалися останній раз ще у 2011 році.

Використання наведених рекомендацій при складанні заявки є необхідними для заявника та експерта у подальшому при розгляді заявок на патенти III. Вони дозволяють ще на стадії підготовки заявки правильно зазначити, якими є заявлені удосконалення, і оцінити, чи є який-небудь несподіваний технічний результат, який не може бути очікуваним заздалегідь на основі існуючого рівня техніки до дати подання заявки. Лише комплексний підхід (зміни до законодавства, стимулювання і удосконалення експертизи) дасть можливість вирішити цю проблему.

Список використаних джерел:

1. WIPO Technology Trends 2019 – Artificial Intelligence. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4386>.

2. Кваша Т. К., Андрощук Г. О. Використання інструментів аналітики інтелектуальної власності для визначення технологічних трендів у військовій сфері // Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки. Ел. збірн. матер. IV Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн-міст КІІВ – ДНІПРО», Управління проектами. Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності. Київ: Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України, 2022. 192 с. С. 98–103.

3. Число виданих в мире патентов в сфере ИИ выросло в восемь раз за пять лет. URL: <https://sk.ru/news/chislo-vydannyh-v-mire-patentov-v-sfere-ii-vyroslo-v-vosem-raz-za-pyat-let>.

4. Андрощук Г.О. Глобальні стандарти етики штучного інтелекту. // Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Крайневські читання»): Матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (23 грудня 2021 р. м. Київ); за ред. проф. В. Л. Федоренка / НДЦСЕ судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мін'юсту. Київ: Видавництво Ліра-К., 2021. С. 16–26.

5. AI in Eastern Europe Industry Landscape. URL: <https://mindmaps.dka.global/ai-in-eastern-europe>.

6. AI Readiness Index 2020. URL: <https://www.oxfordinsights.com/government-ai-readiness-index-2020>.

7. Government AI Readiness Index 2021. URL: <https://www.oxfordinsights.com/government-ai-readiness-index2021>

8. 2022 International IP Index Compete for Tomorrow. URL: [2022-IP-Index-Final-Report.pdf \(theglobalipcenter.com\)](https://www.theglobalipcenter.com/2022-IP-Index-Final-Report.pdf).

Кірносова М.В.,
*доцент кафедри маркетингу,
Державний університет «Одеська політехніка»
(м. Одеса, Україна)*

ПРОБЛЕМА АВТЕНТИЧНОСТІ БРЕНДІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Масштабне розповсюдження цифрових технологій вплинуло на трансформацію суспільства в напрямку збільшення кількості інформації, яку отримує людина. У новітніх умовах, з одного боку, брендам легко розповсюджувати інформацію про себе, використовуючи різноманітні діджитал-інструменти. З іншого боку складно виділитися серед масовості брендів, які намагаються залучити увагу споживача. Тобто масштабність згадування про торгову марку, продукцію не завжди супроводжується бажаним зростанням продажів. Покупець став більш вибагливий щодо багатьох видів товарів внаслідок насиченості ринків.

Проблема залучення споживачів вимагає від власників торгових марок шукати такі їх цінності, які б співпадали із пріоритетами певних груп споживачів. Найявніші у торговій марці стійких атрибутів у вигляді певного рівня якості, емоційного образу та цінностей, які трансклюються, можуть допомогти перетворити її на відомий бренд. Розвиток людства впливає на зміни у споживацькій поведінці. Особливості цього можна спостерігати, аналізуючи покоління. Так, ще не зовсім давно існувала пропаганда суспільства споживання. Воно виважалося у виробництві та реалізації якомога більшої кількості товарів, частої їх заміни. Недовговічність товарів та їх швидке моральне старіння призвели до того, що з часом значна маса продукції опинялася на смітнику. Крім того, на погіршення екології оказало вплив використання великої кількості упаковки, що довго розкладається. Але настає певна межа, коли споживачі та соціально-активні аудиторії проявляють очікування щодо нового ведення бізнесу, зі значно більшим ступенем відповідальності. І це стосується не тільки впливу на навколишнє середовище, але й на підвищення добробуту суспільства, вирішення певних соціальних проблем.

Зараз можна спостерігати зміну споживацьких пріоритетів у напрямку соціальної відповідальності, значення індивідуальності людини, свободи самовираження. Підвищується увага споживачів до автентичності бренду, тобто його унікальності та ширості у своїх цінностях. Споживачі намагаються купувати продукцію, яка не просто механічно вироблена, але й несе в собі певну місію, концепцію. Покупці бачать людей за товарами. Тому підвищується увага до крафтових продуктів. В них відсутня знеособленість та існує індивідуальність.

Своєчасне відслідковування змін у суспільстві допомагає ефективному розвитку бізнесу та пропонуванню актуальних для ринку товарів.

Імідж бренду є важливим активом компанії та значущим елементом в конкурентній боротьбі. Він залежить від ступеню довіри до підприємства, його лідерів. Репутація бренду може стати визначальним фактором при прийнятті рішення щодо покупки.

Споживачі очікують від брендів не тільки продажу якісних товарів. Забезпечення певних характеристик якості вже сприймається як необхідний елемент. Покупці бачать бачити, що для бізнесу на першому місці є не отримання великого прибутку та намір заробити якомога більше. Бренди, що транслюють певні моральні принципи, значущість свого впливу на благополуччя населення, планети, або просто підтримують певні цінності значної за кількістю аудиторії, отримують лояльність споживачів у довгостроковій перспективі.

Інвестиції в розвиток політики брендингу завжди були важливою частиною діяльності підприємств. Але, раніше вони все більше обмежувалися продуктовими, технологічними інноваціями та активною комунікативною політикою. Зараз на передній план у завоюванні лояльності споживачів та формуванні прихильної до бренду аудиторії виходить вплив бренду на формування добробуту суспільству та його конкретні дії у цьому напрямку.

При прийнятті рішень щодо маркетингових стратегій важливо розуміти глибинні потреби споживачів. Архітектура бренду полягає не тільки у його раціональних властивостях, але й в емоціональній складовій. І остання займає важливу роль у позиції бренду на ринку. «Зростання інтересу до поведінкової економіки є проявом появи нової тенденції: теорія «раціонального вибору споживача» не повною мірою відображає і пояснює ринкову дійсність. Зростає необхідність більш повного врахування емоційних (іраціональних) чинників» [1, с. 118].

Успішна політика брендингу націлена на підвищення іміджу торгової марки у довгостроковій перспективі. Це можливо тільки, якщо компанія транслює певні цінності та цілі свого існування, які зрозумілі споживачам та цікаві для них. Зрозуміло, що метою існування комерційного підприємства є отримання прибутку. Але це внутрішня ціль. Зовнішньою, важливою для цільових аудиторій є місія компанії та її розширене бачення щодо свого існування, яке включає розуміння того:

- який вклад вноситься у суспільство;
- які цінності підтримуються;
- яке відношення мається до споживачів, робітників;
- індивідуальність бренду, його особливості.

Останнє є цінним ресурсом конкурентоспроможності бренду та характеризує його автентичність, відмінність від інших. Це допомагає краще виділитися на фоні конкурентних пропозицій та встановити більш глибокі стосунки зі споживачем. Важливо відмітити, що

окрім унікальності, під автентичністю бренду розуміється ще чесність, справжність у тому, що ним транслюється. Саме це формує його бездоганну репутацію та групу лояльних споживачів.

Підвищення вимог споживачів до моральних цінностей компаній стає сучасним трендом. Ще у 2017 р. за дослідженням Sprout Social 51 % респондентів відмітили, що перестануть бути лояльними до бренду, який своїм контентом дратує їх у соціальних мережах, причому 27 % споживачів заблокують контент, 26 % будуть його ігнорувати. 23 % респондентів взагалі вказали на готовність бойкотування бренду внаслідок негідної поведінки та відмови від його товарів [2].

Однією з тенденцій, що триває вже довгий час є відношення брендів до проблем екології. І це стосується не тільки пропонування екологічних продуктів, але й організація зменшення негативного впливу на навколишнє середовище при виробництві товарів, участь у екологічних програмах, проектах, їх організація.

За глобальним дослідженням компанії Nielson у 2018 р. 73 % респондентів відмітили, що вони точно або можливо змінять свої споживачькі звички, щоб зменшити вплив на навколишнє середовище [3]. А за глобальним опитуванням компанії PwC 55 % споживачів купують товари брендів, які ставляться свідомо до довкілля та його захисту; 55 % споживачів обирають продукцію, інформація про яку є відкритою та прозорою; 54 % респондентів купують товари в екологічній упаковці або з мінімальним упакуванням; 53 % споживачів купують більше екологічних товарів [4].

Таким чином, виробництво довговічних товарів, підтримка екологічного споживання, зменшення кількості упакування, конкретні дії, що пов'язані з турботою про довкілля, можуть бути одним з елементів автентичного бренду. Зараз цим можна виділитися серед конкурентних пропозицій та створити вагомні конкурентні переваги.

Суспільство споживання, що було філософією та сенсом для багатьох людей та було націлено на постійну купівлю нових речей, поступово замінюється новим. Межі між поколіннями умовні, та можуть коливатися у 3–5 років за різними джерелами. Для маркетингової діяльності та товарної політики розуміння характеристик поколінь важливо, оскільки їх аудиторії мають певні особливості, пов'язані з культурою споживання, цінностями, образом життя, очікуваннями та турботами. Їх схожі риси дають змогу бізнесу заздалегідь пристосуватися до змін у споживачькій поведінці та вподобань молодих споживачів, які з часом стають основною категорією покупців та впливають на розвиток та зміни у суспільстві.

Молода аудиторія споживачів — покоління «*digital natives*» (1995–2010 рр. народження) та попереднє покоління мілленіалів (1980–1994 рр. народження) відрізняється від минулих своїми пріоритетами, цінностями, поглядом до життя. Вони потребують від брендів щирості, чесності у своїх обіцянках, соціальної відповідаль-

ності. Ця аудиторія підтримує справжні емоції. Вона відповідальніше ставляться не тільки до споживання, але й до екології, вирішення проблем суспільства в цілому.

Покоління «*digital natives*» взагалі не турбує накопичення матеріальних благ у вигляді безглузлого споживання. Їм важливіший доступ до них, ніж володіння. Це вплине на зростання попиту на оренду речей.

Покоління «*digital natives*» з повагою ставиться до здорового способу життя, їх менше цікавить куріння та алкоголь. Очікується, що тенденція підвищення уваги до здоров'я та відповідного стилю життя буде тільки посилюватися.

Покоління «*digital natives*» економічно грамотні, досвідчені споживачі. Вони здатні до самоконтролю, економності, дотримання правил. Незважаючи на те, що ця аудиторія не здатна надовго концентрувати увагу на чомусь внаслідок впливу на їх життя цифрових технологій, вони тягнуться до знань, освіти. Це покоління реалістів, що дивиться у майбутнє, розуміючи свою відповідальність перед ним.

Думка покоління «*digital natives*» швидко поширюється, адже це активні користувачі соціальних мереж. Ця аудиторія народилася в цифровому світі. Діджитал-технології органічно вписуються в їх життя. Це покоління блогерів, активістів, винахідників. Вони мають швидкий доступ до різноманітної інформації, природно міксують онлайн та оффлайн життя.

Покоління «*digital natives*» сміливіше підходять до своєї самореалізації та впевнено висловлюють свої думки, посилюючи свій вплив на суспільство. Вони прискіпливо відносяться до ідеального образу, гламуру. Ця аудиторія бачить певну нещирість цього. Вони цінують індивідуальність людини, підтримують свободу вибору. Їм важливо бути справжніми, без приховування своїх чуттів, емоцій. Бренди, які можуть задовольнити цю потребу, будуть популярними у довгостроковій перспективі. Адже незабаром покоління «*digital natives*» стане основною категорією покупців.

Ще більше вплив розвитку діджиталізації проявиться у наступного покоління — альфа (з 2010–2012 р. народження), яке тільки формується. Поки що складно прогнозувати їх майбутню споживачьку поведінку. Але вже слід враховувати, що ці діти з раннього дитинства багато користуються цифровими технологіями.

Зараз же можна сказати, що на глобальне споживання товарів вплинуть тренди, започатковані поколінням «*digital natives*». Рівень соціально усвідомленого споживання буде зростати.

Список використаних джерел:

1. Цифровий маркетинг — модель маркетингу XXI сторіччя: монографія / М.А. Окландер, Т.О. Окландер, О.І. Яшкіна [та ін.]; за ред. М.А. Окландера. Одеса: Астропринт, 2017. 292 с.

2. The Sprout Social Index: Edition XI: Social Personality (2017). URL: <https://sproutsocial.com/insights/data/q2-2017/>

3. Nielsen (2019). A “natural” rise in sustainability around the world. URL: <https://www.nielsen.com/eu/en/insights/article/2019/a-natural-rise-in-sustainability-around-the-world/>

4. PwC (2021). Підготовка до роботи з новим поколінням споживачів вже сьогодні: майбутнє споживчих ринків. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2021/future-of-consumer-markets-ukr.pdf>

*Кметик-Подубінська Х.І.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права, юридичний факультет,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
(м. Львів, Україна)*

ФОТОГРАФІЧНИЙ ТВІР ЯК ЦИФРОВИЙ ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Одним з поширених об'єктів авторського права є фотографія (фотографічний твір). Кількість фотографій, яка щодня виготовляється її авторами, збільшується у геометричній прогресії, оскільки станом на сьогодні фотографію може зробити будь-хто, маючи не обов'язково фотоапарат, а будь-який інший пристрій, завдяки якому можна зробити фотографію. Фотографії на даний час змінили «аналогову» форму у виключно цифрову, а поодинокі випадки створення та використання фотографій не у цифровій формі не змінюють того факту, що ці об'єкти станом на сьогодні можна сміливо називати об'єктами авторського права, які існують виключно у цифровій формі [1, с. 164].

Водночас, незважаючи на значне поширення використання фотографій у цифровому середовищі, правовий режим цього об'єкту авторського права залишається до кінця не визначеним. Тих норм, які врегульовують окремі аспекти здійснення і захисту прав на фотографічні твори, недостатньо для належного регулювання досліджуваних технологій, які зумовили зміну форми існування фотографії (перетворення фотографії з паперової в електронну форму) та які забезпечили швидке поширення фотографій у цифровому середовищі. Все це вказує на актуальність даного наукового дослідження.

Зміна уявлень про традиційні об'єкти авторського права і поява нових, що мають ознаки віртуальності та інтерактивності проявляються, у поєднанні творчого контенту і цифрових технологій.

Цим, власне, і зумовлена необхідність пошуку нових підходів до розуміння інтелектуальної творчої діяльності та авторських прав у цифровому середовищі. Одним із таких об'єктів авторського права у цифровому середовищі є фотографічний твір (фотографія).

Станом на сьогодні фотографія створюється та існує переважно у цифровій формі [1, с. 164], що зумовлює особливості здійснення і захисту прав на неї.

Визначення фотографічного твору у Законі України «Про авторське право і суміжні права» не наводиться. У п. 10 ч. 1 ст. 8 цього закону серед об'єктів авторського права містяться фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії. Відзначаємо, що об'єктом правової охорони є саме фотографічний твір, а не фотографія. Звичайно, у повсякденному житті, в тому числі і у юридичній практиці, ці поняття часто вживаються як тотожні. У науковій літературі слушно підкреслюють, що фотографічний твір і фотографія — це не тотожні поняття, оскільки не всі фотографії можуть належати до об'єктів правової охорони авторським правом [2, с. 4].

Правовий режим фотографічного твору в законодавстві України не визначено, що є недоліком правового регулювання. Закон України «Про авторське право і суміжні права» практично не приділяє уваги характеристичні цього виду твору, лише згадуючи його серед об'єктів авторського права. У науковій літературі такий підхід цілком слушно критикують, оскільки дуже поширений об'єкт авторського права не має відповідного правового регулювання [2, с. 4; 3, с. 28].

Відтак у зв'язку з відсутністю спеціальних норм, всі загальні положення закону про авторське право поширюються на регулювання відносин, предметом яких є фотографічний твір (фотографія).

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів вказує, що серед об'єктів авторського права є фотографічні твори, а також твори, які прирівнюються до них і які виражені способом, аналогічним фотографії. Хоча, ні визначення фотографічного твору, ні твору, виконаного способами, подібними до фотографії, у Бернській конвенції не міститься.

У вітчизняному законодавстві також не міститься визначень вказаних понять, що, безумовно є недоліком правового регулювання. Окрім того, не до кінця зрозуміло, що собою являє твір, виконаний способом, подібним до саме фотографії (а не до фотографічного твору).

Закон України «Про авторське право і суміжні права» оперує саме поняттями (без визначення їх змісту) — фотографія, фотографічний твір, твір, виконаний способами, подібними до фотографії. Очевидно, що фотографія та фотографічний твір є синонімічними поняттями.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка чимало уваги приділяє регулюванню відносин інтелектуальної власності та яка фактично є відображенням відповідних норм європейського законо-

давства, містить лише одну статтю щодо фотографії як об'єкту авторського права. Зокрема, з статті 167 Угоди про асоціацію вбачається, що фотографія, безумовно, є об'єктом авторського права, але за умови, якщо вона є оригінальною, тобто фотографія повинна бути власним продуктом інтелектуальної діяльності автора. Такий підхід не вносить нічого нового у розуміння фотографії як об'єкту інтелектуальної власності, оскільки обов'язковою ознакою будь-якого об'єкту авторського права є творчий характер, тобто оригінальність іншими словами. Водночас наголос на обов'язкову наявність оригінальності як ознаки фотографії є важливим з огляду на те, що в подальшому в Угоді про асоціацію вказується, що сторони можуть запровадити охорону інших фотографій. Очевидно, йдеться про фотографії, які або не мають оригінальності, або мають незначний ступінь творчості. Звертаємо увагу на термінологію, яка вживається в Угоді про асоціацію — фотографія, а не фотографічний твір. Це свідчить про синонімічність даних понять.

Фотографічні твори є творами, які створюються і використовуються здебільшого у цифровому середовищі. До охорони творів у цифровому середовищі і використання творів у цифровій формі повністю застосовуються також положення Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право. Зокрема, згідно законодавчих положень авторським правом охороняються фотографії, які є результатом творчої діяльності людини — як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Передбачена вітчизняним законом про авторське право правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору й не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у фотографії.

Закон охороняє також і те, що автор фотографії бажає зафіксувати на ній. Зокрема, йдеться про фізичних осіб, які можуть не бажати бути зафіксованими на фотографії, про інші об'єкти авторського права, фотографування яких трактується як відтворення тощо.

Так, у ЦК України у ст. 307 визначає положення щодо захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок. Відповідно до цієї статті фізична особа може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. І це важлива гарантія забезпечення права на приватність такої особи та права на її особисте зображення. Водночас згода особи на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку припускається, якщо зйомки проводяться відкрито, публічно, зокрема, на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру.

Звертаємо увагу, що ст. 307 ЦК України визначає умови знімання особи на фотографію. Натомість у ст. 308 ЦК України йдеться

можливість використання фотографії, яка містить зображення фізичних осіб. Зокрема, фотографія, інші художні твори, на яких зображено фізичну особу, можуть бути публічно показані, відтворені, розповсюджені лише за згодою цієї особи, а в разі її смерті — за згодою осіб, визначених частиною четвертою статті 303 ЦК України. Водночас якщо фізична особа позувала авторові за плату, фотографія, інший художній твір може бути публічно показаний, відтворений або розповсюджений без її згоди. Крім того, без дозволу фізичної особи, яка зображена на фотографії, можна розповсюдити таку фотографію, якщо це викликано необхідністю захисту інтересів такої особи або інших осіб. Загалом у науковій літературі наголошують, що норми вітчизняного законодавства щодо фіксування на фотографії фізичних осіб потребують вдосконалення щодо порядку та умов фотографування, щодо розробки режиму поширення фотографій із зображенням фізичних осіб [4, с. 357].

Звертаємо увагу на такий інститут як свобода панорами, який характеризує можливість знімати на фото об'єкти архітектури, які знаходяться у публічних місцях. В Україні взагалі цей інститут фактично відсутній, що зумовлює можливість фотографування будівель та споруд. Водночас автори дизайнерських інтер'єрів та екстер'єрів нерідко забороняють фотографувати всередині або ззовні таких приміщень, покликаючись на загальні положення про авторське право, а саме про можливість заборони використання дизайну, авторські права на який належать їм. Підставою таких заборон є те, що фотографування забезпечує відтворення їх дизайну, а на таке відтворення вони згоди не дають.

Загалом наукова спільнота підтримує необхідність реформування законодавства у цій сфері з наданням правової визначеності інституту свободи панорами [5, с. 118].

Щодо захисту прав на фотографічні твори відзначаємо недосконалість застосування так званої процедури «take down notice», яка передбачена ст. 52-1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (яка визначає порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет). Цей позасудовий порядок захисту авторських прав у цифровому середовищі застосовується лише щодо таких об'єктів авторського права та суміжних прав, як аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що знаходяться в електронній (цифровій) формі. Натомість фотографічний твір не є об'єктом захисту відповідно до цього порядку, що є недоліком правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Тарасенко Л.Л. Об'єкти авторського права в цифровому середовищі: актуальні питання для національної безпеки. Інтелекту-

альна власність як складова системи забезпечення національної безпеки: ел. збірн. матер. IV Міжн. наук.-практ. конф. «Інтерн-міст КИЇВ – ДНІПРО». К. 2022. С. 161–165.

2. Штефан О. Фотографічний твір як специфічний об'єкт охорони авторським правом. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2007. № 3. С. 3-9.

3. Дорожко Г., Кіф'юк Є. Питання охорони та захисту цифрових фотографічних творів. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. № 4, С. 25–28.

4. Кулініч О. О. Авторське право на фотографічні твори та право фізичної особи на власне зображення: визначення напрямків наукового дослідження. Наукові праці Національного університету Одеська юридична академія. 2012. № 12. С. 349-359.

5. Улітіна О. В. Деякі питання авторського права на фотографічні твори: свобода панорами. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. № 34 (1). С. 116-119.

Кобелева А.В.
аспірант

Перерва П.Г.

*д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)*

МОДЕЛІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дослідження найбільш вживаних моделей комерціалізації технологій [1–25] дозволяє виділити з них наступні: використання у власному виробництві; продаж прав власності; ліцензування; стратегічний альянс; спільне підприємство; створення виділеного підприємства.

Власне використання технології у виробничо-комерційній діяльності передбачає, що нова технологія або її елементи стануть виробничим ресурсом у підприємства-розробника [3, 7, 12, 18, 20]. При цій формі комерціалізації патентовласник є єдиним, хто одержує прибуток, єдиний гравець на ринку, що надає йому можливості втримання монопольного стану на ринку.

Принцип цієї моделі комерціалізації полягає в тотальному контролі розробника технології над інноваційним процесом та локалізації повного обсягу прибутку від комерціалізації в руках одного власника, що загалом є плюсом для підприємства при здійсненні ри-

зикованих інвестицій. Якщо приймати рішення про використання інноваційних технологій у власному виробництві, то у разі їх відповідності до потреб виробництва вони здатні приносити додаткові доходи власнику. Тобто, даний спосіб комерціалізації є виправданим, однак для цього необхідні чималі засоби, насамперед, для розробки, створення технології та доведення його до експлуатаційного стану.

Продаж прав власності є однією з найпростіших форм комерціалізації. Майнові (виключні) права на інтелектуальні технології мають всі товарні ознаки (корисність — можуть задовольняти потреби; рідкість — дозволяє перетворити технологію у товар; універсальність — тобто придатність до процесу обміну на інші товари або гроші), так як вони є результатом праці і тому мають певну ціну. На відміну від матеріальних благ для інноваційних технологій продаж реалізується тільки при наявності можливостей відчуження виключних прав як від конкретної особи (винахідника), так і від організації-розробника [15, 19, 20, 24]. Тільки у таких випадках права на інноваційні технології можуть набувати ознаки товару у його звичному розумінні. Зауважимо, що товаром можуть виступати тільки ті технології, які можуть бути відокремлені від особи чи підприємства (винаходи, торгівельні марки, твори літератури, аудіо- і відеограми і т.п.). Невідокремлювані виключні права від особи (знання, творчі здібності, уміння та ін.) та від підприємства (персонал, маркетинг, ділова репутація та ін.) не можуть виступати товаром. Інша річ, що вони можуть бути передані разом з підприємством чи особою. Зокрема, не можна повністю передати професіоналізм (видатні здібності організатора) директора даного підприємства директору іншого підприємства, але можна запросити до себе на роботу цю талановиту особу, пропонуючи йому більш вигідніші умови роботи [20, 21, 24].

Ліцензування права власності можна коротко охарактеризувати як надання дозволу третій стороні здійснювати права власності з належним врахуванням. Ліцензування забезпечує додатковий прибуток патентовласнику від продажу ліцензії. Продаж ліцензії дозволяє ліцензіару вирішити проблеми у разі, коли, наприклад, попит на продукцію перевищує обсяги власного виробництва, коли потрібні кошти на вдосконалення виробництва або раптово погіршується кон'юнктура ринку [4, 6, 13, 20, 21].

Як і при переході права власності, ліцензійна угода має бути укладена в письмовій формі. Ліцензійні угоди можуть охоплювати максимальний термін дії патенту — якщо термін дії ліцензії не зазначено в ліцензійній угоді, він діє протягом усього терміну дії патенту (наприклад, 20 років). Зміст ліцензійного договору має містити щонайменше відомості про предмет ліцензії, термін її дії, сфери використання, територію, на якій вона діє (ліцензійний договір може бути, наприклад, регіональний) або розмір ліцензійної плати. Якщо

не зазначено інше, ліцензіар зобов'язаний надати всю інформацію та технічний досвід, якими він володіє на момент укладання договору, необхідний для використання винаходу [11, 16, 20, 21]. Також у разі передачі патенту, обтяженого ліцензією, ліцензійна угода діє щодо правонаступника.

Стратегічний альянс передбачає наявність як мінімум двох компаній, які проводять сумісно з даною науковою організацією чи установою спільні науково-дослідні роботи.

Основною перевагою застосування моделі комерціалізації інноваційних технологій «стратегічний альянс» для базового підприємства (підприємства, що реалізує права на інтелектуальну діяльність) є поділ зусиль та ризиків із підприємствами-партнерами. Однак не варто забувати, що і прибуток також розподіляється між учасниками інвестиційного процесу найчастіше пропорційно вкладеним інвестиціям [2, 15, 20, 21, 23].

Цікавою формою комерціалізації є створення **спільного підприємства**. Спільне підприємство створюють з метою об'єднання активів підприємств. Наприклад, підприємство створило інноваційну технологію (продукцію), але в нього відсутні відповідні фінансові можливості для її виведення на цільовий ринок. Ця форма передбачає наявність двох сторін про створення третьої сторони або угода, наприклад, дослідника (вченого) і компанії, згідно з якою дослідник вносить технологію в обмін на доступ до ринку і, наприклад, спільне врегулювання. Суть цієї форми комерціалізації полягає у передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності у межах спільного підприємства. Основна функція — зведення до мінімуму рівня підприємницького (комерційного) ризику та витрат виробництва

Спільне підприємство може бути однією з форм комерціалізації відокремлення, однак, за його «чистою» формулою обидві сторони, зазвичай, завжди вносять внески готівкою (а не майном) [2, 15, 20, 24].

Процес комерціалізації інновацій з використанням **виділених підприємств** у формі спін-офф або спін-аут (*spin-off / spin-out*) потребує окремого обговорення через відмінності у визначеннях. Загальноновизнано, що виділена компанія — це підприємство, засноване на знаннях/технологіях, засноване окремим/ами науковими установами чи організаціями з академічної спільноти. Під такими особами тут розуміються переважно академічні чи науково-педагогічні працівники, а краще — аспіранти, студенти чи докторанти.

Методологічний зміст виділеного підприємства ілюструє рис. 1, з якого випливає, що технологія ініціює створення нового продукту.

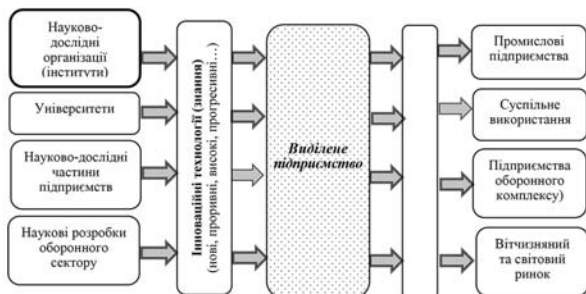

Рисунок 1. Методологічний зміст методу комерціалізації технологій з використанням виділеного підприємства

Джерело: побудовано авторами з урахуванням [1, 15, 20, 24]

Методичні положення організаційного забезпечення функціонування процесу комерціалізації технологій з використанням виділеного підприємства передбачають участь щонайменше чотирьох сторін: розробника, науково-дослідної організації (університету), підприємця, венчурного інвестора. Їхню взаємодію забезпечує спеціалізоване (виділене) підприємство. Схема вказаної взаємодії представлена на рис. 2.

В науковій літературі з цього питання можна зустріти ситуації, коли в одній публікації дається визначення виділеного підприємства у формі *spin-off*, а в іншій — те ж саме визначення використовується для опису виділеного підприємства у формі *spin-out*. Поглиблюючи тему, необхідно уважно перевірити, до якого типу підприємства відноситься виділене підприємство.

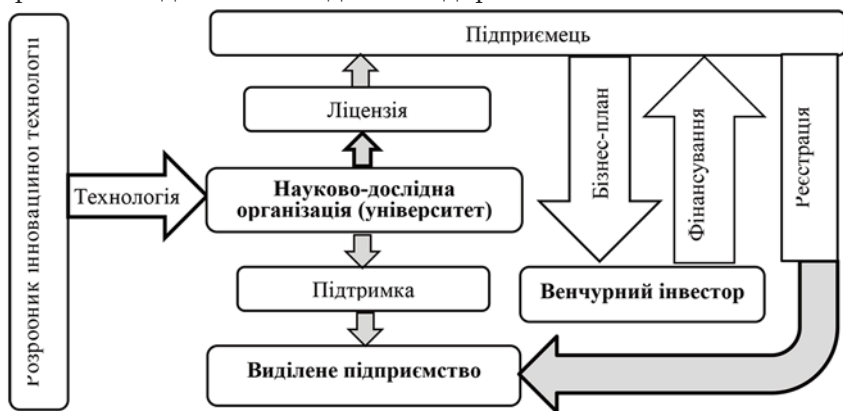

Рисунок 2. Організаційні засади комерціалізації технологій з використанням виділеного підприємства

Джерело: побудовано авторами з урахуванням [1, 15, 20, 24]

У *spin-off моделі*, необхідно, щоб університет заснував спеціальну організацію у формі товариства з обмеженою відповідальністю або акціонерного товариства, завданням якого буде придбання акцій цільового виділеного товариства від імені університету. Якщо припустити, що підприємство, що виділяється, буде заснована на патенті, у цьому сценарії університет передає права власності на цей патент підприємству спеціального призначення, а потім воно вносить право власності на підприємство, що відокремлюється, стаючи його акціонером. Наступними акціонерами є приватні, венчурні або інші інвестори, які надають кошти на розвиток підприємства. Автор технології отримує прибуток, наприклад, за рахунок дивідендів (відповідно до чинних правил у кожному університеті про права інтелектуальної власності), які виділене підприємство виплачує своїм акціонерам. У цій моделі саме університет (як акціонер відокремленої компанії) зобов'язаний підготувати технологію до впровадження, також університет має право розпоряджатися цією технологією. Університет також може бути пов'язаний з виділеним підприємством іншими способами, наприклад, в обмін на частину акцій підприємства він надає йому свою дослідницьку інфраструктуру для цілей розвитку технологій.

У моделі *spin-out* наявність виділеного підприємства навіть не є обов'язковою. Науковець домовляється з університетом про умови надання йому, як фізичній особі, ліцензії на користування даним правом власності, яку він потім, уклавши ліцензійну угоду з університетом, надає в матеріальній формі цільовому виділеному підприємству. Таким чином, акціонерами виділеного підприємства є науковець (як особа, яка має право розпоряджатися майновими правами університету) та інвестори. Найчастіше вчений «розраховується» з університетом, перераховуючи йому відповідні ліцензійні платежі за право використання інноваційної технології.

Література

1. Васильев Н.М. Компании спин-офф и их роль в коммерциализации научно-технического трансфера // Известия СПбГЭУ. 2010. № 1.
2. Гладенко И.В. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / И.В. Гладенко, П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский, Т.А. Кобелева // Вісник НТУ «ХПБ». 2009. № 36-1. С.12-22
3. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999. 242 с.
4. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник НТУ "ХПБ": Харків : НТУ "ХПБ". 2015. № 25. С.79-84.
5. Коцки Д., Верес Шомоши М., Перерва П.Г. Маркетинг как основа успешной деятельности предприятия // Стратегія інновацій-

ного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта (SIDEC-2017). Харків: НТУ "ХПІ", 2017. С. 153-155.

6. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промислового підприємства: сутність и задачі // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

7. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 2. Маркетинг на промисловому підприємстві. - М.: НПО «РИМ», 1991. - 80 с.

8. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Вып. 4. Исследование рынка промышленной продукции. М.: НПО «РИМ», 1991. 96 с.

9. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 592 с.

10. Перерва П.Г. Управління маркетингом на машинобудівному підприємстві // Навч. посібник для інж.-техн.вузів. Харків: «Основа», 1993. 288с.

11. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

12. Товажнянський В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.

13. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

14. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss.: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, № 5. 11 p.

15. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

16. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.

17. Kocziszky G., Kobieliava T.O., Pererva P.G., Veres Somosi M. Compliance program. Kharkov-Miskolc : NTU «KhPI». 2019. 689 p.

18. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

19. Pererva P. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobeleva, I.Gladenko // Business Studies.- Miskolc : Miskolc University Press.- 2010.- Volume 7.- Number 2.- S. 171-183.

20. Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П.Г.Перерва [та ін.] ; ред.: П.Г.Перерва, В.І.Борзенко, Т.О.Кобелева;

Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : Планета-Прінт, 2019. – 1002 с.

21. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.

22. Pererva P.G., Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19, Iss.1. P.24-38.

23. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

24. Tkachova, N.P, Pererva P.G., Kobieliava, T. O. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // Науковий вісник Полісся. 2017. № 2 (10), ч.2. С. 144-149.

25. Żebrowski Paweł Komercjalizacja wiedzy w uczelni wyższej – scenariusze i wybór najbardziej optymalnego [Electronic resource]. URL: http://spin.umb.edu.pl/s,komercjalizacja_wiedzy_w_uczelni_wyzszej,98.html

Кодинець А. О.,
*д.ю.н., професор, завідувач кафедри
інтелектуальної власності та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
науковий співробітник Науково-дослідного інституту
інтелектуальної власності НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

На сучасному етапі розвитку суспільства та активізації міжнародної торгівлі питання, пов'язані із комерціалізацією результатів інтелектуальної, творчої діяльності, набувають все більшої актуальності. Відносна новизна цієї конструкції та відсутність усталених правових традицій у цій сфері зумовлюють ряд проблемних аспектів охорони прав на результати інтелектуальної власності.

Однією з таких проблем є відсутність нормативно врегульованої процедури погодження трансферу та реєстрації технологій, створе-

них або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам - іноземцям або особам без громадянства, як того вимагає Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1]. Зазначене унеможливує державний контроль за трансфером технологій, створених за бюджетні кошти закладами вищої освіти, їх використання та комерціалізацію на підставі договірних відносин з іноземними контрагентами.

Комерціалізація інтелектуальної власності є комплексним економіко-правовим явищем, що сформувалося на стику економіки і права та зумовило поєднання в його змісті економічних і правових механізмів.

В економічній науці комерціалізація прав на результати інтелектуальної власності досліджується здебільшого з точки зору економічної теорії, оминаючи правові засади реалізації цього процесу, а також його складові.

Переважно економічне розуміння знайшло відображення в нормативно визначеному понятті комерціалізації інтелектуальної власності як організації руху інтелектуального капіталу з метою отримання прибутку (п. 1 Методичних рекомендацій з комерціалізації розробок, створених у результаті науково-технічної діяльності, затверджених наказом Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 13 вересня 2010 р. № 18) [2].

З огляду на зазначене виникає потреба в аналізі та визначенні основних елементів комерціалізації інтелектуальної власності як комплексного економіко-правового поняття.

З економічної точки зору комерціалізація інтелектуальної власності розглядається як одна з двох основних форм реалізації інтелектуальної власності в ринковій економіці, під якою слід розуміти процес залучення результатів інтелектуальної діяльності в господарський обіг шляхом продажу виключних майнових прав інтелектуальної власності на договірній основі [3, с. 262].

Слід звернути увагу, що у праві інтелектуальної власності загальноприйнятим вважається відхід від пропріетарної теорії та розгляд прав інтелектуальної власності як особливої та незалежної від права власності групи майнових прав. У зв'язку з чим у законодавчих актах, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, не застосовуються такі поняття як «власник інтелектуальної власності», «купівля» та «продаж» тощо.

Проведений аналіз дає підстави розглядати комерціалізацію результатів інтелектуальної діяльності як загальносоціальне (системне), юридичне та економічне явище.

У юридичному значенні категорію комерціалізації інтелектуальної власності слід розглядати як процес введення об'єктів права інтелектуальної власності у господарську діяльність суб'єкта з метою отримання прибутку шляхом використання у власному виробництві,

внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу та/або укладання договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності закладів вищої освіти здійснюється у відповідних правових формах.

Правовими формами комерціалізації інтелектуальної власності виступають письмові договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Стаття 1107 Цивільного кодексу України [4] визначає основні види договорів, що застосовуються при комерціалізації інтелектуальної власності:

- ліцензія (виключна, одинична, невиключна);
- ліцензійний договір;
- договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- договір про створення за замовленням та використання прав інтелектуальної власності;
- інші договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Найпоширенішими правовими формами комерціалізації інтелектуальної власності, як і цивільного обороту в сфері інтелектуальної власності в цілому, є ліцензійний договір та договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Дослідження економіко-правових засад комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності закладів вищої освіти дає можливість визначити етапність (алгоритм) дії закладу вищої освіти при реалізації різних правових форм комерціалізації.

Зокрема, проведення реалізації об'єктів інтелектуальної власності закладом вищої освіти шляхом трансферу технологій на умовах договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності передбачає наступну етапність:

- досягнення домовленості між закладом вищої освіти (надалі — ЗВО) (Правоволодільцем) та набувачем щодо умов передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- звернення ЗВО до Уповноваженого органу з питань реалізації державної політики у сфері трансферу технологій (Міністерство освіти і науки України) щодо погодження трансферу технологій, створеної або придбаної за бюджетні кошти (у разі якщо контрагентом за договором виступають юридичні особи, що зареєстровані в інших країнах, фізичні особи-іноземці або особи без громадянства);
- отримання від Уповноваженого органу з питань реалізації державної політики у сфері трансферу технологій погодження щодо трансферу технологій;
- проведення оцінки майнових прав інтелектуальної власності з метою визначення вартості об'єкта інтелектуальної власності

сті або вартості прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності, що є предметом договору;

- укладання договору між ЗВО та набувачем про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності (договір про трансфер технології).
- реєстрація факту передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, на об'єкти, що підлягають державній реєстрації.
- отримання від Центрального органу виконавчої влади, який реалізацію політику у сфері охорони інтелектуальної власності рішення про внесення змін до державного реєстру об'єктів інтелектуальної власності.
- виконання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності закладу вищої освіти в інших правових формах передбачатиме також іншу послідовність правових дій.

Однією з основних проблем, що виникають у процесі інноваційної діяльності закладів вищої освіти та наукових установ, що зумовлені низьким рівнем впровадження та інвестиційної привабливості результатів наукової діяльності є відсутність нормативно врегульованої процедури погодження трансферу та реєстрація технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства.

Згідно п. 1 та п.2. ст. 15 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [1] уповноважений орган з питань реалізації державної політики у сфері трансферу технологій після отримання висновку державної експертизи приймає рішення щодо погодження трансферу технології, її складових, створених або придбаних за бюджетні кошти, юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства та вносить дані про технологію та її складові до Державного реєстру переданих технологій. Порядок погодження трансферу та реєстрації технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям або особам без громадянства, визначається Кабінетом Міністрів України.

Констатуємо, що наразі відсутній Порядок погодження трансферу технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, що унеможливорює, з одного боку, державний контроль за трансфером технологій, створених за бюджетні кошти закладами вищої освіти на користь нерезидентів, та з іншого боку, не допускає можливість їх комерціалізації самими закладами вищої освіти на підставі договірних відносин з іноземними контрагентами.

Відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 [5] основними завданнями МОН є забезпечення формування та реалізація державної політики у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій.

Враховуючи наведене, ЗВО може звернутися з листом до Міністерства освіти і науки України як до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності (згідно ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій») з приводу погодження трансферу технології, проте таке погодження юридично не забезпечується, у силу відсутності відповідного порядку.

Таким чином, у результаті дослідження проблем комерціалізації прав інтелектуальної власності закладів вищої освіти необхідно розробити нормативно-правову базу комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності закладів вищої освіти, що може використовуватися навчальними закладами, науковими установами та державними органами, елементами якої є проекти: методичні рекомендації комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності закладів вищої освіти; методичні рекомендації охорони конфіденційної інформації у діяльності закладів вищої освіти; порядок погодження трансферу та реєстрації технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти.

Розробка та прийняття проектів зазначених нормативних документів сприятимуть підвищенню рівня регулювання діяльності у сфері трансферу технологій та спрямовані на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу закладів вищої освіти України.

Використані джерела:

1. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

2. Методичні рекомендації з комерціалізації розробок, створених у результаті науково-технічної діяльності: наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації 13.09.2010 N 18. URL: <https://mon.gov.ua › app › media › 2019/02/06>.

3. Інтелектуальна власність : підручник / В. Д. Базилевич. 3-тє вид., перероб. і допов. К. : Знання, 2014.

4. Цивільний кодекс України від 18 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

5. Положення про Міністерство освіти і науки України: постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF#Text>.

Кондик Дмитро
*аспірант кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права,
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Провідний експерт відділу міжнародних реєстрацій
торговельних марок
ДП «УКРПАТЕНТ»
(м. Київ, Україна)*

УГОДА ТРІПС В ДИРЕКТИВАХ ЄС

Питання охорони ІВ на теренах Європи є дискусійним як з огляду на вимоги права ЄС щодо гармонізації охорони ІВ у державах-членах ЄС, так і з огляду на зобов'язання асоційованих партнерів ЄС щодо імплементації положень Угоди ТРІПС згідно з європейськими стандартами.

На думку вченого В. Муравйова гармонізація законодавства України із законодавством ЄС вже розпочалась, і вона може значно прискорити інтеграцію України до ЄС. При цьому, на його думку, однією з форм гармонізації є приведення українського законодавства у відповідність із регламентами та директивами ЄС, які згадуються в угодах із ЄС [1, с. 12–18].

Слід погодитись з тим, що такий підхід вказує, що Україна має добросовісно виконувати свої зобов'язання як перед СОТ, так і перед ЄС, для чого законодавство України має приводитись у відповідність до міжнародних зобов'язань держави. Не менш важливим є і питання співвідношення та взаємодії СОТ та законодавства ЄС і його держав-членів у сфері охорони ІВ. Позиція ЄС у контексті визначення взаємодії права ЄС та СОТ є неоднозначною та багато в чому пов'язаною із заборною прямою дією Угоди ТРІПС. Так, наприклад, Судом ЄС було визнано, що Угода ТРІПС може бути застосована судовими органами держав-членів ЄС лише у випадках, коли відповідні заходи із забезпечення охорони ІВ «не є предметом розгляду права ЄС». А громадяни держав-членів ЄС можуть безпосередньо посилатися на положення Угоди ТРІПС лише тоді, коли право ЄС не встановлює нормативно-правовий «порядок» щодо відповідних питань охорони ІВ, які встановлює ТРІПС. [2, с. 105]

Тобто, відповідно до рішень Суду ЄС, Угода ТРІПС (за окремими винятками) не має прямої дії на території ЄС, а Угода ТРІПС є засобом забезпечення «лібералізації міжнародної торгівлі, а не гармонізації права ЄС чи держав-членів». щодо конкретних матеріальних норм, наприклад, у справі Parfums Dior парагр. 43-48 судового рішення. сфері патентування (у справі Case C-431/05 Merck Genéricos Produtos Farmacêuticos у 2007 р. Суд ЄС визнав те, що застосування судами положення ст. 33 Угоди ТРІПС можливе і не буде протирічити

праву ЄС, а саме при цьому директиви ЄС відображають міжнародно-правові зобов'язання держав-членів ЄС за Угодою ТРІПС і підкреслюють необхідність дотримання вимог Угоди. Аналогічно і Суд ЄС, хоча й не надає Угоді ТРІПС прямої дії, відмовляється забезпечувати виконання зобов'язань за правом ЄС у разі, коли вони протирічать праву СОТ. Але повага міжнародних зобов'язань не означає, що ЄС погоджується з переважною силою Угоди ТРІПС над правом ЄС.

При цьому С. Сабраманян нагадує, що інституційна структура СОТ є такою, яка передбачає надання прямого ефекту, принаймні рішенням органу СОТ за Домовленістю про правила та процедури вирішення спорів (далі «ДСБ»), і ЄС має прийняти такий підхід. У такому разі ЄС також має погодитись із тлумаченням зобов'язань за Угодою ТРІПС ДСБ. Однак останні, як відомо, є предметом розгляду Суду ЄС та окремих держав-членів у контексті їх відповідності праву ЄС, що вказує на існування сфер охорони ІВ, які є предметом розгляду як ДСБ, так і Суду ЄС [3, с. 16]. Таким чином, виникає питання, як саме ЄС трактує зобов'язання за Угодою ТРІПС, яка його компетенція у цьому питанні, яким чином правотворча та інституційна діяльність ЄС може впливати на імплементацію Угоди ТРІПС державами-партнерами ЄС, такими, наприклад, як Україна.

Тобто, трактування зобов'язань ЄС та держав-членів Союзу перед СОТ є складним та неоднозначним процесом, який стикається із проблемою визначення пріоритетів між правом ЄС та правом СОТ, а також визначенням компетенції ЄС у питаннях охорони ІВ відносно компетенції держав-членів ЄС.

Прийняття Угоди ТРІПС було значним кроком уперед для врегулювання питань міжнародно-правової охорони ІВ. А ЄС був та залишається одним із найактивніших членів СОТ й авторів Угоди ТРІПС. При цьому в ЄС мінімальні стандарти охорони, передбачені Угодою ТРІПС, вважаються заниженими. [4. с. 28–39]

Для того, щоб підвищити цей рівень охорони ІВ, в ЄС здійснюється власна інтерпретація, уточнення і доповнення положень Угоди ТРІПС, яка є обов'язковою для держав-членів ЄС та асоційованих партнерів Союзу або держав, із якими підписані відповідні двосторонні угоди про вільну торгівлю.

При цьому участь ЄС у СОТ дає можливість апеляції до власних регламентів і процедур дозволяють ЄС впливати на інтерпретацію положень Угоди ТРІПС іншими державами-членами СОТ. Утім порушення такої умовно «загальноєвропейської» інтерпретації положень Угоди ТРІПС не означає порушень права СОТ. Тому відповідальність за такі порушення багато в чому залежить від того, які економічні стосунки має держава-член СОТ із ЄС чи його державами-членами. Крім того, в останні роки в ЄС здійснюються реформи, направлені на гармонізацію патентних правил та процедур і створення єдиного наднаціонального європейського суду у сфері

вирішення спорів з інтелектуальної власності, який би інтерпретував правила ЄС у сфері ІВ та зобов'язання ЄС за Угодою ТРІПС та іншими угодами у сфері ІВ.

Аналогічно цій ініціативі в ЄС створено власний механізм гармонізації правил реєстрації торгових марок ЄС, що вказує на наявність інституційної та правової бази ЄС, метою якої є забезпечення охорони ІВ в ЄС і яка конкурує в цьому питанні з правом СОТ. Тобто ЄС поступово стає не лише регулятором митних відносин держав-членів ЄС, а й інститутом, уповноваженим створювати власні, найчастіше вищі, ніж передбачено Угодою ТРІПС, стандарти охорони ІВ [5, с. 40].

С. Сабраманян пише, що охорона ІВ у ЄС забезпечується в умовах «відсутності чіткого розуміння зобов'язань держав-членів відповідно до міжнародних договорів». Тобто ЄС неоднозначно тлумачить Угоду ТРІПС, а позиція ЄС, яка полягає в тому, щоб надавати Угоді ТРІПС статусу нижчого, ніж мають договори про заснування ЄС, є невірною з урахуванням вимог Віденської конвенції про право міжнародних договорів [6, с. 17–32].

Вбачається, що така проблема пов'язана із застосування Угоди ТРІПС на рівні ЄС крізь призму умовних, діючих самостійно організаційно-правових механізмів ЄС.

По-перше, це прийняття нормативних актів ЄС наднаціонального характеру, які є обов'язковими для його членів і які реалізуються у формі директив, регламентів або рішень.

По-друге, це створення інтерпретації вимог до охорони окремих об'єктів ІВ і створення для цього квазісудових органів наднаціональної юрисдикції. Наприклад, Unified Patent Court of EU має юрисдикцію визнати правомірність застосування тих чи інших внутрішньодержавних інструментів для охорони ІВ або наднаціонального права ЄС (у координації із Судом ЄС) і їх відповідність міжнародним зобов'язанням держав-членів ЄС за відповідними угодами у сфері охорони ІВ. Деяку меншу компетенцію має Європейський офіс інтелектуальної власності, який забезпечує реєстрацію торгової марки ЄС та вирішення спірних питань щодо умов та вимог до її реєстрації.

По-третє, це поширення інтерпретації Угоди ТРІПС на асоційованих членів ЄС та його торговельних партнерів шляхом підписання Угод про асоціацію або вільну торгівлю.

Список використаних джерел:

1. Чибісов Д.М. Охорона прав інтелектуальної власності в рамках Світової організації Торгівлі. Дисертація, Одеська Юридична Академія, Одеса 2017, С. 98.

2. Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. 2013. № 8. С. 12–18.

3. Santa-Cruz, S., Maximiliano (2007). Intellectual Property Provisions in European Union Trade Agreements: Implications for Developing Countries, ICTSD IPRs and Sustainable Development Issue Paper No. 20, International Centre for Trade and Sustainable Development, Geneva, Switzerland.. (2016, листопад, 11).

4. Задорожній О.В. Нормативний зміст принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань у сучасному міжнародному праві / Право і суспільство. 2015. № 4, частина 4. С. 16.

5. Case C-414/11 Daiichi Sankyo Co. Ltd and Sanofi-Aventis Deutschland GmbH v DEMO Anonimos Viomikhaniki kai Emporiki Etairia Farmakon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30dd69fdd8cdb9b84dc4a8e7fc1f3995500d.e34Kax-iLc3qMb40Rch0SaxuPbhv0?doclang=EN&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=157563&occ=first&dir=&cid=287

6. Subramanian Sujitha EU Obligation to the TRIPS Agreement: EU Microsoft Decision [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/21/4/997.full#aff-1>.

Кучинський В.А.,

к.е.н., доцент кафедри економіки бізнесу

Перерва П.Г.,

д.е.н., професор, заідувач кафедри економіки бізнесу

Національний технічний університет «ХПІ»,

(м.Харків, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Для сучасного розвитку інформаційних технологій характерне постійне збільшення обсягів промислового виробництва, наданих інтелектуальних послуг і ріст обсягів інтелектуальної інформації, якими має володіти співробітник для того, щоб в повній мірі забезпечити конкурентоспроможність підприємства та його продукції на цільовому ринку. Тому підготовка персоналу має важливе значення у системі менеджменту підприємства. Сучасні цифрові технології забезпечують постійне отримання співробітниками в процесі свого навчання необхідної інформації за нетриваливий час з найменшими витратами ресурсів та коштів.

Аналізу проблем в управлінні персоналом сучасного підприємства присвячено досить багато досліджень [1–25], у яких, частіше всього, наголошується, що всі проблеми між собою взаємопов'язані та є наслідком обробки інформації.

Сучасне управління людськими ресурсами спирається насамперед на інформаційно-комп'ютерні технології [2, 7, 9]. Для порівняння інформаційний менеджмент використовує в організаційні моделі, які слабо формалізовані і часто залежать від суб'єктивного підходу, що їх створює. Парадигма інформаційного менеджменту в сучасних умовах звучить наступним чином: використання інформаційних методів та технологій для підтримки організаційного управління.

У теорії та практиці менеджменту інформації визначається як центральне, дуже важливе поняття і характеризується як сукупність відомостей, що відображають стан системи управління та зовнішнього середовища її функціонування» [3, 6, 13, 24]. Таке розуміння «інформації» відображає цілком певні потреби управління і виступає як основа процесу управління, зокрема, підготовка, прийняття та реалізація рішень [8, 15, 14].

При організації управління персоналом топ-менеджмент промислових підприємств використовує різні методи і прийоми. Серед них найбільшою ефективністю володіють інформаційні технології, без яких у сьогоденнішньому менеджменті неможливо досягти ефективних результатів управління виробничими процесами.

Слід зазначити, що на будь-якому етапі життєвого циклу підприємства, необхідна чітка структура управління виробничим колективом, провідну роль якій належить лідеру. Управління не може ефективно здійснюватися без достатньої оперативної, надійної, своєчасної та достовірної інформації. Інформація є основою управлінського процесу, і від того, наскільки вона досконала, багато в чому залежить якість управління [3, 4, 12, 24]. У зв'язку з цим вкрай важливим є визначення ролі та значення інформації в ефективному управлінні персоналом підприємства.

Інформаційний процес на промислового підприємстві — це складний та багатогранний елемент управлінської комунікації. Одним з елементів інформаційного процесу є безпосередній інформаційний вплив керівника чи лідера на своїх підлеглих. Методи впливу менеджерів групу співробітників залежить від показників працівників загалом. Необхідно розглянути характеристики цієї групи (команди). Команда — це невелика група людей, зайнятих виконанням певного завдання. Тому кожен учасник групи особисто зацікавлений успіху всієї групи. Люди, які працюють разом, можуть зробити роботу, яка може кількісно перевершувати або якісно відрізнятися від роботи, яку можуть виконати окремі працюючі індивідууми. Учасники команди повинні бути відкритими і чесними один з одним, готові до протистояння виникаючих труднощів і внутрішньо групових конфліктів, пов'язаних з тим, що члени групи мають різне світосприйняття [5, 6, 11, 24]. Виконання цих умов дозволить створити всередині команди позитивну атмосферу взаємодії, група постійно розвиватиметься. На наш погляд, досягнення поставленого

результату з максимальною ефективністю неможливе без виконання трьох базових принципів, яких ми пропонуємо віднести такі.

1. *Взаємозалежність*. Кожен член конкретного трудового колективу робить свій індивідуальний внесок у спільну роботу. Інші члени колективу залежить від ефективності роботи кожного. У цій команді всі діляться робочою інформацією один з одним. Члени колективу також сприймаються як рівноправні учасники виробничого процесу та мають можливість впливати один на одного.

2. *Розподіл відповідальності*. Відповідальність за командні цілі розуміється і поділяється всіма, що, з одного боку, виключає волюнтаризм окремих членів групи при прийнятті спільних рішень, а з іншого визначає механізм знаходження найефективніших рішень.

3. *Результат*. Відповідальність за отримані командні результати поділяється всіма членами групи та фокусує групову активність.

Керівник групи перебуває у дуже великій залежності від колективу. Група вимагає від лідера здатність виражати інтереси всього колективу. Саме після цього лідера не просто йде за лідером, а й бажає цього. Існує кілька способів взаємодії лідера та групи [1, 10, 22].

Перший — «відсвіт від зірки». Цей метод передбачає переважно невербальне сприйняття оточуючими нового статусу члена команди. Тут важливими є інтонація, жести, які використовує «зірка». Інакше ця схема може не спрацювати. Такий спосіб застосовується у разі, як у колективі з'являється новий працівник, якому дуже складно адаптуватися серед інших. Суть його у тому, що лідеру доручається завдання разом із цим новим працівником. В даному випадку важливо продумати таку мотивацію співпраці, щоб вона сприймалася колегами як необхідна для вирішення відповідного завдання. При успішній взаємодії популярність лідера частково передається працівникові і ставлення колег змінюється на краще. Статус нового працівника може підвищитись завдяки будь-яким досягненням «зовні». Тут уже завдання лідера — постійно інформувати про це інших членів колективу. Нарешті, розуміння причин відданості та ізольованості окремих членів групи потребує аналізу. Важливо з'ясувати, у чому причина: у певних особистісних особливостях людини, особливостях та традиціях сімейного укладу, низькій самооцінці, викликаній негативним минулим досвідом спілкування, тощо.

Наступний спосіб взаємодії неформального лідера та групи — «спільний ворог». Знаходження зовнішнього ворога: це допомагає групі забути внутрішні розбрат і згуртуватися у боротьбі чи організації спільної думки групи. Тут важливою є саме вербальна комунікація в обміні інформації, оскільки членів команди потрібно переконати згуртуватися. Лідеру необхідно знайти те, за що команда готова добиватися поставлених цілей та завдань. Тому слід провести аналіз всіх можливих альтернатив і вибрати найбільш дієвий з усіх. Тоді команда не сумніватиметься в тому, що вони роблять одну

спільну, вигідну для всіх справу. Що ж гуртує людей? Для формування командного духу та згуртованості у колективі необхідний хоча б один загальний мотив. Таким мотивом може бути спільний ворог-конкурент або «смачна», велика та ресурсна ціль, яка дасть блага кожному співробітнику. Якщо лідер зможе показати і довести співробітникам, що через досягнення великих цілей організації кожен з них отримає свій «великий куш», то люди будуть з ентузіазмом працювати за менші сьогоднішні гроші, але за великі майбутні. Тільки доказ можливості майбутнього добробуту — це серйозна робота керівників та власників бізнесу.

І, нарешті, третій метод, методична сутність якого полягає у тому, що працівники промислового підприємства з великим ентузіазмом виконують завдання і доручення, які йдуть від лідера, ніж від керівника. Оскільки група повністю довіряє та підтримує рішення свого лідера. Тому досвідчений керівник має підтримувати добрі стосунки з неформальним лідером, впливаючи таким чином на працівників. Така стратегія широко використовується керівниками, яких поставили очолювати незнайомий колектив. Таким чином, загальна структура управління інформацією в команді представляється у вигляді чотирьох етапів: збір та обробка інформації всіх доступних видів, підготовка та поетапне прийняття рішення, вироблення керуючого рішення. Отже, як видно з вищесказаного, роль лідера дуже висока та важлива. Йому необхідно чітко уявляти ситуацію, в якій перебувають його підлегли та діяти виходячи із здібностей кожного.

Список використаних джерел:

1. Абеляшева А.Г., Черепанова Н.В. Информационные аспекты управления командой // Информационные технологии в науке, управлении и медицине. Томск : ТПУ, 2016. С. 25–27.
2. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of anti-monopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С. 156–159.
3. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С. 240–246.
4. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
5. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
6. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51–54.

7. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.

8. Kocziszky G., Veres Somosi M., Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.

9. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

10. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

11. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

12. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

14. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

16. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss. : Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, №5. 11 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53819>

17. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.

18. Kocziszky, G. Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Veress Somosi, T.O.Kobieliava // Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektyvy, efektyvnist "Forvard 2017" : tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyux, 27 grudnya 2017. Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. P. 54-57.

19. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 79-84.

20. Nagy Szabolcs. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.*

21. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // *MIND Journal*. 2018. № 5. 10 p.

22. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

23. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. №1, ч.2. С.140-145

24. *Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П. Г. Перерва [та ін.] ; ред.: П. Г. Перерва, В. І. Борзенко, Т. О. Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : Планета-Прінт, 2019. – 1002 с.*

25. Kobleava T., Pererva P., Tovazhnyanskiy V., Gladenko I. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // *Business Studies*. Miskolc: Miskolc University Press. 2010. Volume 7. №2. S.71-183.

Lazorenko Oleksandr
postgraduate student,

The Scientific Research Institute of Intellectual Property
National Academy of Law Science of Ukraine

CONDITIONS OF COPYRIGHT PROTECTION OF COMPUTER PROGRAMS IN UKRAINIAN AND EU LEGISLATION

The development of computer programs, their broad application in technologies, and regular day-to-day life ensure a sharp growth in the IT sphere, high demand for IT specialists, and generally make it closer to average people. Writing a computer program has become accessible, so it is common to have programming courses even for kids who are taught to create simple programs. States are also implementing technologies from a cybersecurity to different “digital services” from electronic signatures to direct democracy. Such a situation brings new challenges for legislators to guarantee an effective and efficient response to the development of cutting-edge technologies, their regulation, and protection.

The place of computer programs within the scope of intellectual property law and their protection under copyright law has become a sub-

ject of research by many scholars such as S.A. Petrenko, V.S. Dmytryshyn, K.O. Zerov, Lee A. Hollaar, and others. Although, having in mind sufficient steps for Ukraine in association with the EU and becoming a candidate to join the EU as a Member State, it is necessary to continue further research.

The legal protection of computer programs has become a challenge for legal regimes of all states. There were no doubts that it is a kind of intellectual property, but there were debates on how it should be protected because of the specific technical nature of computer programs. Since copyright protects an expression and patents protect useful procedures or machines[1], there were most broad discussions regarding these two types of protection, and it is still ongoing even though it was common agreement on national and international levels that copyright is the best suitable form of protection for computer programs.

TRIPS agreement and WIPO Copyright Treaty in the art. 10[2] and art. 4[3] respectively establish protection of computer programs as literary works under the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, thus applying copyright protection for computer programs on the international level. This approach is followed in the EU and Ukrainian legislation. Directive 2009/24/EC (further – Directive) in the art. 1 states that “Member States shall protect computer programs, by copyright, as literary works within the meaning of the Berne Convention”[4]. Civil Code of Ukraine in art. 433[5] and art. 8[6] of the Law on Copyright and Related Rights (Zakon pro avtorske pravo i sumizhny prava) (further – Law on Copyright) also protects computer programs under copyright as literary works, so there is a complete agreement on that matter. At the same time, computer programs have a complex nature, so further clarification on forms of expressions protected by copyright and criteria that should be satisfied by a computer program to be eligible for copyright protection is needed.

As mentioned above, a computer program is a complex work – it may combine code with instructions, textual, graphic, audio, and other elements depending on its purpose. Users interact with a graphic user interface while developers write code to create a program. That is why there are debates on the form of expression of computer programs entitled to protection by copyright. The Directive states that protection shall apply “to the expression in any form of a computer program”[4], while the Law on Copyright defines a computer program as “a set of instructions [...] expressed in a form applicable for reading by computer”[6]. At the same time, on an international level, according to the art. 10 of the TRIPS Agreement, it is established that “computer programs, whether in source or object code, shall be protected as literary works under the Berne Convention (1971)”[2]. Source and object code is a “two sides” of a one computer program where source code is written by developers in understandable for human-beings form.

In contrast, object code is the same code but compiled or “translated” for machine-readable format protected by copyright. Additionally, based on art. 180 of Association agreement between EU, its Member States and Ukraine (further – Association Agreement) copyright protection is also granted to preparatory design materials of computer program[7] which may be used in earliest stages of development.

Despite that Directive, Law on Copyright and Association Agreement have a provision which excludes from protection ideas and principles underlying any elements of a computer program, including interfaces, it still may be protected by copyright as a separate work unless it fulfills all necessary requirements.[8] That approach was established by the CJEU in the Case C–393/09 *Bezpečnostní Softwarová Asociace*, stating that “a graphic user interface is not a form of expression of a computer program [...] and cannot be protected by copyright as a computer program. Nevertheless, such an interface can be protected by copyright as a work [...] if that interface is its author’s own intellectual creation.”[9] It may also be applicable for pictures, audio, and other elements of computer programs that may separately constitute a copyrightable work, especially in such complex computer programs like computer games.

Regarding criteria for the protection of computer programs Directive and Association Agreement, which is part of Ukrainian national legislation, provides a single requirement for a computer program to be protected – it is originality criteria. A computer program is original if “it is the author’s own intellectual creation and no other criteria shall be applied to determine its eligibility for protection”. [4] European Commission established such a low level of originality while unifying legislation of Member States since States took different approaches on that matter, f.e. Germany had a special originality test and thus many computer programs were excluded from protection.[8] Given that, there may be few developers who write the same simple program f.e. calendar and all of it will be protected by copyright. Although, in case of disputes on its originality, a court will decide whether there is an infringement of copyright, inter alia by comparing programs’ source and object code.

It is also worth mentioning the opinion of Ukrainian scholar S. A. Petrenko — with regards to the originality of the computer programs; he compares it with other copyrighted works, f.e. programs with technical applicability may be compared to the scientific work while computer games to cinematographic works. Furthermore, while comparing computer programs in cases of copyright infringement, originality can be established not only by the author’s style of writing non-standardized source code of the program, but also by the organization of its internal structure and the degree of similarity of external forms of expression of the program [10].

Thus, based on TRIPS Agreement as an international instrument, EU and Ukrainian legislations have a similar list of computer programs’ forms of expression protected by copyright — source and object code, as

well as a corresponding approach to exclusion of certain elements of computer programs from copyright protection, f.e. graphic user interface and ideas and principles which underlie a computer program. There is also a corresponding approach regarding protection criteria, so computer programs to be protected within UE and in Ukraine should be original, namely the author's own intellectual creation. Given that, it may be concluded that Ukrainian and EU legislation on forms of computer programs protected by copyright as well as copyrightability criteria is harmonized and correspond to each other, mainly because of the Association Agreement between EU and Ukraine, which begins the process of harmonization.

List of references:

1. Lee A. Hollaar Legal Protection of Digital Information. 2002. P. 9. URL: <https://my.eng.utah.edu/~cs5060/notes/chapter2.pdf> (access date: 11.05.2022)
2. TRIPS: Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1C, 1869 U.N.T.S. 299, 33 I.L.M. 1197 (1994). URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/trips_e.htm#part1 (access date: 11.05.2022)
3. WIPO Copyright Treaty, Dec. 20, 1996 S. Treaty Doc. No. 105-17 (1997); 2186 U.N.T.S. 121; 36 I.L.M. 65 (1997). URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/295166> (access date: 11.05.2022)
4. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs (Codified version). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A320090024> (access date: 11.05.2022)
5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy Kodeks Ukrainy; Zakon, Kodeks vid 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2233> (access date: 11.05.2022)
6. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy № 3792-XII vid 23.12.1993 r. (zi zminamy) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (access date: 11.05.2022)
7. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:161:FULL&from=EN>(access date: 12.05.2022)
8. Zerov K. Copyright protection for computer programs. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. 2020. №6. P. 5-13.
9. Judgment of the Court (Third Chamber), 22 December 2010. Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v Ministerstvo kultury. Case C-393/09. ECLI:EU:C:2010:816. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=466D5F8958AC1A43A517192324B5E4D3?text=&docid=83458&pageIn->

dex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5911820
(access date: 12.05.2022)

10. Petrenko S. A. Pravova okhorona komp'uternoї prohramy yak ob'ekta intelektualnoi vlasnosti: shliakhy rozvytku: dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.03 K., 2010. P. 12

Логвінов М.М.

*студент 3 курсу судово-адміністративного факультету
Національний Університет «Одеська Юридична Академія»
(м. Одеса, Україна)*

ПРОТОКОЛ БЕРКЛІ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТИХ ЦИФРОВИХ ДАНИХ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Сучасний світ не можливо уявити без інформаційно-комунікативних технологій, які проникають в усі сфери людської життєдіяльності і є атрибутом глобального інформаційного суспільства. Свобода інформації у сучасному світі є цінністю, яка безпосередньо пов'язана із свободою особистості. Без свободи особистості неможливо говорити про свободу слова. Водночас, особистість не може бути вільною у своїх висловлюваннях, не маючи свободу слова.

Свобода інформації має як об'єктивну так і суб'єктивну складові. Об'єктивна складова цієї свободи розуміється як існування вільного і відкритого демократичного суспільства, в якому права і свободи людини поважаються та створені умови для їх реалізації, в тому числі шляхом вільного вираження свої поглядів та переконань.

Суб'єктивна сторона свободи інформації має відношення до двох складових: джерело інформації та отримувач інформації. Перший — має право реалізувати своє вираження поглядів та думок, а реципієнти — отримати необхідну інформацію, що також є необхідним для реалізації людиною своєї свободи.

Питання щодо кодифікації інституту свободи інформації неодноразово порушувалося на порядку денному ООН. У прийнятій резолюції Генеральної Асамблеї ООН 59(І) від 14 грудня 1946 року під назвою «Скликання міжнародної конференції щодо питання про свободу інформації» зазначено: «Свобода інформації безумовно потребує від тих, хто користується її привілеями, бажання і навички не зловживати ними. Основним її принципом є моральне зобов'язання прагнути до виявлення об'єктивних фактів і розповсюдження інформації без злих намірів» [2, 72–73].

Проект конвенції про свободу інформації був підготовлений у 1948 році та одобрений на Конференції ООН, яка проходила у Же-

неві з 23 лютого по 21 квітня 1948 році разом з проектами конвенції про зібрання і міжнародному розповсюдженні новин.

З початку 1990-х років цифрові інструменти та Інтернет, як фотоапарат і телефон змінило те, як ми отримуємо, збираємо та поширюємо інформацію про порушення прав людини та інші серйозні порушення міжнародного права, в тому числі міжнародні злочини.

Сьогодні можна отримувати дані про порушення прав людини та інші серйозні порушення міжнародного права, в т.ч. міжнародні злочини, з широкого спектру загальнодоступних зображень з супутників, відео та фотографії, включаючи матеріали, які можна завантажити в Інтернеті зі смартфонів і постів на платформах соціальних мереж.

Завдяки свободи інформації кожен має доступ до незлічувальної кількості інформації, яка знаходиться у мережі інтернет. Ця інформація може використовуватись будь-ким та в будь-яких яких цілях.

У 2020 році Центр прав людини Університету Берклі в Каліфорнії та Офіс Верховного комісара ООН з прав людини представили Протокол Берклі — рекомендаційний документ. Він окреслює мінімальні стандарти для пошуку, збирання, зберігання, перевірки та аналізу відкритих джерел, і може слугувати практичним посібником для адвокатів, журналістів та дослідників.

Однією з найбільших проблем, з якими вони стикаються, це виявлення та перевірка відповідного матеріалу, зростаючого обсягу інформації в Інтернеті, особливо фотографії та відео, зроблені на смартфони та на інші мобільні пристрої, адже деякі з них можуть бути скомпрометовані.

Протокол включає міжнародні стандарти проведення онлайн-досліджень ймовірних порушень міжнародного права. Він також містить вказівки щодо методології та процедури збору, аналізування та зберігання цифрової інформації в професійному, юридичному та етичному аспекті.

Протокол розроблено для стандартизації процедури та забезпечення методу рекомендації щодо різних досліджень для надання допомоги дослідникам, які працюють з відкритими джерелами у розумінні важливості: відстеження походження вмісту в Інтернеті і приписуючи його першоджерелу, де це можливо; оцінка достовірності та надійності Інтернет-джерела; перевірка онлайн-контенту та оцінка його правдивості і надійності; дотримання вимог законодавства та етичні норми; мінімізація будь-якого ризику заподіяння шкоди собі, їх організації та третім особам; посилення захисту прав людини, включаючи право на приватність.

Вищезазначені дії щодо дослідження відкритої інформації повинно здійснюватися у відповідності до низки принципів, закріплених у Протоколі. Зокрема професійних принципів: звітності, компетентності, об'єктивності, законності, усвідомлення небезпеки. Методологічних принципів: точності, мінімізація даних, збереження

даних. Етичних принципів: гідності, смирення, незалежності, прозорості [1, 3–5].

Крім того, Протокол підкреслює стандарти для розслідування порушень міжнародного права, включаючи порушення прав людини, та порушення міжнародного кримінального права за допомогою інформації у відкритому доступі, у тому числі воєнні злочини, злочини проти людства і геноцид, що є важливим для притягнення воєнних злочинців до відповідальності.

Наразі Протокол Берклі офіційно не перекладений українською мовою, проте на цей документ є посилання в листі-орієнтуванні Офісу Генерального прокурора щодо збереження цифрової інформації з відкритих джерел від 28 серпня 2021 року.

Протокол Берклі допоможе онлайн-дослідникам — будь то юристи, правозахисники, журналісти чи інші — розробляти та впроваджувати ефективні процедури документування та перевірки порушення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного та кримінального права за допомогою використання цифрової інформації з відкритим доступом і всіх тих, хто винний у скоєнні кримінальних правопорушень можливо було справедливо притягнути до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. 2020. P. 3–5.
2. Задорожний А.В., Пазюк А.В. Международное информационное право: учебное пособие. 2013. С. 72–73.

Мироненко Н.М.,

*д.ю.н., професор, заступник
директора з наукової роботи*

*НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСУ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасні інформаційні технології дозволяють використовувати голос людини в декількох напрямках, в тому числі і з використанням ШІ. Інколи таке використання пов'язано з певними ризиками. Спробуємо розібратися як голос людини може отримати правову охорону та напрями його використання.

Перший і найбільш відомий спосіб використання голосу людини — це озвучення тексту, так звана закадрова робота, а відпо-

відно і закадровий голос. Озвучуватися можуть певні тексти (аудіокниги), ролі в кінофільмах, персонажі мультиплікаційних фільмах, текст в документальних фільмах, реклама тощо. Як у даному випадку голос може отримати правову охорону?

Озвучення текстів відноситься до так званої закадрової роботи. Така діяльність є об'єктом договору. Замовник оплачує за договором виконавцю результат такої роботи. Сам голос не є об'єктом договору і не може бути відокремлений від особи, але його особливості та талант виконавця дозволяють отримати відповідний продукт. Озвучення є складовим елементом таких об'єктів авторського права як аудіовізуальні фільми, є об'єктом звукозапису. Після виготовлення об'єкту авторського права або суміжного права власником цих продуктів стає замовник, або відповідний суб'єкт суміжного права. Особливості правового статусу сторін у договорі будуть визначатися видом договору. Принаймні, якщо це буде ліцензійний договір, то обов'язковими його умовами мають бути оплата самого озвучення та можливість виплати у майбутньому роялті при подальшому використанні продукту, строк використання продукту, можливість субліцензування. Натомість однією з особливостей таких договорів (назалежно від виду) має бути положення, відповідно до якого замовник або інший суб'єкт, який є правомірним власником продукту не має права без згоди актора змінювати за допомогою технічних засобів тембр та інші параметри його голосу і тим самим спотворювати та вносити зміни до продукту за умови, що у відповідних інформаційних даних про виготовлення продукту ім'я актора буде вказане як виконавця.

Таким чином закадровий голос може здобути правову охорону у складі об'єкта авторського права або об'єкта суміжного права, як невід'ємна їх частина. З технічної точки зору таке озвучення здійснюється за допомогою відповідної програми звукозапису.

Інша ситуація, коли має місце імітація голосу відомої особистості у відповідному продукті або використання голосу іншої особи як власне свого голосу, тобто видача себе за іншу особу. В таких ситуаціях користувачі можуть бути введені в оману, думаючи, що вони чують голос справжньої знаменитості. Імітація голосу, створення штучних голосів є результатом програм штучного інтелекту. На відміну від озвучування тексту актором, використання імітованих голосів породжує цілу низку питань: чи повинні розробники штучного імітованого голосу отримувати дозвіл у реальних особистостей на використання їх голосу для створення та використання синтетичного голосу, схожого на його природний голос; яким чином користувачі такого продукту мають бути поставлені до відома, що вони чують не оригінальний голос знаменитості, а лише його підробку, чи має право особа, голос якої з імітовано (підроблено) без її згоди звернутися до суду за захистом свого права і яке саме право особи було по-

рушено. Водночас з цим виникає питання — чи мають право слухачі звернутися до суду за введення їх в оману. В діючому законодавстві на більшість з цих питань відповідей не має.

У даному випадку для уникнення спірних ситуацій доцільно використовувати можливості такого універсального правового інструменту як договір — оформлювати за його допомогою дозвіл на створення та використання імітацій голосу.

У зв'язку з використанням голосу у рекламній компанії торгових марок та відомих брендів виникає питання чи можна голос захистити торговельною маркою. Об'єктом торговельної марки може бути назва, логотип, слоган, які використовуються для ідентифікації на ринку товарів, послуг та виробників. Голос може бути інтегрований у певну рекламну компанію та бути використаний для озвучення назви, слогану торгової марки. Сам по собі голос не може бути охоронюваним елементом торгової марки. Голос є відмінною рисою особистості, який з часом може змінюватися, крім того один і той же голос може озвучувати інші торгові марки та бренди. Саме тому голос сам по собі не може отримати правову охорону, оскільки у протилежному випадку це б призвело до обмеження конкуренції (обмеження використання голосів певних акторів у рекламі конкурентами).

Ще одне питання, яке виникає на практиці — несанкціоноване використання національних брендів та назв продуктів у рекламі. Виходячи із практики, яка склалася в рекламі відомих брендів використовується голос одного актора, який отримує назву, наприклад «голос компанії «АВС», або «голос Pepsi», або іншої компанії. На ринку реклами різні актори пропонують свої послуги для її озвучення і з цією метою записують демонстраційні ролики, використовуючи інколи для озвучення копії реклами відомих брендів, і надають їх для прослуховування потенційним замовникам. У зв'язку з цим виникає ціла низка питань: чи не вводять вони тим самим замовників в оману, створюючи враження про власне озвучення реклами бренду, чого реально вони не робили; які запобіжні заходи може вчинити актор справжнього озвучення ролика, коли фактично відбувається паразитування на відомому бренді та «голосі компанії», завдяки чому цей голос став відомим; чи можуть актори озвучування разом із компаніями, для яких вони записують автентичний матеріал, звернутися до суду у зв'язку з тим, що інша особа озвучила демонстраційний ролик, який є копію матеріалу, що вони записали? Одночасно з цим виникає ще одне питання, чи може актор озвучування використовувати назву відомої компанії, наприклад McDonald's у своїй демонстрації, якщо він не працював з цією компанією, або, навпаки озвучував відповідний матеріал для цієї компанії, за умови, що в нього відсутній дозвіл від власника прав вчиняти ці дії?

При відповіді на ці питання необхідно виходити з положень законодавства. Якщо використовується у повному обсязі текст рек-

лами, який можна розглядати як об'єкт авторського права, при чому використовується з комерційною метою (бажання отримати контракт на озвучення), є підстави говорити про наявність порушення авторських прав. На питання чи буде порушенням права на торговельну марку у разі її згадування при записі демонстраційного ролика, слід відповісти негативно, оскільки озвучення використовується не для продажу тих самих товарів або послуг компанії, а з іншою метою. Чи можна розглядати використання у демонстраційному ролику рекламних матеріалів, виготовлених для іншої компанії за участю інших акторів як акт недобросовісної конкуренції - так само слід дати негативну відповідь. Зокрема, якщо звернутися до ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», то: «Неправомірним є використання ...рекламних матеріалів ...без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх ...у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання». Натомість, актора, який пропонує свої послуги для озвучування навряд чи можна кваліфікувати як суб'єкта господарювання, а отже і притягнути його до відповідальності за вчинення акту недобросовісної конкуренції за діючим законодавством підстав не має.

За останні роки удосконалення програм ШІ та його «навчання» дали можливість відтворити багато тонкощів людської мови. Голоси, створені ШІ можуть змінити свій стиль або емоції, вони дешеві в порівнянні з роботою акторів, прості у роботі, можуть оновлювати свій сценарій в режимі реального часу, відкриваючи нові можливості не лише у рекламі. З технічної точки зору для глибокого навчання потрібен певний час, актори з певними голосовими даними, інколи це займає декілька тижнів кропіткої роботи.

Логічно виникає питання в яких ситуаціях можуть використовуватися синтетичні голоси, в чому може бути таке використання позитивне, а де є певні ризики і як їх запобігти.

Відомим прикладом використання синтетичного голосу на користь людині є розробки компанії Sonantic, яка за допомогою штучного інтелекту відтворила мову актора Вела Кілмера, який втратив свій голос внаслідок хвороби горла. Компанія використала нові методи розробки, було згенеровано понад 40 різних моделей голосу, з яких вибрали найкращу.

Разом з цим цифрове клонування людського голосу містить і певну небезпеку у зв'язку з доступністю відповідних програм. Дослідники з університету Алабани на чолі з Нитешем Саксеною достатньо п'яти хвилин онлайн-записів, щоб імітувати голос за допомогою програми FestVox. Коли ці записи використали проти біометричних голосових програм, які використовуються для перевірки оригінальності клієнта, вони змогли обдурити ці програми на 80% випадків. А прослуховування цих голосів протягом 90 секунд добро-

вольцями експерименту не змогли відрізнити підробки у 50% випадків. Використання такої програми створює безмежні можливості для дезінформації, особливо, якщо мова йде про ідентифікацію голосів за допомогою таких програм як доказ у суді [1]. Не дивлячись на те, що сьогодні здійснюються певні розробки, спрямовані на створення контрзаходів, можна легко уявити про негативні наслідки, коли такі можливості потраплять до рук злочинців. Про це, зокрема свідчить наступна інформація. У серпні 2019 року видання *The Wall Street Journal* розповіло, як штучний інтелект зімітував голос керівника німецької компанії й допоміг шахраям поцупити понад 240 тисяч доларів.

Кошти зловмисникам переказав керівник дочірньої фірми: він тричі говорив із шахраями телефоном і щоразу був впевнений, що спілкується зі своїм начальником — каже, «впізнав його легкий німецький акцент і мелодію голосу».

До цього, у липні 2019 року, стало відомо про принаймні три схожі інциденти, в яких зловмисники могли використовувати штучний інтелект для підробки голосу керівників великих фірм. Експерти компанії *Symantec* оцінюють завдані таким чином збитки у кілька мільйонів доларів [2].

Зазвичай, підробки носять комплексний характер, стосується не лише звуку, а й зображенн . Беручи це до уваги у Конгрес США був поданий законопроект *Malicious Deep Fake Prohibition Act*, який передбачає кримінальну відповідальність за підробки з метою шахрайств, але містить виключення, якщо дії особи здійснюються в межах Першої поправки Конституції США (право на свободу вираження) [3].

У висновках, опублікованих Радою Європи з Конференції щодо управління ігровою політикою — вплив розвитку штучного інтелекту на права людини, демократію та верховенство права — наголошується необхідність інформувати громадян щодо можливостей та потенційних ризиків штучного інтелекту, сприяючи належній довірі громадськості до інформаційного середовища та інструментів штучного інтелекту [4]. Більше того, у висновках йде мова про алгоритмічну прозорість, рівність перед законом, яка не може бути порушена алгоритмом, а також — про непорушність існуючих важливих міжнародних документів — Загальної декларації прав людини та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Наразі технологічна сфера працює над створенням більш досконалих штучних голосів — підробок з одного боку, та способами їх виявлення. Як в першому, так і в другому напрямку є певні результати. Так, охоронна компанія *Піндроп* намагається зупинити банківське шахрайство, перевіряючи, чи є той, хто телефонує, тим, кого він або вона заявляє, що є із аудіо. Тільки в 2019 році *Піндроп* стверджував, що проаналізував 1,2 мільярда голосових взаємодій і запобіг спробам шахрайства близько 470 мільйонів доларів [5]. Що

стосується правових механізмів, протидії негативним наслідкам використання цифрових технологій, то вони мають також включати дві групи заходів — профілактику правопорушень, у тому числі і широке інформування розробників про синтетичність створених ШІ голосів та встановлення кримінальної відповідальності за використання нових технологій з метою шахрайства.

Список використаних джерел:

1. URL:<http://innotechnews.com/innovations/1626-imitatsiya-chelovecheskogo-golosa-prilozheniya-zagovoryat-na-vashem-yazyke>.
2. URL: <https://www.thefastcode.com/uk-uah/article/audio-deepfakes-can-anyone-tell-if-they-re-fake>.
3. Єлизавета Алексіюк. Мелійна реальність у стилі deep fake. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/deep-fake>.
4. High-level Conference AIFINCOE. Governing the Game Changer — Impacts of artificial intelligence development on human rights, democracy and the rule of law 26-27 February 2019, Helsinki. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/aifincoe-conference-conclusions-english?fbclid=IwAR3KpIOdD7Hw4kr91LY0Zg9b-mYSgOGyMWvCAJet-jWYRww0qnVEZJvK24c>.
5. URL: <https://www.thefastcode.com/uk-uah/article/audio-deepfakes-can-anyone-tell-if-they-re-fake>.

Нагі Сабольч

*д.е.н., професор, заступник декана економічного факультету
Мішкольцьський університет,
(м. Мішкольц, Угорщина)*

Косенко О.П.,

д.е.н., професор кафедри маркетингу

Перерва П.Г.,

*д.е.н., професор, заідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»,
(м. Харків, Україна)*

**ФОРМИ ТА МЕТОДИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
МАРКЕТИНГУ В СЕРЕДОВИЩІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Відділи промислових підприємств з маркетингу інтелектуальної власності все частіше використовують електронну комерцію, мобільну комерцію або соціальні мережі та з ентузіазмом використовують різні платформи, але ефективність цих інструментів все ще невизначена [1–25]. Це не тому, що оцінка цих електронних інструментів в маркетингу інтелектуальної власності є неточною чи не

такою ефективною, як оцінка за допомогою інструментів моніторингу соціальних мереж, які надають кількісні показники, такі як обмін, коментар, клік, перегляд, кількість підписників тощо. Одна із основних проблема інтеграції цих інструментів полягає в тому, що в наш час різні поведінки споживачів стають набагато більш значущими. Академічні дослідження також мають тенденцію зосередитися на вмісті або контексті (тобто, платформа або інструменти та типи соціальних медіа) [1, 3, 7, 11, 21], але ми постулюємо, що кожен з них визначається різними групами користувачів медіа та їхніми звичками використання медіа. Метою нашого дослідження є акцент на важливості диференціації в комунікації відповідно до менших груп користувачів, оскільки поведінка споживачів стає все більш значущою і має протистояти спокусі використовувати масове спілкування за допомогою цих інтернет-інструментів. У проведеному дослідженні визначається, яким чином можна створити якомога менше груп споживачів, щоб розробити різні стратегії для них та їх взаємодії з платформами соціальних мереж. Теоретично ми розробляємо та вивчаємо актуальність отриманих кластерів і пропонуємо двовимірну матрицю дій з рекомендаціями як внесок у практику.

Організація соціальних мереж і зв'язків на основі діяльності, або комунікації на основі блоків, створює різні структури в порівнянні з традиційними моделями в ланцюгах цінності та поставок, які все ще організовані на звичайних відносинах. Наприклад, міжнародні підходи дуже часто потрібні локально [4, 7, 13, 21]. На рівні ланцюгів і мереж виникають складніші питання, ніж раніше, які можна розвинути в концепції, яка вимагає синергії маркетингу та логістики [9, 14, 21]. Що стосується соціальних мереж, то їх пропонується класифікувати на наступні шість категорій:

1. *Соціальна мережа.* Основна увага — охоплення споживачів, а також забезпечення підтримки інтересу під час створення відповідного вмісту. Facebook і LinkedIn, наприклад, підходять для охоплення різної аудиторії.

2. *Соціальне знання.* Це сайти інформаційних служб, як-от Yahoo, Google. Вони дають відповіді, допомагають користувачам, а також впливають на споживачів. Вікіпедія так само підходить для впливу на суспільство, хоча варіанти споживачів набагато вужчі.

3. *Соціальний обмін.* Це соціальні закладки, які дозволяють швидко ділитися та поширювати інформацію, переважно за допомогою цікавого контенту.

4. *Соціальні новини.* Це привертає увагу до нового способу інформування, з якого також змінюються класичні ролі (збір інформації, обмін, читач тощо).

5. *Соціальна трансляція.* Багатий вміст, який забезпечує швидкий ефект завдяки миттєвим відповідям, коментування та обміну (подкастинг).

6. *Контент і спільнота, створений користувачами підприємства.* У зв'язку з цим підприємства, організації можуть створювати незалежний контент, відповідний власному іміджу. Створення спільноти споживачів, створення лояльності до бренду, прямі контакти з споживачами можуть бути метою цієї діяльності.

У XXI столітті можна отримати більше інформації за лічені хвилини, ніж кількість інформації декількох попередніх епох. Незважаючи на вплив величезної кількості інформації та нових технічних можливостей на наміри користувача здійснити покупку, сьогодні не вистачає цінного набору факторів для оцінки рівня цього наміру. Інформаційний вибух зараз відбувається не тільки в суспільстві та науці, але навіть серед машин [2, 10, 12, 21]. Наука про інформацію є однією з швидкозростаючих дисциплін нашого часу, яка займається обробкою та використанням великої кількості даних, що швидко змінюються, за допомогою штучного інтелекту. Електронна комерція в Інтернеті розширюється такими темпами, що, як очікується, перевищить традиційні канали продажу. Нові електронні ринки також поширюються на таких традиційних ринках, як сільськогосподарська техніка або сировина. Системи акустичного та візуального розпізнавання спрощують щоденне з'єднання користувачів з Інтернетом. Доповнена і віртуальна реальність також реалізують нові рівні сприйняття і дозволяють краще поєднувати реальність і кіберсвіт.

По результатам проведеного дослідження виділено деякі з тенденцій, які зараз перебувають у перехресному вогнищі дебатів:

- онлайн-медіа надзвичайно підходять для застосування методів контент-маркетингу, але їх вплив і крива навчання працюють по-різному від платформ;

- канали комунікації та сама комунікація мають свої сегменти, причому не тільки споживчий ринок, а й різні групи зацікавлені в різному змісті (однак для цього спочатку потрібно ознайомитися з ними);

- вміст відео та подкастів стає все більш популярним замість текстової інформації, частково через погіршення комунікації, частково через більш щільні стимули та стиснення інформації, тепер будь-хто може створювати економічно ефективні відео, а YouTube є третім за відвідуваністю сайтом після Facebook і Google;

- поєднання різних медіа також є вражаючим явищем, яке, як очікується, буде взаємно посилювати короткостроковий імідж, звук та онлайн-контент один одного, наприклад, зображення в більшості випадків можуть посилити повідомлення, а в щоб досягти більш потужного маркетингу, кожен платформу можна також об'єднати;

- блогери та інфлюенсери можуть впливати на думку своїх численних підписників за допомогою власних точок зору та унікальної зовнішності;

- важливість автоматизації маркетингу стрімко зростає з кожним роком, оскільки різноманітна діяльність передбачає багато ре-

курсів, ці обов'язки беруть на себе щоденні завдання, такі як спілкування, підтримка контактів, надсилання електронної пошти, виставлення рахунків, оплата, Business Intelligence на основі оцінки попиту або створення пропозицій і ціноутворення мають велику новизну, а значення воронки продажів зростає, яка проходить через піраміду продуктів;

- чат-боти — це окрема категорія, це розумні роботи, які навіть можуть спілкуватися та виконувати певні повторювані завдання обробки інформації;

- на додаток до SEM і SEO (маркетинг у пошукових системах, пошукова оптимізація), Google Ads (adWords) стає все більш важливим там, де націлена та повторно націлена реклама можлива в пошуковій і медійній мережах, тоді як фокус буде зміщено з попередніх концепції зовнішнього вигляду до методу рейтингу кліків;

- окрім пошукового маркетингу та пошукової оптимізації (SEM, SEO), також посилюється автоматизований збір та профілювання інформації, які в деяких випадках (у випадку великих сервісних підприємств) перебувають на межі законності;

- Google Analytics — це легальний і прийнятний варіант моніторингу активності користувачів, який дозволяє статистичний аналіз і відстеження активності веб-контенту з кількох точок зору;

- важливість та ефективність прямих розсилок падають.

У ланцюгах створення вартості (і поставок) у XXI столітті покупець вже може сам вирішувати, як і де отримати або купити продукт, у них набагато більше можливостей, ніж будь-коли раніше. При цьому покупець (споживач) може розглянути, виходячи з кількох критеріїв, і вибрати найбільш підходящі і найбільш корисні для нього рішення. Наприклад, електронні ринки в сільському господарстві повинні в кінцевому підсумку знизити витрати на обмін товарами.

На основі наших даних ми також можемо стверджувати, що ми можемо виділити окремі групи за кількома критеріями всередині груп споживачів або сегментів споживачів відповідно до того, як вони пов'язані з онлайн-технологіями. Цей феномен привертає увагу до того, що дуже практично сегментувати не лише за споживчими звичками, а й за медіа-каналом, якщо ми хочемо здійснювати ефективну та економну маркетингову комунікацію чи діяльність. Наші результати були пов'язані з іншими дослідженнями, такими як важливість взаємодії з платформами соціальних медіа, але ми зробили доповнення, яке залежить від споживача. У нашому дослідженні ми успішно застосували шість описових змінних, визначених із типових аспектів користувача, до окремих кластерів. Підтверджені наслідки апробації розроблених пропозицій демонструють сильну залежність.

На закінчення можна сказати, що свідоме створення спільнот споживачів та проактивна поведінка та цілеспрямована комунікація щодо них можуть бути одним із перевірених напрямків розвитку

бізнесу. Сьогодні споживач вимагає як персоналізованих продуктів і послуг, так і персоналізованої (або цільової) вчасної, добре розташованої інформації чи спілкування. Наразі технічні бар'єри знято, і існує незліченна кількість рішень з різним ступенем ефективності. Завдання — донести потрібну інформацію до потенційного користувача через правильний інформаційний канал. Сподіваємося, що наше дослідження та будь-які інші подібні дослідження можуть допомогти вам у цьому процесі. Доцільно розширити сферу діяльності підприємств, які раніше використовували лише традиційні інструменти та канали маркетингової комунікації, у напрямі онлайн-контенту та відносин із споживачами, що є запорукою успіху.

Список використаних джерел:

1. A New Strategic Marketing Management Model for the Specificities of E-Commerce in the Supply Chain // Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research. 2021. <https://doi.org/10.3390/jtaer16040064>.
2. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
3. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51–54.
4. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.
5. Kocziszky G., M. Veres Somosi, Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86–89.
6. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of anti-monopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С. 156–159.
7. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч. 2. С. 240–246.
8. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
9. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51–54.
10. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

11. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999. 242 с.

12. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

14. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

16. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

17. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

18. Kosenko O.P., Kobieliava T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145

19. Kobeleva T., Pererva P., Tovazhnyanskiy V., Gladenko I. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // Business Studies. Miskolc: Miskolc University Press. 2010. Volume 7. №2. S.71-183.

20. Kobieliava T.O., Pererva P.G., Kuchinskiy V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss. : Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, №5. 11 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53819>.

21. Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П.Г.Перерва [та ін.] ; ред.: П.Г.Перерва, В.І.Борзенко, Т.О.Кобелева; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Планета-Прінт, 2019. 1002 с.

22. Товажнянський В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78–81.

23. Kocziszky, G. Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Veress Somosi, T.O.Kobieliava // Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektivy, efektyvnist "Forvard 2017" : tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyux, 27 grudnya 2017. Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. P. 54–57.

24. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 79–84.

25. Nagy Szabolcs. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21–22.

Окландер М.А.,
*завідувач кафедри маркетингу,
Державний університет «Одеська політехніка»
(м. Одеса, Україна)*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ

В умовах інформатизації суспільства, Інтернет та інші цифрові канали змінюють форми і методи маркетингової діяльності, стають поштовхом для появи нової форми маркетингової діяльності — цифрового маркетингу.

Термін «цифровий маркетинг» вперше був використаний в 90 р. ХХ ст. У 1993 р. вперше було використано інтерактивний баннер.

Цифровий маркетинг це модель маркетингу ХХІ сторіччя, маркетингу масової індивідуалізації.

Цифровий маркетинг — це вид маркетингової діяльності, що за цифровими каналами цифровими методами дозволяє адресно взаємодіяти з цільовими сегментами ринку у віртуальному та реальному середовищах.

Цифровий маркетинг використовує наступні канали:

- 1) Інтернет і пристрої, що надають доступ до нього (комп'ютери, планшети, смартфони);
- 2) локальні мережі підприємств або районів, які є самодостатніми інформаційними системами. В даний момент поступово відбувається інтеграція локальних мереж з Інтернетом;
- 3) мобільні пристрої. Раніше виробники доносили послання через SMS повідомлення, зараз популярними є установка брендovаних додатків або організація WOW-дзвінків на телефон (WOW-call — це платформа, яка об'єднує Інтернет і телефонію);
- 4) цифрове телебачення, з кожним роком все більше витісняє аналогове і поступово інтегрується з Інтернет-додатками. Вже зараз можна за допомогою телевізора зайти на власну

сторінку в Facebook, подивитися ролик на відео, дізнатися свіжі новини;

- 5) інтерактивні екрани, POS-термінали, що розташовуються в магазинах, на вулицях, у вагонах метро. Поступово витісняють стандартну зовнішню рекламу, адже дозволяють тісніше взаємодіяти з споживачем, донести повідомлення чи допомогти в здійсненні покупок через POS-термінал;
- 6) тачскріни (планшети), рідери, інші пристрої – спеціальні програми для них дозволяють користувачеві читати, грати, дивитися фільми, виходити в Інтернет;
- 7) цифрове мистецтво – це вид мистецтва, в якому комп'ютер використовується для створення або відтворення художньої роботи: малюнка, звуку, анімації, відео, ігор, веб-сайту, перфомансу, інсталяції. Багато традиційних видів мистецтва використовують цифрові технології, і як результат, розмивається межа між традиційним і цифровим мистецтвом.

Цифровий маркетинг використовує наступні методи.

1. SEO (англ. *search engines optimization*) — оптимізація сайту у пошукових системах, просування сайту на першу сторінку видачі пошукових систем по ключових запитах;

2. SMM (англ. *social media marketing*) — соціальний медіа маркетинг, медійна реклама у формі статичних або анімованих картинок, що розміщуються на сторінках сайтів з метою просування товарів;

3. SMO (англ. *social media optimization*) — оптимізація для соціальних мереж, реклама в соціальних мережах: блоги, форуми, Інтернет-щоденники;

4. Маркетинг ігор — просування ігор, в тому числі процес від створення гри до продажу гри і отримання прибутку від гри;

5. SEM (англ. *search engine marketing*) — маркетингова діяльність в пошукових системах спрямована на збільшення відвідуваності сайту;

6. Ремаркетинг (англ. *retargeting*) — перенацілювання, багаторазовий показ вже переглянутої раніше Інтернет-реклами;

7. Мобільний маркетинг — маркетингова діяльність з використанням мобільних пристроїв;

8. E-mail маркетинг — текстові повідомлення рекламного характеру передані електронною поштою;

9. Веб-аналітика — аналітична діяльність в сфері цифрового маркетингу.

10. Контекстна реклама Google Adwords, Yandex Direct;

11. RTB (англ. *real time bidding*) — торги в реальному часі;

12. Технологія Big Data — дослідження масивів даних великих обсягів.

Цифровий маркетинг є еволюцією розвитку Інтернет-марке-

тингу. Вже розроблені техніки, що дозволяють впливати на цільову аудиторію навіть в оф-лайн середовищі (додатки в телефонах, SMS/MMS, рекламні дисплеї на вулицях). Це новітній вид маркетингу, який ґрунтується на використанні даних у цифровій формі і пристроїв, які їх обробляють (комп'ютери, телефони, смартфони). Отже, цифровий маркетинг — один з найбільш сучасних каналів маркетингової комунікації, що використовує інноваційні технології:

Стратегічний напрямок цифровому маркетингу – персоналізоване відношення до користувачів.

Перевагами цифрового маркетингу є:

- адресність — можна безпосередньо звернутися до зацікавленого споживача;
- точна оцінки ефективності сайту — спеціальні системи статистики покажуть, за яким запитом, з якої пошукової системи або сайту прийшов відвідувач, що замовив, на що звернув увагу, що прочитав на сайті, що його не зацікавило;
- визначення на який товар і з якими параметрами існує попит — дізнатися про це можна на основі відслідковування в Інтернет тенденцій зміни попиту на товари та тематики запитів користувачів;
- реактивність покупки — відвідувач сайту може миттєво відреагувати на рекламне повідомлення, перейти по посиланню на потрібний сайт, придбати товар.

З'явилася нова форма маркетингових агенцій — Digital-агенції.

На відмінну від звичайних медійних агенцій, що надають майданчики для розміщення реклами такі агенції пропонують наступні послуги:

- 1) створення сайтів, медійне і контекстне просування, дизайн, продакшн;
- 2) розробка комплексної стратегії розвитку підприємства у цифровому оточенні (експертиза і просування);
- 3) робота з онлайн спільнотами (групи і сторінки в соціальних мережах, блогах, форумах, спеціалізованих майданчиках);
- 4) організація *event* заходів в комбінації он-лайн/оф-лайн просування;
- 5) переведення споживача з онлайн в оф-лайн-сферу і назад (акції, активності);
- 6) експериментальний маркетинг: QR-коди, геолокаційні сервіси, RFD, WOW-дзвінки, доповнена реальність.

Більша частина медійного контенту споживається за допомогою персональних комп'ютерів, ноутбуків, смартфонів, планшетів, топ-боксів, підключених до Інтернету телевізорів та ігрових консолей.

Основними трендами цифрового маркетингу є:

- автоматизація;
- таргетування та персоналізація;
- інтеграція маркетингу з продажами;

- відеоконтент;
- супердодатки;
- онлайн маркетингові дослідження.

Мета автоматизації маркетингу — за допомогою ІТ-рішень прискорити виконання рутинних операцій і добитися результатів, які не під силу людям. Так загальновідомо, що американська компанія «Adgorithms» для заміни роботи рекламної агенції запропонувала використовувати робота «Albert». Цей штучний інтелект дозволяє генерувати інсайти на основі аналізу даних, створює і оптимізує рекламну кампанію, збільшує продажі. Маркетологи тут вже не потрібні.

Автоматизація, таргетування та персоналізація, інтеграція маркетингу з продажами, відеоконтент, мультимедійні проекти протягом декількох років докорінно змінять не тільки маркетинг, але й структуру зайнятості в маркетингу. Ці тренди орієнтовані на підвищення доступності, зручності, ефективності, врахуванні персоналізованих вимог кожного покупця.

Розповсюдження цифрових технологій викликає «творче руйнування» традиційних методів маркетингових досліджень і дозволяє отримати необхідну інформацію швидше і з більшою точністю за рахунок збільшення кількості онлайн досліджень, формування якісно-кількісного дуалізму в дослідженнях, обмеження використання методу фокус-груп.

Переважна більшість накопичених і постійно зростаючих обсягів інформації по суті є маркетинговою інформацією, яка з професійної точки зору має цінність для маркетологів.

Тому, історія відвідування сторінок, рекламні, смакові, цінові уподобання, коло спілкування, знайомства, культурні, соціальні, особисті, психологічні чинники користувача дозволяють маркетологам скласти його характеристики як споживача.

В умовах цифрової економіки настала ера цифрового маркетингу — моделі маркетингу XXI сторіччя.

Список використаних джерел:

1. Цифровий маркетинг — модель маркетингу XXI сторіччя: монографія / М.А. Окландер, Т.О. Окландер, О.І. Яшкіна [та ін.]; за ред. М.А. Окландера. Одеса: Астропринт, 2017. 292 с.
2. Oklander M., Oklander T., Yashkina O., Pedko I., Chaikovska M. Analysis of technological innovations in digital marketing // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2018. 5/3 (95). С. 80–91.
3. Окландер М.А., Окландер Т.О., Яшкіна О.І. Тенденції маркетингових досліджень: онлайн панелі та онлайн спільноти / Маркетинг і менеджмент інновацій. 2018. № 1. С. 118–129.

Олейнікова Л.Г.

д.е.н., ст.наук. співр.

ДННУ «Академія фінансового управління»

(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В ПОДАТКОВИХ ЦІЛЯХ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Напрацювання вітчизняних і західних дослідників не зосереджуються на аналізі особливостей впливу глобальної цифрової економіки на національний інформаційний простір у фіскальних і контрольних цілях з метою забезпечення прозорості економічних процесів, фіскальної мобілізації та інвестиційної привабливості.

Тож, ми пропонуємо цифровізацію податкового простору на національному рівні з урахуванням можливостей наднаціонального інформаційного середовища в податкових цілях для вирішення викликів, пов'язаних із забезпеченням транспарентності економічних процесів, запобіганням ухиленню від оподаткування та формуванням привабливого інституційного середовища. Зазначені виклики продиктовані глобалізаційними процесами і підсилені розвитком цифрової економіки, а їх наслідком сьогодні є наявні обмеження щодо обміну податковою інформацією між країнами на наднаціональному рівні та інформаційна асиметрія через несумісність форматів звітності для фінансових і податкових цілей на національному рівні, а також відсутність оперативного обміну інформацією відомчих баз даних у податкових цілях.

Враховуючи глобалізацію інформаційного податкового середовища, його формування для внутрішніх цілей має узгоджуватися із загальносвітовими тенденціями, стандартами та регулюванням наднаціонального рівня. Україна є невід'ємною частиною міжнародного інформаційного простору у податкових цілях, що, втім, має певні особливості та ризики, подолання яких дасть змогу більш повно використовувати потенціал міжнародного податкового співробітництва та сформує підґрунтя для ефективного внутрішнього обігу податкової інформації.

Викривлення міжнародного конкурентного середовища, через інструменти розмивання податкової бази та ухилення від оподаткування обумовлює значні втрати податкових надходжень до державного бюджету в країнах світу. В офшорних юрисдикціях накопичилася величезна маса коштів (за деякими оцінками — більше 30 трильйонів доларів), що неохоплені оподаткуванням у тих державах, де ці кошти фактично були згенеровані. З метою запобігання цьому на наднаціональному рівні були розроблені та впроваджені інструменти посилення контролю та фіскальної прозорості через удосконалення інформаційного середовища в податкових

цілях та обмеження асиметрії податкової інформації між країнами.

Основні зусилля провідних країн, в тому числі і України, спрямовані у двох основних напрямках: боротьба з конфіденційністю володіння офшорними компаніями; перехід процесу обміну інформацією в «автоматичний режим» — тобто регулярний, без окремих запитів, і який стосується всіх. При цьому аналіз наявних документів, розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку [1], дозволяє стверджувати, що обмін податковою інформацією в цілях оподаткування можна розглядати як: адміністративний метод боротьби з ухиленням від сплати податків; протидію шкідливим податковим практикам та розмиванню податкової бази; інструмент уникнення подвійного оподаткування у рамках відповідної інвестиційної діяльності за кордоном; інструмент забезпечення прозорості бізнес-процесів в цілому, та оподаткування, зокрема.

Під час реалізації міжнародного співробітництва з питань оподаткування здійснюється застосовують різні правові механізми:

- внутрішні: на національному рівні кожна держава розробляє власну податкову політику, використовуючи заходи з оподаткування як своїх резидентів, що спрямовують кошти до інших держав, так і іноземних інвесторів, які часто намагаються пом'якшити подвійне оподаткування.

- двосторонні: найбільш поширеним механізмом співпраці були і залишаються двосторонні угоди держав, що за практикою поділяються на: угоди про уникнення double tax (double tax treaties — DTT), або конвенції про уникнення double tax (double tax conventions — DTC); угоди про обмін податковою інформацією (Tax Information Exchange Agreements — TIEA); договори про взаємну правову допомогу (mutual legal assistance treaties — MLAT). Як правило, такі угоди регулюють питання усунення подвійного оподаткування пасивних доходів і взаємодії відповідних податкових відомств.

- багатосторонні, найбільш всеохоплюючою з яких є Конвенція Ради Європи та ОЕСР про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах (The Multilateral Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters, далі за текстом — «Конвенція МСМААТМ» [2]).

Впродовж наступних двох років міжнародне податкове середовище суттєво змінилося в напрямку збільшення прозорості та обміну інформацією (введено в дію більше ніж 500 угод про обмін податковою інформацією та уникнення подвійного оподаткування), що дозволило досягти значного прогресу в глобальній боротьбі з ухиленням від сплати податків через офшори.

Список використаних джерел:

1. Олейнікова Л. Г. Формування інформаційного простору адміністрування податків і зборів в Україні. Фінанси України. 2017. № 10. С. 43–52.

2. The Multilateral Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters. URL : https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/the-multilateral-convention-on-mutual-administrative-assistance-in-tax-matters_9789264115606-en#page1

Омельченко А. В.,
*д.ю.н., професор,
завідувач кафедри цивільного та трудового права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
(м. Київ, Україна)*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

На сьогодні відбуваються активні процеси удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері цифрової трансформації, створення та розвитку в Україні цифрової економіки та цифрового суспільства, впровадження в усіх сферах суспільного життя сучасних цифрових інформаційно-комунікаційних технологій.

Основними загальними законами, до предмету правового регулювання яких на даний час відносяться окремі питання цифровізації суспільства, є Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V [1], Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [2], Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР [3], Закон України «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції» від 16.10.2012 р. № 5450-VI [4], Закон України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 р. № 1089-IX [5].

Більш спеціалізованими за предметом правового регулювання, є наступні закони: Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV [6], Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 р. № 675-VIII [7], Закон України «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції» від 05.07.2012 р. № 5091-VI [8], Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939-VI [9], Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. № 5203-VI [10], Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР [11], Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI [12], Закон України

«Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII [13], Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. № 2163-VIII [14] та ряд інших.

Серед підзаконних нормативно-правових актів слід виділити Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 р. № 67-р [15] та Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрового розвитку» від 30.01.2019 р. № 56 [16].

Аналіз змісту наведених вище нормативно-правових актів свідчить про те, що на сьогодні система ефективного правового регулювання суспільних відносин у сфері цифрової трансформації, розвитку цифрової економіки та суспільства, яка відповідає сучасним потребам розвитку країни, ще не створена.

Метою удосконалення законодавства у досліджуваній сфері є визначення на законодавчому рівні правових, організаційних, економічних і фінансових умов цифрової трансформації, створення та розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства в Україні.

Оновлене законодавство має містити всі сучасні положення щодо механізмів цифрової трансформації, створення та розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства, які містяться в нормативних документах ООН, Міжнародного союзу електрозв'язку, директивах та інших нормативних документах ЄС, інших міжнародних організацій.

Оскільки цифровізація, цифрова трансформація є інструментом, а не самоціллю, динамікою, а не статикою, то метою удосконалення законодавства має бути визначення інфраструктурних механізмів, інфраструктурних правових, організаційних, економічних і фінансових умов цифрової трансформації, створення та розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства в Україні, створення креативного середовища для саморозвитку людини і суспільства в цілому.

Слід зазначити, що в рамках предмету правового регулювання одного інфраструктурного закону неможливо врегулювати цифровізацію, цифрову трансформацію одночасно всіх галузей економіки та сфер суспільного життя. Тому, у свою чергу, питання цифровізації окремих галузей економіки, сфер суспільного життя мають стати предметом внесення змін і доповнень до існуючих галузевих нормативно-правових актів або прийняття нових галузевих нормативно-правових актів (в окремих галузях промисловості, сільського господарства, сфери послуг, торгівлі, банківської діяльності, зовнішньоекономічної діяльності, освіти, науки, трансферу технологій, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, оборони, національної безпеки, кібернетичної безпеки та інших галузях та сферах суспільного життя).

Питання державного управління та регулювання у сфері цифрової трансформації, створення та розвитку цифрової економіки та

цифрового суспільства в Україні відносяться до компетенції центрального органу виконавчої влади у сфері цифрової трансформації, яким на сьогодні є Міністерство цифрової трансформації України.

У процесі удосконалення законодавства України важливим є сучасний зарубіжний досвід кодифікації законодавства у сфері цифрової трансформації, створення цифрової економіки та цифрового суспільства.

Так, 04 грудня 2018 року Рада ЄС прийняла Європейський Кодекс електронних комунікацій (Директива ЄС 2018/1972 Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2018 року) [17] та Регламент Органу європейських регуляторів електронних комунікацій (BEREC).

Кодекс електронних комунікацій ЄС був розроблений на основі Директиви 2002/19/ЄС (Директива про доступ); Директиви 2002/20/ЄС (Директива про авторизацію); Директиви 2002/21/ЄС (Рамкова Директива); Директиви 2002/22/ЄС (Директива про універсальну послугу) та інших нормативних актів ЄС.

Ще одним кодифікованим нормативно-правовим актом у сфері цифровізації є Закон Великої Британії про цифрову економіку, прийнятий у 2017 році [18].

Зарубіжний досвід кодифікації законодавства у сфері цифрової трансформації, розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства дає підстави вести мову про можливість кодифікації законодавства України у цій сфері.

При розробці проекту Цифрового кодексу України слід здійснити інвентаризацію чинних законів та підзаконних нормативно-правових актів, що в різній мірі стосуються цифровізації, цифрової трансформації економіки та суспільства. Частину положень таких нормативно-правових актів слід кодифікувати, а частину скасувати.

Пропонується така орієнтовна структура Цифрового кодексу України з урахуванням особливостей системи національного законодавства у цій сфері: Розділ 1. Електронні комунікації; Розділ 2. Радіочастотний ресурс; Розділ 3. Інформатизація; Розділ 4. Електронний документообіг; Розділ 5. Електронні довірчі послуги; Розділ 6. Інформаційне суспільство. Доступ до інформації; Розділ 7. Телебачення і радіомовлення; Розділ 8. Електронне урядування; Розділ 9. Цифрова економіка; Розділ 10. Кібербезпека. Захист інформації та персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>

2. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції : Закон України від 16.10.2012 р. № 5450-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5450-17#Text>

5. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX (набрання чинності відбудеться 01.01.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

6. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

7. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>

8. Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції : Закон України від 05.07.2012 р. № 5091-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5091-17#Text>

9. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

10. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

11. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

12. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

13. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

14. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

15. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

16. Деякі питання цифрового розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text>

17. Кодекс електронних комунікацій ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-18#Text

18. Закон Великої Британії про цифрову економіку. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents/enacted>

Орлюк О.П.,
д.ю.н., професор,
академік НАПрНУ, директор НН Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
радник при дирекції НДІ
інтелектуальної власності НАПрНУ
(м. Київ, Україна)

СФЕРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК НАПРЯМ РЕГУЛЮВАННЯ У ПРАВОВІЙ ДЕРЖАВІ: ВИКЛИКИ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Війна, розпочата росією 24 лютого 2022 року, внесла докорінні зміни у життя українського народу. Загарбницькі дії, що ведуться весь цей час в Україні, призвели до втрат тисяч людських життів, руйнацій мирних міст та селищ, мільйонів переселенців, втрати промислових активів та соціальної інфраструктури, падіння національної економіки. Війна увійшла у життя кожного з нас, змінивши назавжди. Й при всьому цьому Україна, яка сотню днів протистоїть загарбницькій навалі, яку неодмінно переможе, отримала завдяки героїзму наших воїнів та цілодобовій відданій праці волонтерів, дипломатів, політиків, бізнесу, усього нашого народу, що піднявся на захист незалежності держави та життя (бо після Бучі, Ірпеня, Бородянки, Маріуполя й десятків інших територіальних громад ми не маємо жодних сумнівів у намірах росіян), завдяки допомозі наших міжнародних партнерів та в цілому країн світу, що підтримують Україну у ці важкі дні, наша країна продовжує функціонувати у правовому вимірі, відповідно до Конституції України, яка проголосила Україну у статті 1 [1] як суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу.

Фіксуючи численні порушення з боку загарбників, готуючи документи для подальших судових процесів як на рівні національної, так і міжнародної юрисдикції, Україна тим не менше здійснює послідовно кроки, спрямовані на захист прав наших громадян та бізнесу у військовий час та відбудову держави після перемоги. Тим більше, що жодна галузь суспільних відносин, що піддається правовому регулюванню, не залишилася поза впливом негативних наслідків військових дій. Але Україна має відпрацювати якісний правовий алгоритм для роботи у час війни та у період розбудови. У тому числі забезпечити умови для належної правової охорони й захисту прав власності, формування та роботи незалежної та ефективною судової системи, подолання корупції та інших негативних факторів, що до цього часу впливали на сприйняття країни як ненадійного середовища для інвестицій. Сфера інтелектуальної влас-

ності у цьому сенсі є не менш важливою складовою для сприйняття України як правової держави. Особливо аналізуючи та порівнюючи дії України та Росії у цій сфері під час війни.

Розуміючи складність правової природи об'єктів права інтелектуальної власності та її різницю із правом власності, що констатується статтею 418 Цивільного кодексу України [2], цілком зрозуміло, що фахове середовище та уряд не змогли представити парламенту аналогічний підхід щодо примусового вилучення об'єктів права інтелектуальної власності, як це було зроблено по відношенню до об'єктів власності відповідно до Закону України від 03.03.2022 року № 2116-IX «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» [3]. Яким було визначено правові засади примусового вилучення з мотивів суспільної необхідності (включаючи випадки, за яких це нагально вимагається військовою необхідністю) об'єктів права власності РФ, як держави, яка почала повномасштабну війну проти України, та її резидентів. Саме тому об'єкти права інтелектуальної власності не могли бути згадані серед тих об'єктів, що можуть відповідно до встановленої процедури націоналізуватися державою, зокрема рухоме і нерухоме майно, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права та будь-яке інше майно, що знаходиться на території України та безпосередньо або через афілійованих осіб належать РФ та її резидентам.

Натомість в Україні прийнято та продовжуються дії із розробки правових норм, спрямованих на врахування специфіки правової охорони об'єктів інтелектуальної власності та захисту прав інтелектуальної власності фізичних та юридичних осіб.

Так, Законом України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» від 01.04.2022 р № 2174-IX [4] було врегульовано питання щодо зупинення перебігу строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав по об'єктах авторського права та суміжних прав та об'єктах права промислової власності на час дії в Україні воєнного стану. Окрім цього було закріплено, що під час дії воєнного стану встановлені законодавством права інтелектуальної власності продовжують діяти і реалізуються суб'єктами права інтелектуальної власності у повному обсязі стосовно тих об'єктів, охоронні документи по яких мали би припинити у цей час чинність.

Водночас в Україні було зафіксовано, що 3238 торговельних марок, продукцію яких щодня купують українці, належить резидентам РФ, серед яких: марки дитячого харчування — Агуша, Засинайко, Тьома/ Тёма, чаї — Лісма, Curtis, Майский, молочні продукти — Простоквашино, Актуаль, Веселий молочник, Чудо, кос-

метика — Faberlic, Чистая линия, ліки — Віферон, діоксидин, реабілар, пиво — Балтика, Жигулі, тощо. В зв'язку з цим вітчизняні патентні повірені цілком виправдано висловили очікування щодо здійснення найближчими місяцями спроб передати російські ТМ на європейських або ж азіатських власників [5].

Натомість в країні відбувається активний процес відмови українських виробників від застосування щодо своєї продукції назв, пов'язаних з російськими та білоруськими географіями. Продуктовий патріотизм цілком закономірно призвів до зникнення з прилавків «московської» ковбаси, «російського» сиру, «білоруського буханця», «Жигулівського» пива й багатьох інших продуктів. Відповідні зміни знайдуть відображення й в переліку торговельних марок, що вже можна бачити із заявок, що подаються до Укрпатенту.

Поряд із цим 14 квітня 2022 р. парламентом України було проголосовано проект закону № 7214 від 26.03.2022 р. «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну». Даним актом під символікою воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну слід розуміти символіку, «що, зокрема, включає: а) латинські літери “Z”, “V”, що використовуються як символи воєнного вторгнення в Україну у спосіб та відповідно до ознак, визначених статтею 2 цього Закону; б) офіційну або неофіційну символіку (емблеми) збройних сил Російської Федерації, у тому числі її сухопутних військ, повітряно-космічних сил, військово-морського флоту, ракетних сил стратегічного призначення, повітрянодесантних військ, сил спеціальних операцій, інших збройних формувань та (або) органів держави-терориста (держави-агресора)» [5]. Частиною 4 статті 2 законопроекту було заборонено використання символіки військового вторгнення російського неонацистського тоталітарного режиму в України як одного з випадків пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з боку Російської Федерації як держави-терориста. 13.05.2022 р. Президент України повернув проголосований парламентом Закон на доопрацювання шляхом поширення можливості використання такої символіки законним порядком в музейних експозиціях, бібліотечній справі, у науковому, освітньому, навчально-виховному процесі, в історичних реконструкціях, що є цілком виправданим кроком. Після отримання повторного науково-експертного висновку та висновку Головного комітету очікується прийняття Верховною Радою України даного закону з урахуванням запропонованих Президентом змін.

У свою чергу, згідно поданого до Верховної Ради України законопроекту № 7273 від 11.04.2022 р. про внесення змін до деяких законів України щодо частки пісень державною мовою в музичних

радіопрограмах і радіопередачах та заборони відтворення музичної продукції походження держави-агресора було запропоновано, по-перше, збільшення квоти української музики для радіостанцій та музичних телеканалів з 35 % до 50 % протягом доби; по-друге, на період до звільнення всіх окупованих українських територій та припинення агресії з боку Російської Федерації заборонити на території України відтворення аудіовізуальних творів у виконанні громадян і резидентів держави-агресора на радіо, телебаченні, в розважальних закладах, громадському транспорті (у комунальних та приватних перевізників), в закладах освіти, закладах культури та відпочинку, готельного та ресторанного бізнесу, кінотеатрах, громадському просторі тощо. Наразі законопроект пройшов профільний комітет. Хоча у цьому світлі досі дивним виглядає зміст науково-експертного висновку Головного науково-експертного управління Апарату ВРУ із зауваженнями на кшталт відсутності даного законопроекту у Плані законопроектної роботи Верховної Ради України на 2022 рік, затвердженому постановою Верховної Ради України від 15.02.2022 р. № 2036-ІХ.

Професійним середовищем обговорюються й інші ініціативи, спрямовані на удосконалення системи правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності в Україні під час військових дій та в перспективі розбудови незалежної та правової України після її перемоги.

Слід наголосити, що у цьому сенсі позиція України є докорінно протилежною росії, яка і у сфері інтелектуальної власності у процесі розпочатої загарбницької війни веде нецивілізаційну й незаконну політику щодо привласнення результатів інтелектуальної, творчої діяльності та прав інтелектуальної власності іноземних суб'єктів.

При цьому зрозумілим є висновок про необхідність завершення судової реформи та запуску роботи ІР Суду як однієї з базових гарантій розбудови ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Істотні зусилля Україна має прикласти й до належного захисту прав інтелектуальної власності у сфері національної оборони та розробці технологій військового призначення.

Мають також бути швидко реалізовані послідовні кроки щодо прийняття та впровадження Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності з урахуванням викликів, обумовлених війною, а також діями, пов'язаними з реалізацією Україною своїх кроків про входженню до Європейського Союзу, питання про кандидата у члени якого наразі розглядається в ЄС в установленому порядку.

Перелік використаних джерел:

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2243>.

3. Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» від 03.03.2022 р. № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>.

4. Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану» від 01.04.2022 р. № 2174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text>

5. 3238 популярних торговельних марок в Україні належать резидентам РФ від 13.04.2022 року. URL: <https://opendatobot.ua/analytcs/rf-trademark>.

6. Без «московської» ковбаси: виробники продуктів відмовляються від радянських назв. URL: <https://podrobnosti.ua/2448380-bez-moskovsko-kovbasi-virobniki-produktv-vdmovljajutsja-vd-radjanski-h-nazv.html>.

7. Проект Закону «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 26.03.2022 р. № 7214. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73937.

8. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки пісень державною мовою в музичних радіопрограмах і радіопередачах та заборону відтворення музичної продукції походження держави-агресора» від 11.04.2022 р. № 7273. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74076

Осмоловська В.В.,
студентка

*Київський Національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)*

ЗМІСТ, СПЕЦИФІКА ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ПРОВІДНОЇ ФОРМИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Швидкий темп розвитку інтелектуальної власності, створення нових об'єктів зумовлює необхідність належного реагування та створення, укладання домовленостей між суб'єктами, щодо розпорядження

майновими правами інтелектуальної власності. Тож розглянемо ліцензування, як універсальну угоду між двома сторонами.

З латині «ліцензія» означає право, дозвіл; тобто, це документ, що демонструє певний дозвіл. Надання ліцензій широко використовується в багатьох країнах світу в якості адміністративного заходу для регулювання підприємницької діяльності юридичних і фізичних осіб.

Згідно чинного законодавства, особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права ІВ (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері (ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності).

Ліцензія на використання об'єкта права ІВ може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору. Ліцензія на використання об'єкта права ІВ може бути виключною, одиничною, невиключною, а також іншого виду, що не суперечить закону.

Виключна ліцензія надається лише 1 ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Одинична ліцензія видається лише 1 ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері.

Примусова ліцензія — надання дозволу на використання об'єкта права ІВ за рішенням компетентного органу держави (наприклад, якщо власник патенту на винахід не використовує протягом 3 років свій винахід і відмовляється надати ліцензію зацікавленій особі, остання має право звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання даного винаходу).

Відкрита ліцензія — згода власника прав на об'єкт права ІВ укласти ліцензійний договір з будь-якою особою на визначених правовласником умовах (наприклад, власник патенту на винахід має право подати заявку в Нац.офіс ІВ про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу).

Іншими видами є: за терміном дії (коротко-, середньо-, безстрокова); за об'єктом (на об'єкти патентного права, засоби індивідуалізації); залежно від наявності правоохоронного документа (забезпечені та незабезпечені); залежно від причини видачі (звичайно, що видається добровільно, відкрита, примусова, перехресна, зворотна); за особою-ліцензіара (видана приватною особою, видана

ЮО, видана державою, які належать права).

Ліцензійний договір належить до договорів, які побічно опосередковують відносини у сфері трансферу технологій (реалізацію майнових прав на технологію), тобто пов'язані з процесом трансферу технологій — реалізацією майнових прав на технологію [1].

Ліцензійний договір

За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону. (ч. 1 ст. 1109 ЦК України).

Переваги укладення ліцензійних договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності також полягають у тому, що:

- 1) ліцензіар залишається власником об'єкта інтелектуальної власності;
- 2) можна обмежити передані права (за об'ємом прав, територією, строком);
- 3) можна укласти необмежену кількість ліцензійних договорів у разі невиключної ліцензії;
- 4) можна паралельно використовувати об'єкт прав інтелектуальної власності разом із ліцензіатами;
- 5) існує можливість вибору оптимальної плати за видачу ліцензії (роялті, паушальний платіж або їх комбінація);
- 6) можна видати субліцензію [3].

Ліцензійний договір пов'язаний саме з користуванням об'єктом права інтелектуальної власності (отриманням корисних економічних властивостей із такого використання), а також з його обмеженим поширенням — у вигляді можливості (якщо це передбачено договором) подальшої видачі субліцензії на відповідний результат інтелектуальної діяльності та (або) засіб індивідуалізації [4].

Ліцензійний договір він є реальним, двостороннім, оплатним чи безоплатним.

Ліцензійний договір охоплює як саму ліцензію на використання об'єкта інтелектуальної власності, так і ті додаткові умови його використання, виконання яких вимагається від сторін договору для задоволення їх інтересів[5]. Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором. Але статті 1109, 1110 ЦК України містять низку диспозитивних норм, які розраховані на випадки, коли сторони у ліцензійному договорі не погодили умови щодо виду ліцензії, території та строку, на які надаються права. Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.

Отже, процедура ліцензування передбачає видачу, переформування та анулювання ліцензій, видачу дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видачу розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпорядження про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Список використаних джерел:

1. Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. Часопис Київського університету права. 2011. № 2. С. 189–191. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/189.pdf.
2. Кулініч О. О., Романадзе Л. Д. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2011. С. 267–268.
3. Цивільне та сімейне право України: підручник / В. В. Дудченко, О. С. Адамова, І. Г. Бабич Є. О. та ін.; за ред. Є. О. Харитоновна, Н. Ю. Голубевої. К.: Правова єдність, 2009. С. 793.
4. Кирилук А. В. Право інтелектуальної власності: підручник / О. І. Харитоновна, Є. О. Харитонов, Т. С. Ківалова та ін.; за заг. ред. О. І. Харитоновної. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 540 с.
5. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 280 с. С. 102

Панфйорова Л.Л.,
*молодший науковий співробітник
відділу промислової власності і комерціалізації
об'єктів інтелектуальної власності НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України,
оцінювач об'єктів права інтелектуальної власності
ID ORCID: 0000-0002-3226-5113*

ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНКИ

Економічне зростання держав забезпечується провідною роллю науково-технічного прогресу та інтелектуалізацією основних складових виробництва в усіх сферах економіки. Нові або вдосконалені технології, продукція, обладнання, організація виробництва, в які вкладені нові знання, складають певний інтелектуальний капітал підприємства. Їх частка в розвинених країнах становить від 70 до 85 % приросту ВВП. Теза стосовно значущості інноваційної діяльності в Україні нині залишається актуальною, адже активізація такої діяльності є вагомим чинником подальшого розвитку держави. Відповідно

до значення глобального індексу інновацій Україна в 2020 р. займала 45 місце з 127 країн світу, що є хорошим результатом (у 2019 р. — 47, у 2018 р. — 43, у 2016 р. — 56, у 2014 р. — 63 місце) [1]. Найбільш інноваційними країнами світу залишається Швейцарія, Швеція, США, Нідерланди та Велика Британія. Згідно Глобального рейтингу стартапів у 2020 р. Україна увійшла до топ-30 країн у глобальному рейтингу стартапів — StartupBlink, що оцінює стартап екосистеми серед 100 країн і 1000 міст світу та зайняла 29 позицію у рейтингу [2].

Вітчизняні науковці оцінюючи ситуацію, яка склалася в інноваційній діяльності країни, виокремлюють такі тенденції: зосередженість інноваційної діяльності на великих промислових підприємствах; диспропорції у інноваційній активності підприємств та фактично виробленій інноваційній продукції; зниження технологічної активності промислових підприємств; прогресуючу тенденцію втрати вітчизняною промисловістю техніко-технологічного ресурсу модернізації серійного виробництва тощо [3].

Однією з проблем формування інноваційної економіки в Україні є розрив між стадіями наукових досліджень і впровадженням їх результатів у виробництво. Бракує механізму трансформації знань в інновації, придатні до практики діяльності підприємств. З огляду на цей факт, найперспективнішим завданням для розвитку економіки України видається залучення державного фінансування до науково-інформаційної і технологічної діяльності підприємств. З метою поліпшення конкурентоспроможності та продуктивності європейської економіки країнами ЄС була прийнята стратегія «Європа 2020», одним із завдань якої є збільшення до 2020 року державних і приватних інвестицій в науково-дослідні роботи до рівня 3 % обсягу ВВП [4].

Зараз в Україні рівень результативності інноваційної діяльності порівняно з країнами ЄС є дуже низьким. Аналізуючи динаміку цього показника, можна відзначити, що у 2000 році питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції була досить високою і становила 9,4%. У наступні роки відбувалося її постійне зниження та у 2010 році вона вже становила 3,8 %, а у 2018 році — лише 0,8 %. Тобто у загальному обсязі реалізованої продукції промисловості інноваційна продукція становить менше 1% [5]. Як бачимо, за двома такими важливими показниками розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, як інтенсивність витрат на науку та інновації та результативність інноваційної діяльності, Україна значно відстає від усіх країн Європейського Союзу.

Розвиток інноваційної діяльності в усіх сферах економіки й передусім у промисловості є найважливішим ресурсом економічного зростання в Україні. Основними завданнями є залучення інвестицій та поліпшення умов для наукових досліджень й розробок, збільшення кількості інноваційно активних підприємств та підприємств, які впроваджують інновації, створення й реалізацію нових, конку-

рентоспроможних продуктів. До початку військової агресії РФ в Україні відповідно до міжнародної методології здійснювався моніторинг інноваційної діяльності підприємств з чисельністю працюючих 10 осіб та більше у всіх сферах економіки. Водночас, виділялися інноваційно активні підприємства та підприємства, які впроваджували інновації, у тому числі за їх видами: технологічні інновації, з них продуктові й процесові; нетехнологічні інновації, з них маркетингові та організаційні [6, с. 11].

Сьогодні здатність використовувати інтелектуальні ресурси і створювати нові рішення для задоволення людських потреб починає займати центральне місце в економіці, заснованій на знаннях. Останнім часом все більшого значення для розвитку економіки набувають наука і освіта, які генерують нові знання і забезпечують підготовку високоякісного людського капіталу. Отримання різного роду технологічних і організаційних переваг над конкурентами є основною функцією інтелектуального капіталу. Загально визнаними типологічними складовими інтелектуального капіталу є людський, структурний і організаційний капітал.

Людський капітал — сукупність індивідуальних знань (кваліфікація, досвід, особисті зв'язки) і корпоративних знань (загальнонаукові і спеціальні знання, виробничий досвід і навички, бази знань і даних, нормативні, методологічні знання).

Структурний капітал є проявом організаційних здібностей підприємств відповідати вимогам ринку та будувати ринкові відносини із споживачами їх продукції та постачальниками. Структурний капітал включає в себе контракти та угоди (франшизи, ліцензії), портфель замовлень, ділові зв'язки та стосунки, організаційні можливості, компетентність, гудвіл (ділова репутація підприємства).

Організаційний капітал включає інноваційний капітал і капітал процесів. До інноваційного капіталу відносяться нематеріальні активи та цінності, що забезпечують інноваційну спроможність підприємства (майнові права інтелектуальної власності (об'єкти промислової власності та авторського права) [7].

Формування економічно безпечної системи управління на сучасних підприємствах неможливо без здійснення постійного оцінювання вагомих показників діяльності суб'єкту господарювання. Все гостріше стають питання оцінювання складових економічної безпеки таких як інтелектуально-кадрова, фінансова, технологічна та інші складові. У зв'язку з цим вважається за необхідне детальніше досліджувати питання підходів, методів та інших інструментів оцінювання саме інтелектуального капіталу оскільки даний фактор безпосередньо впливає на ефективність роботи бізнесу і грає важливу роль в здатності підприємств мати прибуток.

До фінансових показників оцінки інтелектуального капіталу можна віднести оцінку вартості об'єктів інтелектуальної власності.

Визначені світовою практикою і затверджені в Україні національними стандартами підходи, на яких тримається методологія професійної оцінки об'єктів права інтелектуальної власності, є дохідний, порівняльний та витратний [8].

Для проведення оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) в Україні експерти керуються чинними законодавчими та нормативними актами з оцінки, а також Міжнародними стандартами оцінки. Зазначимо, що в основі професійної оцінки полягає діалектичний погляд на вартість оцінюваної власності. Аналіз вартості будується на розумінні того, що будь-який об'єкт проходить стадію свого народження, що супроводжується певними витратами, а далі, оскільки права на будь-який об'єкт можуть бути предметом обігу на ринку, з'являється можливість оцінити його в умовах ринкової економіки з точки зору джерела певних зисків (доходів), отримання яких такий об'єкт повинен забезпечити його власнику. Слід відмітити, що офіційна статистика не містить повних відомостей, які характеризують об'єми, динаміку і напрямки розвитку національного ринку інтелектуальної власності. Попит на об'єкти інтелектуальної власності пов'язаний, в першу чергу, з можливістю їх комерційного використання для отримання додаткового прибутку, наявністю правової охорони та можливістю отримання доходу від реалізації повних або часткових прав за ліцензійним договором. Вибір певного підходу до оцінки ОІВ або їх комбінація залежить від багатьох факторів, серед яких визначимо: мету оцінки, інформацію про об'єкт оцінки та його власника (користувача), можливість комерціалізації та отримання додаткового прибутку, наявність ринкової інформації, функціонування ОІВ у правовому полі держави тощо [9].

Поряд з фінансовою оцінкою застосовується і нефінансова оцінка інтелектуального капіталу. Одним із методів нефінансової оцінки ІК є оцінка персоналу. Вона може класифікуватися так:

- прогностична;
- практична;
- імітаційна.

У *прогностичному методі* використовуються анкетування, рекомендації, думки колективу та функціональних керівників. *Практичний метод* ґрунтується на дослідженні діяльності співробітника на конкретному робочому місці, що дозволяє оцінити результативність його роботи. Для проведення такої оцінки використовуються пробні переміщення працівника на різні робочі місця. *Імітаційний метод* передбачає експертну оцінку ділових та особистих якостей працівника за результатами вирішення ним певних завдань у конкретних ситуаціях [10].

На даний час на нормативному рівні немає затвердженого стандарту (методики) для виміру людського капіталу підприємства. Науковці пропонують певні методи, серед яких слід визначити:

аналітичний метод, розроблений нобелівським лауреатом Джеймсом Тобінієм та *метод ринкової капіталізації* (метод Анте Пуліка) [11]. Розрахунок вартості інтелектуального капіталу за *аналітичним методом* за своєю сутністю є розрахунком вартості гудвілу, що включає в себе вартість оборотних засобів і нематеріальних активів підприємства, які відокремити за даною методикою неможливо. Чинне законодавство України, зокрема Податковий кодекс (пп. 14.1.40 ст. 14 ПК України), також містить визначення гудвілу. Гудвіл (вартість ділової репутації) — нематеріальний актив, вартість якого можна визначити як різницю між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання найкращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.

Метод ринкової капіталізації (метод Анте Пуліка) визначає ефективність використання трьох типів ресурсів підприємства: доданої вартості фізичного капіталу (CEE), доданої вартості людського капіталу (HCE) та доданої вартості структурного капіталу (SCE). Ця методика є найбільш опрацьованою, але має певний недолік — відсутність врахування фактору часу, що понижує її результативність [11].

Підсумовуючи результати дослідження, визначимо, що в Україні підходи та методи розрахунку інтелектуального капіталу, особливо у частині людського капіталу, ще недостатньо вивчені та розроблені для їх впровадження на нормативному рівні. У зв'язку з цим даний напрямок методичної роботи має актуальну тенденцію з метою отримання більш адекватної оцінки дійсного інтелектуального капіталу підприємства.

Перелік використаних джерел:

1. Global innovation index. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>.
2. Глобальний рейтинг стартапів. URL: <https://report.startupblink.com>.
3. Імплементация високих технологій в економіку України: наукова доповідь / НАН України, ДУ «Інститут екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2016. С. 13.
4. Євростат. Показники «Європа 2020». URL: <https://www.spbstu.ru/upload/inter/indicatorseurope2020rdinnovation.pdf>.
5. Наука, технології та інновації. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України. 2017. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
7. Інтелектуальний капітал підприємства як об'єкт оцінки: монографія/ К.Г. Сердюков, Н. Л. Гавкалова, М.П. Хохлов та ін. - Х.: Вид. ХНЕУ, 2012.

8. НС 1

9. Журнал «Практика оцінки», № 1-4, 2006 р., №1-2, 2007 р.

10. Семенова О.Д. Інтелектуальний капітал – поняття, елементи, методи оцінки // Наука і освіта сьогодні. – № 3 – 2018. – С. 27-29.

11. Коломийцева О.Ю. Методи оцінки інтелектуального капіталу підприємства як фактору виробництва // Вісник ВДУІТ. – № 4 2016. – С. 280–283.

Пилученко Д.

науковий співробітник

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності

Національної академії правових наук України

(м. Київ, Україна)

Бевзо Ф.

магістр з економіки підприємництва

(м. Київ, Україна)

ГЕЙМІНГ: ВІДЕОІГРИ ЗМІНЮЮТЬ ЦИФРОВУ ЕКОНОМІКУ

Динамічний розвиток індустрії відеоігор за останні роки та збільшення доходів, отриманих ігровою індустрією, яка конкурує за розміром кіноіндустрією та перевершує музичну індустрію з точки зору загального доходу. За швидкістю росту за останні п'ять років індустрія відеоігор навіть істотно їх випереджала, досягаючи за обсягами рівня ВВП невеликої європейської країни [1, 134; 2, 45].

За останні кілька десятиліть геймери пройшли еволюційний шлях від першопроходців інтернету до кіберспортсменів і стримерів. Це цілком закономірно, адже дозвілля людини поступово переміщується у віртуальний простір. Станом на середину 2020 року понад 3,1 млрд людей із загальної кількості населення планети — геймери. Найбільше зростає сегмент споживачів, які грають в ігри на смартфонах. Зі 3,1 млрд гравців тільки 8% є спеціалізованими користувачами ігрових приставок. У цієї групи витрати в розрахунку на одного споживача найвищі.

У дослідженні DFC також є інформація, скільки геймерів проживає у конкретній частині світу. В Азії їх найбільше — 1,42 млрд платних користувачів ігор. Європа займає друге місце — 383 млн, у Північній Америці — 261 млн [3].

Якщо у 90-х роках ХХ століття геймерами вважалися здебільшого тільки чоловіки, а самих їх звали «nerd» (норд), що мало зневажливий відтінок й означало «зануда», то наразі кількість жінок, які долучилися до цифрового дозвілля, коливається від 19 до 45 %

залежно від країни [4]. Геймінг практично сформувався, як самостійна категорія дозвілля, а гравці, незалежно від статі витрачають стільки ж грошей і часу на цифрові розваги, скільки середньостатистичний українець на класичні — похід в кіно або перегляд серіалу. Багато в чому це сталося на тлі пандемії COVID-19.

Згідно з аналітикою платформи Steam, у 2020 році на ній щомісяця з'являлося 2,6 млн нових користувачів з усього світу, а час, який геймери проводили в іграх, виріс на 50,7 % в порівнянні з 2019 роком. У середньому кількість активних користувачів Steam на місяць становила 120 млн осіб. Згідно з дослідженнями це пов'язують з тим, що цифрові розваги — один із найпростіших та загальнодоступних способів впоратися з депресивними станами під час локдауна. Через пандемію Covid-19 тільки у США депресію та тривожний розлад діагностували у 3–8 разів частіше, ніж у 2018–2019 роках [5].

Світовий обсяг ринку ігрової індустрії, за даними Newzoo на 2020 рік, перевищив \$ 159 млрд — його вже зараз можна порівняти з обсягом споживання всіх товарів невеликої європейської країни або, наприклад, з обсягом споживання пшеничного борошна в усьому світі. Капіталізація лідерів гейм-індустрії порівнянна з обсягом компаній провідних традиційних індустрій. Наприклад, Activision Blizzard, компанія-розробник Call of Duty, Overwatch і World of Warcraft, оцінюється в \$ 61,45 млрд — для порівняння, капіталізація Adidas становить \$ 63,75 млрд. А за останній рік ми мали змогу побачити те, чого ніхто не очікував, коли одна велика риба стає більшою поїдаючи іншу велику рибу. Компанія Microsoft уклала угоду з купівлі однієї з найбільших відео-ігрових компаній Activision Blizzard за \$ 68,7 млрд; що наразі є найдорожчою угодою з купівлі компанії за всю історію індустрії цифрових розваг.

Як будь-яка економічна галузь, геймінг народжує і насичує нові потреби і створює нові економічні відносини. З'являються нові ринки торгівлі ігровими продуктами, рекламні інтеграції у блогерів і стримерів, робочі місця в різноманітних ІТ компаніях, платформи для донатів тощо. Все це має виключно позитивний вплив на стан економіки будь-якої держави, або ж світу в цілому.

Цифрові активності набирають популярність. Великі гравці індустрії розваг і телеком-галузі вже не можуть ігнорувати таку тенденцію, а тому створюють власні геймінг-платформи, скуповують існуючі сервіси або ж й взагалі студії розробників. За підрахунками Dealogic, материнська компанія Google Alphabet у 2021 році здійснила 22 поглинання, Amazon — 39, а Microsoft — придбала 56 дрібніших гравців ринку. Такі показники є найбільшими за останні 10 років [6].

Паралельно відбувається взаємопроникнення ігрової індустрії і традиційного МедіаБізнесу. За сюжетами відеоігор знімаються

фільми і серіали: знаменита франшиза Пола Андерсона «Обитель зла» (Resident Evil / Biohazard) виросла з не менш знаменитої серії ігор, а гра «The Last of Us» нещодавно отримала свою екранізацією від стрімінгового сервісу HBO.

Зростаюча популярність відеоігрового світу створює тенденцію для проникнення у звичні для людей сфери, як то кіно, музика, реклама та багато інших, контент з цих всесвітів, що залучає все нових і нових людей у кола фанатів цих метавсесвітів. За їх створення відповідають не тільки компанії, що мають пряме відношення до відеоігрових сфер, як Microsoft чи Epic Games, але навіть і компанія, що ніколи раніше не займалася відеоігровими напрямками, як от Netflix поряд з іншими BigTech-компаніями. Зараз можна говорити про те, що події фантастичних фільмів на кшталт «Першому гравцеві приготуватися», де герої занурюються в VR, скоро стануть нашою буденністю і рутинною. Тим паче, що з кожним роком кількість залучених до цифрових розваг людей неупинно зростає, а з розвитком технологій верхньої межею для такої сфери може стати хіба що населення самої планети.

Загальний обсяг ігрової індустрії за даними дев'яти місяців 2020 року склав \$ 174,9 млрд (на 19,6 % більше, ніж у 2019). Майже половину з них (49 %) — це ігри для смартфонів и планшетів; їх обсяг зріс на 25,6 % і склав \$86,3 млрд. ПК-ігри зайняли 21,4 % ринка з \$ 37,4 млрд (+6,2 %), а консолі — 29 % ринку та \$ 51,2 млрд відповідно [7].

Виділяються три ключові тенденції розвитку геймінгу:

1. Геймінг — повноцінна індустрія, обсяги котрої зростають щороку, а на ринку можна спостерігати тенденцію до того, що великі компанії скуповують невеличкі, іноді не тільки бажаючи долучитися до зростаючого ринку та отримати свою частину прибутку.

2. Дозвілля цифровізується. За даними ігрової платформи STEAM, у 2020 році кількість щомісячних активних користувачів серед їх клієнтів досягла 120 млн, з них більше половини заходили в ігри щодня.

3. Ринок геймінгу — це плацдарм для запуску нових продуктів і супутніх категорій товарів та послуг. Створюється простір на стику геймінгу і нових індустрій. Це означає, що попит великий, а пропозицій поки недостатньо, що в свою чергу призведе до подальшого зростання протягом щонайменше найближчих років.

Список використаних джерел:

1. Hristina R. Georgieva. Legal protection of videogames. *Proceedings of University of Ruse*. 2017. Vol. 55. P. 134-142.

2. Свінцицька О.М., Ткачук В.О. Креативна економіка та креативні індустрії. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка». 2020. 218 с.

3. Близько 40% населення планети грають у відеоігри. URL: <https://nzl.theukrainians.org/grayut-u-videoigry.html>

4. Жінки в гейм-індустрії: цікаві факти та статистика. URL: <https://nachasi.com/videogames/2021/08/16/zhinky-v-gejm-industriyi-tsikavi-fakty-ta-statystyka-2>.

5. Відеоігри допомагають в лікуванні психічних розладів — дослідження. URL: <https://suspilne.media/140252-videoigri-dopomagaut-v-likuvanni-psihicnih-rozladiv-doslidzenna>.

6. Поглинання технологічних гігантів досягли 10-річного максимуму: кого купували Google, Amazon та Microsoft. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/507619/poglynannya-tehigantiv-dosyagly-10-richnogo-maksimumu-kogo-kupuvaly-google-amazon-ta-microsoft>.

7. Ігрова індустрія за 2020 рік у цифрах та фактах. URL: <https://itc.ua/news/igrovaya-industriya-za-2020-god-v-czifrah-i-faktah-infografika-gameindustry-biz>.

Роботягова Л.І.,

*провідний науковий співробітник відділу промислової власності, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
(м. Київ, Україна)*

ЩОДО ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІНАХОДІВ, СТВОРЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект (далі — ШІ) — це технологія, яка швидко розвивається і практично щодня знаходить нове застосування в діяльності людини, вимагає нового підходу до вирішення проблем, що стосуються прав інтелектуальної власності. Так використання ШІ у зв'язку зі створенням винаходів вже кидає виклик традиційним концепціям винахідницької діяльності.

На сьогодні, при створенні винаходів з використанням ШІ людина може розробляти алгоритми ШІ, проектувати ШІ для конкретної мети, здійснювати збір даних та навчати ШІ цим даним, а також застосовувати навчений ШІ для вирішення конкретної задачі. Однак, враховуючи здатність систем ШІ «навчатися», традиційні уявлення про винахідницьку діяльність можуть бути істотно змінені, а в майбутньому участь людини взагалі може бути зведена до мінімуму або навіть зникнути.

Міжнародна асоціація з захисту інтелектуальної власності (далі — AIPPI), яка є провідною міжнародною організацією і займається розвитком та удосконаленням правових режимів охорони та

захисту інтелектуальної власності, об'єднує понад 9000 членів, що представляють понад 125 країн світу, провела дослідження, пов'язане з правовою охороною винаходів, створених з використанням ШІ.

Розглядалися, зокрема, такі питання:

- чи може ШІ як «штучна особа» вважатися винахідником або співвинахідником;
- чи дозволяє діюче патентне законодавство вирішити питання щодо визначення винахідника та прав інтелектуальної власності на винаходи, створені з використанням ШІ.

При проведенні дослідження спиралися на таке визначення ШІ: штучний інтелект — це об'єкт (або колективний набір взаємодіючих об'єктів), здатний отримувати вхідні дані, інтерпретувати та навчатися на таких вхідних даних, а також демонструвати послідовну й гнучку поведінку та дії, які допомагають об'єкту досягти певної мети або завдання протягом певного періоду часу [1].

Усього було отримано 36 звітів від національних груп і незалежних членів. Проаналізуємо більш докладно ці звіти а також зведений звіт, підготовлений генеральним кореспондентом AIRPI Jonathan P. OSHA та його помічниками [2].

Усі експерти висловили думку, що доктринально національне і міжнародне законодавство в сфері правової охорони винаходів визнає винахідником лише людину, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід, тобто ШІ не є суб'єктом права інтелектуальної власності,

Зважаючи на те, що чинне законодавство також регулює правовідносини, пов'язані з винаходами, створеними з використанням ШІ, заявка на винахід буде відхилена з формальних вимог з тієї єдиної причини, що ШІ був вказаний як винахідник або співвинахідник.

Зазначення ШІ в матеріалах заявки повинне розглядатися тільки для інформаційних цілей без будь-яких наслідків для прав інтелектуальної власності, зокрема майнових прав інтелектуальної власності на цей винахід.

На думку незалежних членів (Китайський Тайбей) для того, щоб ШІ вважався винахідником або співвинахідником він повинен бути правосуб'єктом, а саме:

- бути незалежним, тобто не бути лише інструментом, який повністю залежить від людини;
- мати можливість брати участь у створенні юридичних відносин;
- вміти захищати свої права інтелектуальної власності від порушення.

Крім того, у більшості юрисдикцій передбачається, що винахідники є першими володільцями винаходу, якщо даний винахід не був створений як службовий. І право власності, і зайнятість є юридичними поняттями, що вимагають правосуб'єктності. Оскільки відпо-

відно до існуючих загальних правових рамок ІІІ не може ні володіти власністю на законних підставах, ні користуватися нею в юридичному сенсі цього терміну, немає жодних підстав для визнання суб'єктів ІІІ «штучними особами», які мають право на авторство, або вагомих підстав для надання ІІІ будь якої правосуб'єктності.

Як заявляє Бельгійська група, складно визначити будь-які переваги щодо визнання ІІІ винахідником. Будь-яка функція моральної винагороди, пов'язана з венчурною участю, матиме мало значення, оскільки кінцевим бенефіціаром репутації, пов'язаної з ІІІ, буде компанія, що стоїть за ним, яка, швидше за все, подала заявку на винахід і, таким чином, вже отримуватиме комерційну вигоду від цього винаходу.

Угорська група зазначає, якщо дозволити ІІІ бути винахідником або співвинахідником, то може виникнути ризик зловживання численних ІІІ патентною системою, які будуть створювати заявки на винаходи за принципом «давайте подивимося, що ми отримуємо». Це призведе до перевантаження патентних відомств та патентних експертів, які повинні творчо аналізувати винаходи, що заявляються.

Крім того, можливий сценарій, коли ІІІ буде використовувати патентні бази даних та технічну літературу з метою створення та публікації в Інтернеті великих обсягів даних, які описують безперервний потік нових комбінацій елементів попереднього рівня техніки.

Італійська і американська група вказують на те, що визнання ІІІ винахідником або співвинахідником може вплинути на таку вимогу патентоздатності винаходу як винахідницький рівень а також на вимоги до звичайного рівня кваліфікації фахівця у цій галузі.

Сумуючи, можливо зазначити, що переважна більшість експертів дотримуються думки, що ІІІ не слід розглядати як винахідника або співвинахідника, і що ІІІ не повинен бути зазначеним як винахідник або співвинахідник у заявці на винахід.

У всіх юрисдикціях творча чи інтелектуальна концепція винаходу чи внесок у нього — це умова, яка прямо чи опосередковано проходить через можливість визначення особи винахідником. Характер фактичного внеску в фазі створення концепції винаходу має бути творчим або «інтелектуальним» за своєю суттю. Звідси потрібна участь людини у фазі концепції, яка виходить за рамки надання абстрактних ідей, з одного боку, та простого виконання ідей, запропонованих іншими, з іншого боку, водночас маючи таку взаємодію, що здійснюється на інтелектуальному та творчому рівні, а не на фінансовому, матеріальному чи просто адміністративному рівні [2].

Отже, при створенні винаходів з використанням ІІІ важливим є реальний процес, що відбувається у свідомості людини і призводить до отримання результату, зазначеного людиною. На наш погляд, необхідний внесок у процес створення винаходу може включати формулювання оригінальної ідеї, постановку технічної за-

дачі, яка призвела до процесу створення винаходу та керувала ним. При цьому малоймовірно, що на сьогодні або навіть в найближчому майбутньому зазначені винаходи не будуть пов'язані з людиною, яка зробила такий інтелектуальний внесок у те, що відрізняє винахід від попереднього рівня техніки, і тим самим дозволяє ідентифікувати людину-винахідника.

Що стосується сфери інтелектуальної власності в Україні, то в ст. 421 Цивільного Кодексу України (далі — ЦК України) прямо зазначається, що суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо). Термін «творець» у цій статті за змістом є аналогічним терміну «автор» об'єкта права інтелектуальної власності. Творець (автор) — це фізична особа, творчою працею якої створений об'єкт права інтелектуальної власності. Результат інтелектуальної, творчої діяльності може створити лише фізична особа [3].

Крім того, в Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 № 3687-ХІІ в редакції на 14.10.2020 (далі — Закон України) в ст. 1 наведено наступне визначення: винахід (корисна модель) — результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології. Об'єктами винаходу (корисної моделі) згідно зі ч. 2 ст. 459 та ч. 2 ст. 460 ЦК України можуть бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.

У п. 2.3.1. «Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель», зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 27 лютого 2001 р. за №173/5364 (далі — Правила) зазначається, що продукт як об'єкт технології — це матеріальний об'єкт як результат діяльності людини. Процес як об'єкт технології — це дія або сукупність дій, виконуваних щодо продуктів та інших матеріальних об'єктів за допомогою принаймні одного продукту і спрямованих на досягнення певного технічного результату.

У світлі наведеного вище необхідно оцінити, чи може діючий режим правової охорони винаходів в Україні забезпечити задовільне визначення винахідників у ситуаціях, коли створений винахід пов'язаний з діяльністю ШІ. Чи буде достатньою ідентифікація як винахідника людини, яка брала участь у процесі створення винаходу, пов'язаного з діяльністю ШІ, для виконання вимоги про визначення винахідника відповідно до режиму правової охорони винаходів?

Слід зазначити, що відповідно до Закону України винахід, створений з використанням ШІ, може охоронятися як винахід або як корисна модель. При цьому патент на корисну модель видається за результатами проведення формальної експертизи, під час якої не проводиться дослідження щодо відповідності корисної моделі критеріям патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

При проведенні формальної експертизи згідно з ч.9 ст.16 Закону України лише визначається до яких об'єктів відноситься винахід (корисна модель), що заявляється:

- до об'єктів, що охороняються відповідно до Закону України
- або до об'єктів, на які не поширюється правова охорона
- або до об'єктів, які не відповідають поняттю «винахід (корисна модель)», визначеному статтею 1 Закону України.

У наведений статті не регламентується, у яких випадках винаходи (корисні моделі), створені з використанням штучного інтелекту, охороняються, а в яких ні.

Що стосується творчого вкладу винахідника, то відповідно до п. 6.6.2. Правил у описі винаходу (корисної моделі) детально розкривається технічна задача на вирішення якої направлений винахід (корисна модель) та технічний результат, якого можна досягти при здійсненні винаходу (корисної моделі). Технічна задача, як правило, полягає у створенні об'єкта, характеристики якого відповідають заданим вимогам. Під технічним результатом розуміють виявлення нових властивостей або покращання характеристик відомих властивостей об'єкта винаходу (корисної моделі), що можуть бути одержані при здійсненні винаходу (корисної моделі) (п. 6.6.3. Правил).

Шестимиров А.А. поділяючи думку про те, що постановка задачі є необхідним елементом у процесі винахідницької творчості, що сам винахід є єдиність двох необхідних складових, проблеми та її вирішення, запропонував таке визначення поняття «винахідницька задача». Винахідницька задача — це формулювання у процесі технічної творчості вимоги до винаходу, основу яких складає усвідомлена винахідником суспільна потреба, перекладена мовою технічних проблем.

Вчений зазначає, що іноді найбільші творчі зусилля потрібні саме при формулюванні проблеми, а не при її вирішенні, тому творча постановка проблеми іноді охоплює і її вирішення. У процесі пошуку вирішення проблеми винахідницька задача неодноразово перетворюється, трансформується у свідомості винахідника, перекладається з однієї площини її узагальнення на іншу. Ця своєрідна частина творчого процесу слугує свого роду каталізатором пошуку, що веде в кінцевому підсумку до вирішення проблеми. З погляду творчого процесу винахідницька задача є динамічним, не застиглим у часі поняттям, хоча в ній є стійкий елемент у вигляді незадоволеної суспільної потреби [3].

Однак, відповідно до діючих Правил не можливо оцінити творчий вклад винахідника у винахід, створений з використанням ШІ.

Зважаючи на вищевикладене, науковими співробітниками Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України Андрощуком Г.О., Дорошенко О.Ф., Работяговою Л.І., Тверезенко О.А. за результатами виконання нау-

кового дослідження за темою «Інтелектуальна власність в цифровій економіці» був розроблений проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (щодо винаходів і корисних моделей, створених з використанням штучного інтелекту)».

При цьому до ст. 1 Закону України введено визначення ШІ, як здатності сконструйованих систем набувати, обробляти та застосовувати знання та навички. Визначення надано відповідно до Стандарту ISO/IEC TR 24028:2020 «Інформаційні технології — Штучний інтелект — Огляд надійності штучного інтелекту».

До переліку об'єктів, які не відповідає поняттю «винахід (корисна модель)» до ч. 3 ст. 6 Закону України доданий наступний об'єкт:

«продукт чи процес, створений з використанням штучного інтелекту, якщо не можливо визначити творчий внесок фізичної особи у його створення».

Для того, щоб визначити творчий внесок винахідника у створення винаходу з використанням штучного інтелекту частина 2 Статті 8 «Право винахідника» викладена у такій редакції:

«Якщо винахід (корисна модель) створений з використанням штучного інтелекту, фізична особа, яка внесла творчий внесок у створення такого винаходу (корисну модель), є винахідником.

Винахідником є фізична особа, яка зокрема, але не обмежуючись цим:

1) використала алгоритм штучного інтелекту для створення винаходу (корисної моделі), якщо характеристики створеного винаходу (корисної моделі) відповідають вимогам, заданим цією особою;

2) розробила алгоритм штучного інтелекту для вирішення визначеної цією особою технічної задачі, яка вирішується винаходом (корисною моделлю), створеним з використанням такого алгоритму;

3) вибирала дані або джерело даних для навчання алгоритму штучного інтелекту, якщо такі дані або джерело даних вибрані з метою вирішення задачі, яка вирішується винаходом (корисною моделлю), створеним з використанням такого алгоритму;

4) вибирала або згенерувала дані, або обирала джерело даних для введення в навчений алгоритм штучного інтелекту, якщо такі дані або джерело даних згенеровані або обрані з метою вирішення визначеної цією особою задачі, яка вирішується винаходом (корисною моделлю), створеним з використанням такого алгоритму.

Винахідники, які спільно створили винахід (корисну модель), мають однакові права на реєстрацію винаходу (корисної моделі), секретного винаходу (секретної корисної моделі), якщо інше не передбачено договором між ними.»

Внесення відповідних змін до нормативно-правових актів України, які регулюють правову охорону винаходів (корисних моделей), на нашу думку, дозволить охороняти винаходи, створені з використанням штуч-

ного інтелекту, що в результаті покращить інноваційний потенціал України та забезпечить її національну безпеку.

Список використаних джерел:

1. Daniel Faggella What is Artificial Intelligence? An Informed Definition. URL: <https://emerj.com/ai-glossary-terms/what-is-artificial-intelligence-an-informed-definition/>

2. Q272-SR-P-2020 Inventionship of inventions made using Artificial Intelligence: Summary Report. URL: <https://aippi.soutron.net/Portal/DownloadImageFile.ashx?fieldValueId=4858>

3. Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного Кодексу України / За заг. ред. М.В. Паладія, Н.М. Мироненко, В.О. Жарова. К.: Парламентське вид-во, 2006. 432 с.

4. Шестимиров А.А. Составление заявки на изобретение в Российской Федерации: Учебное пособие. М.: Роспатент, ВНИИПИ, 1996. 272 с.

Райхлінг Петер,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри банків та фінансів,
Магдебургський університет Отто-фон-Геріке,
(м. Магдебург, Германия)*

Перева П.Г.,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»,
(м. Харків, Україна)*

ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Цифрова економіка — це глобальний тренд, завдяки якому кожна сфера економіки, підприємництва залишається ринково конкурентноздатною. Концепція цифрового суспільства та економіки була вперше сформульована у 1995 р. В США Ніколасом Негропonte (NicholasNegroponte) в Массачусетському технологічному інституті (Massachusetts Institute of Technology) та отримала свій розвиток з прикінцевим формулюванням дефініції «цифрова економіка» у працях Дона Тарскотта (Don Tapscott). Вважається, що концепція цифрової економіки, її модельної складової є певним віртуальним середовищем, зміст якого більш органічно та детально доповнює наявні реальності, інтегрується з ними.

Сучасні тенденції розвитку зумовили широке впровадження цифрової економіки і, в цьому звязку, переосмислення основних понять, зокрема, поняття ризику. У сфері цифрової економіки є сенс стверджувати про наявність цифрового ризику. Дійсно, коли йде

мова про інформаційні (цифрові) технології, то часто згадують і про кіберризик. У колах фахівців приймаються обидва ці поняття, які в дійсності означають одне і те саме. Сліда припустити, що з часом це буде одне якесь поняття, але кіберризик останеться складовою цифрового (інформаційного) ризику.

Управління цифровим ризиком включає розробку та реалізацію економічно обґрунтованих для підприємства рекомендацій та заходів, спрямованих на зменшення вхідного рівня ризику до прийнятного проектного рівня [1–25]. Набір цих заходів вбудовується у загальну систему вдосконалення та розвитку бізнесу, роблячи його більш прогнозованим та керованим. Політика управління ризиком для підприємства — це процес вироблення та реалізації програм, спрямованих на досягнення балансу між очікуваними вигодами від зменшення ризику у досягненні бажаного результату підприємницької діяльності та необхідними для цього витратами. У цьому очікувані вигоди — зниження втрат, стійкість системи та результату; витрати — витрати всіх видів реалізації заходів програм. Принципи формування політики управління господарськими ризиками [1, 4, 7, 9, 12, 19]:

- оптимальне співвідношення вигод та витрат;
- максимум результату за прийнятного для підприємця ризику;
- оптимальна ймовірність результату;
- оптимальна коливання результату.

Політика включає стратегічні та тактичні рішення щодо реагування на потенційні ризики. Для ефективного управління ризиками у діяльності виробничого підприємства важливо мати повну та достовірну інформацію, вміти правильно проводити аналіз та оцінку всіх ризиків у діяльності підприємства і лише на основі цих факторів можна буде прийняти вірні рішення та розробити стратегію з управління ризиками [2, 8, 11, 19, 23]. Тож прийняття рішень необхідно:

- дослідити ризики;
- визначити мету реагування на ризики (рівень допустимого ризику);
- визначити обмеження щодо вибору засобів реагування (строки, ресурси, пріоритети (зовнішні та внутрішні));
- оцінити порівняльну ефективність заходів програми.

Значення дослідження ризиків полягає у можливості отримати для себе та зацікавлених у даному бізнесі груп необхідні дані для прийняття рішень про доцільність та характер передбачуваних дій та заходів щодо захисту від можливих втрат. Дослідження ризиків беззастережно включає два етапи:

а) ідентифікація ризиків — процедури розпізнавання зовнішніх та внутрішніх для діяльності підприємства ризиків;

б) аналіз ризиків — процедури виявлення факторів ризиків та оцінки рівня їхньої значущості, аналіз ймовірності того, що відбудуться певні ризикові події та вплинуть на досягнення поставлених цілей.

Аналіз ризиків можна поділити на два взаємно доповнюють один одного види: якісний та кількісний. Якісний аналіз має на меті визначити фактори, галузі та види ризиків. Кількісний аналіз ризиків повинен дати можливість чисельно визначити розміри окремих ризиків та ризику підприємства в цілому [5, 8, 14, 19, 21]. Оцінка за критеріями та пріоритетами — перевірка на прийнятність ситуацій та рівнів ризику для організації. Перерахуємо найчастіше використовувані методи проведення аналізу ризиків [1, 3, 10, 18, 19]:

- а) побудова дерева рішень — опис кожного етапу реалізації проекту, з об'єктивною оцінкою ризиків, всіх витрат, а також ймовірних збитків та вигоди;
- б) аналоговий — розробка нового проекту з урахуванням вже здійснених подібних проектів;
- в) імітаційні методи — виражаються у проведенні багаторазових дослідів з макетом, у якому проектується пошуки значень ризиків покровоко;
- г) експертний — такий метод застосовний, якщо вихідних даних недостатньо, або немає, і тоді залучаються експерти для об'єктивної оцінки ризику;
- д) ймовірнісний — базуючись на статистичних даних, визначається ймовірність виникнення збитків, статистичні дані беруться за попередні періоди у певних зонах ризику;
- е) метод аналізу показників граничного рівня — спрямований на визначення стійкості проекту до різноманітних факторів, здатних змінити умови реалізації даного проекту;
- ж) метод аналізу чутливості проекту — спрямований на об'єктивну оцінку значень впливу вихідних даних, що застосовуються під час розрахунків змін результатів проекту;
- з) метод сценаріїв — полягає у розробці кількох сценаріїв розвитку подій при реалізації проекту та пропонується їх порівняльна оцінка.

Сформулюємо низку критеріїв вибору методів та методик для оцінки ризиків у діяльності підприємства малого бізнесу:

- метод повинен бути оптимальним за складністю, зрозумілим усім експертам, придатним для регулярного застосування;
- має бути можливість адаптації методик оцінки ризиків до особливостей діяльності підприємства;
- застосування методу має бути економічно доцільним з точки зору витрат на проведення аналітичних процедур;
- для комплексної оцінки ризиків необхідно використання кількох методів оскільки більшість їх містить суб'єктивні елементи.

У запропонованій методиці зроблена спроба реалізувати дані критерії. Оцінку ризиків низки промислових підприємства було проведено методом експертних оцінок. Однак, слід враховувати, що експертна оцінка є дуже суб'єктивною, тому що всі ризики мають

ймовірну природу виникнення. Важливим є те, що ризики мають бути прив'язані до певного тимчасового інтервалу та необхідно дати оцінку негативним подіям та їх наслідкам. Для проведення такої оцінки необхідно розробити спеціальні опитувальні листи, обрати висококваліфікованих спеціалістів та провести опитування індивідуально. Після того як всі фахівці опитані, необхідно провести ранжування результатів для оцінки ймовірності та значущості ризикових ситуацій. Експерти, які беруть участь в опитуванні, повинні відповідати на основі свого досвіду. Оцінювання ризиків полягає у визначенні:

а) ступеня важливості цього ризику з погляду наслідків для бізнесу (втрати);

б) ймовірності прояву даного виду ризику у діяльності даного підприємства. Оцінюючи ступінь важливості (тяжкість наслідків) настання ризикової ситуації як градації можуть бути використані наступні:

- 1 — мінімальні наслідки;
- 2 — низькі наслідки;
- 3 — середня тяжкість наслідків;
- 4 — високий тягар наслідків;
- 5 — катастрофічні втрати.

Для визначення ймовірності ризику застосували такі градації:

- 1 — незначна ймовірність виникнення події;
- 2 — мала ймовірність виникнення події;
- 3 — середня ймовірність виникнення події;
- 4 — висока ймовірність виникнення події;
- 5 — виключно висока ймовірність виникнення події.

До визначення важливості та ймовірності того чи іншого ризику було залучено 6 менеджерів (експерти), які мають виробничий та аналітичний досвід, а також глибокі знання в області діяльності, що оцінюється.

Таким чином, оцінка ризиків на основі науково-обґрунтованих та практично застосованих методів дозволяє:

- сформуванню цілісної картини ризиків, що перешкоджають здійсненню ефективної діяльності підприємства;
- ранжувати ризики за рівнем їхнього впливу на результати діяльності організації та виявляти серед них найбільш значущі;
- обґрунтовувати ефективні заходи щодо запобігання та зниження рівня ризиків.

Необхідно відзначити, що підходи до оцінки господарських ризиків, розглянутих та проаналізованих у цьому дослідженні, не покликані конкурувати з вже існуючими методами та критеріями. Їхня роль полягає в заповненні того пробілу, де інструментарій багатьох методик недостатній або в принципі не застосовується. Отримані результати призначені заповнити наявні прогалини.

Список використаних джерел:

1. Арбенина Т.И., Черепанова Т.Г., Махинова Н.В. Методические особенности оценки рисков малого промышленного предприятия // Менеджмент в парадигме устойчивого развития. Екатеринбург : УГЭУ, 2018. Т.1. с. 3–8.
2. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
3. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51–54.
4. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95–99.
5. Kocziszky G., M. Veres Somosi, Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.
6. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of anti-monopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.
7. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
8. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
9. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.
10. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.
11. Грабченко А.И., Смоленик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.
12. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.
13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.
14. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.
15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг ин-

новационного процесу. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

16. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

17. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliyeva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

18. Kosenko O.P., Kobieliyeva T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145

19. Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П.Г.Перерва [та ін.] ; ред.: П.Г.Перерва, В.І.Борзенко, Т.О.Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : Планета-Прінт, 2019. – 1002 с.

20. Kobleva T., Pererva P., Tovazhnyanskiy V., Gladenko I. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // Business Studies. Miskolc: Miskolc University Press. 2010. Volume 7. №2. S.71-183.

21. Kobieliyeva T.O., Pererva P.G., Kuchinskiy V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss. : Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, №5. 11 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53819>.

22. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.

23. Kocziszky, G. Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Verés Somosi, T.O.Kobieliyeva // Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektivy, efektyvnist "Forward 2017" : tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyux, 27 grudnya 2017. Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. P. 54-57.

24. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 79-84.

25. Nagy Szabolcs. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.

Ромашко А.С.,
к.т.н., доцент,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м.Київ, Україна
Дорожко Г.К.,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
заступник директора, к.т.н., доцент
Крикун Н.П.,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» ім. Ігоря Сікорського,
студентка 2-го курсу
Кравець Л.В.,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України,
науковий співробітник

РИЗИКИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ NFT-ТВОРІВ

17 лютого 2022 року був прийнятий Закон України «Про віртуальні активи» [1], на разі цей закон не є чинним бо він «набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами...» .

В згаданому законі наведено визначення терміну «віртуальний актив — нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав».

Тобто і криптовалюта і NFT-токен є віртуальними (їх ще називають цифровими) активами. NFT-токен — є невзаємозамінний, унікальний (*non-fungible*) токен.

Закон [1] пов'язаний з іншими нормативно-правовими актами, які теж мають бути змінені:

- Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX;
- Про валюту і валютні операції. Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII
- Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII;

- Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності. Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV4
- Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг. Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III;
- Про банки і банківську діяльність. Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III;
- Про Національний банк України. Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV;
- Про захист прав споживачів. Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII.

Оскільки Закон [1] не є чинним, то й зміни до вищезазначених нормативно-правових актів не вносились.

Види об'єктів, які можуть бути токенозовані :

- об'єкти авторського права, які втілені в творах цифрового мистецтва (відео, аудіо, фото, цифрові картини чи оцифровані картини);
- сертифікати, що підтверджують право власності на реальний (не цифровий) об'єкт чи його певні характеристики (ідентифікація прав та характеристик об'єкту);
- NFT-токени, які вмонтовуються у реальні (не цифрові) об'єкти за принципом «холодного гаманця» (ідентифікація об'єкта);
- Логістика ланцюга поставок унікальних предметів «NFT для відстеження продукту, який містить метадані про його походження, шлях і місцезнаходження складу» [2], що може здійснюватися для впевненості споживача щодо виробництва та належного зберігання товару, який він купує (ідентифікація поставок об'єкта).

Зазначений вище перелік не є вичерпним і тому він, звісно, буде продовжений, враховуючи темпи розвитку цього напрямку. Треба додати, що система створення NFT-творів надає можливість високого рівня технічного захисту власнику інтелектуальної власності, що є одним із факторів її використання у цифровому середовищі.

Разом з тим нагадуємо, що Всесвітня організація інтелектуальної власності спочатку запровадила (з 27.05.2020 р.), а потім з цього (з 2022 р.) припинила діяльність послуги WIPO PROOF. Зазначена послуга дозволяла довести факт володіння файлом на певний час та дату, саме тому її називали «цифровим нотаріусом». З усього видно, що NFT-твори мають більш широкі функції, тому через переоцінку економічних вигод від проекту, а також через швидку еволюцію ринку послуга WIPO PROOF була скасована.

Проте ми вважаємо що твір з міткою часу, який може одночасно:

- зберігатись в НОІВ (при реєстрації авторського права);
- надаватись разом зі свідоцтвом власнику авторського права є, можливо, доцільною послугою, яка може мати економічний ефект.

НОІВ може за додаткову плату надавати таку мітку часу (наприклад, коли автор бажає здійснення такої реєстрації і з якихось причин не має наміру публікувати свій твір взагалі, або протягом певного часу). Не хочемо нікого плутати вносячи термін «комерційна гамниця» до цієї доповіді про NFT-твори, але маємо на увазі саме це.

Але треба відзначити і певні ризики з якими ми зіткнемося при використанні NFT технології.

Перше, це пряме використання цих творів на власну користь. Так у сфері мистецтва, де більшість не є фахівцями, це може бути використано для звичайного шахрайства. Вражає, що за прості (виключно з нашої точки зору) зображення можна отримати значні суми коштів. Безумовно є знавці, які такі кошти платять і в цьому проблеми не має. Проблема може бути коли під виглядом колекціонера буде ховатися хабарник, який купує річ не тому, що вона йому подобається, а тому, що він оплачує власнику такого NFT-твору незаконні послуги чи предмети. Або для того, щоб перепродати її за більшу вартість.

Крім того, у сфері використання відео і фото токенизованих творів залишається вірогідність використання їх для недобросовісної конкуренції. Це наприклад у випадках коли у творі використовується дизайн одягу чи інших предметів, або чужа торговельна марка. Такий твір, що має високу технічну захищеність, може завдати певної шкоди володільцям прав інтелектуальної власності при його розповсюдженні/продажі.

Друге, щодо збереження первісних творів. Нас вразила історія коли реальний твір мистецтва був токенизований, а потім знищений [3]. Це приклад, коли матеріальне мистецтво перетворили в унікальний цифровий актив. Блокчейн-компанія Injective Protocol купила картину Бенксі Morons (White) за \$ 95 000 і спалила її в прямому ефірі — щоби перетворити в токен, який гарантує оригінальність предмета». Це означає, що реальні твори мистецтва можуть бути знищені заради набуття оригінальності.

Вважаємо, що зазначені ризики повинні бути усунені/мінімізовані в чинному законодавстві України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про віртуальні активи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>. Дата звернення 06.05.2022.

2. 7 найкращих варіантів використання NFT. URL: <https://academy.binance.com/uk/articles/top-7-nft-use-cases>. Дата звернення 06.05.2022.

3. Цвюк Д. Що таке NFT і як продати цифрове мистецтво за мільйони. URL: <https://ain.ua/ru/2021/03/18/nft-renesans-abo-yak-prodati-cifrove-mistectvo-za-miljoni/>. Дата звернення 06.05.2022.

*Свіцова Н.С.,
аспірантка,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ВАРТІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ПОРТФЕЛЯ ПАТЕНТІВ

Найчастіше права ІВ передаються не окремо, а у поєднанні з іншими правами чи послугами, що забезпечують у сукупності монополію на виробництво нового продукту або на використання нової технології. Інакше кажучи, вони передаються у складі портфеля прав ІВ [1]. Крім того, права ІВ, або портфель прав, можуть передаватися разом з юридичною особою-правовласником. У таких випадках потрібна оцінка переданого портфеля прав ІВ в цілому або відповідно оцінка всієї юридичної особи, а не окремих ОІВ. Істотно тут те, що оцінка портфеля прав ІВ або бізнесу в цілому, як правило, є більш достовірною, ніж оцінка окремих ОІВ, що входять до портфеля [2].

Формування портфеля прав починається з ідентифікації об'єктів правової охорони, котрими можуть бути винахід, корисна модель, промисловий зразок, комп'ютерні програми та інші ОІВ або ж їхню сукупність. Важливим є те, що потрібно розділяти об'єкти правової охорони в юридичному сенсі та об'єкти, котрі дійсно являють собою промислову, виробничу та комерційну цінність. У масштабних проєктах винахідники можуть виокремити «ключові» технології або продукти, котрі демонструють саму суть інновації, отримати охороноспроможний документ на них та уникнути додаткових витрат часу та грошей на патентування всіх технологій та продуктів, бо їх може виявитися більше сотні [3]. Але при оцінці портфеля прав такого масштабного проєкту слід включити до переліку ОІВ й незахищені патентами інновації в якості, наприклад, ноу-хау.

Діапазон технічної унікальності визначається портфелем прав ІВ, основу якого складають права базового патенту (за наявності) [4]. Технічно цей діапазон визначається формулою запатентованого винаходу. Але з огляду на те, що патентна документація складається спеціалістами певної галузі для таких самих спеціалістів, текст потрібно переформулювати більш зрозумілими словами для економістів, бухгалтерів та інших осіб, котрі задіяні в майбутній угоді. Виходячи з вище написаного, економічний пріоритет патентоволодільця є ринковою винятковістю, котра забезпечується патентом або портфелем патентів.

Для практичного застосування в якості допоміжної ланки визначення діапазону ринкової унікальності слід розглядати всі потенційні не порушуючі патент альтернативи, в тому числі легальні

шляхи обходу патенту. Такий аналіз буде також корисний у разі виявлення політики ліцензування. Наприклад, деякі американські вчені вважають, що для ліцензіата виключна ліцензія скоріш за все буде більш прибутковою [5].

Слід також врахувати товарні знаки, знаки обслуговування, авторські права та/або секрети виробництва (ноу-хау) патентовласника, які можуть вплинути на збереження або розширення ринкової винятковості, що відповідає базовому патенту. Точно визначити сферу ринкової активності, в якій патентовласник може претендувати на винятковість, засновану по-перше, на портфелі патентів і по-друге, на допоміжній інтелектуальній власності (а у випадку безпатентної ліцензії здебільшого задіяні секрети виробництва (ноу-хау) та авторські права, тобто саме допоміжна ІВ, яка в даному випадку стає основною). Якщо область технічної винятковості визначається лише наявністю ноу-хау, продукція конкурента не може бути витіснена з ринку за допомогою примусових методів, але в цьому випадку також слід оцінювати межі технічної винятковості і оцінювати її економічно.

Формування алгоритму оцінки портфеля патентів представлено на рис. 1.

Підводячи підсумки, умовою ефективного використання ІВ на промисловому підприємстві є розробка та організація системи управління даним активом шляхом створення портфеля патентів. Кінцева мета, котру прагне досягнути керівники підприємств, є отримання максимальної вигоди від виняткових прав на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації, які компанія має у своєму розпорядженні. Охорона ОІВ шляхом патентування не має стовідсоткових гарантій успішності та збереження монополічних позицій на ринку, але залишається найпоширенішим способом захисту ІВ, про що свідчить тенденція збільшення кількості поданих заявок на отримання патентів в Україні та світі.

Список використаних джерел:

1. Козырев А.Н. Оценка интеллектуальной собственности.– М.: Экспертное бюро, 1997. – 280 с.
2. Перерва П. Особливості вартісного оцінювання патентів / П. Перерва, М. Маслак, Н. Свіцова // Теорія та практика менеджменту : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 12 травня 2021 р. / упоряд. Л. М. Черчик ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк : ВНУ, 2021. – С. 99-100.
3. Кобелева Т. О. Дослідження напрямків використання об'єктів інтелектуальної власності на промислових підприємствах / Т. О. Кобелева, Н. С. Свіцова // Питання інтелектуальної власності у сфері трансферу технологій : зб. наук. пр. 4-ї Всеукр. наук.-практ. конф.-семінару з проблем економіки інтелектуальної власності, 21 травня

2021 р. / ред. кол.: О. Ф. Дорошенко [та ін.]. – Київ : НДІВ НАПрН України, 2021. – С. 112-120.

4. Svishchova N. Development of the combined approach to the valuation of intellectual property objects. Technology audit and production reserves. 2022. Vol. 1, no. 4(63). P. 16–23. URL: <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2022.253472> (date of access: 17.05.2022).

5. Ku K. Pricing and packing technology // Technology licencing and Litigation 1991, 113 (PLI Patents, Copyrights, Trademarks and Literary Property course handbook series №308, 1991)

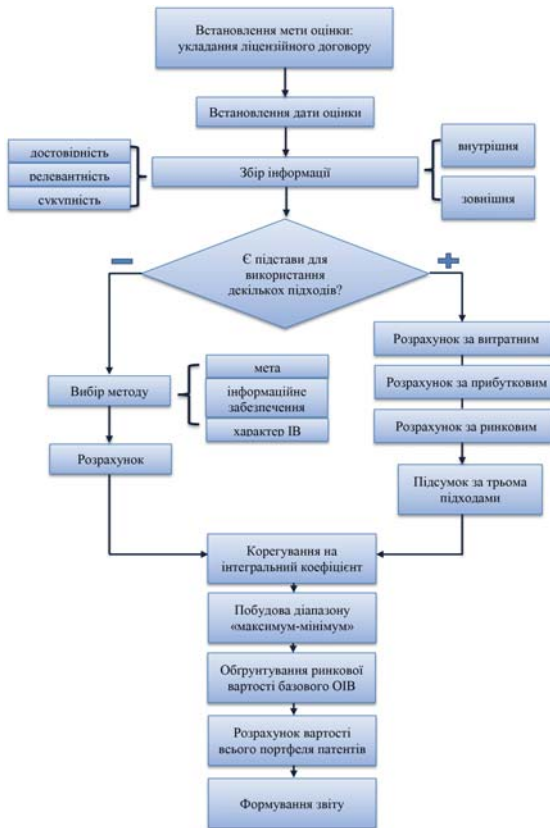

Рис 1 – Алгоритм оцінки вартості портфеля патентів

Сікорська Малгажата

канцлер

*Вища школа управління охороною праці,
(м. Катовіце, Польща)*

Перерва П.Г.

*д.е.н., проф., зав.кафедрою економіки бізнесу
Національний технічний університет «ХПІ»,
(м. Харків, Україна)*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ РЕФОРМУВАННЯМ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПОЛЬЩІ НА ОСНОВІ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Ключову роль у реформуванні польської освіти впродовж останніх 25 років відіграли інтелектуальні технології та процеси діджиталізації начального процесу. У сучасній парадигму навчання вищий рівень освіти — це сфера (галузь), яка постійно зазнає інноваційного інтенсивно-динамічного розвитку, так як повинна не тільки в повній мірі відповідати новим більш якісним запитам суспільства та споживачів, яких вона обслуговує, а і постійно реагувати на радикальні виклики та вимоги теперішнього часу. Крім того, в її функції входить також далекоглядне прогнозування та випередження перебігу сучасних подій, інтелектуальні технології та процеси діджиталізації начального процесу [1–25].

Галузь вищої освіти Польщі на протязі останніх десяти-двадцяти років, зазнала радикальних змін, але при цьому не зупинилася на певному етапі свого розвитку, а продовжує розробляти та впроваджувати нові реформи. При цьому постійно також виступає важливим об'єктом для дослідження освітянами-науковцями, впроваджуючи інтелектуальні технології та процеси діджиталізації начального процесу [2, 7, 9, 12, 18].

Реалізація нової політики щодо вищої освіти розпочалася в Польщі у 2020 році. Нова політика спрямована на інтернаціоналізацію та трансформацію університетів для підвищення їх конкурентоспроможності [4, 11, 13, 18]. В доповіді ми намагаємося описати історичний контекст, проблеми та обґрунтування реформи, а також деякі виклики для майбутнього розвитку структур управління вищою освітою в Польщі.

Нинішні зусилля щодо впровадження нової політики у провідних університетах Польщі описані як приклади зміни ландшафту управління вищою освітою в Польщі. Незважаючи на ідеологічні зміни та зміни політичної системи в Польщі в 1989 році, управління вищою освітою змінювалося повільно. Польські вчені закликають до реформи вищої освіти для вирішення низки проблем: невідповідність структури системи вищої освіти соціальним та економічним за-

вданням; університети страждають від обмеженої фінансової автономії; якість вищої освіти недостатня; Виявлені перешкоди для дослідників у досягненні досконалості необхідно усунути. У 2016 році польський уряд розпочав процес діалогу з академічним світом Польщі, створюючи основи для нового революційного законопроекту про вищу освіту, Конституція для науки. Нова політика польського уряду теоретично ґрунтує трансформацію університетів на їх інтернаціоналізації, щоб зробити польську науку рівноправним партнером для провідних вищих навчальних центрів світу. Приклад змін у польській вищій освіті служить порівняльною довідкою щодо розвитку управління вищою освітою в Європі [6, 13, 15, 18].

Освіта в Польщі переживає кардинальні перетворення. Середні школи — раніше другий етап трирівневої шкільної системи 6+3+3 — були припинені. Тривалість решти двох етапів, початкової та середньої, збільшено з шести до восьми та з трьох до чотирьох років відповідно. Також тривають реформи професійно-технічної та вищої освіти на основі інтелектуальних технологій та процесів діджиталізації начального процесу.

Хоча ці структурні зміни викликали миттєвий шквал протестів з боку польських студентів та викладачів, які, серед іншого, сумнівалися, чому система освіти, яку в міжнародному світі розглядають як беззаперечний успіх, має бути реформована в першу чергу, на момент публікації їхній статус: більш-менш гарантовано. Основні зміни в структурі шкільної системи — вперше запроваджені у 2017 році, лише через 10 місяців після ухвалення відповідного законодавства — мають бути повністю запроваджені до 2025 року.

Загострення професійних вимог до вчителів, жорстка конкуренція на ринку освітніх послуг, використання найсучасніших технологій освітньої діяльності та зміни в ресурсному забезпеченні визначають необхідність постійного вдосконалення професійної діяльності вчителя та її адаптації до вимог освітньої діяльності. сучасне суспільство. Значну роль у вирішенні цих питань відіграє система професійного зростання викладача вищого навчального закладу як цілеспрямовано організована взаємодія суб'єктів у рамках навчального процесу. Такими суб'єктами встановлюються викладач, завідувач кафедри, декан, директор інституту, ректор університету. Професійний ріст викладача пропонується розглядати з урахуванням побудови індивідуальних стратегій розвитку на основі стратегій розвитку кафедр управління, економічних факультетів, інститутів та університетів з метою забезпечення ефективності системи професійного зростання викладачів кафедр менеджменту. Республіка Польща.

Вищезгадана концепція є основою для запропонованої моделі системи управління професійним зростанням викладачів кафедр менеджменту в Республіці Польща. Ця модель містить чотири компоненти: цільову, теоретико-методологічну, технологічну та ефек-

тивну та рефлексивну. Розробка стратегій університету триває на основі PEST-, SWOT-аналіз та стратегії розвитку вищої освіти в Республіці Польща до 2025 року. Одним із важливих розділів цих стратегій є професійне зростання викладачів. Це залежить від того, що вчитель забезпечує якість освіти, а його професійне зростання покращує цю якість. Тому одним із пріоритетних завдань кожного університету є підвищення професійної компетентності викладачів з метою підвищення якості освіти в закладі. Для вирішення проблем були запропоновані особливі організаційно-педагогічні умови. Така система була знайдена в рамках дослідження для підвищення професійного рівня серед викладачів кафедр, а отже і якості вищої освіти в Республіці Польща.

Професійне зростання вчителя є одним із важливих розділів цих стратегій. Це залежить від того, що вчитель забезпечує якість освіти, а його професійне зростання покращує цю якість. Тому одним із пріоритетних завдань кожного університету є підвищення професійної компетентності викладачів з метою підвищення якості освіти в закладі. Для вирішення проблем були запропоновані особливі організаційно-педагогічні умови. Така система була знайдена в рамках дослідження для підвищення професійного рівня серед викладачів кафедр, а отже і якості вищої освіти в Республіці Польща. Професійне зростання вчителя є одним із важливих розділів цих стратегій. Це залежить від того, що вчитель забезпечує якість освіти, а його професійне зростання покращує цю якість. Тому одним із пріоритетних завдань кожного університету є підвищення професійної компетентності викладачів з метою підвищення якості освіти в закладі.

Для вирішення проблем були запропоновані особливі організаційно-педагогічні умови. Така система була знайдена в рамках дослідження для підвищення професійного рівня серед викладачів кафедр, а отже і якості вищої освіти в Республіці Польща. Тому одним із пріоритетних завдань кожного університету є підвищення професійної компетентності викладачів з метою підвищення якості освіти в закладі.

Для вирішення проблем були запропоновані особливі організаційно-педагогічні умови. Така система була знайдена в рамках дослідження для підвищення професійного рівня серед викладачів кафедр, а отже і якості вищої освіти в Республіці Польща. Тому одним із пріоритетних завдань кожного університету є підвищення професійної компетентності викладачів з метою підвищення якості освіти в закладі. Для вирішення проблем були запропоновані особливі організаційно-педагогічні умови. Така система була знайдена в рамках дослідження для підвищення професійного рівня серед викладачів кафедр, а отже і якості вищої освіти в Польщі.

З огляду на те, що пряме перенесення досвіду діджиталізації начального процесу — не ефективно, зростає цінність пошуку власних рішень у безпосередній партнерській взаємодії на різних рівнях про-

фесійних спільнот України та Польщі. На державному рівні зберігається взаємна зацікавленість у підтримці освітніх реформ в Україні за такими напрямками:

- взаємна підтримка всіх рівнів освіти — польської в Україні і української у Польщі — національних меншин;
- запровадження нового — компетентісно орієнтованого — національного курикулуму на «партисипативних» засадах, тобто із щонайширшим залученням професійної спільноти та інших зацікавлених сторін;
- подальший розвиток та вдосконалення професійної освіти.

Усі ці та інші напрями неминуче пов'язуватимуться зі змінами адміністративно-територіального устрою, структурною перебудовою освітньої системи, діджиталізацією начального процесу та перерозподілом повноважень між різними суб'єктами управління на засадах автономії, академічної свободи і відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Bitel Alexandra Education in Poland. 2021 [Electronic resource]. URL: <https://wenr.wes.org/2021/10/education-in-poland>
2. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
3. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.
4. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.
5. Kocziszky G., M. Veres Somosi, Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.
6. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of anti-monopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.
7. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobieliava T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
8. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
9. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

10. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

11. Грабченко А.И., Смолоник Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

12. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

14. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

16. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

17. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 79-84.

18. Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П.Г.Перерва [та ін.] ; ред.: П.Г.Перерва, В.І.Борзенко, Т.О.Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : Планета-Прінт, 2019. – 1002 с.

19. Nagy Szabolcs. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.

20. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliyeva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

21. Kosenko O.P., Kobieliyeva T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145.

22. Kobleleva T., Pererva P., Tovazhnyanskiy V., Gladenko I. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // Business Studies. Miskolc: Miskolc University Press. 2010. Volume 7. №2. S.71-183.

23. Kobieliyeva T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss. : Innovation in the Economy and Society of the

Digital Age. 2021. Vol. 39, №5. 11 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53819>

24. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., ПЕРЕРВА П.Г., КОБЕЛЕВА Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.

25. Kocziszky, G. Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Veress Somosi, T.O.Kobielieva // Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektyvy, efektyvnist "Forvard 2017" : tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyux, 27 grudnya 2017. Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. P. 54-57.

Старовіт О.М.,
*аспірантка НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України,
провідний фахівець кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ «ЗЕЛЕНИХ» ТЕХНОЛОГІЙ: АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Важливим імперативом ХХІ століття виступає нагальна необхідність побудови шляху до «зеленого» майбутнього, в основі якого є екологічна стійкість та сталий розвиток. Вплив зміни клімату та глобальна кліматична криза, COVID-19 стали складними викликами для урядів та суспільства всіх держав світу. Україна крім глобальних викликів, пов'язаних зі змінами клімату та пандемією, отримала найскладніше завдання за роки своєї незалежності — повномасштабну війну. Перебуваючи в умовах воєнного стану з 24 лютого 2022 року, уряд країни разом з суспільством вже більше не обмежується лише можливістю пошуку «зелених» технологічних рішень, а визнає нагальну необхідність переходу на «зелену» енергетику та впровадження «зелених» технологій для забезпечення безперервного виживання людського існування. З'явилися актуальні проблеми, пов'язані з окупацією атомних електростанцій та підвищенням рівня радіації; з нестачею пального та підвищенням цін на нього; проблемні питання, які можуть виникнути з початком опалювального сезону для населення, а також багато інших вагомих проблем, для подолання яких слід розробити ефективні критичні рішення та правові механізми їх вирішення. Об'єднання громадян, урядів, компаній різних країн в

підтримці України, єдність нашого народу на шляху до миру та перемоги приводить до різних етапів повоєнного відновлення економіки України для її сталого розвитку, до інновацій, нового критичного мислення, нових креативних ідей та інноваційних рішень. Практичні наслідки цих ідей, активні передача та поширення нових технологій, що з'являються кожен день, діють як поштовх до глобальної стійкості та «зеленої» інтелектуальної власності.

«Сьогодні існують національні спроби перейти до більш чистих джерел енергії та відмовитися від викопного палива не лише через екологічні проблеми, пов'язані з використанням, а й уникнути проблем поставок. У такий спосіб, чиста, відновлювана енергетика є важливою не лише з точки зору захисту навколишнього середовища, а й має величезні наслідки для політичної та національної безпеки, а також ефективної охорони прав інтелектуальної власності, яка є складовим елементом системи національної безпеки та основою обороноздатності нашої держави. В даний час вся енергія, вироблена зеленими технологіями — вітром, сонячною енергією, гідроелектростанцією — значно дорожча, ніж викопне паливо. Це визначає необхідність створення сприятливих умов та державної підтримки щодо створення та розвитку ринку чистої та зеленої енергії» [1, С. 100–101].

Роль інтелектуальної власності відіграє важливе значення у вирішенні проблем, пов'язаних зі зміною клімату, оскільки ІВ тісно пов'язана з інноваціями і часто є їх передумовою та включає різні права інтелектуальної власності. Передача та поширення «зелених» технологій для країн, що розвиваються, є важливою частиною будь-якої ефективної міжнародної відповіді на глобальні виклики зміни клімату.

Відповідно до Статті 7 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) визначено цілі щодо прав інтелектуальної власності: захист та контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності повинні сприяти запровадженню технологічних нововведень та передачі і розповсюдженню технологій для взаємної вигоди виробників та користувачів технологічних знань у такий спосіб, що сприяє соціальному та економічному добробуту, а також балансу прав і обов'язків [2].

Основне завдання полягає в тому, щоб стимулювати та просувати створення та забезпечення «зелених» інновацій через Зелену інтелектуальну власність (Green IP). Динамічні процеси цифрової трансформації зелених технологій дуже добре відслідковується через програму WIPO GREEN, започатковану ВОІВ. Важливо зазначити, що IPC Green Inventory — «Зелений інвентар IPC», розроблений Комітетом експертів IPC (Міжнародної патентної класифікації), значно полегшує пошук патентної інформації, що стосується екологічно безпечних технологій (EST), як зазначено в Рамковій конвенції ООН про зміну клімату (UNFCCC) та не є вичерпним. Зелений інвентар IPC для зручності пошуку патентної інформації має наступний розподіл по категоріям [3]:

- альтернативне виробництво енергії (біопаливо, сонячна енергетика, біопаливо, гідроенергетика та ін.);
- транспорт (електромобілі, двигуни внутрішнього згорання, що працюють на газоподібному паливі, наприклад, водні, та ін.);
- енергозбереження (теплоізоляція будівлі);
- поводження з відходами (утилізація відходів, управління якістю повітря, уловлювання та зберігання вуглецю та ін.);
- сільське господарство/лісове господарство (органічні добрива отримані з відходів);
- адміністративні, регуляторні чи аспекти дизайну;
- атомна енергетика.

«Сучасна цифрова революція наклала найбільший слід щодо охорони прав інтелектуальної власності, і сьогодні право інтелектуальної власності вважається однією з найбільш швидкозростаючих комплексних галузей права. На це вплинули в основному чотири головні фактори: розширення Інтернету, створення нових технологій та стрімкий науковий прогрес, глобальний розвиток науково-технічного потенціалу, зростання значення інновацій або знань як нематеріальних благ в інноваційній діяльності та, особливо, інтернаціоналізація торгівлі. Безсумнівно, законодавче регулювання охорони прав інтелектуальної власності має відповідати вимогам та глобальним викликам, спричиненим цифровою трансформацією, відкриваючи при цьому екологічні та соціальні інноваційні рішення. Актуальною проблемою залишається визначення обсягу такої правової охорони та досягнення збалансованості системи нормативно-правового регулювання на міжнародному рівні» [4, С. 8].

Отже, дослідження проблемних аспектів охорони прав інтелектуальної власності в сфері сталого розвитку потребує продовження дослідження та детального аналізу ролі прав інтелектуальної власності щодо розповсюдження «зелених технологій» та пошуку балансу між правами інтелектуальної власності творця (винахідника) та суспільства для задоволення потреб всіх сторін. В реаліях цифрової трансформації (активний обмін даних та інформації) сприяння «зеленим» інноваціям можна вважати однією з основних цілей забезпечення ефективної охорони прав інтелектуальної власності, оскільки вони мають вирішальне значення для просування та розвитку нових технологій, а також можуть передаватися, ліцензуватися й захищатися від порушень.

Список використаних джерел:

1. Nikita Pattajoshi, Akash Kumar. Intellectual Property in the Way of a Clean and Green Environment Is Licensing the Solution?. 2018. URL: <https://www.teachenvirolaw.asia/sites/default/files/chapter-5-pattajos-hi-kumar.pdf>.

2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності

сті. Дата оновлення: 06.12.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 10.05.2022).

3. IPC Green Inventory. URL: <https://www.wipo.int/classifications/ipc/green-inventory/home>.

4. Dereń, A.M., Skonieczny, J. Green Intellectual Property as a Strategic Resource in the Sustainable Development of an Organization. *Sustainability* 2022, 14, 4758. URL: <https://doi.org/10.3390/su14084758>.

Тарасенко Л.Л.

*к.ю.н., доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного
та корпоративного права, юридичний факультет,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
(м. Львів, Україна)*

БАЗА ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

База даних є традиційним об'єктом правової охорони як об'єкт авторського права. Правове регулювання бази даних як об'єкту права інтелектуальної власності є неналежним, оскільки у чинному законодавстві України про авторське право дуже мало уваги приділено цьому об'єкту. База даних як об'єкт авторського права потребує спеціального правового регулювання. Доцільним було б прийняття спеціального закону, який би належним чином визначив правовий режим бази даних. Наприклад, в ЄС прийнято Директиву № 96/9 від 11 березня 1996 р. «Про правову охорону баз даних». На жаль, в Україні станом на сьогодні не очікується прийняття найближчим часом відповідного закону про базу даних. Безумовно, воєнний стан і війна з Російською Федерацією внесла свої корективи у плани законодавця, але, варто відзначити, питання визначеності правового режиму бази даних як об'єкту авторського права не було пріоритетним і до введення воєнного стану, на жаль.

Водночас відзначаємо важливість цього об'єкту, особливо у зв'язку з розвитком цифрових технологій і потреб суспільства в упорядкуванні різного виду інформації. Йдеться про твори науки, літературні твори, твори мистецтва, аудіовізуальні твори, фотографії тощо. У мережі Інтернет і не тільки (наприклад, йдеться про бази даних органів державної влади, великих підприємств, установ тощо) поширеним є збирання та групування інформації, творів у певні бази даних, які доволі часто навіть не ідентифікуються прямо як такі (бази даних), але де-факто є базами даних.

Звертаємо увагу на те, що не кожна база даних є об'єктом авторського права.

Відповідно до ст. 420 ЦК України серед об'єктів права інтелектуальної власності є компіляції даних (бази даних). Стаття 433 ЦК України конкретизує, що не кожна база даних розуміється як об'єкт авторського права, а лише та, яка за добором або упорядкуванням її складових частин є результатом інтелектуальної діяльності (що є, безумовно, вірним твердженням, оскільки, якщо твір не має оригінальності (творчого характеру), він не є об'єктом авторського права. Окрім того, ст. 433 ЦК України здійснює групування об'єктів авторського права на чотири види, одним з яких є бази даних (поряд з літературними, художніми творами, комп'ютерними програмами та іншими творами).

Термінологічно виникає питання щодо вживання поняття «компіляція даних» чи «база даних». ЦК України вживає обидва поняття разом — компіляції даних (бази даних). При цьому вживає саме у такому контексті — «компіляція даних (база даних)». Тобто слово «компіляція» є основним (ст. 420, ст. 433 ЦК України). У ст. 440 ЦК України в контексті розподілу майнових авторських прав на службові твори вже згадуються саме «бази даних» (але ця норма була прийнята лише у липні 2021 р.).

Водночас Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі — закон про авторське право) вживає поняття база даних (компіляція даних).

Європейське законодавство, характеризуючи відповідний об'єкт авторського права, також оперує поняттям саме «база даних». Наприклад, саме це поняття згадується в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода про асоціацію), у Директиві ЄС № 96/9 від 11 березня 1996 р. «Про правову охорону баз даних».

Загалом поняття «компіляції» є усталеним і його зміст полягає у тому, це неоригінальний, несамостійний твір, твір, який складено з інших творів.

Натомість «база даних» традиційно розглядається у більш широкому розумінні. Зокрема, база даних (англ. *database*) — це сукупність даних, організованих відповідно до концепції, яка описує характеристику цих даних і взаємозв'язки між їх елементами; ця сукупність підтримує щонайменше одну з областей застосування.

Тому вважаємо за доцільне уніфікувати термінологію та вживати поняття «база даних» замість «компіляція даних».

Національне законодавство України практично не містить спеціальних норм щодо правового режиму бази даних. Зокрема, у Законі України «Про авторське право і суміжні права» міститься визначення бази даних і кілька поодиноких згадок. ЦК України згадує про бази даних лише в переліку об'єктів авторського права та в контексті розподілу майнових прав на службові твори.

Доповнюють правове регулювання відносин щодо авторсько-правової охорони баз даних положення Угоди про асоціацію, яка у

ст. 185–189 визначає об'єкт правової охорони, містить положення про суб'єктів авторського права на бази даних, визначає майнові авторські права на бази даних та випадки використання баз даних без згоди суб'єкта авторських прав на неї.

Загалом база даних — це сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі — електронній. Тобто складовими бази даних можуть бути не лише твори як об'єкти авторського права, а й інші дані, інша інформація. Станом на сьогодні бази даних існують переважно у електронній (цифровій) формі. Свідченням цього є і наголос, який робить законодавець у визначенні бази даних, — складові частини бази даних можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи *на основі електронних засобів (комп'ютера)* чи інших засобів.

Для того, щоб база даних була об'єктом авторського права, необхідно, щоб підбір і розташування її складових частин, її упорядкування було результатом творчої праці її автора (авторів).

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС наводиться більш лаконічне визначення бази даних, але змістовно воно дублює визначення, яке наведено у законі про авторське право. Зокрема, «база даних» означає сукупність незалежних творів, даних або іншої інформації, розташованих у систематизованому або упорядкованому вигляді та доступних для будь-якої особи за допомогою електронних або інших засобів (ч. 1 ст. 185 Угоди про асоціацію). У Директиві ЄС № 96/9 від 11 березня 1996 р. «Про правову охорону баз даних» наведено подібне визначення, зокрема, під базою даних розуміють збірник самостійних творів, даних або інших матеріалів, розміщених в систематичному або методичному порядку і доступних в індивідуальному порядку через електронні або інші засоби.

У ч. 5 ст. 433 ЦК України вказано, що компіляції даних (бази даних) або іншого матеріалу охороняються як такі. Натомість комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Тому прослідковується відмінність — на відміну від бази даних, комп'ютерна програма прирівняна до літературного твору.

База даних трактується законодавцем як складений твір (за умови наявності оригінальності щодо підбору даних). Такий висновок напрошується у зв'язку з редакційним формулюванням положень статті 19 закону про авторське право. Водночас у науковій літературі слушно наголошують, що поєднання у базі даних сукупності творів лише надає їй схожості зі складеним твором, але складений твір і база даних є самостійними об'єктами правової охорони авторським правом, водночас принципової потреби у їх розмежуванні не виникає [1, с. 56].

Стаття 19 закону про авторське право (яка унормовує правовий режим збірників та інших складених творів) вкотре наголошує, що авторіві (упорядникові) складеного твору (зокрема, і бази даних) належить авторське право лише на здійсненні ним підбір і розташу-

вання творів та/або інших даних, що є результатом творчої праці такого упорядкування. При цьому, безумовно, повинні бути дотримані права авторів творів, включених до складеного твору (зокрема, бази даних). Правова охорона баз даних як об'єкту авторського права не поширюється на змістовну частину бази даних.

Якщо база даних не містить ознак оригінальності, то вона охороняється за правом *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду). Наприклад, як вказано у ст. 7 Директиви ЄС № 96/9 від 11 березня 1996 р. «Про правову охорону баз даних» (яка визначає предмет охорони бази даних за правом *sui-generis*) для виробника бази даних гарантовано право стати на заваді вилученню чи повторному використанню всієї або значної, визначеної кількісно або якісно, частини змісту даної бази, коли одержання, перевірка або представлення цього змісту свідчать про істотне інвестування з точки зору якості і кількості. Подібних норм у чинному законодавстві України немає.

База даних у сьогоdnішніх умовах розвитку цифрового суспільства знаходить своє широке використання. Так, база даних є одним з складових елементів контенту веб-сайту (який є складеним об'єктом авторського права) [1, с. 29; 2, с. 71]. Окремі автори вказують, що блокчейн є також публічною базою даних, зокрема, базою даних щодо всіх транзакцій між суб'єктами мережі блокчейн, оскільки мережа блокчейна відкрита для вільного приєднання, і публічність даних мережі фактично означає загальнодоступність цих даних [4, с. 62]. Водночас інші автори відзначають комплексність правової охорони блокчейну, наголошуючи, що блокчейн недоцільно розглядати лише як базу даних, натомість блокчейн може розглядатися як об'єкт цивільних прав у вигляді нематеріального об'єкта (як неоригінальна база даних) та на нього може поширюватися правовий режим авторського, інформаційного права, особливого права — *sui-generis* [5, с. 118], оскільки сьогодні охопити правову охорону блокчейну у межах однієї правової інституції неможливо [6, с. 74].

Також слід погодитися з думкою, яка висловлена у науковій літературі, що позиція авторсько-правової охорони бази даних не підлягає сумніву, проте активний розвиток інформаційних технологій призводить до того, що сучасні електронні бази даних постійно підлягають змінам, оновленням, і як наслідок, статика охорони авторським правом цього об'єкта поширюється лише на принцип розбудови бази даних [7, с. 28]. Безумовно, зараз всі живуть у світі, в якому має місце велика кількість потоків інформації і даних. З часом втрачається актуальність певних даних, інформації, творів, які є складовими баз даних, і виникає потреба в оновленні змісту бази даних, при цьому принцип роботи бази даних може не змінюватися.

Як бачимо, база даних як об'єкт правової охорони існує переважно в електронній (цифровій формі), а також знаходить нові циф-

рові форми відображення (у веб-сайтах, у блокчейні тощо).

Законодавство про бази даних як об'єкт цивільних прав загалом, і як об'єкт авторського права зокрема, потребує вдосконалення, оскільки поодиноких норм, які містяться в ЦК України, законі про авторське право — недостатньо. Норми Угоди про асоціацію також не заповнюють прогалини правового регулювання цього правового інституту.

Список використаних джерел:

1. Яворська О. Охорона прав на бази даних. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2021. № 72. С. 55–63.

2. Зеров, К. О. Веб-сайт як непоіменований об'єкт авторського права. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-3. С. 28–30.

3. Некіт К.Г. Веб-сайт як комплексний об'єкт цивільних прав. Часопис цивілістики. 2017. № 26. С. 69–73.

4. Баранов О.А. Інтернет речей і блокчейн. Інформація і право. 2018. № 1. С. 59–71.

5. Сінегубов О.В. Проблеми навколо характеристики блокчейну як об'єкта цивільних прав. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці від дня народження О.А. Пушкіна (м Харків, 21 трав. 2021 р.). Харків: ХНУВС, 2021. С. 117–120.

6. Теремецький, В., Маляр, С. Місце блокчейну в системі об'єктів авторських прав. Актуальні проблеми правознавства. 2022. № 4. С. 72–78.

7. Єфіменко, М. Ю. База даних як об'єкт інформаційних правовідносин. Право і безпека. 2015. № 4. С. 27–31.

Ткачов М.М.

к.е.н., доцент кафедри права

Перерва П.Г.

д.е.н., професор, заїдувач кафедри економіки бізнесу

Національний технічний університет «ХПІ»,

(м. Харків, Україна)

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КОНТРАФАКТНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ

В останній час набувають популярності бізнес-моделі торговельних відносин в сфері інтелектуальної власності, що ґрунтуються на ресурсах Інтернет-мережі та Інтернет-технологій, що призвело до широкого вжитку термінів «електронна комерція», «електронна торгівля» та ін. Таким чином встає проблема правового регулювання

електронної торгівлі і електронної комерції. Особливе значення ці проблеми мають в сфері запобігання контрафактного розповсюдження продукції, порушень виключних прав.

Щорічно контрафактні товари завдають виробникам величезних збитків. Реалізуючи підроблені товари, шахраї не тільки завдають фінансової та репутаційної шкоди власникам оригінальних товарів. Неякісні копії виробляються без дотримання технологій з дешевих матеріалів, низькоякісних замінників і можуть загрожувати здоров'ю і навіть життю людей. В умовах, коли онлайн-торгівля стала пріоритетною формою реалізації товарів, проблема продажу підробок через шахрайські інтернет-магазини, акаунти в соціальних мережах, які видають себе за оригінальний бренд, набуває ще більших масштабів. З метою не допустити втрату доходів та репутації, правовласники зацікавлені у дієвих, ефективних та адекватних методах боротьби з контрафактом.

На сьогоднішній день особливо загострилася проблема розповсюдження неліцензованої продукції. Лише за 2020 рік в Україні було конфісковано понад мільйон одиниць контрафактних товарів [17]. Яку шкоду це завдає правовласникам? Яку відповідальність передбачено за незаконну реалізацію контрафакту? У чому відмінність контрафакту від фальсифікації та паралельного імпорту? Саме на ці запитання ми намагалися дати відповідь у цій доповіді.

Отже, спочатку слід розібратися, яку продукцію слід вважати контрафактною. Відповідно до Цивільного кодексу України, у разі, коли виготовлення, розповсюдження або інше використання, а також імпорт, перевезення або зберігання матеріальних носіїв, у яких виражені результати інтелектуальної діяльності або засіб індивідуалізації, призводять до порушення винаяткового права на такий результат або на такий засіб, такі матеріальні носії вважаються контрафактними [17]. Необхідно звернути увагу на той факт, що контрафактними товарами можуть бути також товари, які вироблені без порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, але водночас ввезення на митну територію таких товарів зроблено особами, які не уповноважені на те правовласником [17, с. 127].

Існує кілька видів контрафакту:

1. Товари-двійники — товари повністю аналогічні до оригіналу, що виробляються з метою введення споживачів в оману;

2. Товари-імітатори — товари, які мають схожість «до ступеня змішування» із продукцією правовласника. При цьому подібність може виявлятися як подібність дизайну (схожі колір, форма, упаковка і т. д.) або подібність найменування, що досягається зазвичай шляхом заміни однієї або декількох літер (наприклад, вказівка бренду «Abibas» замість «Adidas») [17, с. 50–51].

Тож яку шкоду контрафакт завдає правовласнику? Очевидно, майновий, оскільки контрафактна продукція значно дешевша за

оригінальну, що підвищує на неї попит з боку споживачів, а значить, загрожує правовласнику матеріальними збитками, ризиком упу-щення вигоди. І звичайно, репутаційний, адже нерідко неліцензовані товари поступаються своїми якісними характеристиками оригіналу. А яку відповідальність передбачено в Україні за розповсюдження контрафактної продукції? Цивільно-правова, адміністративна та кримінальна. Відповідно до Цивільного кодексу України контрафакт підлягає вилученню з обігу та утилізації за рахунок порушника. Більше того, правовласник має право на виплату компенсації у розмірі від десяти тисяч до п'яти мільйонів рублів або у дворазовому розмірі вартості неліцензованих товарів [4, 7, 17, 22].

Кримінальна відповідальність настає у разі заподіяння власнику збитків понад певну суму. Відповідно до Цивільного кодексу України, незаконне розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності карається штрафом, обов'язковими, виправними або примусовими роботами або позбавленням волі [11, 17, 20, 24].

Слід зазначити, що необхідною умовою настання кримінальної відповідальності за придбання, зберігання, перевезення контрафактних екземплярів творів чи фонограм є скоєння зазначених діянь з метою збуту. При цьому під збутом слід розуміти навмисне відплатне або безоплатне надання такої продукції іншим особам будь-яким способом (наприклад, шляхом продажу, дарування, розміщення творів у мережі Інтернет тощо) [17, с. 30].

Щодо адміністративної відповідальності, відповідно до Цивільного кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративне покарання тягне за собою ввезення, продаж, здавання в прокат або інше незаконне використання екземплярів творів або фонограм з метою отримання доходу. Зазначені дії караються адміністративним штрафом із конфіскацією контрафактної продукції.

При розгляді питання про розповсюдження контрафакту важливо виявити його відмінності від фальсифікованих товарів та паралельного імпорту.

По суті контрафакт — товар, створений з урахуванням оригіналу, має його риси, у своїй може бути досить високої якості, хоч і вироблено без згоди правовласника. А фальсифікат — продукт низької якості, який може представляти реальну загрозу життю та здоров'ю споживачів. А що можна сказати про паралельний імпорт? Паралельний, або «сірий» імпорт — це міжнародний принцип вичерпання прав, який полягає в тому, що ввезення товару під зареєстрованим товарним знаком можливе в країну будь-якими учасниками ринку, а не лише тими, хто отримав дозвіл правовласника.

Таким чином, контрафакт — продукція, виготовлена з порушенням права інтелектуальної власності або незаконно імпортована на територію певної держави. Поширення неліцензованих товарів

загрожує правовласнику матеріальними та репутаційними витратами. Важливо, що залежно від розміру заподіяної шкоди порушнику загрожує застосування до нього заходів цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності, кожна з яких тягне за собою вилучення з обігу та знищення контрафакту.

Загалом, можна дійти невтішного висновку, що законодавство у сфері протидії поширенню контрафакту з метою захисту інтелектуальних прав поки що перебуває у стадії розвитку.

Проведений аналіз правового забезпечення процесів торгівлі товарами і послугами з інтелектуальним змістом за використанням Інтернет-мережі та Інтернет-технологій надає нам право зробити заключний висновок про те, що в цей час відсутні потреби у формуванні спеціального правового забезпечення, законодавства, яке повинно регулювати комерційні відносини, які виникають. Також відсутні запити на введення певного правового інституту, такого як «електронна торгівля», який зміг би узагальнити всі випадки використання в торгівлі в Інтернет-мережі та з використанням Інтернет-технологій. З теоретико-методичної точки зору функціонування інституту «електронна торгівля» може бути ефективним тільки для таких випадків, коли всі етапи торгівлі, доходючи до передачі самого товару, реалізуються за використанням Інтернет-мережі та Інтернет-технологій.

Список використаних джерел:

1. Лазарева Ю.А. Борьба с контрафактом в объективе права интеллектуальной собственности // Вопросы Российской юстиции. Вып. 18. 2022. С.218-224
2. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance of antimonopoly legislation // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. Харків: НАНГУ, 2017. С.156-159.
3. Pererva P.G., Tkachev M.M., Kobielieva T.O. Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // Науковий вісник Полісся. 2016. № 4 (8), ч.2. С.240-246.
4. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.
5. Kocziszky György, Pererva P.G., Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
6. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.
7. Sikorska M., Veres Somosi M., Pererva P.G. Compliance-risks // Стратегічні перспективи розвитку економічних суб'єктів в нестабільному економічному середовищі. Кременчук, 2017. С. 95-99.

8. Kocziszky G., Veres Somosi M., Pererva P.G. Model of three levels compliance protection // Стратегічно-інноваційний розвиток суб'єктів економічної системи в умовах глобалізації: зб. тез конф. Кременчук, 2018. С. 86-89.

9. Nagy S., Pererva P.G. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54.

10. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

11. Грабченко А.И., Смоловик Р.Ф., Перерва П.Г. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие, Харьков: ХГПУ, 1999.- 242с.

12. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник НТУ "ХПІ". Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24. С. 153-158.

13. Старостіна А.О. Маркетинг: теорія, світовий досвід, українська практика: підруч. К.: Знання, 2009. 1070 с.

14. Compliance program: [tutorial] / P.G.Pererva [et al.]; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veress Somosi. Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. 689 p.

15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса. К.: ВИРА-Р, 1998. 267с.

16. Kobieliieva T.O., Pererva P.G., Kuchinskyi V.A., Garmash S.V., Danko, T.V. Ensuring the Sustainable Development of an Industrial Enterprise on the Principle of Compliance-Safety // Studies of Applied Economics. Spec. Iss. : Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. 2021. Vol. 39, №5. 11 p. <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/53819>

17. Інтелектуальна власність: магістерський курс : підручник / П.Г.Перерва [та ін.] ; ред.: П.Г.Перерва, В.І.Борзенко, Т.О.Кобелева ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". – Харків : Планета-Прінт, 2019. – 1002 с.

18. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. пр. Харків : НТУ "ХПІ", 2015. № 60 (1169). С. 78-81.

19. Kocziszky, G. Compliance risk in the enterprise / G.Kocziszky, M.Veress Somosi, T.O.Kobieliieva // Strategiyi innovacijnogo rozvytku ekonomiky Ukrayiny: problemy, perspektyvy, efektyvnist "Forvard 2017" : tr. 8-yi Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. stud. ta molodyx vchenyux, 27 grudnya 2017. Kharkiv : NTU "KhPI", 2017. P. 54-57.

20. Кобелева Т.О., Марчук Л.С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність

виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 79-84.

21. Nagy Szabolcs. Current evaluation of the patent with regarding the index of its questionnaire / S.Nagy, M.Sikorska, P.Pererva // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 9-ї Всеукр. наук.-практ. конф., 19 квітня 2018 р. – Київ : НАУ, 2018. – С. 21-22.

22. Pererva P.G., Nagy S., Maslak M. Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. 2018. № 5. 10 p.

23. Tkachov M.M., Pererva P.G., Kobieliyeva T.O., Tkachova, N.P., Diachenko T.A. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach // Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol.19, Iss.1. P.24-38.

24. Kosenko O.P., Kobieliyeva T.O., Tkacheva N.P. Monitoring the commercial potential of intellectual property // Scientific bulletin of Polissia. 2017. №1, ч.2. С.140-145

25. Kobeleva T., Pererva P., Tovazhnyanskiy V., Gladenko I. Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // Business Studies. Miskolc: Miskolc University Press. 2010. Volume 7. №2. S.71-183.

Улітіна О.,
*к.ю.н., вчений секретар
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
(м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний світ переживає одночасно значний сплеск технічного і культурного розвитку і великі соціальні потрясіння. Ці процеси переплітаються та стають основою для нової площини існування людства.

Технологічні процеси впливають на появу нових способів самовираження, які втілюються в нових формах мистецтва. Завдяки цьому з'явилося і укорінилося таке явище як цифрове мистецтво.

Цифрове мистецтво (Digital Art, Media Art) представлене творами, які створені за допомогою цифрових технологій або можуть бути виражені за допомогою цифрових технологій. До таких творів можуть відноситися як твори повністю створені за допомогою технологій, так і ті, які були спершу аналоговими, а лише потім були оцифровані. Цифровими творами можуть бути як ілюстрації, так і анімація, 3D моделювання, відео, аудіо, фотографія, а також твори, які поєднуються між собою.

Різноманіття видів візуальних цифрових творів не має меж. Деякі з них поширені в повсякденному житті, наприклад «2D комп'ютерна графіка, цифрова фотографія, 3D комп'ютерна графіка, піксельне мистецтво, цифровий колаж, 2D цифровий живопис та 3D цифровий живопис» [1]. Інші види цифрових творів є менш розповсюдженими, проте не менш важливими в контексті сучасної культури, наприклад, компресійне пошкодження або дата мошинг (*data-moshing* — твори, отримані шляхом пошкодження файлу при стисканні), фрактальна графіка, гібридні твори (створені за допомогою декількох різних технік), твори, створені штучним інтелектом та інші [2].

Цифрові твори можна поділити на ті, що були створені за допомогою різноманітних пристроїв (комп'ютера, планшетів, телефона) і ті, що були оцифровані уже після створення. Однак, в обох випадках результат можна назвати цифровим мистецтвом.

«Вперше термін «цифрове мистецтво» був використаний на початку 1980-х років, коли комп'ютерні інженери розробили програму для малювання, яку використовував перший цифровий художник Гарольд Коен» [3]. З роками цифрове мистецтво змінювалось, розповсюджувалось та поступово займало свою нішу. Проте для митців та цінителів воно мало великий недолік — не ексклюзивність. Цифрові твори дуже умовно мають оригінал і його зовсім неможливо назвати неповторним. Більше того, головною ознакою цифрових творів є те, що створити їх повну копію дуже легко. Власне через це також є досить високим рівень порушень прав на цифрові твори.

Все це досить негативно впливало на розвиток ринку цифрових творів. І хоча цифрове мистецтво ставало все більш популярним, багато митців його не визнавали, хіба лише тільки оцифрування у крайньому випадку.

Однак ситуація змінилася з появою NFT, а повний перелом стався з початком пандемії COVID-19.

NFT (*non-fungible token*, невзаємозамінні токени) — це особливий тип криптовалюти, де кожна одиниця даних представляє собою унікальний цифровий елемент, тобто є не взаємозамінною. Завдяки цій технології цифрові об'єкти отримали змогу бути унікальними, тобто стали більш привабливими для митців та почали бути цікавими для колекціонерів.

Від початку пандемії COVID-19 рівень затребуваності цифрових об'єктів, особливо інтерактивних, значно підвищився, оскільки фізично люди були ізольовані. Почали з'являтися та розвиватися цифрові виставки, створювали цифрові галереї [4]. На цьому етапі цифрові твори закріпилися на рівні з вже звичним «аналоговим» мистецтвом.

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року для цифрового мистецтва та для NFT почався новий виток. Мистецтво стало одним з напрямків боротьби

проти загарбників на інформаційному фронті, а також інструментом для збору коштів для підтримки Збройних Сил України і всього українського народу.

В березні 2022 року за підтримки Міністерства цифрової трансформації України було запущено NFT-музей війни, який покликаний «зберегти пам'ять про реальні події цього часу, розповсюдити правдиву інформацію серед діджитал-спільноти у світі та зібрати благодійні внески на підтримку України» [5]. За час існування музею було зібрано близько 550 тисяч доларів допомоги. Крім того, існують інші подібні проекти, наприклад, провідні розробники відеоігор та цифрові художники України створили благодійну NFT-колекцію «Avatars for Ukraine» [6]. Таким чином, мистецтво стало одним зі способів допомоги постраждалим від війни, надає можливість привертати увагу до подій, що відбуваються в Україні та впливає на формування відношення до війни.

З впевненістю можна сказати, що розвиток цифрового мистецтва напряму залежить від подій, що відбуваються в суспільстві. Особливістю цифрових творів є їх можливість легко пристосуватися до потреб суспільства, що і робить їх «творами майбутнього».

Список використаних джерел:

1. Wang, V. and Wang, D. (2021) The Impact of the Increasing Popularity of Digital Art on the Current Job Market for Artists. *Art and Design Review*, 9, 242-253. doi: 10.4236/adr.2021.93019.

2. Anton, G. 15 Types of Digital Art to Consider. Architecture Lab. URL: <https://www.architecturelab.net/types-of-digital-art>

3. Digital Art. URL: <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/d/digital-art>.

4. Для прикладу – <https://www.opendigitalgallery.com>, <https://digital.nls.uk/gallery/>, <https://thegallerynft.com>

5. NFT-музей війни URL: <https://metahistory.gallery>

6. Аватар для України URL: <https://www.avatarsforukraine.com/uk>

Фещук Є. В.,
студент

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)*

ЦИФРОВЕ ПІРАТСТВО: РИЗИКИ І БОРОТЬБА З НИМИ

Незважаючи на потрясіння, котрі пережило людство за тисячі років свого існування — процес його розвитку не зупинявся ні на мить. Епоха цифрових технологій, перехід до якої відбувається на

наших очах — є цьому підтвердженням. Проте, розвиток не минув безпроблемно. Паралельно зі стрімким зростанням популярності Інтернету, загальновідомим стало таке поняття, як «цифрове піратство».

Піратство відоме під різними іменами, зокрема інтернет-піратство, медіа-піратство, онлайн-піратство та цифрове піратство, але незалежно від назви, піратство — це незаконне копіювання захищеної власності, що порушує авторські права власника. Шкоду від піратства часто недооцінюють, проте вона може бути різноманітною, несучи шкоду людям абсолютно різного віку.

1. Шахрайство. З розвитком легальних стрімінгових чи потокових сервісів, цифрові пірати навчилися досить уміло під них маскуватися, змушуючи користувачів платити саме їм. Часто це супроводжується отриманням особистих даних та даних про місцезнаходження користувачів.

2. Шкідливе програмне забезпечення. Будь-який вміст, який був отриманий через цифрові піратські мережі несе загрозу завдання шкоди вашій операційній системі.

3. Загроза малолітнім дітям. Продаючи незаконний контент, цифрові пірати наражають на небезпеку перегляду дітьми матеріалу, що не відповідає їх віку, загрожуючи їх моральному стану. До того ж це може бути контент, котрий може підштовхнути їх до соціально неприйнятної поведінки.

4. Крадіжка даних. Основна загроза цифрового піратства, адже будь-яка конфіденційна інформація має належати її власнику. Це може стосуватися різноманітних фото, відео файлів, паролів, номерів банківських карток. Загалом, список даних, котрі можуть бути отримані цифровими піратами досить широкий, що може призвести до реальної небезпеки життю жертві «піратів».

5. Неавтентичні джерела. Ще одна загроза цифрового піратства полягає в тому, що воно може призвести до розповсюдження цифрового контенту через неавтентичні джерела, котрі сприяють кіберзлочинам.

Це лише дуже короткий перелік та опис загроз, котрі несе цифрове піратство. На жаль, не завжди вдається від нього захиститися. Найчастіше, причиною цифрового піратства є те, що люди не можуть дозволити собі вміст, доступний в Інтернеті. Такі люди можуть не усвідомлювати, що вони є «піратами», проте це не нівелює шкоду, котру вони наносять власникам якогось контенту. Єдиним дієвим методом в боротьбі з «несвідомими піратами» міг би стати доступний цифровий контент. До того ж, такий контент міг би допомогти подолати цифровий розрив, що по-суті є новим видом соціальної диференціації через різні можливості у використанні інформаційних технологій.

Підтвердженням того, що вищевказані методи можу спрацювати є звіт Європейської обсерваторії з питань порушень прав інтелектуальної власності ЕUIPO (Бюро інтелектуальної власності Європейського Союзу) під назвою «Порушення авторських прав в Інтернеті в

Європейському Союзу, музика, фільми та телебачення (2017–2020)», котрий був оприлюднений 9 грудня 2021 року. Результати дослідження продемонстрували, що цифрове піратство продовжує зменшуватися і ця тенденція спостерігається з 2019 року. Варто звернути увагу саме на кінопіратство, доля якого впала на 51 % в 2020 році, незважаючи на початок пандемії Covid-19 і співпала із розвитком доступних стрімінгових та потокових сервісів [1].

Важливу роль в приборканні цифрового піратства відіграє і відповідна освіта, знання про цифрове піратство та його розуміння загальною. Тобто, щоб зупинити його розповсюдження — варто говорити людині про його шкоду і ті наслідки, які воно може нести їм особисто. Наприклад, уроки кібербезпеки для підлітків могли б продемонструвати свою ефективність в майбутньому. Кожній дитині важливо знати плюси та мінуси цифрового піратства. До того ж, цю інформацію вони можуть розповсюджувати і серед однолітків.

Найдієвішим методом боротьби з цифровим піратством будуть відповідні закони. В іншому випадку, це явище не подолати. Без будь-яких жорстких антипіратських заходів у сфері піратства програмного забезпечення та контенту неможливо буде обмежити цифрове піратство.

21 березня 2014 року була підписана Угода про асоціацію України з ЄС. 28 лютого 2022 року, невдовзі після повномасштабного вторгнення російської федерації, Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі. Процес триває, але цілком зрозуміло, що в підсумку, після перемоги у війні Україна стане повноцінним членом ЄС, що означає гармонізацію ряду вітчизняних нормативно-правових актів з європейськими. Проте, в Україні немає Закону, який би відповідав Директиві 98/84/ЄС, регулюючи доступ до цифрового контенту і запобігаючи таким чином цифровому піратству.

В квітні 2021 року Європейська комісія опублікувала звіт про захист та забезпечення прав інтелектуальної власності у світі за 2020 рік. Україна потрапила до країн зі списку Priority 2. Це свідчить про серйозні проблеми у захисті прав інтелектуальної власності, які завдають значної шкоди підприємствам ЄС. У звіті було зазначено, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС вимагає від України посилити свій рівень захисту інтелектуальної власності та захисту прав інтелектуальної власності. Угода про асоціацію вимагає нормативного наближення українського законодавства про інтелектуальну власність до *acquis* ЄС у сфері авторського права та суміжних прав, торгових марок, географічних зазначень, дизайну, топографії напівпровідників, патентів, сортів рослин [2].

27 серпня 2021 року у Верховній Раді України були зареєстровані два законопроекти — #5870 та #5871, розроблені Офісом ефективного регулювання BRDO та допрацьовані Міністерством економіки України [3]. За повідомленням Офісу, ухвалення цих за-

конопроектів сприятиме добрососідній конкуренції між постачальниками електронних комунікаційних послуг з умовного доступу до послуг телебачення та радіомовлення, захистить споживачів цифрового контенту, що отримали його правомірно, і створить умови для розвитку будь-яких захищених послуг, що засновані або складаються з умовного доступу. Окрім цього, це дозволить імплементувати Директиву 98/84/ЄС в українське законодавство і сприятиме євроінтеграції України [4]. На даний момент, ці законопроекти знаходяться на опрацюванні в комітетах Верховної Ради України.

Висновки. Отже, варто відзначити, що цифрове піратство є досить небезпечним явищем, шкоди від якого можуть зазнати, як звичайні користувачі мережі різного віку, так і великі корпорації. Саме тому заходи кібербезпеки, спрямовані на запобігання цифровому піратству мають бути чіткими і ефективними.

Список використаних джерел:

1. Звіт Європейської обсерваторії з питань порушень прав інтелектуальної власності EUIPO (Бюро інтелектуальної власності Європейського Союзу) під назвою «Порушення авторських прав в Інтернеті в Європейському Союзі, музика, фільми та телебачення (2017-2020) URL : https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/online-copyright-infringement-in-eu/2021_online-copyright-infringement-in-eu_execsum_en.pdf

2. Звіт про захист та забезпечення прав інтелектуальної власності у світі URL : https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159553.pdf.

3. Проект Закону про захист послуг, що надаються із застосуванням системи умовного доступу від 27.08.2021 №5870 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72656

Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо захисту послуг, що надаються із застосуванням системи умовного доступу від 27.08.2021 №5871 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72657

4. Офіс ефективного регулювання BRDO URL : <https://brdo.com.ua/news/yevrointegratsiya-yak-ukrayina-maye-zapobigaty-tsyfrovomu-piratstvu/>

Фонарьова Т.А.

к.е.н., доцент, доцент

*Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
(м. Дніпро, Україна)*

Петренко В.О.

*д.т.н., професор, професор кафедри інтелектуальної
власності та управління проектами*

*Українського державного університету науки і технологій,
(м. Дніпро, Україна)*

Бушуєв К.М.

аспірант третього року навчання

*Український державний університет науки і технологій
(м. Дніпро, Україна)*

СУЧАСНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Актуальність дослідження обумовлена, тим що в інформаційному суспільстві результати інтелектуальної діяльності відіграють пріоритетну роль, займаючи істотну частку в суспільному продукті. Активізація інноваційної діяльності наукової і виробничої сфер є важливим завданням та умовою становлення економічної незалежності України. Якісних перетворень зазнає не лише виробнича сфера, а й ринкові відносини, оскільки поряд з традиційними об'єктами обміну з'являються нові, що мають специфічні риси та унікальні властивості.

Згідно з визначенням Червітца А.Р., інтелектуальне підприємництво потрібно розглядати з різних боків, з боку генерування нових ідей та інновацій, з боку інтелектуальної власності та правового забезпечення, з боку маркетингового менеджменту, щодо до ефективного управління та застосування інструментів маркетингу, з боку управління персоналом [1].

Доцільно проводити дослідження саме у комплексі у всіх чотирьох напрямках задля забезпечення всебічного розвитку підприємства інтелектуальної сфери.

Інтелектуальний продукт є різновидом інноваційного та володіє такими специфічними особливостями: невідчужуваність знання в процесі купівлі-продажу, зростаюча віддача від продукту (кожна наступна копія продукту обходиться істотно дешевше і приносить більше прибутку), домінування в продукті витрат на НДДКР, наявність мережевого ефекту (придбання кожним наступним споживачем продукту приносить велику цінність для всіх споживачів), здатність приносити інтелектуальну ренту у вигляді платежів за користування ним (плата за ліцензію) [2].

З іншого боку, ринок новацій, конкуренції і капіталів створює

сферу інтелектуальної діяльності, котру визначають як діяльність колективу людей щодо забезпечення доведення науково-технічних ідей, винаходів до результату, придатного до практичного застосування та їх реалізації на ринку з метою задоволення потреб суспільства у конкурентоспроможних товарах та послугах [3, с. 69].

Забезпечення інтелектуального підприємництва та середовище, яке його оточує схематично представлені на рис. 1. [1].

Як видно з рис.1, інфраструктура інтелектуального підприємництва включає різні типи підприємств, але на думку авторів, саме інтелектуальне підприємництво представлено венчурними підприємствами та підприємствами патентного супроводу з надання послуг по оформленню права інтелектуальної власності.

Одним з ціннісних орієнтирів, які виступають в ролі основи інтелектуального підприємництва, перш за все, окрім генерування нових ідей, виступає захист прав на об'єкти інтелектуальної власності та правового забезпечення цього процесу.

До об'єктів права інтелектуальної власності належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; копіїляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційна таємниця [4, с. 68–69].

Рис. 1. Взаємозв'язок інтелектуального продукту з інтелектуальним підприємництвом та ринком інновацій [1]

На рис. 2 приведено схема регулювання інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні.

Рис. 2 – Схема регулювання інтелектуально-інноваційної діяльності [1]

Головною складовою інноваційного підприємництва повинно стати набуття майнових прав інтелектуальної власності, що є суттєвим для розуміння інтересів підприємництва, яке при ігноруванні цих правових вимог може приводити до значних збитків, втрати матеріальних цінностей та до кабальної залежності від власників об'єктів права інтелектуальної власності, які зареєстрували свої права раніше тих хто намагався набути ці права. Результати інтелектуальної діяльності стають об'єктами прав інтелектуальної власності лише за умови, що вони визнані законом України як такими, а залучення їх у господарський обіг істотно підвищує ефективність функціонування виробничої системи у цілому. Право на використання майнових прав інтелектуальної власності означає юридичну можливість вилучати із цього об'єкту його корисні якості, ті прибутки, які він може приносити в результаті його використання, та інший корисний ефект [5, с. 54].

Вартісна оцінка об'єктів інтелектуальної власності дає можливість здійснення компенсації збитків від незаконного використання інтелектуальної власності за допомогою страхування. На відміну від компенсації, яка відбувається на підставі судового захисту, страхування створює можливість компенсувати збитки набагато швидше, оскільки саме рішення суду ще не означає, що воно одразу ж буде виконано порушником прав. Тому компенсація збитків за допомо-

гою страхування є більш прийнятною формою захисту майнових прав власника інтелектуальної власності. Але, на жаль, не вирішеними залишаються практичні аспекти страхування ОПІВ українськими страховими компаніями, потребує змістовного аналізу можливості впровадження цього виду страхування в практиці інноваційного підприємництва та бізнесу, необхідна розробка практичного інструментарію з моделювання процесу страхування ОПІВ, що сприятиме його поширенню та удосконаленню [6].

Таким чином, для ефективного використання інтелектуальної власності, державі потрібно забезпечити авторам надійний захист їх прав, створити сприятливі умови для ведення бізнесу, підтримувати розвиток інтелектуального підприємництва, запровадити пільгове кредитування малого і середнього бізнесу, розвиток банківської системи, венчурне фінансування, вдосконалювати систему комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, сприяти появі на ринку інноваційної продукції з використанням інтелектуальної власності, вдосконалити нормативно-правову базу інноваційної та інвестиційної діяльності, гарантувати захист прав інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Petrenko V., Ustinov A., Fonarova T., Bushuiev K Modeling of economic and legal support of intellectual entrepreneurship. Intelligent information systems for decision support in project and program management: Collective monograph edited by I. Linde. European University Press. Riga : ISMA, 2021. 278 p. P. 198-215
2. Ахтіямов М.К., Маляр Н.С., Боброва А.В. Інтелектуальне забезпечення інноваційного розвитку підприємництва. Вісник ЮрГУ, 2012. Вип. 9, Серія «Економіка та управління», № 21. С. 109-115.
3. Падерін І.Д., Горященко Ю.Г., Романов О.В. Інтелектуальний бізнес як важливий напрям інноваційного розвитку підприємств. Вісник економічної науки України, 2017. Вип. 1. С. 68-72.
4. Право інтелектуальної власності: Навчальний курс / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За редакцією О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. К.: Видавництво «Ін Юре», 2007. 696 с.
5. Бутнік-Сіверський О.Б. Права інтелектуальної власності у сфері підприємницьких інтересів. Інтелект-XXI, 2016. № 4. С. 46-54.
6. Петренко В., Фонарєва Т., Устинов А. Моделювання процесу страхування прав інтелектуальної власності. «Наукові записки Таврійського національного університету В.І. Вернадського. Серія: Економіка та менеджмент», 2021. Вип. 32 (71). N 3.

Харитонова О. І.,

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри інтелектуальної власності
та патентної юстиції*

Національного університету «Одеська юридична академія»

Харитонов Є. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)*

ВІРТУАЛЬНИЙ СВІТ, ВІРТУАЛЬНА ОСОБИСТІТЬ І СИМУЛЯКРИ

Однією з головних рис інформаційного суспільства вважається прояв ефектів нових технологій, котрі охоплюють у ньому усі сфери людської діяльності [1]. Формується нова реальність, в структурі якої особливого значення набувають комп'ютерні технології, поява та стрімкий розвиток світової мережі Інтернет і цілого візуально-смыслового виміру — віртуальності. Починає формуватися явище віртуальної реальності, у площину якої перенесено безліч соціальних процесів. У віртуальному просторі віртуальна людина працює, вчиться, відпочиває, спілкується, споживає інформацію, саме для неї виникають і існують всі нові і нові віртуальні феномени, цілі віртуальні світи.

З точки зору філософської науки віртуальна реальність є технічно сконструйованим за допомогою технічних засобів інтерактивним середовищем породження і оперування об'єктами, подібними до реальних або уявних, на основі їх тривимірного графічного уявлення, симуляції їх фізичних властивостей (об'єм, рух тощо), симуляції їх здатності впливу й самостійної присутності в просторі [2, с. 184]. Терміни «віртуальність», «віртуальний світ» привертають все більшу увагу науковців, при цьому з точки зору їх сутності комп'ютерні світи вважаються породженням комп'ютерних ігор. Завдяки саме комп'ютерним іграм створюється такий різновид комп'ютерного світу, як віртуальна соціальна реальність, що є не об'єктивним, а суб'єктивно-об'єктивним явищем.

З'являються наукові дослідження понятійно-категоріального апарату у відповідній сфері. У словнику «Культурологія. XX століття» міститься таке визначення: «Віртуальна реальність — штучно створене комп'ютерними засобами середовище, в яке можна проникати, змінюючи його з середини, спостерігаючи трансформації та відчуваючи при цьому реальні відчуття. Потрапивши в цей новий тип аудіовізуальної реальності, можна вступати в контакти не тільки з

іншими людьми, але і з штучними персонажами» [3, с. 111]. О. Костенко пропонується визначення категорії «метавесвіт (кіберпростір)» як електронного середовища, що утворено сукупністю електронних суб'єктів та об'єктів, які взаємодіють між собою, а також електронних або інших технологій, що забезпечують їх взаємодію. Суспільні відносини, що виникають, поєднують метавесвіт (кіберпростір), штучний інтелект, фізичну людину та її цифрову альтернативу — електронну особистість та електронний аватар [4]. Таким чином, йдеться вже про те, що це сукупність не лише певних об'єктів, технологій, але і суб'єктів.

Отже, сьогодні поняття віртуальності все частіше використовується в контексті, що виходить за межі інформатики і комп'ютерної техніки, наразі ми маємо справу з такими категоріями, як «віртуальне підприємство», «віртуальні гроші», «віртуальна демократія», «віртуальне навчання», «віртуальні іграшки», «віртуальна особа», «віртуальна особистість» тощо.

Проникнення віртуальності у соціальне і індивідуальне життя є настільки глибоким, що йдеться про «віртуалізацію» суспільства [5, с. 159] і формування «віртуальних ідентичностей». Дослідження віртуального життя, віртуальних відносин і віртуальних ідентичностей — це аналіз не лише технологій, але й досвіду людини у сфері цифрового, віртуального простору.

Людина протягом останніх років живе в просторі інформаційних технологій, інтернет-спілкування і інтернет-користування, що зумовлює зміну стилів, ритмів і якості життя залежно від наявності інформаційних та цифрових технологій. Відтак для сучасної людини соціальне буття постає передусім таким, як воно репрезентовано в мережі. Свідченнями існування «паралельного» віртуального життя людини є записи в поштових сервісах, що зберігають дані про передані документи, статуси в комп'ютерних іграх, акаунти в онлайн-бібліотеках та соціальних мережах, де містяться відомості про улюблене фільми, музику, фотографії та книги тощо. Таким чином, у мережі, у віртуальному просторі формується певна віртуальна особа (особистість), ідентична особі фізичній. Але це співпадіння не є абсолютним.

У процесі спілкування в мережі Інтернет віртуальна особистість конструює власну ідентичність за рахунок самопрезентації за допомогою самоописування і самовираження. У першому випадку людина створює свій образ, використовуючи опис — створюється іконічний образ себе самого, максимально близький, на її думку, до її особистості. У другому випадку створений образ відрізняється від особистості, яку він репрезентує, і автор постає перед нами в непрямому, символічному вигляді.

Сьогодні електронні аватари, що створюються людьми, вкрай рідко дублюють типову зовнішність чи поведінку людини, тим більше, не дублюють зовнішність реального володільця аватару або

його користувача. Здебільшого електронний аватар — це уявний узагальнений або ідеалізований образ не персоніфікованої людини або вигаданого фантастичного персонажа, який наділено віртуальними над можливостями або супер функціями, що можливі лише в метавесвіті [4]. Таким чином, ми ніколи не знаємо, з ким маємо справу в реальності і йдеться в даному випадку, найчастіше, про так звані симулякри, котрі є породженням, результатом віртуалізації соціального буття людини. У просторі віртуальної реальності в процесах віртуального спілкування будь-яка людина може набути бажані зовнішність, вік, стать, національність тощо [6].

Симулякр є копією, котра зображує щось, що або зовсім не має оригіналу в реальності, або втратило його з часом.

За Бодрійяром, існує чотири фази розвитку образу:

1. образ є доброякісним зображенням, копією, котрій ми віримо, котру можна назвати відображенням фундаментальної реальності;
2. образ є злоякісним відображенням реальності, недостовірною копією, яка маскує і викривлює фундаментальну реальність і має шкідливий характер;
3. образ маскує відсутність фундаментальної реальності, тут знак видає себе за достовірну копію, однак така копія не має оригіналу. Символи і зображення претендують на репрезентацію чогось реального, коли насправді ніякої репрезентації немає і випадкові зображення лише припускаються тими речами, до яких вони не мають жодного відношення;
4. і, нарешті, фаза чистої симуляції, де симулякри не мають жодного стосунку до якоїсь реальності, будучи симулякром в чистому вигляді [7].

Таким чином, симулякри є сконструйованим звабленим символічним за своїм характером об'єктом, орієнтованим на задоволення бажань споживача. Це неправдива подібність, умовний знак чогось, що функціонує в суспільстві як його замітник.

Як наслідок, сучасність є епохою загальної симуляції, яка створює гіперреальність і охоплює усі сфери життя особистості, котра звикла в епоху постмодернізму не відрізняти справжнє від вимислу. Реальність закінчилася, поступившись місцем симулятивній гіперреальності симулякрів [8].

З точки зору правового регулювання відносин у віртуальній реальності дуже важливо відділяти симулякри, що не мають відношення до реальності і електронні особи (особистості), які є «цифровими відбитками» реальних суб'єктів.

Тут можна скористатися з запропонованих О.Костенко понять електронного аватару та електронної особистості.

«Електронний аватар» — дані в електронній формі, достатні для відтворення прототипу людини — володільця електронного аватару в метавесвіті (кіберпросторі) з максимальною достовірністю та пра-

вами, встановленими законодавством.

«Електронна особистість» — визначені законодавством необхідні та достатні дані в електронній формі, за якими здійснюється ідентифікація людини-володільця аватару та будь-яких електронних даних в метавсесвіті (кіберпросторі) [4].

У літературі при цьому даються такі основні значення терміну «віртуальна особистість»:

- 1) ідентифікатор для входу в комп'ютерну систему (*login, user name*);
- 2) прізвисько або псевдонім, що використовуються для ідентифікації користувача в електронному середовищі (*user name, nickname*);
- 3) абстрактна репрезентація особистості, яка використовується для її цивільної, правової та іншої соціальної ідентифікації (номер паспорта, особистий код, відбитки пальців, DNA);
- 4) комп'ютерна програма, що моделює розумну поведінку (*robot, bot*);
- 5) те саме, але в поєднанні з тілом (*android, cyborg*);
- 6) вигадана особа, яка створена людиною або групою людей, що породжує семіотичні артефакти і / або описувана ззовні (*virtual character, virtual persona*);
- 7) будь-яка особа, як вона сприймається або моделюється ким-небудь; іншими словами, образи чи іпостасі особистості як що сь відмінне від її сутності (наприклад, «я» (*ego*) в його протиставленні «самості» (*self*)) [9].

Як бачимо, електронна особистість розуміється досить широко.

Починаючи дискусію, хочемо запропонувати власне бачення співвідношення згаданих категорій.

Так, як здається, аватар слід віднести до об'єктів прав інтелектуальної власності, який є сукупністю статичних та/або динамічних зображень користувача (реальних чи вигаданих, фантазійних), 2D чи 3D моделей, які можуть містити нікнейм користувача (імена або псевдоніми) що, на думку його автора, є відображенням його особистості у відповідних віртуальних середовищах і є результатом інтелектуальної творчої діяльності автора.

Таких аватарів у особи може бути декілька і вони можуть бути різними в залежності від того, у якій ролі виступає особа у відносинах віртуального середовища.

Електронна особистість не є і не повинна бути симулякром, оскільки має відображати визначені законодавством необхідні та достатні дані в електронній формі, за якими здійснюється ідентифікація людини-володільця аватару та будь-яких електронних даних в метавсесвіті (кіберпросторі).

Навіть побіжний аналіз категорій, що стосуються ідентифікації особи у віртуальній реальності, свідчить про складність їх визначення, пов'язаність із певними технічними категоріями і явищами. І тим важливішим це є з точки зору права взагалі і права інтелектуальної власності, зокрема.

Список використаних джерел:

1. Погляди Мануеля Кастельса на інформаційне суспільство. URL: http://osvita.ua/vnz/reports/econom_history/25179/
2. Иванов А.Е. Виртуальная реальность. История философии: энциклопедия. Минск. Интерпресс сервис. 2002. С. 183-186.
3. Культурология. XX век: Энциклопедия / За ред. С.Левит. – СПб. Унив. кн. 1998. Т.1: А –Л. 447с.
4. Костенко О. В. Електронна юрисдикція, метавесвіт, штучний Інтелект, цифрова особистість, цифровий аватар, нейронні мережі: теорія, практика, перспективи. Журнал «Наукові інновації та передові технології». № 2 (4) 2022 (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка») <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/1038/1037>
5. Иванов Д.В. Императив виртуализации. Современные теории общественных изменений. СПб. 2002. С.159.
6. Огорокова В.В. Модель виртуального человека времени Постмодерна. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2018. Т.10. №1-2 (22)
7. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция/ Simulacres et simulation (1981. рус. перевод 2011. пер. А. Качалова. М. Рипол-классик. 2015.
8. Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція [Електронний ресурс] / Ж.Бодрийяр// Books Gid : електронна бібліотека. URL: <http://www.booksgid.com/other/24302-zh.bodrijjar-simuljakri-simuljacija.html>.
9. Горный Е.А. Виртуальная личность как жанр творчества. URL: <https://prochтение.org/passage/24481>

Череп А.В.,

д.е.н., професор

Череп О.Г.

д.е.н., професор

*Запорізький національний університет
(м. Запоріжжя, Україна)*

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА
ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ**

Комп'ютерні технології, Інтернет користування вже є невід'ємною частиною життєдіяльності як підприємств, так і населення. Вплив даних технологій є непередбачуваним, адже інноваційні рішення та винаходи є основою цифрової економіки.

Цифрова трансформація суттєво впливає на якість життя пересічних громадян, ефективність діяльності суб'єктів господарювання на основі автоматизації, механізації і роботизації. Цифрова трансформація стосується всіх сфер діяльності. Суспільство, держава і суб'єкти господарювання є споживачами інноваційних інформаційних технологій. В умовах глобалізації, саме цифрова трансформація є основним фактором підвищення конкурентоспроможності економік світу, створення послуг та продукції більш високої якості і цінності тощо. Тож, вивчення переваг та недоліків цифровізації економіки є необхідною умовою поширення інноваційних інформаційних технологій у всіх галузях і сферах діяльності.

Роль інформації та інформаційних технологій у розвитку економіки на сьогодні є колосальною і досить часто визначальною для подальшого функціонування різних економічних суб'єктів. Підвищення швидкості та поширення широкосмугового доступу до інтернет-зв'язку, поширення мобільних пристроїв і додатків формують нові види бізнесу, які прийнято називати віртуальними, інформаційними, цифровими та мережевими.

Трансформація економічних процесів у різних країнах може відбуватись за різними етапами та моделями — форсованою або поступовою, зосереджуватись на різних технологіях та програмах. До основних показників цифровізації країни відносять охоплення Інтернетом; питома вага електронної торгівлі в роздрібному товарообігу; питома вага суспільства, яке використовує інноваційні інформаційні технології у всіх сферах діяльності. Статистичні дані показують, що станом на 01.01.2022 р. цифрова трансформація економіки України значно нижче рівня в розвинених країнах Європи, не дивлячись на те, що Україна стала першою в світі країною, яка легалізувала електронні паспорти.

Вице-прем'єр-міністр — Міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров на панелі «Урядування — підвищення ефективності та професіоналізму» Ukraine Reform Conference у Вільнюсі зазначив, що «Цифровізація — один з основних векторів розвитку української економіки впродовж наступних 10 років. За підрахунками, цифровізація здатна забезпечити зростання української економіки на 10-12% на рік. Тому вона є пріоритетом Уряду для нашої країни у всіх сферах. Європа — наш стратегічний партнер у плані цифрових реформ. Разом ми вже цифровізували 31 послугу» [1].

Цифрова трансформація суспільства та економіки має супроводжуватись державними програмами цільового спрямування. Згідно проекту «Цифрова адженда України – 2020» та «України – 2030 Е-країна з розвинутою цифровою економікою» трансформація до високого рівня цифровізації ґрунтувалася на досягненні таких основних цілей [2]:

- стимулювати економіку та залучати інвестиції;

- закласти основу для трансформації секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні;
- зробити «цифрові» технології доступними;
- створити нові можливості для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних та «цифрових» індустрій та бізнесу;
- розвинути та захопити світове лідерство щодо експорту «цифрової» продукції та послуг [3].

Тобто цифровізація в Україні має бути всеохоплюючою та стимулювати не лише розвиток технологій, а й повноцінний розвиток внутрішнього виробництва та інноваційних перетворень у господарстві. Вона є лише провідником, допоміжним інструментом розвитку економіки.

Трансформація до цифрового суспільства у всіх країнах має базуватися на певних принципах. В Україні було проаналізовано програми ЄС з цифровізації та сформульовано основні принципи, дотримання яких має сприяти створенню, реалізації та використанню перевагами цифрової економіки. До таких принципів згідно проекту «Цифровий порядок денний України 2020» належали:

- рівність доступу до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних технологій;
- спрямованість на створення переваг (вигід) у різноманітних аспектах повсякденного життя;
- інтеграція цифрових технологій в існуючі галузі економіки, як механізму приросту ефективності та збільшенню продуктивності виробництва;
- сприяння розвитку інформаційного суспільства, засобів масової інформації, «креативного» середовища та «креативного» ринку тощо;
- орієнтованість на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, входження України в європейський і світовий ринок електронної комерції та послуг, банківської і біржової діяльності тощо, співробітництво та взаємодію на регіональних ринках;
- стандартизація, як ключовий фактор цифровізації України. Стандарти посилюють конкуренцію, дозволяють знизити витрати і вартість продукції, гарантують сумісність, підтримку якості, збільшують ВВП країни. Розробка і використання відкритих, функціонально сумісних недискримінаційних стандартів є базовим елементом розвитку та поширення цифрових технологій;
- формування довіри та безпеки при використанні інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі запровадження та управління кібербезпекою;
- керованість фокусним та комплексним управлінням, адже саме державні органи влади мають відігравати провідну роль у

розробці, просуванні, впровадженні всеосяжних національних «цифрових» стратегій.

З точки зору правового забезпечення, законодавчих та нормативно-правових документів сфера «цифровізації» України потребує суттєвого аудиту, структуризації, доопрацювання відповідно до існуючих потреб, сучасних викликів та завдань.

Найбільш сучасним нормативним документом, затверджений Кабінетом Міністрів України є Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року, який тлумачить роль цифровізації для розвитку бізнесу та всіх галузей української економіки. Реалізація Концепції дозволить громадянам підвищити конкурентоспроможність на ринку праці, надасть можливості для безперервного навчання, подарує комфорт проживання в цифровій країні, підвищить рівень доступності до державних послуг, зменшить ризики небезпек під час користування Інтернетом [4].

«Ухвалення Концепції — стратегічний крок вперед у побудові цифрової держави. Мінцифра вже працює над її реалізацією. Одна з наших найважливіших цілей — навчити цифрової грамотності 6 млн українців за 3 роки. Опанувавши цифрові навички, кожен українець зможе отримувати державні послуги онлайн, якісно підвищити рівень життя, впевнено користуватися соціальними мережами та Інтернетом», — наголосив Віцепрем'єр-міністр — Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров [4].

Встановлено, що особливістю процесу цифровізації економіки України є відмінність в інтенсивності даного процесу залежно від регіону. Більше 80 % державних витрат у цьому напрямі припадає на 10 найбільших регіонів.

Важливою особливістю процесу цифрової трансформації економіки України є також те, що рівень використання інформаційних технологій в різних галузях економіки різний. Найбільш високий рівень використання інформаційних технологій у вітчизняних компаній, які надають фінансові, освітні послуги; послуги зв'язку, логістики. У цих галузях економіки України рівень використання досягнень інформаційних технологій такий же, як у закордонних конкурентів. В той же час, у деяких галузях економіки інтенсивність автоматизації, роботизації та використання цифрових технологій є дуже низькою. Якщо ж рівень автоматизації, роботизації та використання інформаційних технологій не зміниться найближчим часом у всіх галузях економіки, то це суттєво буде впливати на ефективність діяльності вітчизняних підприємств через показники продуктивності праці, обсяги виробництва і реалізації продукції. Тож, основним стратегічним завданням вітчизняних суб'єктів господарювання є впровадження інноваційних інформаційних технологій, що забезпечить їх конкурентоспроможність, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Серед основних стратегічних напрямів розвитку цифрової економіки: розвиток цифрової інфраструктури; розвиток цифрових навичок; розвиток сектору інформаційно-комунікаційних технологій; цифровізація сфер життя та секторів економіки [5].

Зараз Мінцифра працює над систематизацією всіх цифрових проєктів міністерства у межах однієї системи моніторингу проєктів. Інформація про цифрові проєкти та їхні статуси буде у відкритому доступі на публічному дашборді [6].

Зрештою держава повинна стати замовником і першим покупцем інновацій та цифрових сервісів, що буде поштовхом для утворення нових ринків. Відповідно, держава має пам'ятати не лише про вигоди від цифровізації, а й про негативні її наслідки (табл. 1).

Загалом, держава має враховуючи всі вигоди і недоліки проводити політику цифровізації, намагаючись досягти найбільш стабільної структури. Цифровізація на сучасному етапі є безповоротним та важливим для економіки процесом.

Таблиця 1

Переваги та недоліки цифровізації економіки України

Вигода	Недолік
Збільшення продуктивності праці з впровадженням нових технологій	Втрата робочих місць після запровадження цифрових технологій
Автоматизація виробництва, обліку та обміну інформацією між підприємствами та державою	Неготовність підприємств до радикальних змін, пов'язаних з використанням цифрових технологій
Підвищення прозорості та довіри до державного та приватного сектору	Нерівномірність цифровізаційних процесів за галузями та регіонами
Посилення взаємодії підприємств та клієнтів у режимі реального часу	можливість концентрації влади на ринку і посилення монополій;
Розширення можливостей фінансового сектору	Дестабілізація грошово-кредитної системи
Наближення України до рівня Європейських країн та підвищення інвестиційної привабливості	наростання залежності від компаній-лідерів в сфері інформаційно-комунікаційних технологій
Зручність та доступність інформаційно-комунікаційних систем для всього суспільства	Посилення інформаційних злочинів, які на даний момент не контролювані органами влади

Джерело: складено авторами

Висновки. Отже, загалом цифровізація в Україні має базуватися на загальних принципах трансформації цифрової економіки. При цьому визначну роль має відігравати державний сектор, тому важливим є також створення законодавчої бази, яка б підтримувала стратегічні напрями реформування та спрямовувала бізнес на використання найбільш сучасних технічних інновацій та технологічних рішень. Завдяки взаємодії населення, державного сектору та підприємств

приймництва в Україні можливе створення нової моделі економіки, що відповідає всім міжнародним стандартам та, навіть, стати лідером з використання інформаційно-комунікаційних технологій у світі.

Список використаних джерел:

1. Федоров М. Цифровізація забезпечить зростання української економіки на 10-12% на рік. <https://www.kmu.gov.ua/news/mihajlo-fedorov-cifrovizaciya-zabezpechit-zrostannya-ukrayinskoji-ekonomiki-na-10-12-narik#:~:text=%C2%AB%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%>.

2. Україна – 2030 Е-країна з розвинутою цифровою економікою
Режим доступу: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

3. Проект «Цифрова адженда України – 2020» Концептуальні засади (версія 1.0) Hitech office, грудень, 2016. С. 90. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

4. Кабмін схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua/news/kabmin-skhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku>

5. Даніков О.В., Січкаренко К.О. Концептуальні засади цифровізації економіки України. Інфраструктура ринку. Економіка та управління національним господарством, випуск 17, 2018 с.73-79. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/15.pdf

6. Федоров М. Цифровізація економіки дозволить досягти мінімум 4% додаткового зростання ВВП на рік. <https://www.kmu.gov.ua/news/mihajlo-fedorov-cifrovizaciya-ekonomiki-dozvolit-dosyagti-minimum-4-dodatkovogo-zrostannya-vvp-na-rik#:~:text=%E2%80%9C%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BD%83>.

Чукурна О.П.,
*професор кафедри маркетингу,
Державний університет «Одеська політехніка»
(м. Одеса, Україна)*

СИСТЕМА МЕТОДІВ ОЦІНКИ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах цифрової економіки, актуальними стають питання оцінки інтелектуальної власності. В сьогоденні існує система методів оцінки інтелектуальної власності. Вибір методу оцінки залежить від наявності необхідної інформації, вимог покупців або власників об'єктів інтелектуальної власності, економічної ситуації на момент

оцінки. Розглянемо найбільш актуальні методи оцінки об'єктів інтелектуальної власності, які є найбільш адаптованими до умов цифрової економіки.

Ринковий підхід. При ринковому підході використовується метод порівняння продажів, коли актив порівнюється з аналогічними об'єктами інтелектуальної власності, які були продані на відкритому ринку. Джерелами даних є ринки, на яких продаються як об'єкти власності аналогічні нематеріальні активи, деривативи (ф'ючерси, опціони). Повинна існувати обґрунтована база для порівняння. Використовуються попередні угоди на аналогічні об'єкти, може знадобитися коригування з урахуванням інфляції.

Витратний підхід. Витратний підхід використовується при оцінці вартості об'єктів інтелектуальної власності, якщо неможливо знайти об'єкт-аналог, немає досвіду реалізації подібних об'єктів або прогноз майбутніх доходів нестабільний.

Витратний підхід передбачає визначення вартості об'єктів інтелектуальної власності на основі калькуляції витрат, необхідних для створення або придбання, охорони, виробництва та реалізації об'єкту на момент оцінки.

Існують наступні витратні методи:

- **метод вартості заміщення** полягає в підсумовуванні витрат на створення об'єктів інтелектуальної власності, аналогічних об'єкту оцінки, в ринкових цінах, що існують на дату проведення оцінки, з урахуванням зносу об'єкта оцінки;
- **метод відновної вартості** полягає в підсумовуванні витрат у ринкових цінах, що існують на дату оцінки, на створення об'єкта, ідентичного об'єкту оцінки, із застосуванням ідентичних матеріалів і технологій, з урахуванням зносу об'єкта оцінки;
- **метод вихідних витрат** полягає в підсумовуванні початкових витрат, перерахованих з урахуванням реальних умов та індексу цін у даній галузі.

При оцінці враховують витрати на: оплату праці, маркетингові заходи, страхування ризиків, вирішення правових конфліктів, сировину та матеріали, науково-методичне забезпечення, індивідуалізацію власної продукції (логотип, ліцензії, сертифікати).

Прибутковий підхід. При прибутковому підході вартість нематеріального активу визначається шляхом розрахунку приведеної до поточного моменту вартості прогнозованих майбутніх вигод. Існують наступні прибуткові методи: метод дисконтованого грошового потоку; метод прямої капіталізації; метод залишкового доходу; метод експрес-оцінки; метод розрахунку вартості роялті; метод «правило 25 %»; метод експертної оцінки.

Метод дисконтованого грошового потоку (з англ. Discounted Cash Flow — DCF) передбачає розрахунок грошових надходжень майбутніх періодів. Ці надходження конвертуються у вартість шля-

хом застосування ставки дисконтування та розрахунку вартості, приведеної до поточного моменту. Використовується для об'єктів інтелектуальної власності, які мають терміни корисної служби, тобто періоду, протягом якого нематеріальні активи принесуть власникові економічну віддачу від активів і можуть оцінюватися з урахуванням: терміну за контрактом та юридичного, фізичного, технологічного, функціонального, економічного термінів служби.

Дисконтований грошовий потік розраховується за наступною формулою (1):

$$M_n = \frac{CF_1}{(1+i)^1} + \frac{CF_2}{(1+i)^2} + \frac{CF_3}{(1+i)^3} + \dots + \frac{CF_n}{(1+i)^n} = \frac{\sum_{t=1}^n CF_t}{(1+i)^t}, \quad (1)$$

де M_n — вартість об'єкту інтелектуальної власності через n років; CF_t — грошовий потік від використання об'єкту інтелектуальної власності в t році; i — ставка дисконтування.

Ставка дисконтування визначається на момент оцінки і виражається як мультиплікатор цін по укладеним угодам з продажу бізнесу або як процентна ставка по кредитах. В якості порівняльної бази для норми дисконтування може бути прийнятий: рівень передбачуваного прибутку при альтернативному вкладенні коштів у виробництво; відсоток на банківський депозит; норма прибутку на цінні папери; процентна ставка рефінансування. Ризик недосягнення запланованого доходу по нематеріальним активам є вищим, ніж ризик для матеріальних активів. Тому ставка дисконтування тут є вищою, ніж в оцінці бізнесу.

Метод прямої капіталізації передбачає оцінку перевищення доходів над витратами за рахунок надбавки до ціни, зниження витрат, ефекту масштабу. Якщо об'єкт інтелектуальної власності купується не з метою швидкого перепродажу, а для тривалої експлуатації, то при достатньо великому значенні формула розрахунку дисконтованого грошового потоку трансформується у наступну формулу (2):

$$M_n = \frac{CF_o}{r_k} \quad (2)$$

де CF_o — середній дохід кожного року; r_k — коефіцієнт капіталізації, що складається з реальної ставки дисконту і норми амортизації.

Метод залишкового доходу передбачає конвертацію доходу у вартість за рахунок поділу величини репрезентативного доходу на коефіцієнт капіталізації або множення на мультиплікатор доходу.

Розраховується за наступною формулою (3):

$$M_n = \frac{M_r}{r_k} \quad (3)$$

де M_r — величина репрезентативного доходу.

Метод експрес-оцінки передбачає розрахунок узагальненого показника ефективності на основі аналізу динаміки сумарного грошового потоку за період використання об'єкту інтелектуальної власності як інвестиційного проекту. Підсумковим показником реалізації проекту є величина чистого приведенного доходу, який розраховується за наступною формулою (4):

$$NPV = \frac{\sum_1^n (a_t \times CF_t)}{(1+r)^t} - I_0 \quad (4)$$

де NPV — величина чистого приведенного доходу; CF_t — сумарний потік платежів в t період; r — відсоток на банківський депозит; a_t — коригуючий коефіцієнт; I_0 — стартові інвестиції; n — термін інвестиційного проекту з використання об'єкту інтелектуальної власності.

Величину чистого приведенного доходу розглядають як показник прибутковості інвестиційного проекту в порівнянні з альтернативним розміщенням грошових коштів під банківський відсоток.

Метод розрахунку вартості роялті передбачає розрахунок відрахувань користувача об'єкту інтелектуальної власності на користь власника прав на даний об'єкт.

Прибуток від використання об'єкту інтелектуальної власності розподіляється між правовласником і користувачем в узгодженій пропорції. Метод застосовується в умовах реалізації договору франшизи (договір комерційної концесії) між правовласником і користувачем.

Ставка роялті розраховується за наступною формулою (5):

$$R = \frac{BB}{Ц} \quad (5)$$

де R — ставка роялті; BB — величина відрахувань користувача об'єкту інтелектуальної власності на користь власника прав на даний об'єкт; $Ц$ — ціна, за якою користувач реалізує об'єкт інтелек-

туальної власності по договору франшизи.

Сума періодичних відрахувань на користь користь власника прав на об'єкт інтелектуальної власності повинна зменшуватися в міру зниження прибутку. За відсутності прибутку, ставка роялті дорівнює нулю, тобто відрахування правовласнику не виробляються. Крім розрахункового підходу використовують наступні емпіричні методи до визначення ставки роялті: на рівні встановлених в раніше укладених угодах, незалежно від конкретних предметів договору; на рівні середньогалузевих роялті. В цілому, ставка роялті коливається в межах 1–12 %. Але емпіричні шкали середньостатистичних ринкових роялті (ринкова ціна франшизи або ліцензії) встановлюється в межах 2–6 %.

Метод «правило 25 %» передбачає, що користувач ліцензії відраховує власнику патенту 25 % від очікуваного прибутку. Рівень 25 % від прибутку склався традиційно за роки існування інституту патентного захисту. Для нової сфери бізнесу в умовах підвищеної ризикованості та невизначеності розміру прибутку, пропорції розподілу мають тенденцію до зменшення частки власника патенту.

Метод експертної оцінки передбачає, що оцінка об'єкту інтелектуальної власності заснована на досягненні згоди групою експертів. Існує велика множина методик отримання експертних оцінок. В одних випадках з кожним експертом працюють індивідуально і отримується набір незалежних думок. В інших, експертів збирають разом для обговорення та оцінки, в результаті чого отримується узгоджена думка. При наборі незалежних думок кількість експертів повинна бути такою, щоб можна було застосувати статистичні методи розрахунку узгодженості думок.

Список використаних джерел:

1. Цифровий маркетинг – модель маркетингу XXI сторіччя: монографія / М.А. Окландер, Т.О. Окландер, О.І. Яшкіна [та ін.]; за ред. М.А. Окландера. Одеса: Астропринт, 2017. 292 с.
2. Oklander M., Oklander T., Yashkina O., Pedko I., Chaikovska M. Analysis of technological innovations in digital marketing // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2018. 5/3 (95). С. 80–91.
3. Чукурна О. Класифікація методів оцінки об'єктів інтелектуальної власності // Економічний аналіз. 2013 рік. Випуск 12. Частина 2. с. 163 – 168

Шабалін А. В.,

*к.ю.н., старший дослідник, завідувач відділу питань
захисту прав інтелектуальної власності
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України, адвокат,
(м. Київ, Україна)*

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ НОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Сучасний розвиток цифрових технологій призвів до необхідності переосмислення існуючих суспільних інститутів. Це, зокрема, стосується й права.

Активне формування економіки нового типу — цифрової економіки, ставить необхідність щодо формування нової системи (модернізації) правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Значна роль у регулюванні правовідносин, які виникають у цифровому просторі належить цивільному праву, яке є базовим правом у приватних відносинах. Зазначене стосується й права інтелектуальної власності, яке входить до системи цивільного права. Тут варто зауважити, що за своєю правовою природою право інтелектуальної власності має комплексний характер. Так, певні відносини з приводу інтелектуальної власності регулюються не тільки приватним правом, а й публічним (адміністративне, кримінальне, антимонопольне тощо).

На сьогоднішній день в Україні обговорюється питання щодо кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Так, у правовій доктрині кодифікації розглядається як систематизацію законодавства, що здійснюється шляхом об'єднання і перероблення нормативів, зі змінами їх внутрішнього змісту, в єдиний внутрішньо узгоджений правовий акт, яким й є кодекс.

Варто зазначити, що кодифікація дозволяє формувати й єдину правову політику щодо сфери відповідного регулювання. Це стосується й права інтелектуальної власності.

У межах цієї роботи ми зосередимо уваги на певних питаннях пов'язаних із необхідністю вироблення нових підходів щодо модернізації цивільного законодавства й законодавства у сфері права інтелектуальної власності, а процедури його захисту.

Одним із важливих факторів при формуванні нових підходів при регулюванні відносин інтелектуальної власності повинна бути сучасна практика, яка і є базою для розробки теоретичних положень. Вказане у повній мірі стосується й правової регламентації відносин у сфері цифровізації.

У плані викладеного звернемось до деяких, як на нас цікавих,

прикладів профільної західної практики.

Нещодавно видавці Marvel Comics і DC Comics, персонажі яких є головними героями однойменних кіновсесвіту від The Walt Disney Company і Warner Bros. Pictures, заборонили художникам коміксів продавати свої роботи у вигляді NFT.

Рішення обумовлено тим, що зазначені компанії самі планують вийти на ринок NFT, щоб продавати на ньому зареєстровані колекції своїх персонажів. Так, в червні Marvel анонсувала співпрацю з колекційною digital-платформою VeVe [1].

Торгівля відомими мультіплікаційними персонажами у вигляді NFT-токенів користується великим попитом. Наприклад, в березні цього року колишній автор коміксів DC Хосе Дельбе розбагатів на продажу NFT з супергероїню DC Чудо-жінкою: він виручив 1,85 млн доларів.

Невзаємозамінні токени — це особливий тип криптовалюти, який відрізняється від більшості криптовалют, таких як Zcash, та багатьох мережевих або службових токенів, які за своїм джерелом є взаємозамінними. Представляє собою активи, які існують лише у власних криптосистемах [2].

Іншою цікавою проблемою у сфері права інтелектуальної власності є питання щодо дїпфейків (*deepfake*), зокрема голосових.

Дїпфейк (з двох англїйських слів «*deep learning* — глибоке навчання» та «*fake* — підробка») — це синтетичний контент, в якому людина в існуючому фото, аудіо або відео замінюється іншим. Дїпфейки можуть використовувати будь-який формат — фото, відео або ваш голос. Дїпфейки найчастіше використовують у рекламі, фейкових новинах та для фінансового шахрайства.

На даний час основна проблема щодо дїпфейків, — це в жодній країні світу не існує спеціальної законодавчої практики, щодо притягнення до відповідальності творців дїпфейків, так і порядку видалення останніх. Наприклад, питання захисту прав померлих (кіноакторів) щодо використання їх голосу та образу залишається також відкритим. Як на нас, у означеній ситуації дїпфейки варто розглядати через призму похідного твору, який є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів (ст.ст. 1, 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). У той же час відповідне питання потребує окремої правової регламентації. Зазначене стосується й виділення таких файлів з мережі, заборони розповсюдження тощо.

У плані вищезазначеного варто сказати, що відповідні процедури щодо виділення такої фейкової інформації здійснюються

компаніями ІТ-сектору за власною ініціативою, у разі наявності відповідного звернення (YouTube, Facebook, Twitter ін.).

Досліджуючи особливості захисту права інтелектуальної власності на сучасному етапі його розвитку, варто зазначити, що аналіз останніх тенденцій правопорушень в означеній сфері свідчить про технологічність подібних порушень.

Наприклад, в США у першій половині 2020 року 80 % музики було прослухано саме через такі платформи. І тому вони привертають шахраїв, які заробляють за допомогою «фейковий стрімів». Зазвичай вони використовують дві схеми.

Перша — це програвання по колу несправжніх треків, які нікому не належать. Їх прослуховують тисячі ботів, відтворюючи пісні в режимі повтору. Завдяки цьому на фейковий акаунти приходять гроші, які надходять від передплатників і розподіляються між стрімінговою платформою, звукозаписними компаніям, дистриб'юторами, музичними видавцями та товариствами зі збору авторських відрахувань — таким чином шахраї обкрадають музикантів і позбавляють їх реального доходу від прослуховувань.

Усе викладене свідчить про необхідність вироблення нових як законодавчих, так і методичних підходів щодо регулювання подібних правовідносин, а також вироблення правової доктрини щодо судового захисту порушеного права інтелектуальної власності в сучасних умовах розвитку цифрових технологій. Поруч із зазначеним існує необхідності у виробленні загальних законодавчих підходів спрямованих на вдосконалення правової охорони та захисту права інтелектуальної власності [3].

Цілоком зрозуміло, що означені нами питання потребують свого законодавчого вирішення при модернізації цивільного законодавства й законодавства про інтелектуальну власність.

Саме такий підхід дозволить створити законодавство, яке у повній мірі відповідає сучасним технологічним тенденціям, що сприятиме ефективному економіки нового типу.

Вищевикладене дозволяє нам дійти висновку:

– одним із сучасних напрямків модернізації (оновлення, кодифікації) цивільного законодавства й законодавства у сфері права інтелектуальної власності, зокрема й захисту такого права, є детальна регламентація правовідносин, що виникають у цифровій сфері (придбання-продаж цифрових товарів, NFT, нівелювання дідфейків тощо).

Список використаних джерел:

1. Marvel Comics і DC Comics. URL : <https://t.me/ipquorum/2371> (дата звернення: 05.05.2022).

2. Невзаємозамінний токен. Сайт Вікіпедія. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B2%D0%B7%D0>

%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B5%D0%BD (дата звернення: 05.05.2022).

3. Шабалін А. В. Актуальні питання захисту права інтелектуальної власності: навчально-практичний посібник. К.: НДІ ІВ НАПрН України. К. : Інтерсервіс, 2020. 160 с.

Шахбазян К.С.,
учений секретар

*Центр досліджень інтелектуальної власності
та трансферу технологій НАН України
(м. Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ЩОДО ВІДНОСИН З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Кількість пов'язаних з Інтернетом суперечок весь час збільшується, що робить юрисдикцію одним з найбільш значущих і спірних аспектів управління Інтернетом. Неясність щодо юрисдикції може мати два безпосередніх і одночасних наслідки:

- нездатність держави здійснити свої юридичні повноваження для регулювання соціальних взаємин на своїй території;
- нездатність окремих фізичних та юридичних осіб використовувати своє право на правосуддя (відмова у правосудді).
Іншими можливими наслідками можуть стати:
- правова небезпечність Інтернету, в тому числі можливість вибору найбільш сприятливою юрисдикції і відходу від відповідальності;
- уповільнення розвитку електронної комерції;
- дроблення Інтернету на безпечні в правовому відношенні зони.

Беручи до уваги вищевказані наслідки, чітке визначення юрисдикції та процедурних підстав її вибору є вкрай важливою проблемою з точки зору управління Інтернетом.

Крім технічних рішень (геолокаційне програмне забезпечення і фільтрація), підходи до вирішення конфлікту юрисдикцій включають в себе гармонізацію національних систем законодавства і використання арбітражу та інших альтернативних механізмів вирішення спорів.

Гармонізація національних законів повинна призвести до появи єдиного набору норм на світовому рівні. Якщо правові норми однакові у всіх країнах, то питання визначення юрисдикції повинне втратити свою гостроту. Гармонізація може бути досягнута в тих сферах,

де вже існує достатня ступінь згоди на міжнародному рівні - наприклад, щодо дитячої порнографії, піратства, рабства, тероризму та кіберзлочинності. Поступово зближуються позиції різних країн і з інших питань — таких, як спам і кібербезпека. Проте в деяких областях, включаючи політику контролю над змістом матеріалів Інтернету, досягнення глобального консенсусу малоімовірно.

Арбітраж та інші альтернативні системи вирішення спорів використовуються для заповнення вакууму, викликаного нездатністю існуючого міжнародного приватного права вирішувати справи, пов'язані з Інтернетом. Приватним прикладом такого застосування арбітражу є Єдина політика розгляду спорів про доменні імена (UDPR), розроблена Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) та прийнята ICANN в якості основної процедури вирішення спорів [1].

UDPR спочатку створювався як механізм вирішення конфліктів у всіх договорах, пов'язаних з реєстрацією родових доменів верхнього рівня (.com, .edu, .org, .net) і деяких національних доменів. Унікальним є те, що арбітражні рішення застосовуються безпосередньо шляхом внесення змін до системи доменних імен, без участі національних судів.

В цілому можна сказати, що арбітраж є більш швидким, простим і дешевшим способом вирішення конфліктів. Однак використання його в якості основного механізму вирішення конфліктів в Інтернеті має ряд істотних недоліків. По-перше, оскільки звернення до арбітражу зазвичай обумовлюється в попередній угоді між сторонами, цей інструмент не поширюється на широкий ряд випадків, коли така угода не може бути укладена задалегідь (наклеп, кіберзлочинність).

По-друге, багато хто розглядає існуючу практику включення статті про арбітраж у звичайні угоди як не вигідну для більш слабкої сторони (зазвичай для користувача Інтернету або покупця при здійсненні електронної комерції).

По-третє, деяких хвилює той факт, що арбітраж виводить прецедентне право на глобальний рівень, що поступово призведе до утиску національних правових систем. У відношенні комерційного права це може виявитися більш прийнятним, беручи до уваги вже існуючий високий рівень уніфікації матеріально-правових норм.

Особливості правового регулювання приватноправових відносин міжнародного характеру в мережі Інтернет набули особливої актуальності у зв'язку з глобальною природою мережі, вираженою в універсальності доступу і можливості для необмеженої кількості користувачів здійснювати взаємодію, що перетинає державні кордони. Зазначені особливості мережі Інтернет дають поштовх до теоретичного визначення концепції «іноземного елемента», беручи до уваги, що іноземний елемент може бути виявлений фактично в будь-

яких структурних компонентах приватноправих відносин, що складаються в мережі Інтернет, за відсутності зв'язку даного виду відносин з правопорядками різних держав.

Потребує також розгляду такий аспект науки міжнародного приватного права, як розмежування юрисдикції з розгляду приватно-правових спорів, що виникають у зв'язку з використанням мережі Інтернет, між судовими та іншими правозастосовуючими органами різних держав. Актуальність вирішення даного питання обумовлена неможливістю застосування існуючих на сьогоднішній момент норм, принципів міжнародної юрисдикції, закріплених у внутрішньому праві держав і міжнародних угодах, в силу їх прив'язки до певної фізичної території.

Таким чином, перераховані фактори виявляють необхідність деякого перегляду теоретичних положень, розроблених в рамках галузі міжнародного приватного права, стосовно приватноправових відносин, що складаються в мережі Інтернет.

Універсальність доступу до Інтернету і глобальний характер мережі Інтернет зумовлюють необхідність перегляду поширених нині критеріїв встановлення міжнародної юрисдикції щодо спорів, що випливають з приватноправових відносин в мережі Інтернет. При розгляді спорів, що виникають з правовідносин у мережі Інтернет, поряд з поширеними правилами визначення міжнародної юрисдикції (правилами місця знаходження майна, місця заподіяння шкоди, місця знаходження), в якості основного правила пропонується використовувати принцип наявності тісного зв'язку стосунків, що виникли, з правопорядком держави.

В умовах необмеженого доступу до наявних ресурсів в мережі Інтернет критерій встановлення міжнародної юрисдикції на підставі розміщення інформації в Інтернеті не є прийнятним. Більш відповідним зазначеним цілям можуть служити правила, що визначають юрисдикцію національних судів, засновані на розмежуванні ресурсів в мережі Інтернет на пасивні та активні. Активні ресурси, за допомогою яких суб'єкт здійснює свою діяльність, цілеспрямовано орієнтовану на певну територію держави, слід розглядати як підставу встановлення міжнародної юрисдикції. Пасивні ресурси, що характеризуються простим розміщенням інформації, не можуть розглядатися в якості підстави встановлення міжнародної юрисдикції.

Розмежування юрисдикції судів держав щодо спорів, що випливають з правовідносин у мережі Інтернет, представляється одним з проблемних питань в силу того, що зміст Інтернет-ресурсу може зачіпати інтереси будь-якої держави, з території якої здійснено доступ в мережу. Враховуючи, що специфікою правовідносин у мережі Інтернет є їх реалізація поза територією держав, необхідний перегляд сформованих у світовій практиці традиційних правил міжнародної юрисдикції, які в основному базуються на принципі фізичного зв'язку.

При аналізі основних критеріїв міжнародної юрисдикції, пропорованих у вітчизняній і зарубіжній доктрині щодо спорів, що випливають з правовідносин у мережі Інтернет, особлива увага приділяється критеріям країни реєстрації доменного імені Інтернет-сайту і країни місцезнаходження Інтернет-сервера. Однак, неточність даних критеріїв, виявляється в тому, що всі вони засновані на локалізації відносин в мережі Інтернет, що не відповідає ефективності судочинства. Дана обставина обумовлює необхідність розширення підстав міжнародної юрисдикції. Нові критерії міжнародної юрисдикції повинні враховувати можливість встановлення юрисдикції стосовно осіб, які перебувають поза територію держави місця розгляду спорів, і запобігати ефекту «мультиюрисдикції».

Особливий інтерес представляють принципи встановлення юрисдикції США, оскільки суперечки, що випливають з правовідносин у мережі Інтернет, набули найбільшого поширення саме в цій державі.

Американська судова практика демонструє відхід від територіального принципу за допомогою формулювання правила мінімальних контактів, в основі якого лежить цілеспрямовано-орієнтована діяльність відповідача. З розвитком Інтернету правило мінімальних контактів набуває особливого значення, оскільки для того, щоб порушити закони держави не обов'язково фізично проникати на територію даної держави.

Для з'ясування питання про те, як визначити компетентний суд щодо спору, що випливає з правовідносин у мережі Інтернет, критерії визначення цілеспрямовано-орієнтованої діяльності були піддані додатковій модифікації. Була встановлена шкала для диференціації Інтернет-сайтів на дві категорії: активні і пасивні (S.McWinney, S. Wooden, J. McKnown, J.Ryan, J. Green). До категорії активних Інтернет-сайтів американські суди стали відносити ті Інтернет-сайти, через які здійснюється комерційна діяльність і безпосередній інформаційний контакт власника сайту з резидентами інших штатів або держав. Пасивна категорія Інтернет-сайтів була обмежена простим розміщенням інформації в Інтернет. Судова практика США виходить з принципу, згідно з яким потенційний доступ до Інтернет-сайту за допомогою мережі Інтернет не повинен породжувати юрисдикцію Суду будь-якого штату, звідки був здійснений доступ.

Сучасні тенденції визначення міжнародної юрисдикції при розгляді спорів, що випливають з правовідносин у мережі Інтернет підтверджують, що закріплення формально-правових критеріїв для встановлення міжнародної юрисдикції є недостатнім.

Враховуючи загальний доступ до наявних ресурсів в мережі Інтернет, необхідно виключити можливість встановлення міжнародної юрисдикції, базуючись тільки на підставі доступності розміщеної інформації в мережі Інтернет. У зв'язку з цим доцільно використо-

увати американську концепцію розмежування ресурсів в мережі Інтернет на пасивні та активні. Пасивні ресурси, зареєстровані у відповідному державному сегменті мережі Інтернет і які характеризуються простим розміщенням інформації, слід вважати недостатньою підставою для міжнародної юрисдикції. Активні ресурси, що демонструють цілеспрямовану діяльність суб'єкта на певній території держави, можна розглядати як підставу міжнародної юрисдикції.

Список використаних джерел:

1. Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy - <https://www.icann.org/resources/pages/policy-2012-02-25-en>.

Штефан Олена

д.ю.н., професор,

провідний науковий співробітник

НДІ інтелектуальної власності НАПрН України

(м. Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СУДОЧИНСТВА

Не зважаючи на запроваджений воєнний стан по всій території України та на збройну агресію проти нас та нашої держави, ми вже дивимось у майбутнє — таким майбутнім є використання у повсякденному нашому житті цифрових технологій. Про електронний суд в Україні говорять вже досить давно. Цифровим судом називали й запровадження Єдиного державного реєстру судових рішень та зараз його пов'язують із Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою, яка має забезпечити обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Проте, назвати використання електронних засобів зв'язку під час здійснення судочинства «електронним судом» навряд чи можливо.

Наразі актуальною темою, що обговорюється фахівцями у країнах світу, з розвиненими інформаційно-цифровими технологіями є використання судами при здійсненні правосуддя штучного інтелекту, відмежування його від комп'ютерних програм, що здатні до навчання, а також можливі дискримінації в результаті використання штучного інтелекту.

Так, Лаурі Донахью ще у 2018 р. зазначала, що штучний інте-

лект увійде у повсякденне життя юристів за 10 років. Широке використання штучного інтелекту у судовій діяльності та ухвалення судами рішень, що буде пропонувати штучний інтелект із деліктних правовідносин та кримінальних справ, призведе до появи нових, незвичних питань, на які юристи повинні будуть знайти відповіді. До таких питань науковець відніс настурні: що таке програмне забезпечення, як воно працює, який результат від нього можна очікувати; як юристи-практики можуть використовувати штучний інтелект та як він вплине на юридичні професії? [1]

Проте інші науковці вбачають проблеми використання штучного інтелекту під час здійснення судочинства у дещо інших юридичних аспектах, таких як відповідність використання штучного інтелекту нормативним вимогам, відповідальність, ризики, конфіденційність та етика [2].

Розглянемо можливості використання штучного інтелекту судами при розгляді та вирішенні справ.

Зазвичай інтелект у наших словниках визначається як відносно стійка структура розумових здібностей індивіда [3]. Проте науковці значно ширше дають визначення інтелекту. Інтелект — це здатність міркувати абстрактно, логічно і послідовно, виявляти, закладати і бачити наскрізні кореляції, вирішувати проблеми, відкривати правила в, здавалося б, неупорядкованому матеріалі з наявними знаннями, вирішувати нові завдання, гнучко пристосовуватися до нових ситуацій і навчатися самостійно, без потреби. для безпосереднього та повного навчання [4].

Як зазначають іноземні науковці штучний інтелект належить до інформаційних технологій, тому він може мати різне використання для різних випадків [5].

Таким чином, для використання штучного інтелекту для розгляду та вирішення судових справ необхідно, що б він містив такі комп'ютерні програми, що здатні для самонавчання.

Робота суддів при здійсненні правосуддя безпосередньо пов'язана з обробкою інформації: сторони надають інформацію суду, на різних стадіях судового розгляду справ відбувається аналіз, оцінка та інша обробка цієї інформації що в результаті призводить до ухвалення рішення у справі, при цьому такий результат також є інформацією. Не всяка обробка інформації є складним процесом розумової діяльності судді. Багато справ вимагають простої оцінки доказів, поданих сторонами та, наприклад ухвалення по ним судом заочного рішення. Лише частина справ, що знаходяться у провадженні суду, є складними, суперечливими справами.

Тобто, деякі категорії судових справ не завжди характеризуються складністю та вимагають спеціального підходу до їх розгляду і ухвалення рішень. Відтак, багато справ можна розглядати автоматично, принаймні частково. Тому застосування інформацій-

них технологій, включаючи штучний інтелект, не буде однаковим для всіх категорій справ.

Вперше був використаний штучний інтелект Трибуналом цивільного судочинства (CRT) у Британській Колумбії (Канада) у 2019 р. для вирішення окремих житлових спорів. Застосування штучного інтелекту при вирішенні таких цивільних спорів себе добре зарекомендував, що дозволило у цьому ж 2019 р. розширити можливості застосування штучного інтелекту й при розгляді та вирішенні адміністративних та кримінальних справ. Проте, результати (рішення), що пропонує штучний інтелект перевіряється спеціальною комісією, яка обирається кожні 3 місяці [6].

Так, наприклад, в Нідерландах суди застосовують штучний інтелект при розгляді та вирішенні значної кількості цивільних та адміністративних справ.

Судами розроблена електронна форма позовних заяв та заяв до суду. В залежності від викладеної інформації відбувається оцінка цих заяв за двома критеріями: складності інформації у справі та ступеня передбачуваності результату. Велика частина звичайних справ має передбачуваний результат. У таких випадках рішення суду є документом, створеним переважно автоматично на основі наданих даних. Резуляційна частина судового рішення містить вказівку на те, як воно має бути виконано. За рахунок того, що суд отримує позовні заяви та заяви у цифровому вигляді, їх не потрібно повторно вводити вручну. Більше того, якщо результат є передбачуваним, обробка справ може бути частково або навіть значною мірою автоматизована за допомогою штучного інтелекту, саме тому, що результат значною мірою або повністю визначений. Зазвичай використання штучного інтелекту в Нідерландах застосовується коли є домовленість сторін викладена в угоді між ними, яка містить вказівку як має бути вирішений той чи інший спір. Здебільше це відбувається при розгляді і вирішенні сімейних та трудових спорів [7].

В інформаційно розвинутих країнах судами широко використовується програмне забезпечення, яке може аналізувати позиції сторін на основі наданих ними доказів та пропонувати оптимальний результат (рішення) на основі цього аналізу. Відповідно, лише ті справи щодо яких не є вірогідним кінцевий результат відносять до «складних справ», що потребують безпосереднього розгляду суддями.

Проте, навіть у складних справах, у яких суддя або колегія суддів повинні ухвалити рішення, виникає потреба у використанні інформаційних технологій, які дозволяють швидко та результативно обробити велику кількість нормативних джерел, відцифровані файли справи, що дозволяє отримати суддям вже оброблену інформацію по справі в доступній формі, чим суттєво економиться процесуальний час та дозволяє своєчасно розглядати справи здійснюючи ефективний захист порушених прав, свобод та інтересів.

На сьогоднішній день штучний інтелект дуже широко використовується судами США та Великобританії.

Наприклад, суди США перед розглядам справи по суті використовують «eDiscovery» — автоматизовану електронно-інформаційну систему, що належить до штучного інтелекту машинного навчання, яка дозволяє віднайти серед величезного масиву інформації (судових прецедентів) найкращий алгоритм вирішення спору, що виник між позивачем та відповідачем. Водночас сторони спірних правовідносин мають дати згоду на використання судом штучного інтелекту [8].

Використання цього методу при розгляді та вирішенні справ судами є швидшим і більш точнішим, ніж дослідження усіх матеріалів справи та пошук відповідного прецеденту, як зазвичай робили судді не використовуючи штучний інтелект.

В літературі був описаний експеримент із застосуванням штучного інтелекту на предмет передбачуваності рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Так, штучний інтелект здійснив обробку природної мови та використав технологію машинного навчання, щоб передбачити, чи визнає суд в конкретній справі порушення відповідного положення Європейської конвенції з прав людини. Результат застосування штучного інтелекту показав 79% точності. Відтак, застосування штучного інтелекту є корисним засобом для суддів, оскільки він може розпізнавати шаблони в текстовому документі і, таким чином, може швидко визначити, в якому напрямку може бути прийняте рішення [9].

На сьогоднішній день для технологічно розвинутих країн світу актуальним є питанням як використання штучного інтелекту та інформаційних технологій судами при здійсненні правосуддя буде корелюватися із положеннями ст. 6 Європейської конвенції з прав людини від 4 листопада 1950 р. щодо реалізації права на справедливий суд.

Наразі у ЄС розроблено понад 25 нормативних документів присвячених етичним принципам використання штучного інтелекту

Комісія з ефективності правосуддя (The Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Ради Європи також розглядала це питання. Робоча група CEPEJ з якості (GTQUAL) розробила етичні принципи використання штучного інтелекту при здійсненні правосуддя, що були ухвалені ще у грудні 2018 року [10]. Так, було встановлено п'ять «етичних принципів»:

1. Повага до основних прав. Забезпечити, щоб розробка та впровадження служб та інструментів штучного інтелекту були сумісні з основними правами, такими як конфіденційність, рівне процесуальне становище та справедливий суд.

2. Рівне процесуальне становище передбачає уникнення дискримінації між окремими особами та групами осіб. Як свідчить практика застосування штучного інтелекту судами США є ризики

дискримінації та невинного розмежування між окремими особами та групами, оскільки штучний інтелект використовує алгоритм попередніх судових рішень, відтак це може бути причиною упередженості, або вона може бути закладена в самому алгоритмі [11].

3. Безпека даних. При обробці судових рішень і даних слід використовувати сертифіковані джерела та дані, які не підлягають зміні, з моделями, які мають багатопрофільний дизайн, у безпечному технологічному середовищі.

4. Прозорість. Методи обробки даних мають бути прозорими та зрозумілими, а зовнішні аудити мають бути дозволені. Вимога прозорості тепер є усталеною судовою практикою. Користувач алгоритму повинен оприлюднити зроблений вибір, а також дані та використані припущення повним, своєчасним і належним чином, щоб вони були доступними для третіх осіб. Таке повне, своєчасне та належне розкриття має давати змогу оцінити зроблений вибір та використані дані, аргументацію та припущення, щоб забезпечити ефективний правовий захист.

5. Штучний інтелект має бути під контролем користувача. Алгоритм не можна використовувати як рецепт, тобто комп'ютер нічого не призначає і не може вирішувати сам. Користувачі повинні знати і розуміти, що робить штучний інтелект та контролювати свій вибір. Це означає, що користувачі повинні мати можливість без труднощів відхилитися від результату алгоритму.

Наведені принципи різні країни по-різному сприйняли. Так, наприклад, у Нідерландах the Council of State рекомендувала, щоб принципи належного управління, зокрема принцип обґрунтованого рішення та принцип належної обачності, слід тлумачити більш суворо в контексті цифровізації. Тобто у рішенні суду має бути роз'яснено, які правила (алгоритми) при прийнятті рішень були використані та які дані були скопійовані застосовані з документів адміністративних органів. У випадках подання скарг заінтересованими особами на отриманні автоматизовані рішення рекомендується здійснювати індивідуальний перегляд таких рішень суддями [12].

Слід зазначити, що перевірка електронних судових рішень суддями, або спеціальною комісією, на даному етапі розвитку інформаційних технологій є більш ніж корисним. Цей висновок, підтверджує випадок, застосування штучного інтелекту, що містив помилку алгоритму розрахунків, судами Великобританії по справам про присудження аліментів між колишнім подружжям. Так, з квітня 2011 р. по січень 2012 р. та з квітня 2014р. по грудень 2015р. було здійснено неправильні розрахунки у 3638 випадках, тобто більш ніж 2200 судових справах були ухвалені неправильні рішення, які, ймовірно, були виконані [13].

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що штучний інтелект може бути достатньо ефективним засобом, який можуть використо-

увати як судді так і практикуючі юристи, оскільки він дозволяє системно обробити великий обсяг інформації та сприяти ефективному здійсненню правосуддя. Штучний інтелект широко може застосовуватись при консультуванні та прогнозуванні рішень судів по конкретним справам.

Список використаних джерел:

1. Lauri Donahue. A Primer on Using Artificial Intelligence in the Legal Profession. URL: <https://jolt.law.harvard.edu/digest/a-primer-on-using-artificial-intelligence-in-the-legal-profession>.

2. Artificial Intelligence and how the courts approach the legal implications. URL: <https://www.dlapiper.com/en/hungary/insights/publications/2021/09/artificial-intelligence-and-how-the-courts-approach-the-legal-implications/> (дата звернення: 15.05.2022).

3. Інтелект. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12386 (дата звернення: 15.05.2022).

4. A. D. (Dory) Reiling. Courts and Artificial Intelligence. URL: <https://www.iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.343/> (дата звернення: 15.05.2022).

5. Ed Burns. What is artificial intelligence (AI)? URL: <https://www.techtarget.com/searchenterpriseai/definition/AI-Artificial-Intelligence> (дата звернення: 15.05.2022).

6. British Columbia Civil Resolution Tribunal (2019), The Civil Resolution Tribunal, URL: <https://civilresolutionbc.ca> (дата звернення: 15.05.2022).

7. A. D. (Dory) Reiling. Courts and Artificial Intelligence. URL: <https://www.iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.343/> (дата звернення: 15.05.2022).

8. The first case in which this methodology was accepted as legally valid was *Anti-Monopoly, Inc. v. Hasbro, Inc.*, 1995 WL 649934 (S.D.N.Y., Nov. 3, 1995), by Andrew Peck, magistrate in the Southern District of New York. In *Da Silva Moore v. Publicis Groupe & MSL Group*, No. 11 Civ. 1279 (ALC) (AJP) (S.D.N.Y., Feb. 24, 2012) Peck decided that eDiscovery is an acceptable way of searching for relevant digital information in applicable cases, in *Rio Tinto PLC v. Vale S.A., et al.*, 2015 WL 872294 (S.D.N.Y., Mar. 2, 2015) he approved the parties' stipulated review protocol for the technology assisted review (TAR) of documents, noting judicial acceptance of the practice when proposed by the parties and the emerging issue of disclosure of the seed set used to train the program. And in *Hyles v. City of New York, et al.*, No. 10 Civ. 3119 (AT) (AJP) (S.D.N.Y., Aug. 1, 2016) he wrote that "Even though TAR will be permitted in cases before his court, its use won't be mandated. In the United Kingdom, the practice was also recognized, in *High Court of Justice Chancery Division, U.K. (2016). Pyrrho Investments Ltd v. MWB Property Ltd* [2016] EWHC 256 (Ch).

9. Aletras N, Tsarapatsanis D, Preoțiuc-Pietro D, Lampos V. 2016. 'Predicting judicial decisions of the European Court of Human Rights: a Natural Language Processing perspective', PeerJ Computer Science 2:e93. URL: <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.93> (дата звернення: 15.05.2022).

10. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial systems and their environment. Strasbourg, Council of Europe 2019. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 15.05.2022).

11. 881 N.W.2d 749 (Wis. 2016) en 137 S.Ct. 2290 (2017) URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Loomis_v._Wisconsin (дата звернення: 15.05.2022).

12. Council of State advice of September 6 2018, Staatscourant (Official Gazette) – 2018-50999. URL: <https://www.raadvanstate.nl/talen/artikel/> (дата звернення: 15.05.2022).

13. F. Contini, en G.F. Lanzara. (2017), 'The elusive mediation between law and technology' in P. Branco, N. Hosen, M. Leone and R. Mohr (eds), Tools of Meaning: Representation, Objects, and Agency in the Technologies of Law and Religion, I Saggi di Lexia, Aracne, Rome 2018 p. 4–9.

**Юрчишин О. Я.,
Войтко С. В.,**

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
(м. Київ, Україна)*

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ІНДУСТРІЇ 4.0

В умовах сьогодення актуальним для кожної країни є питання розвитку технологій та їх реалізація у виробництві та сфері послуг, бо саме це визначає її економічний стан. Більшість розвинених країн у своєму розвитку знаходяться на рівні п'ятого та шостого технологічних укладів, що суттєво відповідає засадам Індустрії 4.0. Для створення передумов для досягнення вищого рівня розвитку промисловості в Україні необхідним є розуміння суті параметрів, які, власне, визначають рівень індустріалізації та подальше визначення стратегічних напрямів для проникнення цифрових технологій в ключові сектори економіки.

Одним із критеріїв оцінювання економічного розвитку країн є Індекс глобальної конкурентоспроможності [1], який містить низку

оціночних складових, зокрема, інноваційний потенціал, ефективність ринку праці, інфраструктура, ефективність ринку товарів і послуг, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, рівень технологічного розвитку, макроекономічна стабільність, розвиненість фінансового ринку, здоров'я, початкова освіта, вища освіта і т.п. Проте, у 2020 році Всесвітній економічний форум припинив складання рейтингу за цим індексом, змінивши на дослідження щодо виходу країн із кризи, спричиненої карантинними обмеженнями Covid-19 [2]. Результатами дослідження стали пріоритетні напрями відновлення і підвищення рівня конкурентоспроможності, а також розгляд питань переходу до нових економічних систем, які поєднуюватимуть у собі «продуктивність», «особистість», а також цілі «планети».

Визначено 11 пріоритетів економічних змін, необхідних для відновлення більш продуктивної та стійкої економіки, згруповані за чотирма широкими напрямками дій [3]:

- відродження і перетворення сприятливого середовища;
- відродження і перетворення людського капіталу;
- відродження і перетворення ринків;
- відродження і перетворення інноваційної екосистеми.

Для України, зважаючи на ситуацію, яка склалась із російським повномасштабним вторгненням, для розвитку технологій, у тому числі, і технологій, які надають змогу реалізувати принципи Індустрії 4.0, актуальним буде також не досягнення якоїсь величини показників конкурентоспроможності, а перегляд політик і практик, які надають можливість перегрупуватись і створити умови для стійкої економіки. Зокрема, це таке:

- відродження і перетворення людського капіталу, що надає змогу нівелювати невідповідність навичок фахівців потребам ринку: збільшення обсягу інвестицій для перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, зміна трудового законодавства;
- перетворення ринків: пошук і реалізація інвестицій для впровадження інновацій;
- зміна інноваційних екосистем: створення нових фірм і трансформація існуючих до світових трендів, перехід на відновлювану енергетику, використання «зелених» технологій, вектор на циркулярну економіку.

Отже, оцінювання показників Індустрії 4.0 надає змогу здійснити об'єктивне обґрунтування напрямів подальшого розвитку країни з метою підвищення рівня конкурентоспроможності як країни, так і галузей промисловості та сфери послуг.

Джерела інформації.

1. Електронний ресурс The World Bank, URL: <https://gov-data360.worldbank.org/> (дата звернення: 19.05.2022).

2. Електронний ресурс Всесвітнього економічного форуму, URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020/> (дата звернення: 20.05.2022).

3. Конкурентоспроможність України: інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. ДЕК Адміністрації Держспецзв'язку, Київ, 2021. – 70 с.

Яворська О.С.

д.ю.н., професор,

*завідувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)*

УМОВА ПРО ВИПЛАТУ КОМПЕНСАЦІЇ В ДОГОВОРАХ ЗА УЧАСТЮ РЕЗИДЕНТІВ ДІЯ СІТІ

З метою стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні, залучення інвестицій в ІТ-сферу 15 липня 2021 року був прийнятий Закон № 1667-ІХ «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [1]. Закон набрав чинності 14 серпня 2021 року. КМ України прийнята відповідна постанова від 29 грудня 2021 року «Деякі питання реалізації положень Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [2]. Також у грудні 2021 року було прийнято Закон про внесення відповідних змін до Податкового Кодексу України на забезпечення механізмів дії Закону № 1667-ІХ. 8 лютого 2022 року відбувся офіційний запуск «Дія Сіті». Таким чином, в Україні запрацював спеціальний правовий режим, розроблений для розвитку ІТ-галузі.

Основний наголос зроблено на правовому статусі резидента Дія Сіті, вимогах, умовах та порядку набуття такого статусу. Хочу звернути увагу на правове регулювання компенсацій при укладенні договорів резидентами Дія Сіті з іншими резидентами Дія Сіті або третіми особами.

Згідно ст. 25 Закону резиденти Дія Сіті при укладенні договорів з іншими резидентами Дія Сіті або третіми особами мають право передбачити виплату компенсації у випадках, визначених ст.ст. 26, 27, 32 цього Закону, а також в інших випадках, визначених договором.

Отже, окреслено сферу, де можуть застосовуватися компенсації. Випадки застосування компенсації:

- визначені законом;
- можуть визначатися договором.

Якщо у ст. 25 Закону окремо наголошено про можливість встановити виплату компенсації у договорах про нерозголошення та про

утримання від вчинення конкурентних дій, то як слідує зі змісту ст. 32 Закону умова про компенсацію може бути включена до будь-якого договору, стороною якого є резидент Дія Сіті.

Як слідує зі змісту ч. 2 ст. 25 Закону за своєю природою компенсація не може розглядатися як неустойка, збитки чи санкції. Неустойка (штраф, пеня) стягуються у разі невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань (ст.ст. 549–552, п. 3, 4 ч. 1 ст. 611 ЦК України) [3]. Фактично неустойка в цивільному обороті виконує двояку функцію: як спосіб забезпечення виконання зобов'язання та як спеціальний засіб цивільної відповідальності. Відшкодування збитків (прямих та упущеної вигоди) є загальним засобом цивільної відповідальності. А от поняття «санкції» цивільному праву невідомі. Адже йдеться про приватноправові відносини, тому і відповідальність сторін носить «горизонтальний» характер, не є відповідальністю перед суспільством. Поняття «санкції» асоціюється з публічно-правовими засобами впливу. Хоча у Господарському кодексі [4] використано поняття «господарські санкції». Власне, згідно ст. 217, 230 ГК України і відшкодування збитків, і стягнення неустойки, штрафу, пені віднесені до господарських санкцій.

Не вдаючись до детального аналізу цих понять, варто звернути увагу, що компенсації в аналізованому Законі не є санкціями та до них не можуть застосовуватися положення про неустойку чи відшкодування збитків. За сутнісним навантаженням компенсація має компенсувати понесені витрати. Згідно ч. 3 ст. 25 Закону погодження в договорі розміру компенсації не позбавляє кредитора права вимагати відшкодування завданих збитків, якщо інше не передбачено таким договором. Але, практично проглядається і санкційна функція компенсації. Фахівці прямо вказують на її штрафний характер. Варто усвідомлювати, що у разі включення в договір умови про компенсацію, сторона, що порушила відповідні приписи, буде зобов'язана як сплатити компенсацію, так до неї ще й може бути завлена вимога про відшкодування завданих збитків.

Принципова відмінність для практичного застосування:

- якщо кредитор ставить вимогу про сплату компенсації, то він має довести лише факт протиправності (порушення договірних домовленостей). Сам же розмір компенсації визначений у договорі. Це значно спрощує становище кредитора, що потерпів від порушення;
- якщо ж кредитор вимагає відшкодування збитків, то він повинен довести всі умови для настання відповідальності: протиправність дій контрагента за договором, наявність та розмір збитків, причиновий зв'язок між протиправністю та збитками (що доволі проблематично з огляду на об'єктивну неможливість виокремити такий зв'язок з поміж інших факторів, що могли вплинути на розмір збитків).

Тому, звичайно, зафіксувавши в договорі умову про компенсацію, кредитор позбавляється певних проблем з доказовістю. Інша справа, що сам розмір компенсації, умови її застосування та порядок виплати визначаються договором. Закон не встановлює жодних обмежень розміру компенсації та не пропонує механізмів її обчислення тощо. Відтак, може існувати певна загроза з боку резидента Дія Сіті на встановлення явно неспівмірних сум компенсацій при укладенні договорів, особливо, якщо йдеться про укладення договору за приєднанням до запропонованих умов.

Можливо вважати, що норма ч. 4 ст. 25 Закону спрямована на збалансування інтересів сторін. Тобто, коли договір підписано, суму компенсації визначено його умовами, відбулося порушення і винна сторона вважає суму компенсації, яку вона повинна сплатити, завищеною. Отже, згідно ч. 4 ст. 25, якщо інше прямо не передбачено цим Законом, суд у виключних випадках має право зменшити розмір компенсації, у разі якщо особа, для якої встановлено зобов'язання щодо виплати компенсації, доведе, що сума компенсації перевищує суму збитків, завданих іншій стороні договору. Такий розвиток подій теж проблематичний уже для сторони, яка має сплатити компенсацію. Адже власне вона повинна якимось чином довести розмір збитків, нею спричинених, співставити його з розміром компенсації у договорі і просити суд про зменшення компенсації, якщо така перевищує збитки.

Тому договірне погодження розміру компенсації в ідеалі має опиратися на принципи добросовісності, розумності та справедливості.

За договором про нерозголошення фахівець або інша особа зобов'язується не розголошувати комерційну таємницю та/або іншу конфіденційну інформацію резидента Дія Сіті або стосовно резидента Дія Сіті (ст. 26 Закону). Умова про виплату компенсації у разі порушення договору покликана запобігти розголошенню визначеної інформації протягом встановлених строків. Сама ж перспектива стягнення компенсації має компенсувати не тільки збитки від факту розголошення, а інші дестабілізуючі обставини на ринку (відтік клієнтів, репутаційні втрати тощо).

Інший акцент зроблено у ст. 27 Закону — Договір про утримання від вчинення конкурентних дій. Про можливість застосування компенсації у такому договорі зазначено у ст. 25 Закону, хоча у нормах ст. 27 поняття «компенсація» не вживається. Законодавче закріплення такого договору викликало несприйняття ІТ-спільнотою. Правова природа, зміст, проблеми укладення та виконання можуть бути предметом самостійного дослідження. У контексті питання компенсації варто звернути увагу на наступне. Такий договір є імперативно відплатним, під страхом його нікчемності (ч. 4 ст. 27 Закону). Тобто, якщо за договором фахівець зобов'язується утримуватися від вчинення конкурентних дій (такі дії визначені за-

коном, хоч і не через вичерпний перелік) щодо резидента Дія Сіті, то він матиме право на матеріальні блага, які отримає у відплату за зобов'язання утримуватися від вчинення конкурентних дій. Така умова договору є істотною (п. 4 ч. 2 ст. 27 Закону). Тобто, цю умову неможливо не включити у договір. Але поняття «матеріальні блага» не конкретизовано. Їх розмір, спосіб виплати тощо мають визначатися домовленістю сторін. Якщо у загальних нормах ст. 25 йдеться про можливість виплати компенсації за неконкуренцію, то у ст. 27 йдеться уже про матеріальні блага. Власне створюється простір для певних зловживань компаніями, які можуть встановлювати символічний розмір компенсації для формального дотримання приписів Закону.

Об'єктивно варто зазначити, що практика укладення договорів як про нерозголошення, так і про неконкуренцію йшла своїм шляхом, опираючись на норми права, але не національного (йшлося про іноземну юрисдикцію країни проживання замовника ІТ-послуг). Тому їх закріплення у національному законодавстві слід оцінити позитивно. Адже це впорядковує як нормативне регулювання, так і практику застосування. Практичні напрацювання у цій сфері дадуть змогу згодом удосконалити ті чи інші норми, поняття, механізми правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15 липня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#top>
2. Деякі питання реалізації положень Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP211445.html
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Наукове видання

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Збірник матеріалів

V Всеукраїнської науково-практичної конференції
з проблем економіки інтелектуальної власності
(27 травня 2022 року)

Укладач — *Г.К. Дорожко*, кандидат технічних наук

Комп'ютерне макетування — *Л. Цикаленко*
Художнє оформлення — *Н. Мінченко*

Адреса редакції:

вул. Казимира Малевича 11, Київ, 03150

Тел.: 228-21-36; тел./факс: 200-08-76

www.ndiiv.org.ua

e-mail: letter@i.kiev.ua

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітурв Century Schoolbook.

Ум.-друк. арк. . Наклад 300 прим.

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»

м. Київ, Бориспільська, 9.

Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»

м. Київ, Бориспільська, 9.

Свідоцтво: серія ДК № 3534 від 24.07.2009 р.